

Matthew

1

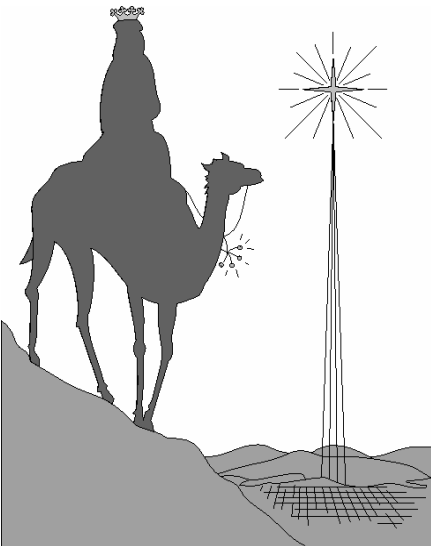
An angel comes to Joseph

¹⁸ Etšehesemé'eme tséxhestáotsése Jesus. Na'éstse hetane Joseph móxheševéhehé, móhnèxhéstàhehé David hemanàhéstóva Tséma'xevéhonevetsese. Mósto'sevéstoemóhevohe Maryhevaho. Hotàhtse mó'éseáhtse'hóse'èhevóhe, Joseph móstao'seévavé'se-nétàhévetanóotséhéhe héne. Móho'nóxhene'eno tséheševé'sè-hóse'etsése Ma'heónemàhta'sóomàhéva. ¹⁹ (Nèhe'xóvéva kàse'éeheho mó'òhkeméhaehávésévatamèhevóhe tséémooh-tóse'ese) . Naa Joseph tséhvé'pévoéstomo'hése móho'nós-to'seéemé'éstótse, mósto'seévàhe'kenootóhevóhe Maryhevaho. ²⁰ Móhnenóveoo'hetanóhéhe. Naa nèhe'se tséstanaóotsése móstatšeheséovàxenàhéhe, na'éstse ma'heónèhotse'ono móxho'èhótàhevóhe, "Mary énésto'sevé'sèhenésone Ma'heónemàhta'sóomàhéva. Névé'tónèšétáno oha váhtomevéstoemeha." móxhetahevóhe. ²¹ Naa máxhestáotséstse Jesus heševéhoo'o éohkenèhestohe Vo'èstanévéstómanéhe. Naa nea'háanéhe éto'sevo'èstanévéstómáne," móxhetahevóhe néhe ma'heónè-hotse'ono. ²⁴ Tséstaévàšé'seotsése Joseph mó'osáane-to'senèševéstoemóhevóhe Maryhevaho. ²⁵ Naa oha móho'nóh-véámóhtse ta'e tsé'èšèhestáotsetsése néhe mé'èševoto. Jesus móxheševéhohevóhe Joseph. ²² Naa mó'oné'seómenèhesóhanetséhe hákó'e tótseha na'éstse ma'heónèhóo'xeváhe tséhetóxe'èstónése. ²³ "Kàse'éehe tsésó'koomaestse tsèhenésone naa Immanuel tséheševéhóho Ma'heo'o Tsévéseóemaétse, móhkenèhestóhehanéhe héne Immanuel," éhetóxe'ohe ma'heónóxe'éstoo'o.

2

The wise men

¹ Jesus móxhestáotséhéhe Bethlehem tséno'oeme Judea. Nèhe'xóvéva Herod móhma'xevéhonevéhéhe, móxhoehéhe Jerusalem. Hósèstse hetaneo'o tséháhehé'enovàhese móstàho'eohtsèhevóhe hénéhéóhe Jerusalem, móhno'éenéstá'tovóhevóhe néhe mé'èševoto. ² "Tósa'e éhoo'e tsé'tóhe mé'èševótse tséto'sema'xevéhónévé'tovóvose tsé'tóhe Jews. Háá'èše éše'he tséhne'òhkèhésemé'èhnése návóomone na'éstse hotohke, návé'sèhéne'enánóne tsééšèhešèhestáotsése, naa náho'héhaena'tovone," móxhehevóhe. ³ Herod naa tsémae'éevo'èstané-

hevese Jerusalem tséstanéstomónévöse, móstavé'shéotsetanóo-tséhenovóhe. ⁴ Néhe'se Herod móhmóheévamóhevóhe ma'heónév'hó'e, mósto'senéstséstovóhevóhe, "Tósa'e étó'séhestáotse tsé'tóhe Tséto'sého'méase Ma'heo'o?" ⁵ "Naa Bethlehem. ⁶ Na'éstse ma'heónéhóo'xeváhe étséhetóxe'éstóne, 'Naa Bethlehem tséno'oeme Judeaheveno, tsema'xemáhehéne'enóseoneve tsésto'sevé'hestáotsése hénéhéóhe tsé'tóhe mé'ěševótse. Tsé'tóhe mé'ěševótse tsema'xevéhóneve naa tseonó'eotséhóho Israelites (néhe Israelites mó'ěšéáhtse'moné'tohehovóhe Ma'heónéva tótseha)," móxhetahevóhe néhe ma'heónév'hó'e. ⁷ Néhe'se Herod móstaémooseonóomóhevohe néhe hetanóho tséháehéne'enováhétsese. Tséhvá'nenéhesémánése móstanéstovóhevóhe, "Tóne'se névóomovo néhe hotóhke?" Naa móhmé'ěstomóhevóhe tséhetaa'héne'enomévöse. ⁸ "Naa táhénóhtsevóoma néhe mé'ěševótse hénéhéóhe Bethlehem. Naa máhmé'ovóse, né'eváhéme'ěstomevéhéne nonohpa náhtavéséhéháóená'tóvo," móxhehéhe Herod. ⁹ ¹⁰ Naa tséstaévaaséhóseaseohtsévöse néhe hetaneo'o mó'eváhósevóomóhehovóhe néhe hotóhkeho naa mó'osepévetanóotséhevóhe. Móstaamenéhe'ovóhehovóhe néhe hotóhkeho tséstaamoésenatsése, néhe'se he'ama móstató'omoésenáhéhe hénéhéóhe máheóne tséxhoo'ése nehe mé'ěševótse. ¹¹ Tséstaéstséhnevóse, móstavóomóhe-

vovóhe néhe mé'ěševoto naa heške Maryhevaho. Naa móhmásómetóhenovóhe tséháoemetse hová'éhe, heóve-ma'kaata, naa tséohkévé'se-tséhetáho'hóváh-tovetse, naa tséheo'keméotsetse, móstavé'sého'hémasetséstovóhevovóhe. ¹² Tséhvá'nenéhesémánése Herod, néhe hetaneo'o móhnéheševóvaxenávóhe oxése tsésto'seéva-

tšéhešeaséhóo'óhtsévöse komááhe tsésáahéhotonóhevo Herodevaho.

Escape to Egypt

¹³ Naa néhe hetaneo'o tséháehéne'enováhese tséstaéšéévaaseohtsévöse Ma'heo'o mó'anóheméaoohéhenotóhe ma'heónéhotse'ono Joseph tsésto'séhéhotonaa'ése ováxéstóva.

"To'éotséstse!" móstséhetaehévóhe. "Tatséhe'otšéšenano tsé'tóhe ka'ěškóne naa heške Egypt. Naa hénéhéóhe něšehoéhéne ta'e ma'taéváhósého'éhénéhetatsése tsésto'seéváho'éhóo'óhtsése. Herod énohtsevóomóho tsé'tóhe ka'ěškóneho, éna'hátanó'tovóho. ¹⁴ Naa héne taa'eva Joseph móstó'něseto'éotséhéhe naa móstatséhe'otséhohevóhe tsévéstomose naa néhe ka'ěškóneho Egypt.

The killing of the children

¹⁵ Naa hénéhéóhe móhněšehoehevóhe ta'e Herod tséhnaa'ěse. Móhmáheněsóhanetséhe tséheševéstomósáněse Ma'heo'o tsénéhetóxe'ěstóněse ma'heónéhóo'xeváhe Jeremiah, móstséhetóxe'ěstónéhéhe ma'heónóxe'ěstóonéhéva, "Náne'éváhé'otseho nae'ho Egypt." Néhe'se Herod tséstanéstomóněse néhe hetaneo'o tséháhéne'enováhese tséssáaho'éhéme'ěstomóéése hová'éhe mó'omáta'eotséhéhe. Móstanéheto'emaovóhevóhe hestotse'ono tsésto'semáhena'hotsése hetanéka'ěškóneho hénéhéóhe tsémaevéséstanovese Bethlehem, tsénéšeaénamase naa tsétó'kéhahese. Hé'tóhe móstavé'shénéhešéhetáohaméhéhe tséhetaa'ěse néhe hetanóho tséháhéne'enováhétsese tséhmé'ěstomoo'ěse. ¹⁶ Naa Ma'heo'o tséheševéstomósáněse móhmáheněsóhanetséhe, naa néhe ma'heónéhóo'xeváhe Jeremiah móstséhetóxe'ěstónéhéhe ma'heónóxe'ěstóonéhéva, ¹⁷ ¹⁸ "Hénéhéóhe Ramah, énéstohe éma'xéhoó'hetápe'a'xane vo'ěstane. Mónéséhanéhe Rachel móxhéstaxanéhenotóhe henésono. Naa vo'ěstanóho móho'nóstóněševovóesemaa'ěstse tséhvé'-na'hetsése henésono."

The return from Egypt

¹⁹ Naa tsé'ěšnaa'ěse King Herod ma'heónéhotse'ono móxho'ěhótáehévóhe Joseph ováxéstóva hénéhéóhe tséhvo'ěstanéhévóse Egypt. ²⁰ Móstséhetaehévóhe, "To'éotséstse naa taévatséhe'otšéšenano tsé'tóhe ka'ěškóne naa heške Israel. Hénéhéóhe vo'ěstanóho tséhméhaena'hátanó'toese ééšemáhenaao'o." ²¹ Joseph mósto'éotséhéhe naa néhe'se móstaévatséhe'óhtséhévóhe Israel. ²² Naa tséstanéstomóněse néhe Herod hee'haho Archelaus tséhešemáho'emanetsése hénéhéóhe Judea, móstae'se-tséhe'óhtséhéhe. Néhe'se ováxéstóva mó'éváhósenéhestóhehéhe tsésto'sétséhe'ohtsése Galilee. ²³ Naa hénéhéóhe móstáhévo'ěstanéhévóhe máhoéstóva Nazareth tséohkéhestóhetse. Naa Ma'heo'o tséheševéstomósáněse móhmáheněsóhanetséhe, naa néhe máto ma'heónéhóo'xeváhe tséheese móxhesóhanetséhe, "Nazarene tseohkéhestohe," móxhehéhe.

5

The Sermon on the Mount

¹ Jesus tséhvóóhtótse tséhešéhoháetanevoo'etse, móstae'ěhnéhéhe tsésto'séhéseanóhema'heóneéestsése. Hénéhéóhe

tséstáháměstoeotsése hevovéstomóseono a'e móxhoehevéhe. ² Naa móstatséhehéhe, ³ "Ma'heo'o éohkepéve'tovóho tséne'étamé'toese, éhevéhonamé'tóó'e. ⁴ Eohkepéve'tovóho tséháo'omeeotsétsese, évovóeshémóho. ⁵ Eohkepéve'tovóho tsésáapévatomáhtséhetsese, hová'éhe tseamáhénóvo tséhetaa'véstomevóse hétséno ho'eva. ⁶ Eohkepéve'tovóho tséonó'evo'estanéhevetanótsese, tsého'ěšé'tánóvo. ⁷ Ma'heo'o éohkeněševátamóho tséněševátstáhé'heónevetsese. ⁸ Naa Ma'heo'o éohkepéve'tovóho tséma'heónetanótsese, tsevóomáá'e. ⁹ Ma'heo'o mato éohkepéve'tovóho tséoo'hahtóohétsese. "Tsé'tóhe nanésoneho," tséhetóho. ¹⁰ Eohkepéve'tovóho tséhávésévo'eéhetsese tséhvé'néhevo'estanéheve'too'ěse, éhevéhonamé'tóó'e." ¹¹ Nēhe'še Jesus móstáhósetséhehéhe, "Nétatséhetatséme, hó'něšekánoměhávésévo'eéhanése tséhvé'ne'étamé'tovése, ¹² váhtoměhetótaetanóhéne. Naa mé'etanó'tomova ma'heónéhóo'xeváheo'o tséheševéséhávésévo'eéhévóse naa héne vé'šéhéestáhéhéne. Naa něstsevé'šeamáhénóvo hová'éhe tséosepéva'e he'amo'oméno."

Love

⁴³ Naa móstáhósetséhehéhe Jesus, "Eohketséhevoone vo'estaneo'o: 'Méhota tséhó'xatamaesee'e naa péota tséněsétamaesee'e.'

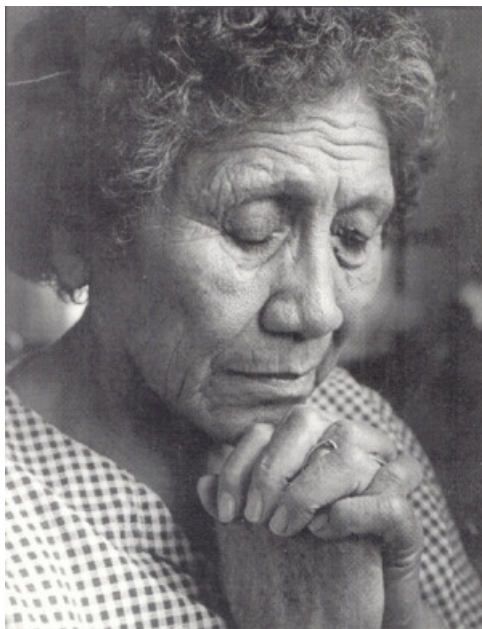
⁴⁴ Mé'tó'e nétatséhetatséme: 'Méhota tséněsétamaesee'e naa háoenavomotaha tséohkemométséstóvo'eéhaesee'e.'"

⁴⁸ Éme'něhešepéváhéstove Ma'heo'o hápó'e tséhešepévaese.

6

The Lord's Prayer

⁹ Ma'heo'o Tséhéhe'tovatsemenoto tséhestoéstoveto he'amo'o-

méno, néme'só'hovemáhe-ma'heóno'ótáne. ¹⁰ Nýchó'hévehonoeo'o. Eme'něheso tséhešetanoto hétséhéno ho'eva hápó'e tséhéso hénéhéóhe he'amo'oméno. ¹¹ Oešeeva néhxomemenoo'o. ¹² Néhvone-tanó'tótse tsé'ó'óhto'eétáhétse hápó'e tsééváheševonetanó'-tomóvótse vo'estaneo'o tséó'óhto'eéhaetse. ¹³ Hótooma'ovemenoo'o máxhávésévevonóhóha'ónétse, naa máto ne'aseotšěšemenoo'o tósa'e tséxhávéséva'e. Némáhevéhonoo'e, néhoháatamaahe, naa néno'vó'ho'ěho'hévata-maahe hétsetseha naa a'ene'-

xóvéva. ¹⁴ Naa nétatséhetatséme, ma'évananovóse tséó'óhto'eé-

haesee'e hápó'e néstseévanéhešenanóévo Ma'heo'o. ¹⁵ Naa mássáavé'éévananovóhése hápó'e Ma'heo'o néstsesáa'évananóéhévo. ¹⁶ Ma'ávóónése émoosenéheto'eétáhéhéne. Hóséstse éohkeménòhketanoo'o òhtávoonevoséstse. Naa hová'éhe móme've'shéhámáhénóvo. ¹⁷ Naa tséhnééhóvése váhtomè-hóxe'anáhtséhéne hó'néšéávóónése, hovánee'e móme'héene'ena oha Ma'heo'o. Naa néstseamáhénóvo tsévé'shéávóónése.

Worry

³¹ Névé'eóetsetanó'tánóvo hová'éhe, heva méséhestòtse naa máto hone'oo'o. ³² Vo'èstane'o tsésáne'étaméhevose Ma'heóneva éohkenéhešéóetsetanoo'o. Névé'vésenéhešetanóme! Ma'heo'o éohkéšééahtse'héne'ena tséo'hémáhé'tomóvóse naa néstsenéheševéstáhémáévo. ³³ Máhvé'vovóanóse Ma'heo'o hová'éhe néme'héóetsetanó'tánóvo. ³⁴ Naa máto névé'eóetsetanó'tánóvo tséto'séheso máhvóona'o. Tsetaometónéso. Onétáhtse oešeeva ameována'xaevo'èstanéheve.

7

The Golden Rule

¹² Ohkepéve'tova vo'èstane'o hápó'e tséhešepéve'tóváhtsétanóse, énehètòxe'èstóneo'o Moses naa máto hóséstse ma'heóné-hóo'xeváheono.

The narrow door

¹³ Onésésòhpèhné'tomáhéne héne he'nétóo'o tsétsšéké'o. Naa hé'tóhe na'èstse he'nétóo'o tsétáhpé'o háesto vo'èstane'o'ééšééahtse'sòhpèhné'tánóvo. Héne he'nétóo'o éhe'anáto tséssòhpèhné'tohe, naa oha étáho'eotséstómanéto aséto'eéstóva. ¹⁴ Naa hé'tóhe tsétsšéké'o étáho'eotsésánéto a'enevo'èstanéhévéstóva. Oha tsésáaháestòxéhe'o vo'èstane'o tsésòhpèhné'tose hé'tóhe he'nétóo'o.

11

²⁸ Máhvé'máhovo'xéòhtsése tséamo'xése, éno'xe naa néhe'shénéhnáho'òhtsévéhéne, néstséhósótoméšematséme.

16

Who is Jesus?

¹³ Tséstáho'eohtsévoše hénéhéóhe Caesarea Philippiheveno, Jesus naa hevovéstomóseono, "Nátónésétamáá'e tsé'tóhe vo'éstaneo'o?" Jesus móxhetóhevóhe hevovéstomóseono. ¹⁴ "Naa hoséstse énéhevoone mónéséhanéhe na'éstse ma'heónéhóo'xeváhe, héva John Tséohkee'óestaáhóvátse, naa mó-hea'e Elijah, naa mó-hea'e Jeremiah, naa máto héva na'éstse tsénétaestse," móxhetaehévóhe hevovéstomóseono. ¹⁵ "Naa hápó'e tséhnééhóvése nétónésetanóme?" móxhešenéststovóhevóhe. ¹⁶ "Nénéehove Tséhee'hahé'too'éstse Ametanéne-Ma'heóneva, ného'eanóheméa'tova," móxhetaehévóhe Peterhevaho. ¹⁷ "Néhetome, naa oha nésáataoméhéne'enóhe, Ma'heo'o mónénéheševóo'séhaehéhe. ¹⁸ Naa ótahe néspéveáahatomónéstse: Ho'honáá'e néheševéhátse, naa hénéhéóhe néhe ho'honáéva náhtsev'éšémóheevamoo'o netao'o vo'éstaneo'o tséstó'séhema'heónemanáhéstóvéto. Heávohe hestotse'ono móme'tónéšéhévonanánóvo," móxhehéhe Jesus.

20

Workers in a vineyard

¹ Jesus móhmé'éstóhéhe tséheševéhonoetsése Ma'heóneva, móstšéhešéhetáohaméhéhe: No'ka tséhméovóona'otse na'éstse énano'éve'ho'e móstanóhtse'ovóhevóhe tséto'séhotse'ótose. ² Naa tséstáéšemonotse'onanése mósto'senéhéšeonénéxomevóhevóhe tóséé'e tséohkéhešeonénéxanéstovetse. Móstaasétotse'óhehevóhe. ³⁻ ⁵ Naa tséstanéšenáame'xóvetse héne eše neva móstáhósemonotse'onanéhéhe. Mósto'semáhésééšeonénéxomevóhevóhe. ⁶⁻ ⁷ Néhe'se tséstánóhonóxe'óhetsése hóséstse móssó'eáahtse'e-amóéóhevóhe tséhotse'óhetanose. Móstáhósemonotse'onanéhénótóhe. ⁸ Tséstáhetóevetse néhe énano'éve'ho'e móstséhetóhevóhe hevéhonotse'ono, "Taonóomenano tséhotse'óhese naa onénéxomevóono. Vovóeonénéxomevoo'o tséhestóxemonotse'onanéto." ⁹ Hotáhtse móstásééšeonénéxomevóhevóhe néhe tséhešeonénéxomóhetsése tséméoasétotse'óhetsese. ¹⁰ Néhe tséméoasétotse'óhese móxhóovenéhešetanóhevóhe, "Náhtséhehpeonénéxomónéme." Oha móhmáhésééšeonénéxomóhehevóhe. ¹¹ Néhe'se móstséhetóhevóhe néhe énano'évé'hó'e, ¹² "Tsé'tóhe oha éhotse'óheo'o no'ka tséhnéma'oéstatse, naa nénéhešeonénéxomevoo'o tséhešeonénéxomevése. Tséhnééhóvétse náméoasétotse'óhéme naa éoseeno'hoháoho'ta. Naa némáhešééšeonénéxomevéme." ¹³ Néhe'se néhe énano'éve'ho'e móstšéhešeno'éstovóhevóhe, "Hóovehe, nésáa'oe'kéhénótatséhe. Nénéhešeonénéxomevátse tséohkéhešeonénéxanéstove no'ka éšeeva. ¹⁴ Névé'mé'etanó'ta tséhešeonénéxomevono, náhotse'ótoo'o, ¹⁵ naa taamááhe hé'tóhe nama'kaatáme tsév'éšeonénéxomevono. Táhestanótse

nema'kaataeme naa tãhóó'óhtséstse!" móxhešehetãohaméhéhe Jesus. ¹⁶ Nêhe'še Jesus móstséhehéhe, "Eto'senêheso, tséhóovevovóehnétanose tséhestóxéhneo'o, naa mé'tó'e hétsetseha tséhestóxéhnese tsevovóehneo'o."

21

Two sons

²⁸ Jesus móstséhetóhevóhe néhe ma'heónévé'hó'e, "Náto'séhósé-tšehéšehetãohemenótse hetane, móhnéšehévóhe hee'haho. Tséháa'éhahétsese móstséhetóhevóhe, "Táhéhotse'óheo'o ho'eone hétsetsha!" ²⁹ "Hová'áháne," móxhetaehévóhe, naa oha nenóveto móstaévanétáhévetanóhéhe, móstaéváhéhotse'óhehéhe. ³⁰ Nêhe'še mé'tó'e móxhósétséhetóhevóhe néhe tsétšéhé'kéhahétsese, "Táhéhotse'óheo'o ho'eone hétsetsha!" "Héehé'e," móhvá'nè-hetaehévóhe, naa oha móho'nóstáhéhotse'óhetsyéstse," móxhešehetãohaméhéhe Jesus. ³¹ Nêhe'še Jesus móstšéhéšé-néststovóhevóhe néhe ma'heónévé'hó'e, "Taasévoono hee'haho tséaahtóese?" "Naa néhe tséháa'éhahétsese," móxhehevóhe. "Néhetóméme, naa énehéso. Néhéne'enovóneo'o tséhešéhávésé-vo'eétáhé'heónévévóse tsé'tóhe ma'kaataevé'hó'e naa máto mátaháa'eo'o. Naa oha tséhv'eévanétáhévetanóvóse tsevovóehneo'o Ma'heónévéstóva. Naa hea'e tséhnéehóvése néme'-onáháxého'hémanéststénóvo. ³² Nésó'héne'enanovohe tsé'òhke-ma'heónééestsése John tséohkee'óestaáhóvátse, tséto'séhešé-onó'evó'èstanéhévése, naa oha nésáa'áhtovóhévo? Naa mé'tó'e tsé'tóhe hávésévo'eétáhé'heono heva hámó'òtse ma'kaataevé'hó'e naa mátaháa'eo'o mó'áhtóehévóhe. Naa nékánomevóomóvoo'o tsé'tóhe hávésévo'eétáhé'heono tsé'áhtovóvóse John tséohke-e'óestaáhóvátse, naa oha nésáa'áhtomónéhéme!" móxhehéhe Jesus.

27

The death of Jesus

⁴⁵ Tséssétovoestatse naa ta'e tséstana'nóxe'òhetse mó'a'enó'-neotséhanéhe netao'o. ⁴⁶ Nêhe'še Jesus móstáhpe'e'hahehéhe, "Nama'heóname, hó'ótóva hénová'e tséhése-noo'o'tsé'toveto?" ⁴⁷ Tséstanésto'ése néhe hóséstse vo'èstanóho tsévésenéetsese hénéhéóhe móstséhehevóhe, "Ta'se éhoó'heonóomóho Elijahevaho." (Tótseha móhma'heónéhóo'xeváhevéhéhe.) ⁴⁸ Naa na'éstse tséstanéstoese móstaéséhe'kóova'ó'tséhetsyéhe

hénéhéóhe tsévé'òhkeéno'etse hová'éhe, mótanovòsého'a'ó'to-
móvóhéhe Jesusevaho hestseneva. (Mó'òhkenéhešévèstovèhanéhe
vo'èstane òhtséšèto'senaetsesèstse.)⁴⁹ Tséstavóomaa'èse néhe
vo'èstanóho, móstsèhetaehevóhe néhe hetane, "Nóxa'e, hea'e
tsene'évaho'hévo'èstanévéháá'e Elijaevaho."⁵⁰ Jesus
móxho'óxetáhpe'e'hahehéhe, néhe'še móstanaetséhéhe.

28

Jesus is alive

⁵ Naa ma'heonéhotse'ono estsèhetaevosesto nehe he'eo'o,
"Neve'ee'tohtáheme! Nehene'enovatseme tsehešenòhtsevoomose
Jesus tsemehaehotòxase'hoestse.⁶ Esaahoehe. Evaametanene
tseto'heese. Nenaase, heve'hoohtomova tsehmehaešeešése."

The Great Commission

¹⁸ Jesus móstsèhetòhevóhe hevovèstomóseono,
"Námàhenèhetòhóota Ma'heo'o netao'o hová'èhéstónéhéva
tsésto'seohkema'heóneéxo'eétáhéto hétséhéno ho'eva naa
he'amo'omééno.¹⁹ Naa tséhvé'néhéso, vovèstomevóhéne
vo'èstane'o netao'o éme'hešenéhe'oo'évòse.
No'vé'šee'óestaáhnòhéne hevéhéstóva Ma'heo'o Tséhéhestovèstse
naa máto Hee'haho naa Ma'heónemáhta'sóomáheva.
²⁰ Vovèstomevóhéne netao'o tséheševovèstomévatsése. Naa tóséé'e
nèstsevè'òhtsématséme."

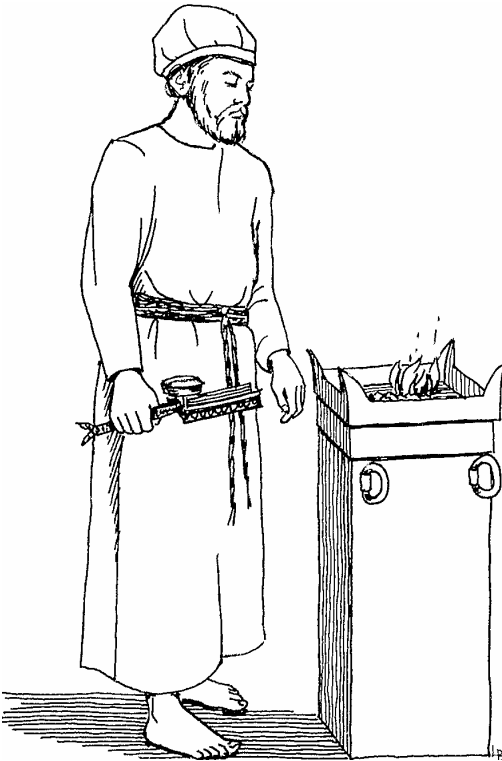
Luke

1

^{1,4b} Theophilus, néhéne'enóseoneve. Háesto vo'èstane'o ééšémòxe'òhánóvo netao'o tséévèhešévetsése Jesusevaho tséhéóhe ho'eva tséhvésèstanovése. ² Enèxhésenéstomónénóvo Jesusevaho tséxhóhta'haóévose néhe tséohkeamevé'òhtsémaese. Naa máto nánèhetóhta'haóó'e néhe tséohkeamevé'òhtsémaese Jesus, netao'o tséévèhešévóomóvose Jesusevaho tséévèhešévetsése tséhmónease-ma'heóneéestsetsése, naa hétsetseha émàhetóxemé'èstánóvo. ³ Naa nátaomeéšepéveo'hátsésta netao'o tséhetàhtomónéto naa hápó'e nátao'senèhetóxe'oha tsétó'taeheso, ^{4a} nonohpa nèstsenèheš-héne'ena tséhešèhetóméto netao'o tséhetàhtomónéto.

The birth of John the Baptist is announced

⁵ Herod tséhmáho'emanéhevése Judea na'èstse hetane Zechariah mó'òhkèstóhehéhe hénèhéóhe móhvésèstanovéhéhe. Móhma'heónevého'évèhéhe, móxho'xéstàhehéhe ma'heóne-nótàxévéstóva, móhno'evèhehenovóhe Abijahevaho. Naa tsévéstoemose Elizabethevaho móhnèxhéstàhehevóhe Aaroneveno.

⁶ Zechariah móhma'heóne-vo'èstanéhevèhevóhe naa Ma'heóneva mó'ono'átamae-hevovóhe tséhvé'eamenèheš-vo'èstanéhévévose tséheto'e-manetsése. ⁷ Móho'nó'òhkè-henésónèstse Elizabeth naa mó'èšeno'néšééna'hehevóhe. ⁸ No'ka éšeeva Zechariah naa hevésema'heónevé'ho'amo móxhotse'òhehevóhe hénèhéóhe ma'xema'heóne-màheóne. ⁹ (Hénèhéóhe hotómá'e mó'a'e'sene'ho'-táhanéhe, móho'nó'òhke-tóhtoo'èstséhnéstove.) Naa Zechariah móhnèhešemonéstovéhéhe tsésto'se-éséhétséhetàho'hóvase naa tsésto'seno'héhaoenavomótàxévase. ¹⁰ Anóséma hénèhéóhe ma'xema'heóne-

màheóne tséma'xenéese móhvésèháoenàhevóhe. ¹¹ Tséhnèšenàtséhetàho'hóvase Zechariah, heamáxésto tsé'òhketséhetàho'hóvãhtovetse móssó'hovemé'nééotséhevóhe na'èstse ma'heónèhtse'ono. ¹² Tséstavóomóse móstó'omáehahevóhe. ¹³ Móstséhetàhevóhe, "Névè'héhpòheotse! Ma'heo'o néto'senèhetóhóota tséhešévéestomo,

tsévéstoemòtse éto'sèhenésone, tsèhetanévoéhne. John, heševéhoo'o. ¹⁴ Máxhestáotséstse néstseoseepévetano naa netao'o tsemáhehoháepévetanohtove. ¹⁵ Eto'seoseeono'átamáá'e Ma'heóneva. Naa tseohkésáavésemanéhe tsévé'keéno'etse naa tséháatamano'etse, énéheto'áhétséstomóó'e Ma'heóneva. Naa másáa'ésekanómèhestáotsééstse Ma'heónemáhta'sóomaho tseéšéahtse'háhane'óó'e. ¹⁶ Naa ma'òhkema'heóneéestsés-tósánéstse hétséhéno Israel, tseévaonó'evamóho hoháesto vo'èstanóho nonohpa tseéváhóseaseáhtovovo Ma'heóneva. ¹⁷ Eto'senéstáéxanovomótáhóho Tséne'táhétsese. Nee'ha tseohkema'heóneéestse hoháatamaahéstóva tséohkehešeméhaema'heónéhóo'xeváse Elijah hákó'e tótseha. Naa ma'òhkepéveáahtoo'éstse vo'èstanóho tseévavé'šeméohotovóhénóvo naa tseévano'áahtóevóho henésonehévo'ho. Naa vo'èstane'o tseéváhóseonó'evó'èstanéheveo'o nonohpa tseéšééxaneneo'o mahnéxho'èhnetséstse Tséne'táhétsese," móxhetaehevóhe néhe ma'heónéhotse'ono Zechariah. ¹⁸ "Šeaa! Naa náéšenéseéna'héme. Táaxa'e, naa néhvóo'šése tséto'sèhešenéheso!" móxhehéhe Zechariah. ¹⁹ Naa móstséhešeno'éstóehevóhe, "Heehe, éto'setó'néhéso. Nánéhove Gabriel, návéhonotse'ota Ma'heo'o. Nánéhešeho'méá'tóne tsésto'semé'éstomevátse tséto'sèhešehenésónéhése. ²⁰ Naa oha tséssáavé'eoné'seómáhahtáheto néto'sésáanóhpaévátónèšééestséhe ta'e máxhestáotséstse nee'ha," móxhetaehevóhe. ²¹ Naa hénéhéóhe anóséma néhe vo'èstanóho móstonóomaehevóhe Zechariah, "Etónèšéveséstse? Eoseeháa'éhanene," móxhešetanóhevóhe. ²² Ta'máhove'se móhne'évamé'hóehnéhéhe, móho'nóstonèšééestséstse, oha mó'òhkeévóhónéhéhe. "Móvóo'séhehéhe hová'éhe hotómá'e," móxhešetanóhevóhe. ²³ Naa Zechariah tsé'éšemá'tanenése móstaaséhóo'òhtséhéhe. ²⁴ Naa a'e tsévéstoemose Elizabethvaho móstáhóse'èhevóhe. Mó'òhkéxaehe'kéhoehéhe ta'e tséstanóhoneéše'hamáse. ²⁵ "Ma'heo'o mónánéhešenéševátamaehéhe tsé'éšekánomeéná'hétse tsésto'sèhenésónéhétse, naa héné náoseevé'šepévetano. Naa hováne'e náme'òhkeéváhétótóxema," móxhešetanóhéhe Elizabeth.

An angel tells about the birth of Jesus

²⁶ Naa tsé'éšenaesóhtóheéše'hamáse, Ma'heo'o móstáhóse-tšéhešeméahénótóhe ma'heónéhotse'ono Gabrielhevaho hénéhéóhe Nazareth, tséhno'oeme Galileeheveno. ²⁷ Mósto'séhóséhéhotonóhevóhe na'èstse káse'éeheho, Mary móxhèševéhehéhe, móssó'koomáhehéhe. Naa mósto'sevéstoemóhevóhe Josephevaho, móhnéxhéstáhehevóhe David hemanáhéstóva. ²⁸ Mary tséstáho'éhótaa'ése Gabrielhevaho móstséhetaehevóhe, "Népévevóoseoneve naa Ma'heo'o néno'eono'átama." ²⁹ Naa Mary móho'nóhpévéhéne'eno tséhetaa'ése, "Etónèšétovátónése?" móxhešetanóhéhe. ³⁰ "Névé'héhpóhetano! Ma'heo'o néoseeono'átama. ³¹ Naa néto'sèhenésone. Jesus heševéhoo'o. ³² Eto'sèhoháatamahe naa

Ma'heo'o Hee'haho, tseohkeno'hestohe. Tsenèhetòhóotaa'e Ma'heóneva tsésto'sevéhonoo'èse hápó'e tséxheševéhonoetsése hevóohestoto Davidevaho tótseha. ³³ Néstsea'enèhevéhonaménóvo tsé-Israelites-évése." ³⁴ "Náme'tónèšéhéhenésone! Násáa'a'enóhe hetane," móxhehéhe Mary. ³⁵ "Naa Ma'heonemáhta'sóomáheva nèhéóhe nénésto'séhéséhóse'e. Ma'heóne-ka'èškóne naa Ma'heo'o Hee'haho tseohkèhésèhestohe. ³⁷⁻³⁶ Ma'heo'o éohkema'heóneéxána hová'éhe, há mó'òhtse, tséhevésésóneto Elizabeth ééšekánomeéna'he éto'sèhenésone. 'Móme'tšèhe'šéhéhenésone,' móhkèhóovè-hesétamèhéhe, naa hétsetseha ééšéahtse'naesóhtóhééše'hama." ³⁸ "Nooo, tséhvé'nèševátamemoné'tóó'èse Ma'heo'o, éme'sá'nèhéso," móxhehéhe Mary.

Mary visits Elizabeth

³⁹⁻⁴⁰ Mary móstató'nèšeasenáho'òhtsévóhevóhe Elizabethevaho, hénèhéóhe móhvésèstanovèhevóhe máhoéstóva tséxhoéhosévetse, tsévéstotatse Judeaveveno. Tséstáho'eohtsése móstamásetséstovóhevóhe Elizabethevaho. ⁴¹ Naa tséstanéstoo'èse, hemé'èševotamo móhma'xemomó'otsèhevóhe. Naa Ma'heónemáhta'sóomáheva ⁴² móstavé'šeasèháahpe'ónováhéhe, "Nooo, Mary, tséhma'xevonéstóxevóse he'eo'o, mónéxaetaemoné'tohéhe Ma'heo'o. Néstseosepéve'tova naa tseoseeno'péve'tovóho nenésone. ⁴³ Naa mónèsèhanéhe navo'èstanévéstómanéhame, naa, nooo, heške náno'ho'náho'òhtséváetsenoto! ⁴⁴ Tséstanéstovátse naneso éma'xeasemomó'otse, móvésepévetanóotséhéhe. ⁴⁵ Tséhvé'e-oné'seómáhahtato tséheševéstomévata'e Ma'heo'o néstseosehèsepéve'tova," móxhetaèhevóhe Elizabethevaho.

Mary praises God

⁴⁶ Naa nèhe'še Mary móstaasevového'ótóhevóhe Ma'heóneva, ⁴⁷ "Ma'heo'o tsévo'èstanévèhá'èstse, ⁴⁸ mónánèševátamaehéhe. Naa náto'seno'eono'átamane netao'o. ⁴⁹ Ma'heo'o náohkeosepéve'tova naa éno'keoné'seómema'heóneve. ⁵⁰ Enèševátamóho tséohkeamèháoaena'toese. ⁵¹ Ehoáatamano'etse netao'o tséohkèheševéstáhèmaétse. Easèta'ovóho tséohkèhoháepévatomáhtsètsese. ⁵² Naa mé'tó'e tséována'xaevo'èstanéhevetsese énéševátamóho. ⁵³ Naa tséháeanátsese éohkená'so'enotóho, naa tséhoháoováhètsese hová'éhe éohkésáamétóhe. ⁵⁴ Ma'heo'o énéhešenèševátamóho Abrahamevaho naa tóoneeto tsé-Israelites-évétse. ⁵⁵ Móhnèheševéstomevóhevóhe Abrahamevaho hákó'e tótseha," Mary móxheševového'ótóhevóhe Ma'heóneva.

The birth of John the Baptist

⁵⁶ Tsé'èseto'seanéotsése Elizabeth, móstaéváhóo'òhtséhéhe Mary. ⁵⁷ Elizabeth móxhetanévoehnéhéhe. ⁵⁸ Naa hevóohestoto naa hósèstse néhe vo'èstane'o a'e tsévo'èstanéhevese móstanéstomónèhenovóhe tséhešèhoháepéve'too'èse Ma'heóneva naa móhvèsemáhetétáetanóhevóhe. ⁵⁹ Tséséaéšeno'kema'heóneéšeevetse tséhe'šèhestáotsése móhvovóhponetsèhetàxèhéhe, naa mósto'seno'e-

oesevéhehé. "Zechariah éme'heševéhe," móxhehevéhe.

⁶⁰ "Hová'áhane, John éto'séheševéhe," móxhehé Elizabeth.

⁶¹ "Hovánee'e ésáanéheševéhe," móxhetaehevóhe. ⁶² "Eto'se-tóněševéhe?" móxhétóhóovahevóhe Zechariah. ⁶³ Móhvěstóhéhe tséstó'setáxemóxe'ěstóněse. Naa móhněhetóxe'óhehéhe, "John éto'séheševéhe." Héne móhmáheotoésestséstóhenovóhe tséheševéhetsése.

Zechariah's prophecy

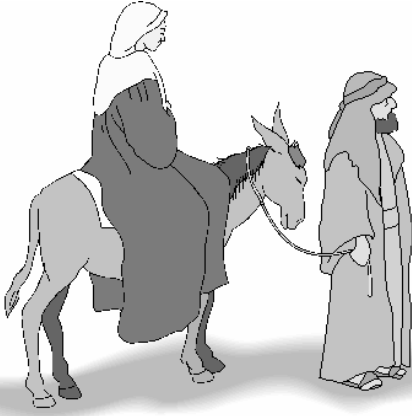
⁶⁴ Tó'něhé'se Zechariah mó'évaaseéestseotséhéhe. ⁶⁷ Móstaase-vového'ótóhevóhe Ma'heónéva, ⁶⁸ "Nétavovéhóne Ma'heo'o, tséhema'heóněhamětse tsé-Israelites-évtse. Něstseněheševó'ěstánévěhaene ⁶⁹ a'e éněsto'sého'eanóheméanoto Vo'ěstánévěstómanéheho tséhoháatamaahětsese. Tseněxhěstahe hemanáhéstóva tséma'xevéhónevěstse David, mó'ókheáhtovóhevóhe Ma'heónéva. ⁷⁰ Naa hákó'e tótseha ma'heóněhóo'xeváheo'o móhmé'ěstóhenovóhe Ma'heo'o tséheševéstomóétse, ⁷¹ Néto'séhótooma'óene tósa'e tséspéotanévótse. ⁷² Ma'heo'o móhno'něheševéstomevóhevóhe tséněxhěstáhévótse tséto'séhešeněševátamaévóse, naa móne'ěš-áahtse'eameněhesóhanéhe. ⁷³ Ma'heo'o móhněheševéstomevóhevóhe Abrahamevaho ⁷⁴⁻⁷⁵ tséstó'séhešěhoonevótaétse nonohpa něstseována'xaeněhe'omóvonone hemeo'o naa něstseněhešeonó'evo'ěstáněhevema tséhe'ěšeamévo'ěstáněhévětse, móněnéheševéstomóehenenéhe Ma'heo'o. ⁷⁶ Něhe'se Zechariah mótséhetóhevóhe hee'haho, "Naa tséhněhóveto, ma'heóněhóo'xeváhe, něstsěhetane. Něstseohkěhóo'xevóto Ma'eho'o Tséháa'ého'oesěstse. Něstseněstaéxanomótáho Tséne'taestse tséto'sého'ehněstse. ⁷⁷ Naa něstseno'něhešémé'ěstomevoo'o tsé'tóhe Israelites, "Ma'heo'o něstsevo'ěstánévěháévo ma'asětanomóése něstávěsévó'eé-táhéstóvévo. ⁷⁸⁻⁷⁹ Naa něhe'xóvéva Ma'heo'o tséhvé'něševátamaétse něstseanóhevó'ho'ého'heene tsé'a'enó'netotse naa máto naéstóva nonohpa něstseována'xaevo'ěstáněhevema," móxhetóhevóhe hee'haho. ⁶⁵ Naa něhe vo'ěstaneo'o héněhéóhe tsémaevo'ěstáněhevěse móhněstovóhevovóhe Zechariaevaho, móxhoháa-tséstóhenovóhe, naa móstatóxemé'eméhanéhe netao'o tséxhóhosévetse, tsévěsto'tatse Judeaheveno. ⁶⁶ Naa móstaněhešěhéne'enáo-tsé'tóhenovóhe tséheševé'òhtsémaa'ěse Ma'heónéva John. Mótséhešětanóhevóhe, "Heá'éháma tsé'tóhe mé'ěševótse éto'séhoháatamaahe ma'taěšeešee'ěstse?" ⁸⁰ Naa něhe mé'ěševótse John móstapéveěšehéhe. Tsé'ěšěhetanevěse móstáhévo'ěstáněhevěhéhe tóhtóó'e ta'e tsé'asema'heóněéestsése héněhéóhe Israel.

2

The birth of Jesus

^{1,3} Něhe'xóvéva Augustus tséohkěhestoese móhmáhevéhónevěhéhe tséhetaa'óma'o'etse Rome. Naa móhněheto'e-maněhéhe netao'o vo'ěstane mósto'setšěhešěhévěstóxe'óhehéhe

tósa'e tséxhéstáhévöse. ² Móho'nó'òhketšéhe'šenéhešévöstove, móhmónenèheto'emanéstovéhanéhe. Néhe'xóvéva Quirinius tséohkèhestoese móxhóna'ovevéhonevéhéhe hénéhéóhe Syria. ⁴ Naa

na'èstse hetane Joseph móhvésèstanovéhéhe hénéhéóhe máhoéstóva Nazareth tséno'oeme Galileeheveno.

Mósto'setšéhešéhé-
vèstóxe'òhehéhe
hénéhéóhe Bethlehem
tséhvé'héstaese David
hemanáhéstóva, néhe
David tséma'xe-
véhonevéstse
hénéhéóhe móhnèx-

héstáhehéhe. ⁵ Móhvé'òhtsémòhevohe Maryhevaho tsévèstoemose, móxhóse'èhevóhe. ⁶⁻⁷ Naa tséstáho'eohtsévöse Bethlehem tósa'e móho'nó'òhtaanevótse. Tséstanenóve'xóvetse Mary hee'haho móstá-hestáotséhevóhe hotómá'e tsé'òhkenéetsese hováhne.

Tsé'éšéénèhóheetòse mó'ovèšemanóhevóhe hoxomóho'haméstóva.

The shepherds

⁸ Néhéóhe a'e tósa'e tóhtóó'e kósáehetaneo'o móhvóonene'evá-voomóhevohe hekósáemevóho. ⁹ Taehó'ótova móhémé'néeotsé'-toehévovóhe na'èstse ma'heonèhotse'ono. Móhma'xevó'ho'èho'hévatamaeotséhanetséhe hénéhéóhe tséxhoévöse. Néhe kósáehetaneo'o mó'oseehéhpòhetanóotséhevóhe tséhnèhesóotsetse.

¹⁰ Móstséhetahevovóhe néhe ma'heónèhotse'ono, "Névé'héhpóheo-séme, ného'èhéhotonatsénóvo hová'éhe tséoseepéva'e, tséto'se-
vé'šemahehetótaetanóhtove. ¹¹ Hétsetseha taa'eva néhéóhe tséxhéstáese tséma'xevéhonevéstse David Bethlehem éhestáotse nevo'èstanévèstómanéhamévo. Nea'háanehe Tséne'taestse, Tsémoné'toese Ma'heóneva. ¹² Nèstsetséhešéhéne'enovovo: máhvóo-

móse néhe
mé'èševótse
tséhóheehe
naa tséšééše
hoxomóho'-
haméstóva,"
móxhehéhe.
¹³ Móssó'ho-
vema'xené'e-
vemanèheo-
tséhevóhe
hoháesto
ma'heoné-

hotse'ono hénéhéóhe tséhnéé'èse néhe na'èstse ma'heónéhotse'o.
¹⁴ "Nétavovéhone Ma'heo'o tséhestoéstovéstse he'amo'omééno. Naa hétséhéno ho'eva tsémásetséstóevose Ma'heóneva éme'ována'xae-tano'o," móxheševového'ótóhevovóhe néhe ma'heónéhotse'ono.
¹⁵ Naa néhe ma'heónéhotse'ono tséstaéváhe'amoésenavóse, néhe kósáehetaneo'o móstséhehevóhe, "Nóheto, nétáhétséhetóeotsémáne!"
¹⁶ Tséstáho'eohtsévíse móstavóomóhevovóhe Mary naa Josephevaho, naa néhe mé'èševoto hénéhéóhe mó'oné'seóm-šééšenáhevóhe hoxomóho'haméstóva.
¹⁷ Néhe'se néhe kósáehetaneo'o móstamé'éstóhenovóhe tséhetaévóse ma'heónéhotse'ono.
¹⁸ Tsénéstomónese mó'otoéstatséstóhenovóhe.
¹⁹ Naa Mary móhmáhetoetanó'tóhéhe netao'o hová'éhe tséhesóotsetse.
²⁰ Tsésta-évaaséhóneváohstévóse néhe kósáehetaneo'o, móstaamevóheho'ótóhevovóhe Ma'heóneva. Naa netao'o tséheševóohtomévóse móstó'taemáhenéhesóhanetséhe tséhetaévóse néhe ma'heónéhotse'ono.
²¹ Naa tséstano'kema'heóneéševetse tséhe'séhestáotsése Jesus móhvovóhponetséhetáxéhéhe. Naa néhe'xóvéva móhno'mé'eméhanetséhe hevéhestótse. Tséssáa'èšéhestáotséese heške mó'èšéahtse'mé'èstomóehévóhe ma'heónéhotse'ono "Jesus" tséto'séheševéése.

Simeon praises the Lord

^{22,24} Naa máto móhnéhesóhanéhe Ma'heo'o hesto'emanestótse, he'eo'o ho'èšeanéotsévóse mó'òhkenáhestóhehevóhe névo'ée'èšé. Tséstaéšéhepe'xóvetse névo'ée'èšé Joseph naa Mary móstatséhe'otséhohevovóhe Jesusevaho ma'xema'heónemáheóne hénéhéóhe Jerusalem. Mó'òhkeno'vovóhponeméahenovóhe neše vé'késeho tsétótšéšketátsese, tsésto'seéváhéhaoenaveméávóse Jesusevaho.
²³ Enéhetóxe'ohe Ma'heo'o hesto'emanestótse: hetanéka'èškóne tséháa'éhaestse mó'òhkeévavovóhponé-hémetóhenovóhe Ma'heóneva.
²⁵ Néhéóhe Jerusalem na'èstse hetane Simeon mó'òhkéhestóhehéhe. Móhma'heónevo'èstanéhevéhéhe. Móstonóomóhevóhe Vo'èstanévéstómanéheho, tséto'sého'èhénéševátamótsese vo'èstanóho hénéhéóhe Israel. Mó'òhkéháhané'oehevóhe Ma'heónemáhta'sóomaho,
²⁶ móstséhetaehévóhe, "Néstsevóómo Vo'èstanévéstómanéhe mássáa'èšenaéheto."
²⁷ Mary naa Joseph tséstaéváho'hé-haoenaveméávóse Jesusevaho, vétséno hápó'e néhe'xóvéva Simeon móstatséhe'otséhaehévóhe Ma'heónemáhta'sóomaho hénéhéóhe ma'xema'heónemáheóne.
²⁸ Simeon móxhestanóhevóhe néhe mé'èševoto, móstaasevovóho'ótóhevóhe Ma'heóneva,
²⁹ "Néame-néhevo'èstanéheve'továtse. 'Hahoo,' néhetátse, tséxheševéstomeveto tsésto'sevóómo Vo'èstanévéstómanéhe tséssáa'èšenaéhéto. Naa étaéšenéhešepéva'e.
³⁰ Tó'hétsetseha náéšetaomevóómo tsé'tóhe tsého'eanóheméato. Nea'háanéhe tséto'sevo'èstanévéhaétse tsés-Jews-hévétse
³¹ naa máto oxése tséhéstáhétsese netao'o.
³² Tséhvé'šenéehovése tsés-Jews-hévétse

náhtsevé'šéhéne'enóseonévéme," Simeon móxheševového'ótóhevóhe Ma'heóneva. ³³ Mary naa Joseph mó'otóestatséstóhe-novóhe tséhetsése. ³⁴ Naa tséxháoenavomotáóse Simeon móstséhetóhevóhe Maryhevaho, "Tsé'tóhe mé'ěšovtse ma'taěšee'ěstse, hoháesto tseoné'seómáhahtóó'e hétséhéóhe Israel, naa tsenéheševó'ėstanévėhaevóho Ma'heóneva. Naa mé'tó'e háesto tseóhnetséstóó'e, naa nea'háanevóhe tsésáa'oné'seómáhahtáhesė. ³⁵ Héne tsevé'šéhéne'enóheo'o. Naa Mary, néstsevé'šėhoháė-hávėsévetano tséstó'seévėheto'eeese," móxhehéhe Simeon.

Anna speaks about Jesus

³⁶ Máto na'ěstse he'e móhvėsėshoehėhe hėnėhėóhe ma'xema'heónemáheóne, Anna, móxheševėhehėhe. Móhma'heónėhóo'xeváhe'ėvėhėhe. Heho Phaniel móxheševėhehevóhe, móhnėxhéstáhehevóhe Ashereveno. Mó'ěšėhe-vėsevoonėhėhe nėsóhtóheaa'e, naa móhnaehevóhe tsémėhaevėstoemose. ³⁷ Móhna'nóhtóhnó'nėveaėnamáhehe (84). Oešeeva mó'óhketsėhe'óhtsėhėhe hėnėhėóhe ma'xema'heónemáheóne. Hó'nėšenámėháóónátse mó'óhkenėšeno'e-ameávoonėhėhe. ³⁸ Máto nėhe'xóvéva vétsėno nėhe Simeon tsé'ěševóómóse nėhe mé'ěšovto, Anna hápó'e móstavóomóhevóhe. Móstaasevového'ótóhevóhe Ma'heóneva. Móhno'ease-mė'ěstomevóhevóhe nėhe vo'ėstanóho, "Tsea'háanėhe tsėtonóomótse tsėto'sevo'ėstanėvėhaėtse tsės-Jews-hėvétse."

The return to Nazareth

³⁹ Joseph naa Mary tsé'ěšemá'sėsóhpo'eėtáhėvóse tsétó'-hetóxe'óhetse Ma'heo'o hesto'emanestótse, móstaėvatšėhešėhóo'óhtsėhevóhe Nazareth tsėhno'oemetse Galileeheveno. ⁴⁰ Jesus mó'oto'xoveěšėhėhe naa móhno'ono'átamaehevóhe Ma'heóneva.

The boy Jesus in the Temple

⁴¹ Nėhestóheaa'e Mary naa Joseph móstaohketsėhe'óhtsėhevóhe Jerusalem, óxho'nėhe'xóvetsee'ěstse tsé'óhkemėsėstovetse ma'heónekóhkonóheo'o, Passover tsé'óhkėhestohe. ⁴² Tséxhóhtáhnėšėaėnámáse Jesus, ⁴³ tsé'ěšėėno'eėtáhėnovetse Mary naa Joseph móstaėvaasėhóo'óhtsėhevóhe. Móho'nóx-hene'enomevótse tsésáaheševė'hahtsėhetsése Jesusevaho. ⁴⁴ "Hea'e étaěšėasevé'háhtse," móxhešėtanóhevóhe. Tséstáhetóėveohtsetse móstaasenóhtsevóomóhevovóhe. ⁴⁵ Tsėssámė'ovóhėvóse tósa'e, móstaėváhėnóhtsevóomóhevovóhe Jerusalem. ⁴⁶ Tsėstavóona'otse móstámė'ovóhevovóhe hėnėhėóhe ma'xema'heónemáheóne. Móhvėsėstonoémóhevóhe ma'heónevovėstomósanėheono. ⁴⁷ Tsėhetaa'nėstoo'ėse hėnėhėóhe móxhoháatsėstóhenovóhe tsėhešema'xepėvėhėne'enovaestse naa máto tsėhešėpėvenóhtsėsto hová'ėhe. ⁴⁸ Tsėstavóomaa'ėse Mary naa Josephevaho tsėhvėstonoémóse ma'heónevovėstomósanėheho, móxhoháatsėstóhenovóhe. "Tósa'e nėtóne'óhtse? Náma'xeóetsetanóme tsėhnóhtse'óvatsėtse," móxhetaehevóhe heške. ⁴⁹ "Hėnová'e

tséhésenóhtsevóomése, naa móhéá'e nésáahéne'enóhénóvo tséhéóhe tséstó'séhoéto Tséhéhéto Ma'heo'o hemáheóne!" móxhetóhevóhe. ⁵⁰ Móho'nóhpévéhéne'enomévótse tséhetsése. ⁵¹ Néhe'še Jesus móstaéváhóosevé'óhtsémóhevóhe tséhvo'èstanéhévóse Nazareth. Naa mó'òhkeoseeono'átamóhevóhe heške naa heho. Naa heške móhmáhetoetanó'tóhetséhe netao'o hová'éhe. ⁵² Naa Jesus móstaněšeaméhéne'enóváhehéhe. Naa mó'ono'átamaehevóhe Ma'heóneva naa máto vo'èstanóho.

3

The preaching of John the Baptist

¹ Na'èstse tséma'xevéhonevèstse, Tiberius, mó'òhkéhestóhehéhe, mó'ěšamevéhonevéhéhe máhtóhtóhtáhnóhóneaa'e (15). Néhe'xóvéva Pontius Pilate móxhóna'ovevéhonevéhéhe hénéhéóhe Judea, naa Herod móxhóna'ovevéhonevéhéhe Galilee. Naa néhe Herod he'neho Phillipevaho móxhóna'ovevéhonevéhéhe hénéhéóhe Iturea naa Trachonitis. Naa Lysanias móxhóna'ovevéhonevéhéhe

hénéhéóhe Abilene.

² Naa máto néhe'xóvéva neše ma'heónevé'hó'e Annas naa Caiaphas, móxhóháa'ého'oése-náhevóhe ma'heónevé'ho'eno hénéhéóhe Jerusalem. Naa néhe'xóvéva John tséohkee'óestaáhóvátse, Zechariah hee'haho, móh-

vo'èstanéhevéhéhe tóhtóó'e. Hénéhéóhe Ma'heóneva móhmé'èstomóehéhe tséto'séhešema'heóneéestsése. ³ Naa néhe'še móstaasetóxema'heóneéestséhéhe hénéhéóhe tóxeo'hé'e, Jordan, tsé'òhkéhestohe. Vo'èstanóho tsého'éhéaahtóese mó'òhketséhetóhevóhe, "Néma'xeaméhávésévevo'èstanéhévéme, névé'éváhósenéhešévéme! Máhvé'eáhtovóse Ma'heo'o naa máhvé'ee'oéstaáhése, Ma'heo'o tsemáheasetana hová'éhe tséhešéhávésévo'eéetáhévóse," móxhetóhevóhe. ⁴ (Mó'òhkeněšema'heóneéestséhéhe tséxhešéhósemaa'ése hákó'e tótseha na'èstse ma'heónéhó'xeváheho, Isaiavaho, tséhetóxe'ohe ma'heónóxe'èstóonéhéva, "Nevá'eséstse hénéhéóhe tóhtóó'e éhoó'henéhetó'xeva, 'Exanomova meo'o tséstó'seamehnése Ma'heo'o. ⁵ Exanene, évaonó'evó'èstanéheve ⁶ nonohpa tsemáhenéhešévóometse tséhešévo'èstanévéstómánése Ma'heo'o," móxhetóxe'èstónéhéhe Isaiah.) ⁷ Háesto vo'èstaneo'o mó'ósáanéhó'éhé'óestaáhehevóhe naa oha John móstséhetóhevóhe,

"Néó'koméhéveme! Eohkésáaxaevá'neaéstomee'óestaáhestóvéhane, éme'oné'seómetanóhtove nonohpa néstsesáavéseaseto'eéhanéhéme ma'aseto'eéstove. ⁸ Vóo'éstómáne tsééšehéseénehávésévevo'èstanéhévése. Hó'néshéstáhése Abraham hemanáhéstóva nésáavé'shéhótooma'óéhénóvo. Esáanéhesóhane, oha Ma'heo'o émásetséstovóho tséoné'seómene'étamé'toese hápó'e Abraham tséhešene'étamése. ⁹ Eéšeto'sého'néhe'xove tsésto'seaseto'eése máhvé'hetósenéheševó'èstanéhévése, néstsetaome-néhešéhahtséme," móxhehéhe John. ¹⁰ "Naa náhtsetónéševó'èstanéhéveme?" móxhetaehevóhe néhe vo'èstanóho. ¹¹ "Naa véstáhema vo'èstane tséévetónéšeo'hémeotséstse," móxhetóhevóhe. ¹² Naa máto tséxho'éhée'óestaáhevóse ma'kaataevé'hó'e móstséhetaehevóhe, "Naa tséhnééhóvétse náhtsetónéšéveme?" ¹³ "Naa névé'eévaoe'kéhénotovoo'o vo'èstane'o," móxhetóhevóhe. ¹⁴ Naa máto hóséstse nótaxévé'hó'e móstséhetaehevóhe, "Naa hápó'e tséhnééhóvétse náhtsetónéšéveme?" "Naa névé'eévavé'shéhéhpóehévoo'o vo'èstane'o tsésto'sevovéehaése, oha ohkepévatséstome tséohkéhetaa'eonénèxóhemoése," móxhetóhevóhe John. ¹⁵ Tséhnéhešééestsése, néhe vo'èstanóho néhéóhe mó'otóestatamaehevóhe, "Naa héá'éháma John nea'háanéhe tséto'sého'éhévo'èstanévéstómánése," móxhešétanóhevóhe. ¹⁶ "Násáanééhóvéhe tséto'sého'éhévo'èstanévéhaése. Násáanéhe'xóvéháatamaahéhe tséhe'xóvema'heónéhoháatamaaeese Tséto'sého'éhévo'èstanévéstómánéstse. Nea'háanéhe tséno'kene'taestse. Násáahohtamés-ta'tovóhe. Tséhnééhóvéto oha máhpeva néohkev'éš-e'óestaáhetséme, naa tséhnééhovése Ma'heónemáhta'sóomáhéva néstsev'éšee'óestaáheenovo, naa néstseno'ho'emaóévo. ¹⁷ Mahnéxho'èhnéstse Vo'èstanévéstómanéhe, éto'semásetséstovóho tséoné'seómene'étamé'toese naa mé'tó'e tsésáane'étamé'toehese tseaseto'éeo'o áhtóno'omééno," móxhehéhe John.

Jesus is baptized

²¹ John tsé'éšéénee'óestaáhnóse néhe vo'èstanóho, hápó'e Jesus móhvésého'éhée'óestaáhehéhe. Néhe'se Jesus tséhnéšenáméháóénase he'amo'omééno móhnéxhe'keaseta'ta'eohtséhanetséhe. ²² Naa Ma'heónemáhta'sóomaho éhvé'késéheveotsésesto ta'se hemene, mó'óesé'tohevóhe Jesus, néhe'se nevá'èsesto he'ama móhnéxho'heéstseotséhevóhe, "Néhee'hahé'továtse naa néméhotátse," móxhetaehevóhe. ¹⁸ Naa John móhnéšeaméhetósema'heóneéestséhéhe. ¹⁹ Naa máto móxhósetséhetóhevóhe tséhóna'ovevéhonevetsese Herodevaho mó'óhkéhestóhehevóhe, "Eohkésáa'évenéhešévéstovéhane tséhešeasetá'éva'tovoto tséhe'néheto tsévéstoemose, Herodias, naa máto tséévéhešeaméhávésévo'eétáheto." ²⁰ Néhe'se Herod hómóhtána móstatoo'e-tóhevóhe Johnévaho tséxhoma'xéhetómemaa'ése. Naa tséhvé'néhešévése Herod móstáhóséhóna'ovéhávésévo'eétáhehéhe.

The ancestors of Jesus

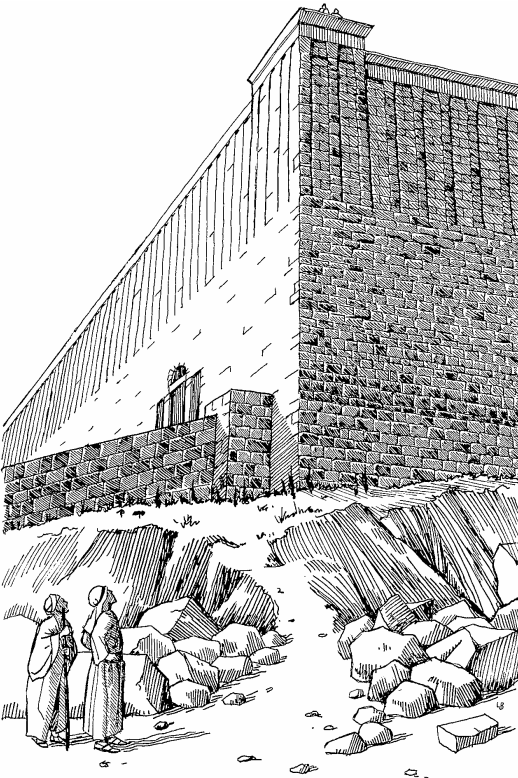
²³ Nèhe'se Jesus mó'asema'heóneéestséhéhe, heva mó'éše-na'nó'eaenamáhéhe. "Móhee'hahé'toehevóhe Josephevaho," móxhóovemáhehešetanóhtovèhanéhe, naa oha móhnèxhéstàhehéhe heške Mary hemanáhéstóva. Naa Mary móxhéhehénotóhe Helihevaho, naa nëseametóoneeto móxhoháéstóxéhevóhe: ²⁴ Heli móxhee'hahé'-toehevóhe Mathatevaho, Mathat móxhee'hahé'toehevóhe Levihevaho, Levi móxhee'hahé'toehevóhe Melchihevaho, Melchi móxhee'hahé'-toehevóhe Jannaihevaho, Jannai móxhee'hahé'toehevóhe Josephevaho, Joseph móxhee'hahé'toehevóhe Mattathiashevaho, ²⁵ Mattathias móxhee'hahé'toehevóhe Amosevaho, Amos móxhee'hahé'toehevóhe Nahumevaho, Nahum móxhee'hahé'-toehevóhe Eslihevaho, Esli móxhee'hahé'toehevóhe Naggaihevaho, Naggai móxhee'hahé'toehevóhe Maathevaho, ²⁶ Maath móxhee'hahé'toehevóhe Mattathiashevaho, Mattathias móxhee'hahé'-toehevóhe Semeinevaho, Semein móxhee'hahé'toehevóhe Josephevaho, Joseph móxhee'hahé'toehevóhe Jodahevaho, Joda móxhee'hahé'toehevóhe Joananevaho, ²⁷ Joanan móxhee'hahé'-toehevóhe Rhesahevaho, Rhesa móxhee'hahé'toehevóhe Zerubbabel-evaho, Zerubbabel móxhee'hahé'toehevóhe Shealtielhevaho, Shealtiel móxhee'hahé'toehevóhe Nerihevaho, Neri móxhee'hahé'toehevóhe Melchihevaho, Melchi móxhee'hahé'toehevóhe Addihevaho, Addi móxhee'hahé'toehevóhe Cosamevaho, Cosam móxhee'hahé'-toehevóhe Elmadamevaho, Elmadam móxhee'hahé'toehevóhe Erevaho, Er móxhee'hahé'toehevóhe Joshuahevaho, ²⁹ Joshua móxhee'hahé'toehevóhe Eliezerhevaho, Eliezer móxhee'hahé'-toehevóhe Jorimevaho, Jorim móxhee'hahé'toehevóhe Matthatevaho, Matthat móxhee'hahé'toehevóhe Levihevaho, Levi móxhee'hahé'-toehevóhe Simeonevaho, ³⁰ Simeon móxhee'hahé'toehevóhe Judahevaho, Judah móxhee'hahé'toehevóhe Josephevaho, Joseph móxhee'hahé'toehevóhe Jonamevaho, Jonam móxhee'hahé'-toehevóhe Eliakimevaho, Eliakim móxhee'hahé'toehevóhe Meleahevaho, ³¹ Melea móxhee'hahé'toehevóhe Mennahevaho, Menna móxhee'hahé'toehevóhe Mattathahevaho, Mattatha móxhee'hahé'-toehevóhe Nathanevaho, Nathan móxhee'hahé'toehevóhe Davidevaho, David móxhee'hahé'toehevóhe Jessehevaho, ³² Jesse móxhee'hahé'-toehevóhe Obedevaho, Obed móxhee'hahé'toehevóhe Boazevaho, Boaz móxhee'hahé'toehevóhe Salmonevaho, Salmon móxhee'hahé'-toehevóhe Nahsonevaho, Nahson móxhee'hahé'toehevóhe Amminadabevaho, Amminadab móxhee'hahé'toehevóhe Adminhevaho, Admin móxhee'hahé'toehevóhe Arnihevaho, Arni móxhee'hahé'-toehevóhe Hezronevaho, Hezron móxhee'hahé'toehevóhe Perezevaho, Perez móxhee'hahé'toehevóhe Judahevaho, Judah móxhee'hahé'-toehevóhe Jacobevaho, ³⁴ Jacob móxhee'hahé'toehevóhe Isaacevaho, Isaac móxhee'hahé'toehevóhe Abrahamevaho, Abraham móxhee'hahé'toehevóhe Terahevaho, Terah móxhee'hahé'toehevóhe

Nahorevaho, Nahor móxhee'hahé'toehevóhe Serugevaho, ³⁵ Serug móxhee'hahé'toehevóhe Reuhevaho, Reu móxhee'hahé'toehevóhe Pelegevaho, Peleg móxhee'hahé'toehevóhe Eberhevaho, Eber móxhee'hahé'toehevóhe Shelahevaho, Shelah móxhee'hahé'toehevóhe Cainanévaho, ³⁶ Cainan móxhee'hahé'toehevóhe Arphaxadevaho, Arphaxad móxhee'hahé'toehevóhe Shemevaho, Shem móxhee'hahé'toehevóhe Noahevaho, Noah móxhee'hahé'toehevóhe Lamechevaho, Lamech móxhee'hahé'toehevóhe Methuselahevaho, ³⁷ Methuselah móxhee'hahé'toehevóhe Enochévaho, Enoch móxhee'hahé'toehevóhe Jaredévaho, Jared móxhee'hahé'toehevóhe Mahalaleevaho, Mahalaleel móxhee'hahé'toehevóhe Kenanévaho, Kenan móxhee'hahé'toehevóhe Enoshevaho, ³⁸ Enosh móxhee'hahé'toehevóhe Sethevaho, Seth móxhee'hahé'toehevóhe Adamevaho, nea'háanéhe tsévovóemanéhaese Ma'heóneva.

4

The temptation of Jesus

¹ Jesus tséhne'évánhé'óhtsése hénéhéóhe o'hé'e, Jordan tsé'òhkéstohé, Ma'heónemáhta'sóomaho móxhone'ovóhevóhe, hénéhéóhe móstatséhe'otséhaevóhe tóhtóó'e. ² Névo'éé'ěše mó'amevonóhóha'óhevóhe Heávóhóho tséněšenáávóóněšěse. Naa mó'oseeno'hoháeanáhéhe. ³ "Hee, tséhvé'hee'hahé'továta'e

Ma'heo'o, táaxa'e, na'ěstse ho'honáá'e néskohkonóheonéva'ó'xeha," móxhetaevóhe Heávóhóho. ⁴ Jesus móstséhehéhe, "'Eohkésáano'kev'ěševó'ěstanéhevěstovéhane méséhestótse,'éhetóxe'ohe Ma'heónóxe'ěstoo'o." ⁵ Néhe'se néhe Heávóhóho móstáhóse-e'eotséhaevóhe tséxhoháe'ého'oestatse, naa móhvóo'ěšévaenaehéhe netao'o ho'eva. ⁷ "Naa máhněhvé'háoena'toveto hé'tóhe néstamáhemetátse

⁶ naa néstseno'máho'emane. Héne náhněhetóhóótáne naa vo'ěstane náme'něšenehetóhóoto," móxhetaevóhe Heávóhóho. ⁸ "Hová'áháne, 'Ma'heo'o étó'seno'keaméháoena'tohé naa máto étó'seameáahtohe,'

éhetòxe'ohe Ma'heónòxe'èstoo'o," Jesus móxhetòhevóhe. ⁹ Nèhe'še Heávòhóho móstáhósetséhe'otséhaehévóhe Jerusalemeveno, móstatáxenéhaehévóhe tséstó'něšetaehoháa'ého'oestatse hénéhéóhe ma'xema'heónemáheóne. "Tséhvé'hee'hahé'továta'e Ma'heo'o, táaxa'e, taanòheka'a'xéstse! ¹⁰ Eno'tséhétòxe'ohe, "Ma'tásáa'éšeoéšenáheto ho'honáéva Ma'heo'o hestotse'ono néstsenáha'enáá'e ¹¹ komááhe néstsesáaháeoešěšenáhe," móxhetaehévóhe Heávòhóho. ¹² "Naa máto éno'néhetòxe'ohe, 'Ma'heo'o éto'sésáavonòhóha'óhéhe," móxhetòhevóhe Jesus. ¹³ Mó'énevonòhóha'óehévóhe Heávòhóho, naa nèhe'še móhnenóvenoo'o'tsé'toehevóhe.

Jesus begins his work in Galilee

¹⁴ Jesus móstaéváhósetséhe'òhtséhéhe Galilee. Ma'heóne-máhta'sóomáheva mó'òhkéhésev'éšema'heóneéxo'eétáhehéhe. Móstamáhenéstomóne'tòhéhéhe netao'o. ¹⁵ Naa mó'òhkevovéstomósanéhéhe totáhoesta móheeohtsémáheóne naa máto móhmáheono'átaméhéhe.

Jesus is rejected at Nazareth

¹⁶⁻¹⁷ Nèhe'še Jesus tséstaévatséhe'ohtsése Nazareth tséxhése-éšee'ése móstáhósetséhe'òhtséhéhe móheeohtsémáheóne tséstáhósema'heóneéšeevetse. Ma'heónòxe'èstoo'o móhmétséhéhe tsémòxe'oho ma'heónéhóo'xeváhe Isaiah. Tséstáséhpáno héne móxe'èstoo'o tséstó'séhéséhooéstónese, ¹⁸ mótséhétòxe'òhéhanetséhe, "Ma'heo'o ého'eanòheméanoto Ma'heónemáhta'sóomáho tséstó'séhone'ó'séhá'ése, náno'moné'tova tséstó'semé'èstomevono hová'éhe tsépéva'e tséháo'omenéhese. Náno'néhešého'méa'tova tséstó'senéhetonono tsesto'séhešeeváénanévòse tsémomóonéhevese, naa tséstó'seno'eévavóosanévòse tséó'o'enese, naa tséstó'seno'e-évaována'xaetanóvòse tsémométséstóvo'eéhese. ¹⁹ Naa náto'seno'mé'ésta tsééšéhešého'néhe'xove tséstó'sého'éhéněševátamaétse Ma'heo'o," móhnéhetòxe'òhéhanetséhe héne ma'heónòxe'èstoo'o. ²⁰ Jesus tséstaéváhohpo'ema'eno móstaévamétòhéhe tséameotsés-tsese tséhmóheeohtsévòse. Naa tsestaéváháméstoo'ése mó'onémoomaehévóhe tsémaehoétsese. ²¹ "Tsétamóneénéhoéstómo ééšeoné'seómeamenéhese," móxhehéhe Jesus. ²² Naa néhe vo'èstane'o'néhéóhe tséhoese mó'otoésetanóotséhévóhe tséhetsése Jesusevaho, "Etóněšéhoháatamaaheséstse naa évá'né-hee'hahé'tóó'e Josephevaho?" móxhehevóhe. ²³ Jesus mótséhetòhevóhe, "Něššéšetanóme, 'Hétséhéóhe tséxhéstaeese éme'-néhešema'heóneéxo'eétahe tséhešévése hénéhéóhe Capernaum." ²⁴ Névé'néhešetanóme! Hó'něšema'heóneéxo'eétáhéto hétséhéóhe mónéme'héoné'seómáhahtáme. Oxése náohkepéveáahtone. Eno'néhešéhéne'enohe, "Ma'heónéhóo'xeváheo'o'éohkésáaho'áhéstovéheo'o tséxhéstáhévòse." ²⁵ Móxhósétséhéhéhe, "Hákó'e tótseha há mó'òhtse na'éstse ma'heónéhóo'xeváhe, Elijah, mó'òhkéhestóhehéhe, móxhéstáhehéhe hétséhéóhe Israel. Háesto

móho'nó'òhkeáahtoo'èstse. No'ka móho'nóstsèhe'šèhoo'koho na'heaa'e naa o'xe, netao'o mó'ovávoonestovéhanéhe. Naa néhe'xóvéva móxhoháestòxèhevóhe hotóxaa'é'eo'o hétsèhéóhe Israel. ²⁶ Oha na'èstse néhe he'òho móhmásetséstóehévóhe Elijah, oxése máhoéstóva móhvo'èstanéhevèhéhe, móhnóta'évèhéhe. Elijah móstatsèhešeméa'toehevóhe Ma'heóneva hénèhéóhe tséhvo'èstanéhevetsèse néhe nóta'òho Zarephath a'e Sidon. ²⁷ Naa máto na'èstse ma'heónèhóo'xeváhe Elisha, máto móxhéstàhehéhe hétsèhéóhe Israel, naa oha móho'nóxheto'etanó'toestse. Néhe'xóvéva móhma'xèhemanetàhevóhe vo'èstane'o. Naa oha na'èstse hetane, Naaman, máto móhnótsevèhéhe, óxése móxhéstàhehéhe Syriaheveno, móhno'keévaénomóhtàhé'sèhaehévóhe Elishahevaho," móxhehéhe Jesus. ²⁸ Néhe vo'èstane'o tséstàhéne'enomevòse tséhešetotóxemaevòse Jesusevaho, mó'omáta'eotsèhevóhe. ²⁹ Móstamáheoháata'òhevóhe, móstàhóéstó'èstósemaehévóhe hénèhéóhe móstatsèhešètósemaehévóhe ó'xeanóéva. Tséssáa'éšeanàha'-hamaaése, ³⁰ móstaévàhe'keaseohèhéhe Jesus, móhnèšekánomèháetanevoo'éhanetséhe.

A man with a bad spirit

³¹ Néhe'še Jesus móstatsèhe'òhtsèhéhe Capernaum tséno'oeme Galileheveno. Tséhma'heóneéšeevetse móxhósevovéstomósanèhéhe móheeohtsémàheóne. ³² Naa hénèhéóhe vo'èstane'o móxhoháatsèstòhenovóhe tséxhešèhoháatamaema'heóneéestsetsèse. ³³ Na'èstse hetane móhvésèhoehéhe, naa móxhone'ovóhevóhe hávèsévemàhta'sóomaho. Móstàhpe'e'hahétséstóehévóhe Jesus, móstsèhetàehévóhe, ³⁴ "Hee, tséhéstàheto Nazarethveno, névé'ho'èhéme'emo'eéšemeno! Hénáá'e tséhésèho'èhévonanése? Néhéne'enovátse, nénéehove tsého'eanòhemea'átse Ma'heo'o, " móxhetaehévóhe. ³⁵ "Névé'hetósenèhetonova, oha nooxeha tsé'tóhe hetane!" Jesus móxhetòhevóhe néhe hávèsévemàhta'sóomaho. Néhe hetane móhma'xeáva'hamaehévóhe néhe hávèsévemàhta'sóomaho tséhmaenéestovetse. Néhe'še mó'éváhóa'xé'toehevóhe néhe hávèsévemàhta'sóomaho naa móho'nóstonèšéonèxa'ó'haa'èstse. ³⁶ Néhe vo'èstane'o móstàhósemàheotóesetanóotsèhevóhe, móstsèhetàtsèhevóhe, "Hénová'énèse tséhésenèheso tsé'òhkeáahtoo'èse hávèsévemàhta'sóomaho?" ³⁷ Naa móstamáhe-néstomóne'tòhehéhe Jesus totáhoesta.

Jesus heals many people

³⁸ Naa néhe'še Jesus tséhmá'tanenèse móheeohtsémàheóne móstatsèhe'òhtsèhéhe Simon hevénótse. Naa Simon hevèškemo móxhoehevóhe, móxhoháomóhtàhehevóhe. Jesus móhmé'èstomóhehénótóhe tséhešèháomóhtàhetsèse. ³⁹ Tséstàho'èhótòse mó'évaénomóhtàhé'sòhehevóhe. Sé'ea'e tsé'éšévaénomóhtàhéotsèse móstaasèhomóhtáohé'tovóhevóhe Jesusevaho naa néhe vo'èstanóho tséhoétsèse. ⁴⁰ Naa tséstàhetóevetse móhmásómóheeohtsèhohevovóhe heováèstse tséheto-

móhtáhétsese hénéhéóhe tséxho'èse Jesus. Tséstaohekemáxanóse móstaohkeévaénomóhtáhéotséhevóhe. ⁴¹ Móhno'eaméhóesta'-hamóhevóhe hávèsévmáhta'sóomaho, mó'òhkema'xetáhp'e'e'hahé-tséstóehévóhe Jesus, "Néhéne'enóvatséme: nénéehove Ma'heo'o Hee'haho," mó'òhkéhetáehévóhe. Naa tséhvé'eéshéne'enoo'èse, "He'kotoo'e!" móxhetóhevóhe néhe hávèsévmáhta'sóomaho.

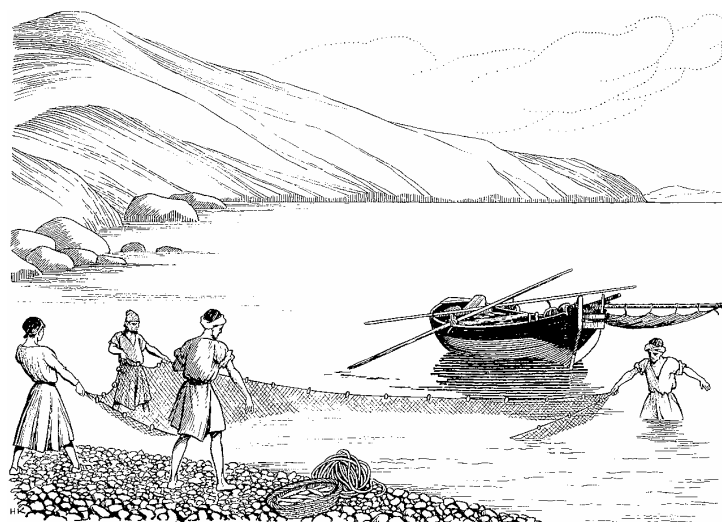
Jesus preaches in the synagogues

⁴² Tséstaméovóona'otse Jesus móstatséhe'òhtséhéhe hénéhéóhe tóhtóó'e. Naa hoháesto vo'èstanóho móhnóhtse'óehévóhe. Tséstamé'oo'èse mó'onéséhestomanaehévóhe. ⁴³ "Hová'áháne, násáatónéshénešévéhe. Tóséé'e náhésého'méa'tone tsésto'setóxe-mé'éstómo tséto'séhešého'èhévéhonoo'èse Ma'heo'o," móxhetóhevóhe. ⁴⁴ Naa néhe'še móstaohketóxema'heóneéestséhéhe netao'o Judea tsé'òhkemóheehohtséstovetse.

5

Jesus calls the first disciples

¹ Naa néhéóhe no'ka éšeeva Jesus mó'amóeóehéhe tóxeo'hé'e, Gennesaret, mó'òhkéhestóhehanéhe, mósto'sema'heóneéestséhéhe. Tséhvé'hoháatanevoneese ² móstanóhtsevóohtóhéhe tsésto'séhése-

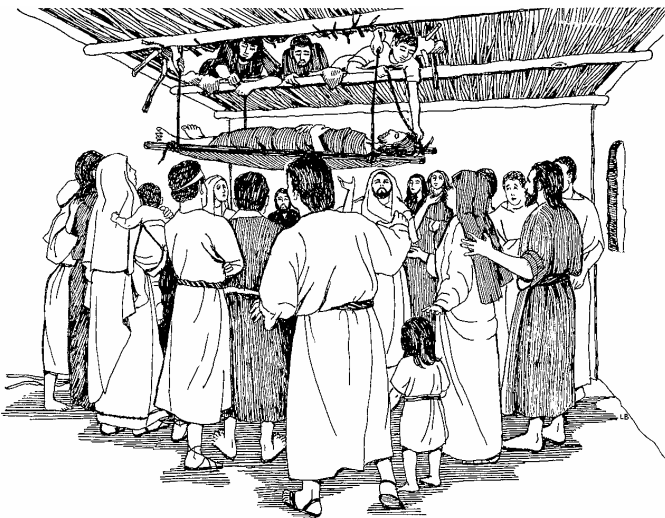
éestsése. Naa néhéóhe vó'-hée'èse mósta-vóohtóhenótse neše sémonótse móstoo'èhéhanetsevótse, néhe hetaneo'o tséá'enomévoséstse móxhóxe'anóhenovótse tsóhkevé'šeoó'hamóvose

nomá'ne. ³ Jesus móstae'evonéhnéhéhe sémónéva Simon Peter tséá'éno, móstséhetóhevóhe néhe Simonevaho naa tsévéstotse'óhemaese, "Né'e'evonehne, tšéške'e sé'oeha'ene!" Néhe'še móstáháméstóehéhe, móstaasema'heóneéestséhéhe. ⁴ Tséstaešééne-ma'heóneéestsése móxhósetséhetóhevóhe Simonevaho, "Hovéhno vó'hée'èse táhósetséhetóeha'ene tséxháó'étame naa héne tsévé'šeoó'hamóse nomá'ne, hénéhéóhe táse'a'hahtséhéne!" ⁵ "Hee, hóovehe, návóonenonónéme naa hová'éhe násáanaha'enóhénóne. Naa oha tséhnéhvé'néhešéheto náhtaéváhósésé'a'hahtsenótse," móxhetáehévóhe. ⁶ Sé'ea'e móstaó'otómo'enáotséhanetséhe tseóhkevé'šeoó'hamévóse nomá'ne, móstanéšepéveno'easeó'xehtséhanetséhe.

⁷ Móstaonóeoese móhevovóhe hevésenéhevóho, "Néxhévístáhéotsémemeno!" Naa tséstáho'óeha'enéoohevóse néhéóhe móstáhévístáhéotsémóhevovóhe tsé'onóvóónóvóse nomá'ne naa néhe'se hénéhéóhe sémónéva tséstátaxeóesémóvóse nomá'ne móstaó'tómo'enáótséhanetsevótse, móstao'seaséestsévoe'òhanevótse héne sémonótse. ^{9-10a} Héne tséhesóotsetse mó'otóesetséstóhenovóhe Simon Peter naa néhe hevésenóho tsévé'òhtsémaese, James naa Johnevaho, naa Zebedee hee'haho. ⁸ Tsé'ésémá'ta'ó'sanévóse Simon Peter móstanéšenéstanéoeotse'tovóhevóhe Jesusevaho, "Tséne'táheto, tanooxéstse! Násáhová'éhévéhe, náohkéó'òhto'eéatahe," móxhetóhevóhe. ^{10b} "Simon, névé'ee'tóhtahe, hétsetseha néstseéneoó'hamoo'o nomá'ne, mé'tó'e vo'éstaneo'o néstseasémóheotséhoo'o," móxhetáhevóhe. ¹¹ Néhe'se néhe tsénonónese móstaévaonóvoeha'enéhevóhe. Naa móstamáhenoohtóhenovótse héne sémonótse naa móstaasevé'òhtsé móhevovóhe Jesusevaho.

Jesus heals a man

¹² Jesus tséstáhósého'eohtsése hénéhéóhe máhoéstóva na'éstse hetane móxhoehéhe móhma'xemáhehemanetáhéhe. Tséstavóómóse Jesusevaho móhnéšenéstanéoeotse'tovóhevóhe, "Tséne'táheto, máhvé'néhešetanoto néme'évaénomóhtáhé'sése," móxhetóhevóhe. ¹³ Tséstamáxanaa'ése Jesusevaho, móstséhetahevóhe, "Héhe'e, hétsetseha néévaénomóhtahe." Sé'ea'e móstaévamáhepéveotséhéhe néhe hetane. ¹⁴ Naa néhe'se Jesusevaho móxhósétséhetahevóhe, "Néstsevé'mé'ésta tsééváhešepévomóhtáhéotseto, ónétáhtse táhéve'hoomoo'o ma'heónevé'ho'e naa vóo'séhoo'o tséssáa'éváhešéhemanetáheto. Naa hénéhéóhe ma'xema'heónemáheóne no'háoenaveméao'o hova, éhnéheto'emane Moses, nonohpa tsenéhešéhéne'anánóvo vo'éstaneo'o netao'o tsééšééváhešepévomóhtáheto." ¹⁵ Móstamáhenéhešenéstomónéstovéhéhe Jesus. Hoháesto vo'éstanoóho móstaohkého'héahtóehevóhe tsé'òhkevóvéstomósánése naa tsé'òhkeno'eénomóhtáhé'séhaevóse.

¹⁶ Néhe'se Jesus móstaohkease-no'kéhéhaoenáhéhe tóhtóó'e.

Jesus heals a paralyzed man

¹⁷ No'ka éšeeva Jesus tséxhósevóvéstomósánése hotómá'e máheóne, hóséstse vovóhponáhétaneo'o naa ma'heónevóvéstomósanéheono

móhvéseáahtomóneehevóhe. Móhmaehé'óhtséhevóhe Jerusalem, Galilee, naa Judea. Jesus móhnehetóhóotaehévóhe Ma'heóneva tsésto'seohkeénomóhtáhé'éstómánese. ¹⁸ Naa hóséstse hetaneo'o móxho'eotséhohevovóhe na'éstse hetanóho tsénanéhétsese. Móstanonéséhéeseotséhohevovóhe Jesusevaho tséxheta'éetsése. ¹⁹ Naa oha tséhma'xéhoháetanevoo'etse móho'nóstatóněsésóhpeotséhóvóse. Naa néhe'še móstae'eotséhohevovóhe tsé'é'evonóhó'onévetse máheóne. Móstao'taa'ó'tséhenovóhe héne he'ama máheóne. Hénéhéóhe móstásóhpeanóhóneanóhevovóhe tséhnéetsése Jesusevaho. ²⁰ Jesus tséstáhéne'enáotsé'tóvóse tséhešmáhe-ne'étamé'too'ése móstséhetóhevóhe néhe tsénanéhétsese, "Hóovéhe, tséhešéó'óhto'eétáheto hétsetseha nééšeévaasétanomevátse." ²¹ Móstséhešetanóotséhevóhe néhe vovóhponáhétaneo'o naa ma'heónevovéstomósanéheono, "Eee tsé'tóhe Jesus éaéstome-ma'heónévétáno. Ma'heo'o éno'kenéehove tséohkeévavonano ó'óhto'eétáhestótse." ²² Jesus tséxhéne'enáotsé'tóvóse tséhešetanotsése móstséhetóhevóhe, "Névé'néhešetanóme! ²³ Vé'néheto tsé'tóhe hetane, "Neó'óhto'eétáhéstotótse ééšemáhevonanénéstse," héne ésáavóoméhane, naa mé'tó'e vé'eénomóhtáhé'seho héne néstsemáhevóóhtánóvo. ²⁴ Naa hétsetseha náto'seénomóhtáhé'sého tsé'tóhe hetane tsésto'senéheševóo'séhatsése Ma'heo'o tséheš-néhetóhótá'ése tsésto'sevonanámo havése naa máto tsésto'se-énomóhtáhé'éstómanéto," móxhetóhevóhe. Naa néhe'še móstséhetóhevóhe tsénanéhétsese, "Oháeta'óhtse, táhóo'otsestse tséméhae-táxěšéēšenato!" ²⁵ Naa móstaoháeta'óhéhe tséhněšenáve'hoo-maa'ése néhe vo'éstano'ho. Naa móstamáheheseváenóhéhe héne tséméhaetáxěšése. Naa tséstaaméhóó'óhtsése mó'amevového'ó-tóhevóhe Ma'heóneva. ²⁶ Néhe vo'éstaneo'o tséstavóohtomévóse

tséhesóotsetse, móstaasevése-vového'ótóhevovóhe Ma'heóneva, "Hétsetseha éhoháema'heóne-éxo'eétáhéstove!" móxhehevóhe.

Jesus calls Levi

²⁷ Néhe'še Jesus tséhněhmé'hóéhnése móstavóomóhevóhe ma'kaataevé'hó'e, Levi mó'óhkéhestóhehéhe. "Nenáaséstse! Néh-vé'óhtseméstse!" móxhetóhevóhe. ²⁸ Móstató'něšemáhe-noohtóhéhe hová'éhe oha

móstaasenéhe'ovóhevóhe Jesusevaho. ²⁹ Hénéhéóhe Levi hemáheóne móstamá'otóhevóhe Jesusevaho, naa hópahpa móstano'onóomóhevóhe hóséstse néhe tséohkevésepo'óxe'óhétse ma'kaatanéstse. ³⁰ Néhe vovóhponáhétaneo'o naa ma'heónevovéstomósanéheono móstaasétotóximóhevovóhe Jesusevaho, naa móhno'tséhetóhevovóhe Jesus hevovéstomóseono, "Eme'sáavése'hanámóheho; éhávésévo'eétáhé'heóneveo'o!" ³¹⁻³² Naa móstséhetaehevovóhe Jesusevaho, "Oha náhésého'ehne tséstó'seonóomono hávésévo'eétáhé'heono. Nea'háanevóhe tsévéstáhémáhtsétanose."

A question about fasting

³³ Néhe'se móxhósétséhetaehevóhe, "Vovóhponáhétaneo'o naa John tséohkee'ooestaahovátse hevovéstomóseonevóho éohkeameávooneo'o. Hápó'e éme'óhkenéhešéveo'o tsé'tóhe nevovéstomóseono." ³⁴⁻³⁵ Móstséhetohevóhe, "Naa hétsetseha tséssó've'óhtsé-móno náohkepévemano'e'hanáéme, éohkésáavéseávoonéheo'o navovéstomóseono, naa oha máxho'néhe'xove máxho'éhéeseváenanéto néhe'xóvéva tsemóneaseávooneo'o." ³⁶⁻³⁹ Néhe'se Jesus móxhósétséhetohevóhe, "Né'áahtove, tsévovóhponáhétanéhévése naa tsévovéstomósanéhevése, tséheševovéstomósanése ésáanéhesóhane, totósa'e hová'éhe ésáavá'nepo'énóhehane. Naa tséheševovéstomósanéto émóna'e naa éno'hetóméto," móxhehéhe.

6

A question about the Sabbath

¹ No'ka tséxhósema'heóneéšéévetse, Jesus tséstaamevé'óhtsémóse hevovéstomóseono móstaohkeo'e'ó'tséhenovótse pénóheonévó'ó'éstse. Móstaohkéhóxe'a'ó'tséhenovótse naa móstaohkeméseotséhenovótse. ² "Naa éohkésáanéhešévéstovéhane ma'heóneéšéeva," móxhetaehevovóhe néhe Vovóhponáhétanóho. ³ Naa móstséhetohevóhe Jesus, "Mónésáa'évamé'etanó'tóhénóvo Tséma'xevéhonevéstse David hákó'e tótseha tséhešévése tséxháeanávóse? ⁴ Tséstaéstséhénese ma'heónemáheóne móxhestanóhéhe ma'heónekóhkonóheo'o, tséohkeno'kemésévótse ma'heónevé'hó'e. Móhméséhehéhe naa hóséstse móstáhoxomóhéhe tsévé'óhtsémaese. Naa há mó'óhtse David ésó'méhótáá'e Ma'heóneva tséškánomenéheto'eétaese, naa hápó'e néme'néhešetanóme. ⁵ Nánéhove Tsého'eanóheméa'tóó'éstse Ma'heóneva. Nánéhetóhóota tséstó'semé'éstómo tséto'seohkéhešévéstove ma'heóneéšéévee'éstse," móxhehéhe Jesus.

A man with a paralyzed hand

⁶ Tséxhósema'heóneéšéévetse, Jesus tséxhósefovovéstomósánése hénéhéóhe móheeohtsémáheóne na'éstse hetane móhvéséhoehéhe, móhmomé'konéhe'onáhéhe hestseamáxéstó. ⁷ Naa hóséstse vovóhponáhétanóho naa ma'heónevovéstomósanéheono móxxaenéšene'evávonoé'tohevóhe, "Táaxa'e éotaénomóh-

tàhé'séóhtse tsé'tóhe hetanóho," móxhesétamaehevóhe, kómááhe mósto'séhéomáxeoesemaehévóhe tséhvé'ma'heóneéšéévetse.

⁸ Jesus tséxhéne'enovóse tséhešétanotsése, móstatséhetóhevóhe néhe tsémomé'konéhe'onátsese, "Nenááséstse!" ⁹ Naa néhe'se móstatséhetóhevóhe néhe vo'èstanóho tséxaeněševé'hoomaese, "Ma'heóného'emanestótse étónetóxe'ohe: óhma'heóneéšéévee'éstse móhe tsésto'sevéstáhématanó'toese vo'èstane naa móhe hóvotse étó'sésáahesétaméhe?" ¹⁰ Naa néhe'se móstanéma'o'vé'hoóhevóhe néhe vo'èstanóho, móstatséhetóhevóhe néhe tsémomé'konéhe'onátsese, "Néstšéhešéhe'oná'ótse!" naa a'e móstó'něšéevapéveo-tséhanetséhe. ¹¹ Néhe'se néhe vo'èstane'o mómhma'xemomáta'eotséhevóhe, naa nomámé'tó'e móstatséhetáhtséhévóhe, "Néme'tatóněšé'tovóneséstse tsé'tóhe Jesus?"

Jesus chooses the twelve apostles

¹² Néhe'xóvéva Jesus móstavóonéhéhaoenáhéhe hénéhéóhe tóhtoó'e. ¹³ Naa tséstavóona'otse móhmóheévamóhevóhe tsévé'óhtsémaese. Mómmonéhenotóhe máhtóhtóhótáhneše (12) tsésto'seohketóxema'heóneéestsétsese. ¹⁴ Na'éstse Simon móxheševéhehéhe, Peter móxhóséhóna'ovéheševéhaehévóhe Jesusevaho, naa máto hevasemo Andrewevaho. Naa máto Jesus móxhósemonéhenotóhe Jamesevaho, John, Philip, Bartholomew, ¹⁵ Matthew, Thomas, naa na'éstse máto James tséhee'hahé'toese Alpheusevaho, naa máto na'éstse Simon tséohkéhóhneeméó'étánótse, ¹⁶ naa Judas tséhee'hahé'toese Jamesevaho, naa néhe máto Judas Iscariot tséto'séhávěsévó'eéhaese Jesus.

Jesus teaches and heals

¹⁷ Tséhne'éváho'eanóheohtsévóse, tséstóhtonóma'o'etse Jesus móstanéhéhe. Mó'ěšéahtse'ma'xetonóomaehévóhe vo'èstanóho tsémaehéstáhétsese Judea, Jerusalem, naa máto hénéhéóhe Tyre naa Sidon, hé'tóhe něše máhoestotótse móxho'táhanevótse hénéhéóhe tóxeo'hé'e tséhmáhoemoeha, naa máto hoháesto tsévé'óhtsémaese móhvéséhoehevóhe. ¹⁸ Mómmasóho'ěháahtóehévóhe naa tsésto'se-no'énomóhtáhé'séháévóse tséévéhetomóhtáhévóse, naa tsésto'se-no'hóesta'hamótsese hávěsévemáhta'sóomaho. ¹⁹ Tséhvé'ma'heónevěse Jesus móstaohkeonése máxanaehévóhe tsé'énomóhtáhátanóvóse.

Happiness and sorrow

²⁰ Naa néhe'se Jesus tséstavé'hóómóse hevovéstomóseono, móstatséhehéhe, "Ma'heo'o něstsepévé'tóévo hó'něšékánoměháó'omenéhése, něstsevéstáhémáévo tsésto'sepévěstao'o-menéhévóse. ²¹ Naa máto hó'něšéháeanáse něstsená'so'enotaévo. Naa máto Ma'heo'o něstsepévé'tóévo hó'něšea'xaamévóse, něstseváhétótaetanóháévo. ²² Naa máto vo'èstane hó'něšékánoměhávěsévó'eéhaese tséhvé'ne'étamé'tovése, něstsepévé'tóévo Ma'heo'o. ²³ Naa oha něševáhtomeamepévetano, hó'ótóva néto'seamáhénóvo hová'éhe tséosepéva'e ma'táho'eohtsése

he'amo'omééno. Hámó'óhtse hákó'e tótseha tsé'tóhe móhneheše-amáhehenovóhe ma'heónéhóo'xeváheono tséxhávésévo'eéhaevóse nevo'èstanémevóho. ²⁴ Naa mé'tó'e tséhoháooováhése hó'ótóva éšeeva néstáooováhéstóvévo éto'sésáahová'èhevèhanéhetse. Nééšeamepévevo'èstanéhévème, néhohamátséstánóvo néstáooováhéstovevo, naa mé'tó'e hó'ótóva éšeeva héne néstsevé'šeaseto'eénóvo, néstsetaomenèhešéhahtséme. ²⁵ Naa hóséstse néstsehóovenèhešetanóme, "Náéšená'so'enóhéme," naa oha néstseéváhóséháeanáme. Naa hétsetseha "Náhetótaetanóme," hóséstse néhóovèhešetanóme naa ame'xóvéva énésto'sého'-néhe'xove néstsehóotoanávetanóme, néstseohkea'xaaméme. ²⁶ Naa tsé'tóhe aéstomema'heónéhóo'xeváheo'o mó'òhkèhoháepéva-tséstóhenovóhe pévo'óhevoséstse, naa oha Ma'heóneva móhna'-haehevovóhe, móstaomenèhešéhahtséhevóhe. Névé'vésenèhešetanóme kómááhe néstsesáavésenèhešého'èhóhtóhénóvo tsé'tóhe aéstomema'heónéhóo'xeváheo'o tséhešého'èhóhtómévóse naestótse."

Love for enemies

²⁷ Naa nèhe'še Jesus móxhósetsèhehéhe, "Naa néspéveáahtove: Méhota tsénésétamaesee'e! Péve'tova tsépéotaesee'e! ²⁸ Háoenavomotaha tséehóomáta'óse naa máto tsémométséstóvo'eéhata'óse. ²⁹ Vo'èstane'o máhvé'poénèheta'óse, néstsevé'eévaa'seoomóvoo'o. Naa vo'èstane máhvé'nomáhtséstse neéstse'heno néstsevé'eóxóhéto oha váhtoméhósemétoo'o na'èstse neéstse'heno. ³⁰ Naa máto vo'èstane máhvé'véestómévata'e hová'éhe métoo'o. Naa máto hó'nèšenomáhtsèhaneto néstsevé'eévavéésta. ³¹ Péve'tova vo'èstane'o hápó'e tséhešepéve'továhtsétanóse. ³² Hávésévo'eé-táhé'heono éno'keméhotovo néhe tséméhotaevose. ³³ Naa máto éno'kepéve'tovovo néhe tsépéve'toevose. Névé'vésenèhešetanóme, oha máheméhota naa péve'tova nëšemáheto, néstsenèhešé-ono'átamaévo Ma'heo'o. ³⁴ Máto tsé'tóhe hávésévo'eé-táhé'heono éohkèhotsévatanoo'o, névé'vésenèhestáme. ³⁵ Mé'tó'e, méhota tsépéotaesee'e, váhtomepéve'tova. Vé'véstáhémáhtsétanóvótse aéstomevéstáhémóono. Vé'nèhešévo'èstanéhévése néstsehetaevo Ma'heo'o, "Tsé'tóhe nanésoneho." Ma'heo'o éhotómenèšévátamóho hávésévo'eé-táhé'heono naa máto "hahoo" tséohkésáahéhesé. Máhvé'nèhešèhetovóse Ma'heo'o néstsevé'šeamáhénóvo hová'éhe tséoseepéva'e. ³⁶ Hápó'e néhešenèšévátséstáhé'heóneve tséhešènéhešenèšévátséstáhé'heónevése éhévo Ma'heo'o.

Judging others

³⁷ Naa vo'èstane másáavé'ho'é'e'tóhése hápó'e Ma'heo'o mónéme'éváhého'é'etaévo. Névé'eoóoxóhetóvoo'o vo'èstane'o nonohpa hápó'e vo'èstane néme'héooxóhetaévo. Máhvé'eévamáhevonetanó'tomáse tséhešéó'òhto'eéhanése, hápó'e tseévanèheševonetanó'ta Ma'heo'o tséhešéó'òhto'eé-táhése. ³⁸ Máhvé'hotó'áhése, hápó'e hová'éhe néstseévapévèho'èhótaa'e," móxhehéhe Jesus.

³⁹ Naa máto móstšeheshetáohaméhéhe, "Tséó'o'enese nonámé'tó'e móme'tóneshéhameotséhahtseo'o. Eme'onáháxea'séhahtseo'o. Hóséstse aéstomema'heónevé'hó'e néonésenèhešeno'héoh-tséhaevoo'o. Névé'eáhtovóvoo'o! ⁴⁰ Náášemáhehéne'enánóne netao'o hová'éhe," hóséstse vo'èstane'o'omé'hóovenèhešetano'o. Esáanéhesóhane ta'e máxhestanomáse navovéstomósanestótse naa néhe'se hénèhéóhe néstsemónépévèhéne'enánóvo. ⁴¹ Naa máto néonéseonó'evamóvoo'o vo'èstane'o'hétsetseha, naa oha néo'omóóhtánóvo tséheševó'èstanéhévése. ⁴² Néme'sáa-nèhešévèhéme! Vovóevé'hoohtome tséheševó'èstanéhévése naa néhe'se móneonó'évámóhéne vo'èstane'o," móxhehéhe Jesus.

A tree and its fruit

⁴³ "Náto'sevé'sšehetáohaménoto héováestse hešehoóhtseto: hóséstse épévèheménameo'o naa hóséstse ésáapévèheménameo'o. ⁴⁴ Hoóhtseto évé'sšehéne'enóheo'o heménamevótse. Hámó'óhtse nénéhešéhéne'enánone menótse éohkésáahoe'tóhanenótse tséxheškóvo'o'e. ⁴⁵ Naa hápó'e netao'o vo'èstane'o'évé'sšehéne'enóhénóvo tséhetoéstomó'hévóse. Máhvé'pévoéstomó'hése héne néstsevé'sšehéne'enónénóvo, naa máto héva mássáa'vé'pévoéstomó'héhése máto héne néstsevé'sšehéne'enóseonénóvo. Máto ma'òhkevè'hávéséveoo'hetanóse néstseohkeno'hávéséveéestséme. Hó'ótóva néstsemáhehéne'enónéme tséhetoéstomó'hése."

Two house builders

⁴⁶ Máto móxhósetsèhehéhe Jesus, "Tséne'tàheto, néohkéhešéme, naa néohkeno'nèhéme tséhešéáhtovése, néohkevá'nèhetósenèhéme. Nésáa'oné'seómeáhtovéhéme. Naa vo'èstane tsépéveáhtóó'èstse éohkenèševáhtomeó'tòsétáno hó'nèšéhótoanátotse. ⁴⁷ Otahe, hámó'óhtse nátao'setšeheshetáohamenótse vo'èstane tsépéveáhtóó'èstse, tseono'átamáá'e Ma'heóneva. ⁴⁸ Ta'se tsenéehove tséohkepévèhe'konemanestsése hemáheo'o. Naa néhe'se hó'nèšéhótoanátotse naa hó'nèšeno'eamóováotsétotse hemáheo'o éohketó'omo'tatse. ⁴⁹ Naa mé'tó'e tsé'tóhe na'èstse tsésáapéveáhtóó'èéstse nóhásòháma hemáheo'o éohkèxaenèševá'netónèšemanestse. Naa néhe'se hó'nèšéhótoanátotsee'èstse naa taamóováotsétsetsee'èstse hemáheo'o éohkemáheasétóeotsetse. Netao'o hová'éhe émáhevona'ó'tse. Enèhésó tsésáapéveáhtomónèhese netao'o hová'éhe tsemáhevona'ó'tsénóvo," móxhehéhe Jesus.

7

Jesus heals a Roman officer's servant

¹ Jesus tséstaéšemá'seéveéestsése móstatséhe'òhtséhéhe Capernaum. ² Nèhéóhe na'èstse véhonenótáxéve'ho'e hestotse'ono móxhoháomóhtàhehevóhe, mó'èšèto'senaehévóhe, naa móhméhotòhevóhe. ³ Tséstanéstomóné'tóvòse Jesusevaho

tséohkéhešéenomóhtáhé'éstómanetsése, móstaonóomóhevóhe hóséstse Jews tséhéne'enóseonévetsese. "Tanó'otseha Jesus tsene'éváhéenomóhtáhé'séhóho náhtotse'ono," móxhetóhevóhe. ⁴ Naa néhe Jews tséstáho'èhótóvóse Jesusevaho, móxxaeněšé-momóhtsemóhevovóhe, "Na'éstse hetane néonóoma, évéhonenótáxéve'ho'eve. Na'éstse hestotse'ono móosee-háomóhtáhehevóhe, heá'éháma néme'héhaoenavomotaho. ⁵ Naa tsé'tóhe nótáxéve'ho'e éohkeněševátséstáhe, néméhotaene, naa néno'maněstóhóotáhaenone móheeohtsémáhéó'o," móxhehevóhe néhe Jews. ⁶ Něhe'se Jesus móstaosáneasevé'óhtsémóhevóhe. Tséstáěšěto'sěho'ěhněvóse hemáheóne, néhe véhonenótáxéve'ho'e móstaněhetóhevóhe hóséstse hevésenóho, "Táhéto'e'ova Jesus. Tsěhetóhéne, 'Eněstsěhevoo'o tsé'tóhe nótáxéve'ho'e, 'Tséne'táheto, née'hahtovátse, néme'vovóhponěhéestsěhne namáheóne, násáahová'ěhévéhe. ⁷ Hena'háanéhe nésááhěsětaoměhéto'e'ó-vatsěhe. Néhvá'neněhešeha, tseévapěvomóhtáhéotse náhtotse'o. ⁸ Náhéne'ena óhtóhóhóvee'ěstse éohkeněheso. Návěhone-nótáxéve'ho'eve héněhéóhe náhéseněhěšéhéne'ena," móxhehéhe néhe nótáxéve'ho'e. ⁹ Jesus tsěhněstómóněse, mó'otoěsetséstóhéhe tsěheese néhe nótáxéve'ho'e, móstsěhetóhevohe tsěvé'óhtsémaese, "Tsé'tóhe nótáxéve'ho'e tsěhěšěhoháeoně'seómáhahtáse! Esáa-Jew-hévěhe, heva na'ěstse násáatšěhe'sěhěne'enovóhe Jew tsěhěšeněhěšeoně'seómáhahtóó'ěse." ¹⁰ Naa néhe véhonenótáxéve'ho'e hevésenóho tséstáeváho'ěhóo'óhtsěvóse hestotse'ono mó'ěšěáhtse'évaénomóhtáhéotsěhevóhe.

Jesus bring a widow's son back to life

¹¹ A'e Jesus naa hevověstomóseono móstao'sěhósě-tsěhe'óhtsěhevóhe máhoěstóva Nain, hoháesto vo'ěstanóho móstaamevé'óhtsémaehévovóhe. ¹² Tséstáho'eohtsěvóse he'nětóóne móhne'aměhóeotsěhehéhe kásovááhe, móhmónenaehéhe, heho mó'ěšěhováneehéhevóhe, móhno'kóehnóhtsevěhéhe. Naa háesto vo'ěstanóho mó'amevé'óhtsémaehévóhe néhe hotóxaa'e'e. ¹³ Jesus tséstavóómóse néhe he'óho móstaněševátamótsé'tovóhevóhe, "Něvé'hetósea'xaame," móxhetóhevóhe. ¹⁴ Móstató'ha'ó'óhehevóhe néhe tsěameotsěstósanětsese, móhněeotsěhevóhe. Něhe'se Jesus móstsěhetóhevóhe néhe kásováaheho tsěěšenaětsese, "Ne'éva-to'ěotsěstse!" ¹⁵ Tsěhněstomóhtónoeotsetsése móhne'ase-ěestseotsěhéhe. Naa néhe'se Jesus móstsěhetóhevóhe néhe he'óho, "Tsea'háanéhe nee'ha." ¹⁶ Naa móhma'xemáhehépóheotsěhevóhe, naa móstano'easevóhó'ótóhevovóhe Ma'heóneva, "Móněho'ěhě-věstáhémaeheněhe Ma'heo'o, mó-tsé'tóhe ma'xema'heóněhóo'xeváhe," móxhehevóhe néhe vo'ěstane'o. ¹⁷ Jesus móstamáheněstomóněstověhéhe Judea naa totáhóěsta.

John the Baptist

¹⁸ John tsěohkee'óestaáhóvátse hevověstomóseono móxho'óhta'haóehévóhe tsěévěhěšěvetsése Jesusevaho. John

móstatšéhešetanóhéhe, "Heá'èháma nea'háanéhe Tséoné'seómé-
 ho'méase Ma'heo'o?" Nèhe'še móstatšéhešeméahenotóhe neše
 hevovéstomóseono, ¹⁹ tséstao'séhénèststovóvóse Jesusevaho,
 "Mónénéehove Tsého'méase Ma'heo'o?" ²¹ (Nèhe'xóvéva Jesus
 mó'òhkeénomóhtáhé'èstómanéhéhe, naa mó'òhkeno'-
 hóesta'hamóhevóhe hávèsévmáhta'sóomaho, naa mó'òhkeno'eéva-
 voo'sané'sèhohevóhe tséméhae'ó'o'enetsese.) ²⁰ Tséstáho'èhó-
 tóvóse Jesusevaho, móhnešenéstovóhevovóhe. ²² Mótséheše-
 no'èstóhevovóhe, "Táhéme'èstomeva John netao'o
 tséheševóohtomáse naa máto tséhešenéstomóne'tomáse:
 Tséméhae'ó'o'ense éévavóosaneo'o, naa tséméhaenonó'atamáhese
 éévaaméhneo'o, naa tséméhaehemanetase ééšééváhová'ahanéhetse,
 naa tséméhae'onéahtase éévanéstomóneo'o. Máto hóséstse
 tsééšeméhaenaese éévaametanéneo'o, naa tséhoháo'omenéhese
 ééšenéstomóné'tánóvo hová'éhe tsépéva'etse. Taéváhénéheta John,
 'Nésó'héne'enahe hákó'e tótseha tséhetóxe'ešése tsé'tóhe
 Vo'èstanévéstómanéhe?' ²³ Ohkenèseameoné'seómáhahtá'tove
 hó'nèškánomenétáhévatséstomáse tséévèhešéveto. Nèstsenèheše-
 pévé'tóévo Ma'heo'o," móxhetóhevóhe Johnevaho hevovéstomó-
 seono. ²⁴ Nèhe'še tséstaéšéévaaseohtsetsese, Jesus mótséhe-
 tòhevóhe nèhéóhe tséhoótsese, "Nétamé'èstamévatsénóvo tsé'tóhe
 John. Nea'háanéhe tsétáhéaahovóse hénéhéóhe tóhtóó'e tséh-
 ma'heóneéestsese. Hénová'e tsétáhésèhéaahovóse? Nétatséheta-
 tséme. Móho'nó'òhkéhetsevémé'émótse Ma'heóneva. ²⁵ Naa máto
 móho'nó'òhketamepévatahatséstse. Ta'se móhnestamenóohé-
 hevèhéhe tséhešenóose. ²⁶ Nétavá'nemé'avó'sematséme: nétáhésè-
 héaahovovo John tséhvé'héne'enomáse tséhešema'heóné-
 hoo'xeváhevése. Naa énéhésó. Naa óotama énáno'tahe tséma'xé-
 hestóxevóse tsé'tóhe ma'heónéhoo'xeváheo'o, ého'èhéexanomó-
 táhóho Vo'èstanévéstómanéheho. ²⁷ Enéhetóxe'ešése Ma'heónó-
 xe'èstóonéhéva, "Ma'heo'o étséhevoo'o, 'Náhtamonenótse na'èstse
 hetane. Tsenéstáhééxanomótáhóho maeto Tséto'sého'èhnétsese,
 Vo'èstanévéstómanéheho.' Naa nea'háanehe tsé'tóhe hetane, John.
²⁸ Nétáhéaahovovo. Ehoháeono'átamáá'e Ma'heóneva, naa oha
 hétsetseha máhvé'eaahovóse nèstsehehpeono'átamáévo Ma'heo'o
 tséhe'xóveono'átámóse Johnevaho," móxhehéhe Jesus. ²⁹ Naa néhe
 vo'èstane'o tséstanéstovovóse, móhmé'etanóotséhevóhe
 tséhešéhéaahovovóse Johnevaho, máto hópahpa tséohkéhestano-
 mévovóse ma'kaata mó'òhkeno'vésého'héaahovóhe. Móhno'-
 e'óestaáhnóhevóhe tsé'èšéhestanomevóse Ma'heo'o heéestsestótse.
³⁰ Naa mé'tó'e néhe vovóhponáhétane'o naa néhe ma'heóne-
 vovéstomósanéheono móho'nóxxae'ée'áahtomónévótse, naa
 móho'nóhvese'e'óestaáhévíótse. ³¹ Nèhe'še Jesus móstáhósé-
 tséhetóhevóhe tséáahtomónetsese, "Otahe, né'áahtove, ³² nétséhes-
 táme ta'se ka'èškóneho tsésáa'áahtomónéhese. Eévo'sóeo'o
 nèhéóhe tséxhohtóváhovetse, nonámé'tó'e éohketséhetáhtseo'o,

'Néamenémeóvatséme naa nésáaho'sóéhéme, naa máto náněševá-tamenonéme, naa oha nésáano'ea'xaaméhéme,' mó'òhkéhetáh-tsèhevóhe néhe ka'ěškóneho. Nétó'taeněhestáme, nésáa'áahtomónéhéme. ³³ Hámó'òhtse, tsé'tóhe John tsé'òhkésáavé'méseese kóhkonóheo'o, naa tsé'òhkésáavé'maneese tséohkevé'se-nonótovášé'sěstovetse, "Ee, éhone'ovóho hávésévemáhta'sóomaho," néohkěhesétamovo, nésáa'áahtovóhévo. ³⁴ Naa mé'tó'e tséhnée-hóvéto Tsého'méahtovéstse náohkemáhemesese hová'éhe, naa nétšěhešéme, "Eee, tsé'tóhe Jesus éháó'pohe naa éno'hevése-néhenoto tséohkěhestanótsese ma'kaatánéstse naa néhe hóséstse hávésévo'eétáhé'heono," néhešéme. Nésáa'áahtovóhévo John naa hápó'e nésáa'áahtovéhéme. ³⁵ "Naa oha névóo'éstómanénóvo tséheševó'éstanéhévése," éohkěhenove," móxhehéhe Jesus.

Simon the Pharisee

³⁶ No'ka na'ěstse Vovóhponáhétane, Simon, móxheševéhehéhe, móhmó'otóhevóhe Jesusevaho. Tsésaéšeto'seaseméséhévóse ³⁷ na'ěstse mátaháa'e tséstanéstomónése móhněhvése-tséhe'òhtséhéhe. Móxho'tséhéhe heo'keméootsestótse tséohkeoseehoháoemetse. ³⁸ Móstanéotsé'tovóhevóhe Jesusevaho he'pa'one. Tséněšenáa'xaamése móstavé'seněše'se'hahtá-voovotóhevóhe Jesusevaho henéhaénéstóva. Nèhe'se móstaéva-vé'senóhehomóvóhenótse hestse'konótse hemé'koneva. Naa néhe'se héne heo'keméootsestótse móstáhénenomóvóhéhe hestse'koneva. ³⁹ "Ee, tsé'tóhe vé'eoné'seómema'heónéhóo'xeváhevéstse, éme'héne'enovóho tsémáxanaese tséhešemátaháa'évetsése," móxhetáhtséhéhe néhe Vovóhponáhétane. ⁴⁰ "Naa, Simon, hová'éhe néto'semé'ěstomevátse," móxhehéhe Jesus. "Naa hénová'éto?" móxhetaehevóhe. ⁴¹ Jesus móstséhetóhevóhe, "Náto'séhetáo-haménoto neše hetaneo'o. Móhněšeamáhesenéhevóhe. Na'ěstse móhma'xeamáhesenéhéhe naa néhe na'ěstse móho'nóhxáe'-amáhesenéstse. ⁴² Móho'nó'évatóněšeonéněxanevótse. 'Něševonetanó'tome,' móxhetaehevóhe néhe ma'kaataévé'hó'e." Naa néhe'se Jesus móstšěhešenéstovóhevóhe Simonevaho, "Tsé'tóhe hetaneo'o, taasévo'o tséme'hehpeono'átámótse tsé'tóhe ma'kaetaévé'hó'e?" móxhehéhe Jesus. ⁴³ "Naa hea'e néhe tséháhpe'eamáhesenéstse," móxhehéhe Simon. "Néhetome. ⁴⁴ Otahe, hé'tóhe péveoo'hátséstótse tséhésétšěhešévése tsé'tóhe he'e. Návě'seněše'se'hahtávoovota hea'xaaméstóva naa éévano'vé'senóhehanótse hemé'koneva. Naa mé'tó'e tsé'éstsehnéto nemáheóne nésáamétséhe mahpe tsésto'sevé'seněše'se'hahtá-voóvátó, tséohkěhešévéstove. ⁴⁵ Nésáamásetséstovéhe, ónétáhtse tsé'tóhe he'e nápévemásetséstova. ⁴⁶ Naa máto nésáaxo'éstaénéhe, tséohkěhešévéstove, ónétáhtse tsé'tóhe he'e tsé'ěšéene-něše'se'hahtávoovotá'ěse éno'heo'keméananótse. ⁴⁷ Tséhvé'-ne'étamé'tóó'ěse náévamáhevonanomóvonótse hestátavésévo'eé-táhéstotótse, naa héne návě'sěhoháeméhotaa'e. Otahe, máhvé'-

hóovetšehēšetanoto, "Násáaháeó'òhto'eétáhéhe," nēhetáa'e tšéške'e nēstseasetanomónenótse nēstávésévo'eétáhéstotótse naa máto tšéške'e nēstsenēhēšetšéške'méhoxe." ⁴⁸ Nēhe'še Jesus móstsēhetóhevóhe néhe he'óho, "Tséstónēšéhávésévo'eétáheto náēšemáhevonanótse nēstátavésévo'étáhéstotótse." ⁴⁹ Naa nēhéóhe tsévése'hanámaese móstsēhetáhtsēhevóhe, "Neváaso tsé'tóhe, hópahpa éno'nēhevo'o tséohkéheševonano hávésévo'eé-táhéstótse?" ⁵⁰ Jesus móstsēhetóhevóhe néhe he'óho, "Tséhvé'ne'é-tamé'toveto névo'ēstanévehátse. Hena'hánehe. Taanáaséstse."

8

Women who helped Jesus

¹ Totáhóesta Jesus móssó'eamemé'emóhevóhe Ma'heóneva tséhešeoné'seómevéhonoetsése, hevovéstomóseono mó'amevé'òhtsémaehévóhe, ² naa máto hóséstse he'óho tséévaénomóhtáhé'séhose móhvé'hahtsēhevóhe naa máto néhe tséméhaehone'ovóvose hávésévemáhta'sóomaho tsééváhóesta'hamótsese. Naa na'éstse Mary móxheševéhehéhe, móxhéstáhehéhe Magdala, hákó'e nésohto hávésévemáhta'sóomaho móxhóesta'hamóhetsenotóhe. ³ Naa háesto he'eo'o máto móhvé'hahtsēhevóhe. Na'éstse Joanna móxheševéhehéhe, tsévéstoemose Chuzahévaho móhvéhonotse'ótáhevóhe tséma'xevéhonevetse, Herodevaho, naa na'éstse máto Susanna móxheševéhehéhe. Tsé'tóhe he'eo'o tsémáhevé'hahtsese mó'òhkevéstáhémóhevovóhe Jesusevaho naa hevovéstomóseono hová'éhéstónéhéva tséhetaa'hohtaméstomévóse.

An illustration about a farmer

⁴ Háesto vo'éstane'o totáhóesta móhnéxhé'òhtsēhevóhe, móxho'éhéahtóehévóhe Jesus. Móstsēhetóhta'haovóhevóhe, ⁵ "No'ka na'éstse hetane mó'énano'éhéhe. Móstaaméhe'né'-hahtsēhenótse énano'éstotótse. Hóséstse móstaóeháhanéhevótse

tsé'òhkeaméhnéstove. Héne móstatotáho'né'éstovéhanevóhe naa hóséstse vé'késeho mó'évamáhéestóhēnovótse. ⁶ Naa hóséstse móstaóeháhanévótse tséxho'honáévóma'o'etse, naa móhnéšeasetóne'óhanevótse naa oha móstaévanaétóhanevótse tsés-sáavé'he'kóovóhéhane. ⁷ Naa hóséstse énano'éstotótse móstaóeháhanévótse tséxheškóvo'o'ěše'evē naa héne

máto móstaasetóne'óhanevótse naa oha tséhvé'ma'xepe'pe'heš-

kóvo'o'e héne máto móstanaétòhanevótse. ⁸ Naa hósèstse móstaóeháhanevótse tséspévoma'o'e naa héne móstaoseepévone'óhanevótse." Nèhe'še Jesus móstsèhetòhevóhe néhe vo'èstano'ho, "Naa hea'e nééšeonáxeneéstovéme, hétsetseha néspéveáhtove!"

The purpose of the illustrations

⁹ Naa Jesus hevovéstomóseono móstsèhetaehevóhe, "Naa hénová'e tsénèhestomo?" ¹⁰ Naa móstsèhetòhevóhe, "Tséhnééhóvése néohketáhtanovemé'èstomévatсэнóvo tséheševéhonoo'èse Ma'heo'o, naa mé'tó'e tsénétáhese vo'èstane'o náohkèhetáohame-éestséstovoo'o, tséhvé'tsèhetòxe'ohe ma'heónòxe'èstoo'o: 'Tsé'tóhe vo'èstane'o ékánometsèhetóo'oo'o naa oha hová'éhe ésáavóhtòhénóvo, naa máto éohkekánomenéstomóneo'o naa oha ésáa'áahtomónèheo'o.' Enèhestao'o tsé'tóhe vo'èstane'o.

Jesus explains the illustration about the farmer

¹¹ Tséhešèhetáohaméto étséhéso: Hé'tóhe énano'éstotótse étséheševé'šèhetáohaméstóvénèstse Ma'heo'o heéestséstótse. ¹² Héne énano'éstotótse tséóehaa'èstse méónéva ta'se nea'háanevóhe hosèstse vo'èstane'o étávenéstomóné'tánóvo Ma'heo'o heéestséstótse. Naa oha Heávòhevaho éohkeévanétáhéva'é'oevóho naa éohkeévamáhevonetanóotsé'tánóvo tséhešeneéstomévòse, naa ésáatónèševé'šèhe'konenée'tovóhevo Ma'heóneva. ¹³ Naa hósèstse hé'tóhe énano'éstotótse tséóehaa'èstse tséxho'honáéše'eve nea'háanevóhe vo'èstane'o ééšeneéstomóné'tánóvo Ma'heo'o heéestséstótse naa émásèhestanánóvo, naa oha ésáa'amenèhešètanóheo'o. Eohkevá'nenenóveoné'seómáhahtao'o, naa éohkeévanéhnetameotseo'o òxho'eohé'tomévosèstse tséhótoanátotse. ¹⁴ Naa máto hósèstse énano'éstotótse móstaóeháhanevótse néhéóhe tséxheškóvo'o'etse. Nea'háanevóhe vo'èstane'o ééšekánomenéstánóvo Ma'heo'o heéestséstótse, naa oha éohkésó'e-óetsetanó'tánóvo nóhásòháma hová'éhe, éohkeno'ho-háooováhétano'o, naa máto ésó'taomeametano'o, netao'o hová'éhe éhohamátséstánóvo, ésáa'évamé'etanó'tovóhevo Ma'heóneva. ¹⁵ Naa hé'tóhe énano'éstotótse tséóehaa'èstse tséspévoma'o'etse nea'háanevóhe vo'èstane'o ééšepévenéstomóné'tánóvo Ma'heo'o

heéestséstótse naa ééšeno'eame-toetanó'tánóvo, ésáanéhnetaméheo'o, naa tóséé'e énéhe'ovovo Ma'heóneva.

Light

¹⁶ Móxhósetsèhehéhe Jesus, "Vó'ho'kásé-nàhnestótse éohkésáa-nó'oohéhane áhtóno'e

šeešéstóva naa máto éohkésáavé'šeahto'ohéhéhane hetóhkonéhéva. Mé'tó'e héne vó'ho'kásénahnestótse éme'mé'táho'ta nonohpa vo'èstane tsého'ehnestse máheóne tsevóósáne. Héne vó'ho'kásénahnestótse évé'šehetáohaméstove navovéstomósanestótse. Hová'éhe násáanó'oestséhe. Nétáhtanovemé'èstomévatšéme netao'ohová'éhe ¹⁷ nonohpa néstsemáhehéne'enánóvo. Hová'éhe tséhóovenó'oestsése tsemáhehéne'enohe.

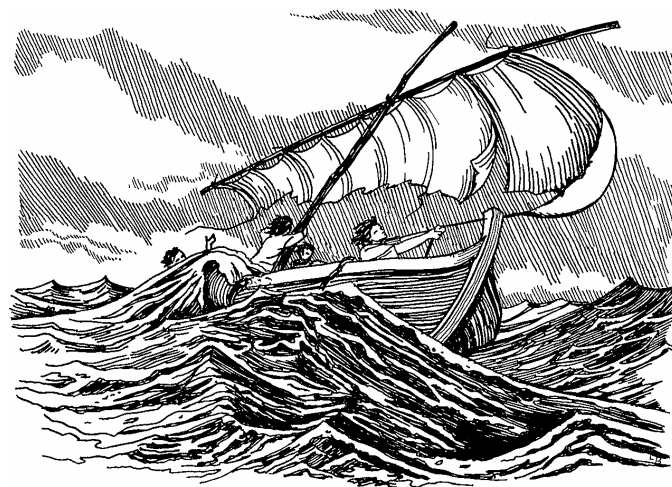
¹⁸ Máhvé'něšameáahtovése néstsené'evéhéne'enánóvo, naa mé'tó'e tsésáapéveáahtomónéhese hová'éhe tseévamáhevonetanó'tánóvo. Péveáahtomóne tséévèhetatsése!" móxhehéhe Jesus.

Jesus' family

¹⁹ Jesus hevásemo naa heške móstaméhaeho'éhéve'hoomaehevóhe. Naa móho'nóstóněševóomaa'èstse, mó'o'ema'óehévóhe vo'èstanóho. ²⁰ "Ného'éhéve'hoomaa'e neško naa nevásemo, nétonóomáá'e," móxhestóhehéhe Jesus. ²¹ "Naa épéva'e tséxho'eohtsévóse, naa oha nétatséhetatséme, vo'èstane'o tséáahtomónese náno'máhehevóohestovenoto," móxhehéhe Jesus.

A storm

²² No'ka Jesus móstséhetóhevóhe hevovéstomóseono, "Nétáhóxovóeha'enémáne!" Néhe'še móstáxevonéhnéhevóhe sémónéva. ²³ Naa tséhněšenáaméhóxovóé'óvóse Jesus móstanaóotséotséhéhe. Néhe'še móhnehma'xého'éhoháatamaeostséhánehé, ta'se héne

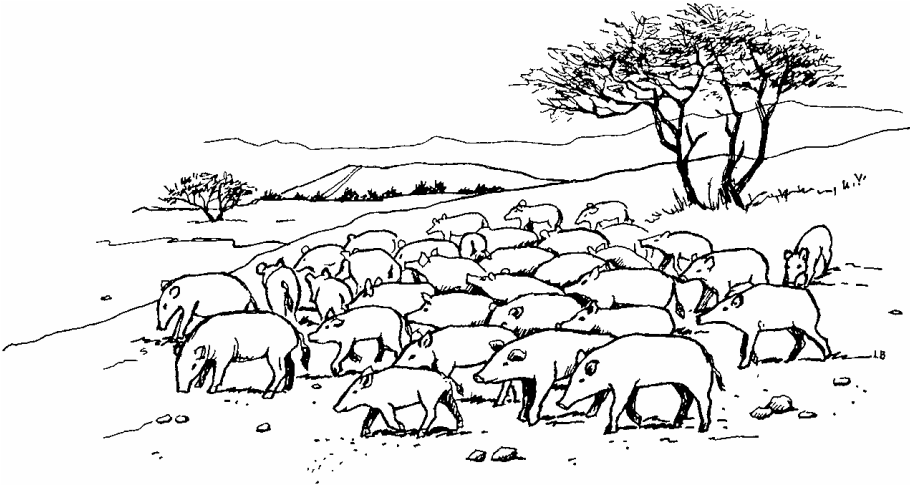
sémo mósto'seestsévoestséhanéhe. Mo'oseehéhpóheotséhévóhe Jesus hevovéstomóseono. ²⁴ Móstásé'a'ó'-hohevovóhe Jesusévaho, móstséhetóhevovóhe, "Hea'e nééšeto'séhováneehema!" Tséhněššé'šeo-tsése móstaného-

veóeotséhéhe, néhe'še móstséhehéhe, "Hétsetseha éme'énooesta'ha!" Móstató'něšeenéháeoesta'háhanéhe! ²⁵ Néhe'še móstséhetóhevóhe hevovéstomóseono, "Néme'hó'kene'étamé'tovéme!" Móxhoháatséstóhenovóhe tséhesóotsetse, móstséhehevóhe, "Šaa! Nevá'eséstse tsé'tóhe? Hópahpa éno'eaáhtoo'e tséxháa'hatse, éevaénéháeoesta'hatse!"

A man with a demon

²⁶ Naa móstaněšého'hóxovóe'óhevóhe hénéhéóhe máhoéstóva Gerasa tséhestóhetse. ^{27b} Na'èstse hetane hénéhéóhe tséhéstaestse, móxhone'ovóhevóhe hávésévemáhta'sóomaho.

Mó'òhkevóvo'káhehéhe, móho'nóxhéne'eno tséohkéhešenéhešévése. Mó'òhkéhoehéhe vo'èstanóho tsé'òhkeáhto'hohetsése. Naa néhe hávéséve-máhta'sóomaho mó'òhkema'xemé'emo'eéševaenaehévóhe néhe hetane. Mó'òhkene'evávooméhéhe naa mó'òhkeno'too'èhehéhe. Naa oha mó'òhkeéshó'kééshéshéotséhéhe. Néhe'se móstaohkema'xéhésésóhpa'xéhéhe tóhtóó'e. Néhe hávéséve-máhta'sóomaho tséhone'ovose mó'òhkenéheta'é'oehevóhe. ^{27a} Naa Jesus tséhnéxhómevonehnése sémónéva, néhe hetanóho móhnéxho'èhétoo'e'óehévóhe. "Naa nétónéshévéhe?" Jesus móxhetóhevóhe. "Háesto, náhešévéhe," móxhetaehévóhe. (Mó'òhkéhése-néhestóhehéhe tséhvé'hone'ovose háesto hávéséve-máhta'sóomaho.) ²⁹ Néhe'se Jesus móstshéhetóhevóhe néhe hávéséve-máhta'sóomaho, "Néhmáhehóva'xe!" ²⁸ Néhe'se néhe hetane móhma'xehépe'e'hahehéhe, móstapoo'èšemáhtséhéhe tséheta'éoetsése Jesusevaho. Tséhnéshenáma'xetáhp'e'e'haese néhe hávéséve-máhta'sóomaho móhne'áahtse'héséhóeéestséhevóhe tséhnéehovése, móstshéhevóhe, "Jesus, néhee'hahé'tova Ma'heo'o tséhestoéstovéstse he'amo'omééno. Névé'hetósemométséstóvo'eéshemeno!" ³¹ móxhetaehévóhe néhe hávéséve-máhta'sóomaho. ³² Hénéhéóhe a'e hoéhoseva éškóseeséhotáme mó'ée'ame-

méhnóhenéhevóhe, móxháestóxéhevóhe. Onétáhtse néhe hávéséve-máhta'sóomaho móstshéhešenéstóehévóhe Jesus, "Ma'taéshéova'-xé'tovótse tsé'tóhe hetane, nétsenéhvé'tshéshéméa'tovéme áhtóno'omééno. Heá'éháma mé'tó'e náme'taésta'xé'tovóneo'o tsé'tóhe éškóseeséhotáme?" "Héhe'e," móxhehéhe Jesus. ³³ Mé'tó'e móstaosáanamáheesta'xé'tovóhevovóhe néhe éškóseeséhotáme. Néhe'se néhe éškóseeséhotáme móstama'xetshéshéasetaxéhevóhe ó'xeanóéva, móstamáheo'omeana'óhevóhe tsé'ó'xeanóevetse, naa hénéhéóhe móstamáheáhaneoeséshenáhevóhe. ³⁴ Naa néhe tséne'evávoomóvose néhe éškóseeséhotáme tséstavóohtomevóse tséhesóotsetse móstama'xésé'easetaxéhevóhe, móstama'xetóxenéhétóhta'hanéoohehevóhe hénéhéóhe netao'o. ³⁵ Néhe'se hénéhéóhe tsémaevo'èstanéhevése móstataomého'èhéve'hoo-

tòhenovóhe tséhešenéstomónévose. Tséstáho'èhnevóse móstavóo-móhevovóhe néhe hetanóho tséméhaehone'ovótsese hávéséve-máhta'sóomaho. Hénéhéóhe a'e móhvéstonoémóhevóhe Jesusevaho. Mó'évano'hestone'oonéhehéhe, naa móho'nóhno'évamáséhá-nee'éstse. Móstáhéhpóheotséhevóhe néhe vo'èstane'o, móho'nóx-héne'enomevótse tséhésenéhésotse. ³⁶ Naa néhe vo'èstane'o tsévóohtose tséhesóotsetse móxhóhta'haovóhevovóhe tsé'tóhe vo'èstanóho tsétamóného'eohétsese Jesusevaho tsééváheše-énomóhtáhé'séhaa'ése, tséhešemáhené'ta'hamotsése hávéséve-máhta'sóomaho. ³⁷ Naa néhe tsémáhevo'èstanéhevése hénéhéóhe Gerasa móssó'hoháéhéhpóhetanóhevóhe, móstséhetóhevovóhe Jesusevaho, "Táaxa'e, hétsetseha néme'taévaseohtse!" Jesus tséstaévaametáxevonehnése sémónéva, ³⁸ néhe hetanóho tséévaénomóhtáhé'séhose móxho'éhénéstóehévóhe, "Hea'éhama néme'taasevé'óhtsemátse?" ³⁹ Jesus móstséhetóhevóhe, "Taněšéevá-hóó'óhtséstse, naa máhetóxemé'éstomeo'o tsééváhešeénomóhtáhé'séháta'e Ma'heo'o." Naa móstaosáanenéhešévéhéhe.

A dying girl and a sick woman

⁴⁰ Jesus naa hevovéstomóseono tséhne'éváho'óeha'enevóse Galilee, móstonóomaehevovóhe háesto vo'èstanóho, móhma'xemasetséstóehévovóhe. ⁴¹ Naa néhéóhe na'éstse hetane Jairus, móxheševéhehéhe, móhnhémóného'eohehéhe. Móxho'emanéhevéhéhe hénéhéóhe tsé'òhkemóheeohtséstovetse. Móstaněš-něstanéoeotsé'tovóhevóhe Jesusevaho, móxhoháeono'átamóhevóhe. Móstakávoena'tovóhevóhe, "Něstséhe'ooestse namáheóne!" ⁴² Eno'kahe náhtona, énaétáno. Etamáhtóhtóhóhtáhněšeaénáma," móxhehéhe Jairus. Jesus móstaosáneasevé'óhtsémóhevóhe Jairusevaho. Tséstaněšenáameohtsévóse móhma'xéhého'a'óváhtséstovéhanéhe. ⁴³ Na'éstse he'e hénéhéóhe tséamevé'háhtséstse máhtóhtó-

hóhtáhněšea'e mó'éšeamé-hóehótaehéhe ma'e. Naa tsé'òhkeaméhévé'hóómóse naa'évé'hó'e, netao'o hová'éhe móstanéhešemá'tanóhéhe tséméhaehetaa'e-á'éno, naa oha hová'éhe móho'nóhvéstáhé-

maa'éstse. ⁴⁴ Naa móstaémoosého'eohé'tovóhevóhe Jesusevaho. Móstaěšéhó'kemáxa'ó'hamóhevóhe Jesusevaho heéstse'heno. Naa

hénéhéóhé sé'ea'e móstaénéhóehótáehéhe héné ma'e. ⁴⁵ "Névááhe tsémáxaná'éstse?" Jesus móxhehéhe. "Nésáamáxanatséhéme," móxhehevóhé néhe vo'èstane'o. Peterevaho móstšéhešeno'èstóehévóhé, "Eoseháetanévóhnéhe'o vo'èstane'o, éhe'konéhého'a'-óváhstéstove. Móme'héhene'enohe tsémáxanáta'e?" ⁴⁶ Naa Jesus móstsehétóhevóhé, "Nánéhetomóhtáhéotse, ééšéévaénomóhtáhéotse nevá'eséstse." ⁴⁷ Naa néhe he'e tséstanéstóvóse Jesusevaho tséhetsése, móhnéxho'eohé'tovóhevóhé Jesusevaho, móspéve-máhenonoma'xéhéhe. Móstamáxa'éšénáhéhe ho'eva tséxho'e'-hahtáotsése Jesusevaho. Naa móstamáhenéhétóhevóhé néhe vo'èstanóho, "Nánéehove tsémáxánótse Jesus, naa náne'éva-énomóhtáhéotse." ⁴⁸ Jesusevaho móstsehétahevóhé, "Naa tséhvé'ne'étamé'toveto nééváhéseénomóhtahe. Naa taanáévá-hóó'óhtséstse." ⁴⁹ Naa tsénéšenáameéestsése Jesus, na'éstse vo'èstane móhnéxhóshé'oohehéhe Jairus' hemáheóne, móxho'èhé-hotonaehevóhé, hestónaho tsééšéhešenaetsése, naa móhno'-néhetahevóhé, "Móme'évatónéšéhévéstáhémáá'e Jesusevaho." ⁵⁰ Naa Jesus tséstanéstomónése móstsehétóhevóhé Jaurusevaho, "Névé'tónéšetanóotse, máhvé'eoné'seómene'étamé'toveto, tseévapéveotse néstona." ⁵² Tséstáho'èhnevóse Jairus hemáheóne, hénéhéóhé tséhoese móhmáhea'xaaméhevóhé. Jesus móstsehé-

tóhevóhé,
"Névé'e-
a'xaaméme,
tsé'tóhe
ka'ěškóne
évá'nená-
otse." ⁵³ Naa
móstotó'ho-
semáhevóhé
tséxhomá'xé-
héne'eno-
mévóse
tsééšéhešé-
naetsése.
⁵¹ Néhe'šé
tséstáéstséh-

névóse tséššééšése néhe ka'ěškóne, Peter, John, James, naa néhe ka'ěškóne heho naa heške móstano'keésevé'óhtsémaehévóhé. ⁵⁴ Néhe'šé Jesus móstáhestanomóvóhéhe he'ahtse naa "To'é-otséstse!" móxhetóhevóhé. ⁵⁵ Móhne'évaametanéneotséhéhe sé'ea'e, móhne'évato'éotséhéhe. Néhe'šé Jesus móstsehéhéhe, "Hoxome-váena hová'éhe!" ⁵⁶ Néhe he'éka'ěškóne heške naa heho móxhoháatséstóhenovóhé. "Oha néstsevé'mé'éstánóvo tséhéóhé tséhesóotse!" Jesus móxhetóhevóhé.

9

Jesus sends out his twelve disciples

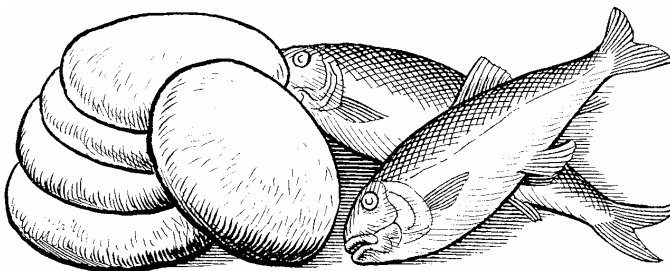
¹ Jesus móhmóheevamóhevóhe hevovéstomóseono, móhmáhtóh-tóhóhtáhnéshéhevóhe (12). Mósto'senéhetóhóotohevóhe tsésto'seohkeévaénomóhtáhé'éstomanetsése naa tsésto'seohkeno'hóesta'hmovóse hávésévmáhta'sóomaho. ² Móstséhetóhevóhe, "Tatóxeénomóhtáhé'éstómanéhéne naa ohkeno'mé'éstómáhéne Ma'heo'o hevéhonoestótse. ³ Hová'éhe néstsevé'no'eohtsénóvo, heva hó'kóhtóhe, naa ka'emestótse, naa méséhestótse, naa héva ma'kaata. Máto néstsevé'no'eohtsénovótse néstone'óonéhevótse. ⁴ Naa tósa'e tséhmásetséstónése hénéhéóhe ohkenéshéohéhe ta'e ma'éváhóseaseohtsése. ⁵ Naa máto mé'tó'e tósa'e tséssáamásetséstónéhése, évaaseohtséhéne naa oha éshé'keóovéhahtáxénáhéne ma'évaseohtsése, tsenéhéshéne'enánóvo néhe vo'èstane'o tséssáanéhešéahtomónéhévóse, tsev'éšeaseto'eéhe'o naa tsetaomenéhéshéhahtseo'o," móxhehéhe. ⁶ Naa néhe'se móstaosáneaseohtséhevóhe, hénéhéóhe totáhóesta móstaohkéhéma'heóneéestséhevóhe naa móstaohkeno'énomóhtáhé'éstómanéhevóhe.

Herod is worried

⁷ Naa Herod hénéhéóhe tséma'xevéhónevéstse Galilee tséstanéstomónése Jesusevaho tséaméhešévetése, móstšéhešetanóhéhe, "Nevá'eséstse tsé'tóhe Jesus?" Hóséstse énéhevoone, "Hea'áhama John tséohkee'óestaahovátse ééváhóseametanéne," ⁸ naa mé'tó'e hóséstse énéhevoone, "Hea'e Elijah naa móhéá'e na'èstse ma'heónéhóo'xeváhe nééváhóshé'éhótaene." ⁹ Tséstanéstomónése néhe Herod móstamé'etanóotséhéhe, "Móme'héneehove John, tótseha náéšee'eno'továvo'ohno." Naa mó'oseevóomátanó'tovóhevóhe Jesusevaho.

Jesus feeds more than 5000 people

¹⁰ Naa Jesus hevovéstomóseono tséstaénetóxema'heóneéestsévóse móstaéváho'eohtséhevóhe Galilee. Hénéhéóhe móxhóhta'haovóhevóhe Jesusevaho tséévéhešévóse. Néhe'se móstaasetséhe'otséhohevóhe Bethsaida tsésto'séhéhosótómóévóse. ¹¹ Naa hásto vo'èstanóho tséstáhéne'enotsése móstatšéhešéhó'e'oehevóhe. Móhmásetséstóehevóhe Jesusevaho. Móhmé'éstomóehenovóhe Ma'heóneva tséhešévéhonoetsése naa móhno'eévaénomóhtáhé'séhaehevóhe. ¹² Tsé'aséhetóeveohtsetse Jesus hevovéstomóseono móhnéxho'éhétséhetaehevóhe, "Tsé'tóhe vo'èstane'o tatséheše-

neenáxénano máhoéstóva. Etóhto'eve hétséhéóhe. Nonohpa hénéhéóhe tseohtaane'o naa tseno'méséhe'o." ¹³ "Hová'áháne,

ónétáhtse hoxoma!" móxhehéhe Jesus. "Naa oha énohonánéstse kóhkonóheonótse naa énéšeo'o nomá'ne naa oha étótššèketao'o. Enéhetao'o mésèhestótse. Mónátao'seéváhósèhéohótóvónóne hosèstse mésèhestótse?" móxhetaehevóhe hevovéstomóseono. ¹⁴

¹⁵ Hákó'e nóhonevonoéstónéstóva móhnèhestòxèhevóhe hetaneo'o, (móho'nóhno'oemevótse he'eo'o naa ka'èškóneho). "Nóhónó'e amenèhešèhámèstovanóhéne," móxhetòhevóhe hevovéstomóseono. (Móstaosáanenèhešévéhevóhe.) ¹⁶ Nèhe'se Jesus móstáhesta-nóhenotse héne kóhkonóheonótse naa néhe nomá'ne, móstáhe'amèháoenáhéhe. Nèhe'se móstanovòsemétóhéhe hevovéstomóseono, "Sá'votséno'hova!" móxhetòhevóhe.

¹⁷ Móhmàhetáeotséhanetséhe héne mésèhestótse, móstaáhtse'hé'eotséhanetséhe, màhtohtòhóhtáhneše ma'xevé'hanenéstóva.

Who is Jesus?

¹⁸ No'ka tséhno'kèháóónàse Jesus, hevovéstomóseono móxho'èhótáehevóhe. "Náohkeóxòhetane?" móxhetòhevóhe.

¹⁹ "Hea'e John tsée'óoestaahovátse naa móhe hea'e Elijah éevaametanéneotse naa móhéá'e na'èstse ma'heónèhóo'xeváhe,' éohkéhevoone," móxhetaehevóhe. ²⁰ "Naa tséhnèehóvése, néohkeóxòhešéme?" móxhetòhevóhe. "Nénèehove Vo'èstanévéstómanéhe, Tsého'mease Ma'heo'o,," móxhetaehevóhe Peterhevaho. ²¹ "Naa hena'háanéhe népévèhéne'ena héne, naa vo'èstane nèstsexævé'tónèšémé'èstomevovo!" móxhetòhevóhe hevovéstomóseono.

Jesus speaks about his suffering and death

²² Nèhe'se Jesus móxhósetsèhetòhevóhe, "Náto'senèševá-tamo'eéháá'e mé'kono, naa ma'heónevé'hó'e, naa ma'heónevovéstomósanéheono. Nàhtsésáa'áahtóeheo'o, naa nàhtseno'na'háá'e, naa oha na'héé'èše nàhtseévaametanéne."

²³ Nèhe'se móstsèhetòhevóhe tsého'èhéahtóese, "Màhto'sevé'-néhe'ovése, vovóanéhéne. Oešeeva vátomeamene'étamé'tovéhéne hó'nèšèhésto'omenéhé'tovése. ²⁴ Mähvé'vovóanése nèstsea'ene-pévèstao'omenéhéme. Naa mé'tó'e mássáavé'vovóanéhése nèstsenóhpavona'ó'tsénóvo nevo'èstanéhevèstóvévo. ²⁵ Hó'nèšè-kánomema'xèhoháoováhése, héne móme'héhová'èheve màhvé'vona'ó'tsése nevo'èstanéhevèstóvévo. ²⁶ Naa mássáavé'eoneméhése hétséhéóhe hétsetseha hápó'e mé'tó'e nèstsesáa'évavé'hoomatséhéme ma'éváhósèho'èhnéto hétséhéno ho'eva. Nèhe'xóvéva nàhtsevó'ho'èho'hévatamaahe hámo'óhtse tséheševó'ho'èho'hévatamaahévóse Ma'heo'o Tséhéhéto he'amo'omééno naa ma'heónèhotse'ono hénèhéóhe. ²⁷ Otahe néssá'péveáahtomóne, hosèstse tséhnèehóvése nèstsesáa'èšenaéhéme ta'e nèstsevóomovo Ma'heo'o tsehvéhonoo'èse," móxhehéhe Jesus.

The true glory of Jesus

²⁸ Tséstáhóseaméstòheéno'e Jesus móstatséhe'otséhohevóhe Peter, John, naa Jamesevaho hénéhéóhe hoéhoseva tséstáhé-háóénase. ²⁹ Naa tséněšenáháóénase móstaasenétáhévenóohehéhe,

naa hestone'-
óonótse móh-
no'ma'xe-
vó'omeo-
hasé'ha-
netsevótse.
³⁰ Móstásé'-
hovenó'mé'-
nééotsé'toe-
hevóhe
Mosesevaho
naa Elijah-
evaho,
ma'heóně-

hóo'xeváheo'o hákó'e tótseha. ³¹ Móhvésevá'ho'ěho'hévatamaahe-
hevóhe ts'ééestséstovóvose Jesusevaho. Móhmé'éstomevóhevovóhe
Jesusevaho tsééšeto'séhešéhováneehetsése hénéhéóhe Jerusalem,
tséhešéexanomótáhaa'ěse Ma'heóneva. ³² Óoséhéóvo móhnaóotsé-
tséhevóhe Peter, James, naa John. Naa néhe'še tséstáxaetae-
šé'šéotsévóse móstavóomóhevovóhe Jesusevaho naa néhe neše
ma'heóněhóo'xeváheho tséhvó'ho'ěho'hévatamaahetsése.

³³ Tséssáa'ěšéévavoneotséhetsése néhe ma'heóněhóo'xeváheho,
Peter móxhóovetséhetóhevóhe Jesusevaho, "Epéva'e tséhvóomatse-
menoto. Hea'ěhama náme'tató'hověhoné'tanoněstse na'he véenótse,
něstsenonó'kéhoé'tanovótse héne véenótse." Mó'ononěsto'aněhéhe.

³⁴ Tséhněšenáeestséstovóvose Jesusevaho, móhněxho'něhpóomaeo-
tséhanetséhe, héne móhvě'šéhéhpóheotséhenovóhe Jesus
hevovéstomóseono. ³⁵ Hénéhéóhe tséhněhpóomano'etse
móhněxhésého'heeestséstóehevovóhe nevá'ěsesto, móstséhetae-
hevovóhe, "Tsea'háanéhe tséhee'hahéto, námonenótse,
ohkeáhtovóhéne!" ³⁶ Tsé'éneéestséstóévóse oha Jesus
móhno'keněhéhe. Móstaněšeamé'xóvėhanetséhe,
móho'nóstšéhe'šémé'éstomévótse tséhešévóohtotsése
hevovéstomóseono.

Jesus heals a boy

³⁷ Tséstavóona'otse Jesus naa néhe na'he hevovéstomóseono
móhne'évaanóhechtséhevóhe. Vonesto vo'ěstanóho móhněxho'ěh-
too'e'óehevovóhe. ³⁸ Na'ěstse hetanóho móhma'xetáhpe'e'-
vovėhaehevóhe, "Vovéstomósanéhe, néoseemomóhtsemátse,
něxhéve'hoeotsé'toveha tséhee'hahéto, tséno'kaestse.

³⁹ Eohkésáa'éneésta'xé'toehého hávėsevėmáhta'sóomaho.
Eohkema'xeasetáhpe'e'hahe. Naa máto éohkeno'pėveasėhesėsa'xe.

Naa máto éohkeno'ma'xeaséhé'heenáhtsenáohtse. Hó'òhkeéše-énaa'éstse éohkeévanovósenoo'o'tsé'tóó'e néhe hávéséve-máhta'sóomaho. Tséhee'hahéto étaohkeno'sóséveotse. ⁴⁰ Naa náohthkene'étameotsénoto nevovéstomóseono naa ésáatóněš-tóne'ootóhevo," móxhehéhe néhe hetane. ⁴¹ Néhe'se Jesus móstséhetóhevóhe néhe vo'èstanóho tséhoétsese, "Tsé'tóhe ka'ěškóne ésáahéseénomóhtáhé'séhéhe tséssáavé'ne'é-tamé'tovéhése naa máto nésó'hávésévevo'èstanéhévéme. Héne návé'semomáta'etanóotse." Néhe'se móstséhetóhevóhe néhe hetanóho, "Néstsehe'otšěsheha nee'ha." ⁴² Néhe hetanéka'ěškóne tséstaaméhévé'hóómóse Jesusevaho, móxhóseésta'xé'toehevóhe néhe hávéséve-máhta'sóomaho, móspoo'ěšemaehévóhe ho'eva, naa móhno'ma'xéheseotséhéhe. Jesus mó'éváhóesta'hamóhetsenotóhe naa tséstaévapéveotsése, "Taanáéváhóó'óhtse," móxhetóhevóhe néhe hetanóho. ^{43a} Néhe vo'èstane'o móxhoháatséstóhenovóhe tséhešema'heóneéxo'eétáhetsése Ma'heoneva.

Jesus again speaks about his death

^{43b} Néhe'se Jesus móstséhetóhevóhe hevovéstomóseono, ⁴⁴ "Néstsevé'vonetanó'tánóvo tséto'séhetatsése, 'Na'éstse hetane náto'semé'ema tsésto'séhéeseváena'évóse tsépéota'ese." ⁴⁵ Jesus hevovéstomóseono móho'nóxhéne'enotséstse tsétotóxéstó, móhno'ee'senéstséstóehévóhe.

Who is the greatest?

⁴⁶ Néhe'se Jesus hevovéstomóseono nonámé'tó'e mó'ase-tséhetáhtséhévóhe, "Náhehpene'tahe hétséhéóhe tséhestóxétse." ⁴⁷ Naa Jesusevaho móxhéne'enóhetséhe tséhešetanovóse, na'éstse ka'ěškóneho móhmé'néehohevóhe. ⁴⁸ Néhe'se móstséhehéhe, "Otahe, nátao'sevé'sětšěshešetáohamenótse tsé'tóhe ka'ěškóne. Ésáahová'èhevéheo'o ka'ěškóneho, éohkěhóovéhešetanoo'o vo'èstane'o. Mé'tó'e vo'èstane'o tséne'táhese éohke-másetséstóheo'o. Naa oha nétatséhetatséme, másetséstova tsé'tóhe ka'ěškóne hápó'e tsééšěhešemásetséstovése, nééšéhéne'anánóvo tséhešene'táhéto. Naa tséhvé'másetséstovése, néno'néheš-másetséstovovo tsého'méá'tóó'éstse. Otahe, névé'véhonevetanóme tséhestóxése. "Násáahová'éhévéhe," máhvé'hóovéhešetanótse vo'èstane, nea'háanéhe tséoné'seómene'taestse, tseno'eono'átamáá'e Ma'heoneva," móxhetóhevóhe hevovéstomóseono.

For or against Jesus

⁴⁹ Néhe'se John móstséhetóhevóhe Jesusevaho, "Tséne'táheto, návóomóne hetane éhóesta'hamóho hávéséve-máhta'sóomaho nevéhéstóva. Naa náohtó'honóne, tséssáavé'hó'xéstáhé'tóéhétse."

⁵⁰ "Naa něšenétse'ova, néhe vo'èstane'o tsésáa'óhnetséstóéhése néoné'seómevéseóemaevoo'o," móxhehéhe Jesus.

A Samaritan village refuses to receive Jesus

⁵¹ Naa tséstaéšetó'sého'néhe'xóvetse Jesus tsésto'seéváhe'amé-

hóó'óhtsése he'amó'omééno, móstséhešetanóhéhe, "Náto'seéšé-hó'kevovóetséhe'ohtse Jerusalem." ⁵² Naa néhe hóséstse tsévé'óhtsémaese móstséhetóhevóhe, "Néstatséhe'ohtse hénéhéóhe O'xevé'hó'e (Samaritans). Táhénóhtsevóohtomáhéne naa néstaéxanomáhéne néhéóhe tséstó'seohtaanéto." ⁵³ Tséstá-ho'eohtsévoše móhnéstovóhevovóhe néhe o'xevé'hó'e, "Náametséhe'óhtséme Jerusalem. Naa hea'eháma náme'néše-ohtaanéme?" Naa móho'nó'amáhtóévótse tséhvé'eame-tséhe'óhtsévoše Jerusalem tséhvo'èstanéhevetsése Jews. (Néhe o'xevé'hó'e naa néhe Jews móho'nó'óhkého'áhé'továhtsévoše.)

⁵⁴ Neše hevovéstomóseono James naa Johnévaho tséstáhéne'enotsése, móstséhetóhevovohe Jesusevaho, "Tséne'táheto, mónáhtavé'ševoneoestáho'nóneo'o ho'éstava tsénéxhéso he'amo'omééno?" ⁵⁵ "Hová'áháne, névé'néhešetanóme!" móxhetóhevóhe. ⁵⁶ Oxése máhoéstóva mé'tó'e móstáhósetséhe'óhtséhevóhe.

Three people who wanted to be followers

⁵⁷ Tséstavóona'otse tséstáéšenenóveameohtsévoše móstséhetáhevóhe nevá'èsesto Jesus, "Nóhásóháma tósa'e tséstséhe'óhtseto néstsevé'óhtsemátse." ⁵⁸ Naa móstséhetóhevóhe néhe vo'èstanóho, "Otahe nétatséhetátse, heovaestse hešéhováhne éhestóo'óhtséstoveo'o, heva vé'késeho naa máto hováhne, naa tséhnééhóvéto násáahéstóo'óhtséstóvéhe, totáhóesta náohkevá'néhoo'e. Mónéme'néheševó'èstanéheve mahnéhvé'óhtsémeto?" ⁵⁹ Néhe'še Jesus móxhósetséhetóhevóhe na'éstse hetanóho, "Néhvé'óhtseméstse!" Naa móstšéhešeno'éstóhevóhe, "Tséne'táheto, náme'taéváhóó'óhtse ta'e ma'éšénaa'éstse tséhéhéto." ⁶⁰ Naa Jesus móstséhetóhevóhe, "Névé'háa'éšetonóóhta hová'éhe, néstseéšéonáxeáahtsé'hováne'e, hétsetseha néhvé'óhtseméstse, taametóxemé'emeha Ma'heo'o!" móxhetóhevóhe. ⁶¹ Naa a'e na'éstse móxhósetséhetáhevóhe, "Tséne'táheto, néstavé'óhtsemátse naa oha náme'taéšéeváhóose-vovóehévé'hoeotsé'tovoo'o navóohéstoto." ⁶² "Hová'áháne, ésáanéhesóhane, vo'èstane'o tsévé'hetóséhóótóo'ose tsésáahová'éhevátamaehevo Ma'heóneva," móxhehéhe Jesus.

10

The work of the 72 followers

¹ Naa néhe'še Jesus móhmonéhenotóhe nésóhtóhno'éhóhtáhneše (72) tsévé'óhtsémaese, móstséhetóhevóhe, "Totáhóesta tatséhešénonéšeóhtse tséstó'setséhe'óhtséto." ² Hánáháóhe éosee-háatanévóhnhého'o vo'èstane'o, énéstomónetanó'tánóvo Ma'heo'o heéestsetótse. Naa oha étóhkomóxeo'o tsémé'éstose. Naa éme'néheševéestomohe Ma'heo'o tséhóseho'méanoto hóséstse tséto'semé'éstótsese heéestsetótse. ³ Naa oha mé'tó'e hóséstse ésáa'éšéaahatomónetanóheo'o, néhe távenáhahétséstovóhéne, ta'se

néstsekósáévéme tsého'áhé'toevoo'o ó'komého. Nátanéheš-hetáohaménoto tsé'tóhe tsésáa'áahtomónetanóhese. ⁴ Hová'éhe néstsev'é easeno'eohtsénóvo, heva ka'emestótse naa mo'kéhanótse, néstsèhestomo'eéhaenovótse. Taváhtomeameohtséhéne tséstatséhe'òhtsése, hová'éhe néstsev'é'ta'oméhestomo'eéhaenovovo, heva tséstaéestséstoesse vo'èstane tsénèšenáameohtsése. ⁵ Naa ma'taéšého'eohtsése tséstatséhe'òhtsése, ma'taohkého'èhnése máheóne, máhvé'másetséstónése, hénèhéóhe tséhoese ohkéháoenavomotáhóhéne, tseována'xaetanóhaevóho Ma'heóneva.

⁶ Naa máhvé'pévatséstomévóse tséhešéháoenavomotáhóse, tsepéve'toevóho Ma'heóneva. Naa mé'tó'e tsésáaho'áhéhese, tséhótovanávetanoo'o, tsetaomenéhešéhahatseo'o. ⁷ Naa ma'táho'èhnése tósa'e máheóne tsé'ovóhnéhešéhanése, tséhno'eohtaané'séhanése hénèhéóhe nèšéhoéhéne, néstsev'é'tóxeohtaanéme. ⁸ Naa méséhéne hová'éhe tséhxomanése, Ma'heo'o éohkenéheševovóhnéhešeho hestotse'ono. ⁹ Naa no'eéva-énomóhtáhé'séhóhéne tséháomóhtáhese. No'tsèhetóhéne néhe vo'èstaneo'o, 'Éxanene, ééšetó'sého'èhévehonoo'e Ma'heo'o.'

¹⁰ Naa tséssáamásetséstónéhése néhe vo'èstaneo'o tsèhetóhéne, ¹¹ "Máhnéxho'èhévehonoo'èstse Ma'heo'o, tséssáavé'e-áahtomónéhése, néstseaseto'eéme, néstsetaomenéhešéhahatséme."

¹² Máto Jesus móxhósetséhetóhevóhe néhe tséto'setóxe-ma'heóneéestsétsese, "Máhnéxho'èhévehonoo'èstse Ma'heo'o tsého'emaovóho tsé'tóhe vo'èstanóho tsésáa'áahtomónéhétsese, tsèhehpeaseto'eeheo'o há mó'òhtse éohkemé'emeo'o tséxhešeaseto'eehévóse vo'èstaneo'o tséméhaevo'èstanéhevese Sodomeveno, móhmáhevonáho'hehevóhe," móxhehéhe Jesus.

The unbelieving towns

¹³ Naa néhe'se móxhósetséhehéhe Jesus, "Nétatséhetatséme, néhéne'enánone vo'èstaneo'o hénèhéóhe tséhvo'èstanéhevese Tyre naa Sidon, tséhvé'háoená'tovóvóse aéstomema'heono énohpa-aseto'eeo'o. Naa oha vé'vóohtomevótse tséhešema'heóne-éxo'eétahevo éme'éšéahtse'aseoné'seómáhahtao'o tótseha. Naa tséhnééhóvése tséhéstáhése Chorazin naa Bethsaida, náma'heóneéxo'eétahe tséhvo'èstanéhévése naa oha nésáa'oné'seómáhahtáhéme. ¹⁴ Otahe, máhne'éváho'èhnéstse Ma'heo'o néstsého'emaóévo, néstsèhehpeaseto'eéme tséto'séhe'xóveaseto'eéhévóse néhe vo'èstaneo'o hénèhéóhe Tyre naa Sidoneveno. ¹⁵ Naa máto tséhéstáhése Caperneum, héné névé've'sépévata máhtsénóvo. Esáapéva'éhane, Ma'heo'o máto héné néstsev'é'sého'emaóévo. Néstsetséhe'òhtséme áhtóno'omééno. Néstsetaomenéhešéhahatséme tséssáavé'eáahtovéhése," móxhehéhe Jesus. ¹⁶ Néhe'se Jesus móstséhetóhevóhe néhe tséto'séhése-tóxema'heóneéestsétsese, "Vo'èstaneo'o tsééemásetséstoesse hápó'e ta'se náhtsenéhešemásetséstóó'e, naa mé'tó'e vo'èstaneo'o tsésáa'émásetséstoehése hápó'e ta'se náhtsésáanéheš-

másestséstóéhe naa máto Tséhéhéto." Nèhe'še Jesus hestotse'ono móstaosáneasetóxema'heóneéestséhevóhe.

The return of the 72

¹⁷ Tséstaéváho'eohtsé'tovovóse Jesusevaho, móxhetótaetanóhevóhe. Móstséhetóhevovóhe, "Náénomóhtáhé'éstómanéme, naa hópose náno'hóesta'hamóneo'o hávèsévemáhta'sóomaho nevéhéstóva." ¹⁸ Naa móstséhetaehevovóhe, "Naa épéva'éneho. Nétatséhetatséme, néhe hávèsévemáhta'sóomaho, hevéhonamevóho, Heávohe, náhvóomo tséxhóesta'hamése he'amo'omééno." ¹⁹ Naa nééšenéhetóhóotatsénóvo tséstó'sésáa'ónèxanaehése Heávohe. ²⁰ Epéva'e tsé'améhóesta'hamóse hávèsévemáhta'sóomaho, oha éhóséhepépéva'e tséstó'sea'enepévéstao'omenéhése he'amo'omééno," móxhetaehevovóhe Jesus.

Jesus thanks God his Father

²¹ Naa nèhe'še Jesus móstaoseevé'šéhetótaetanóotséhenotóhe Ma'heónemáhta'sóomaho naa móstaasevé'šetšéhešéháoenáhéhe, "Ného'e, Ma'heo'o, tsévéhonoeto netao'o he'amo'omééno naa ho'eva, "Hahoo," nétáhetátse, névóo'séhónóvo neéestsestótse tséháo'omenéhese naa máto tsésáháhéhe'enováhéhese. Naa mé'tó'e nésáavóo'séhóheo'o tséhóovenéhešetanose, "Náéšemáhehéne'ena." Mónénéhesétséstóhéhe," móxhóovéhešetanóhevóhe. ²² Nèhe'še Jesus móstséhetóhevóhe tséhoétsese, "Ma'heo'o Tséhéhéto námáhenéhetóhóota hová'éhe. Tséhéhéto náno'kepévéhéne'eno. Naa mé'tó'e hápó'e náno'kepévéhéne'eno. Naa náohkéhesenéhešémé'émo nonohpa hápó'e tsenéhešéhéne'enovovo néhe tséháo'omenéhese." ²³ Nèhe'še Jesus móstséhetóhevóhe hevovéstomóseono, "Vé'šéhetótaetano tsé'amevé'òhtsémése naa tséhvé'no'vóohtomáse netao'o hová'éhe tséhešepévo'eetáhéto. ²⁴ Hákó'e tótseha háesto tsééšéhováneehese, ma'heónéhóo'xeváheo'o naa tséma'xevéhonevесе, hápó'e mó'òhkeméhaenéhešémomé'hemetanóhevóhe," móxhetóhevóhe Jesus.

The good Samaritan

²⁵ No'ka na'èstse ma'heónevovéstomósanéhe móhvá'netšéhešenéstsestovóhevóhe Jesusevaho, "Vovéstomósanéhe, náme'tónésea'eneametanéne?" ²⁶ "Naa étónetóxe'ohe ma'heónóxe'èstoo'o?" móxhešeno'éstóhevóhe Jesusevaho. ²⁷ "Naa étsehetóxe'ohe, 'Eto'seoné'seóméméhohe Ma'heo'o, naa máto éno'néhetóxe'ohe néhéóhe tsévéstó'tsémaóése vo'èstaneó'o éto'seméhoheo'o hápó'e tséhe'xóveméhotáhtseto,'" móxhetaehevóhe. ²⁸ "Naa népévéhéne'ena, máhvé'néheševó'èstanéheveto néstsea'eneametanéne," móxhehéhe Jesus. ²⁹ Naa néhe hetane móxhéne'enóhéhe tséhešésáa'éšenéheševó'èstanéhevéése, móstáhóseváhtomenéstsestáhéhe, "Neváaseo'o tsévéstó'tsémóno?" ³⁰ Jesus móhno'èstovóhevóhe, móstšéhešéhetáoháméhéhe, "Na'èstse Jew móhnèxhé'òhtséhéhe Jerusalem. Hénéhéóhe tséstanéšenámetséhe'òhtsése Jericho, naa néhéóhe

nèhpa'èehévé'hó'e móhma'xeta'omene'enésèhaehévóhe. ³¹ Naa na'èstse ma'heónevé'ho'e, máto móh-Jew-hevéhéhe, mó'ameohtséhéhe. Tséstavóómóse móstanèseo'omeohtséhéhe. ³² Néhe'se na'èstse Jew móhnèxhóseameohtséhéhe. Mó'òhkèhotse'óhehéhe ma'xema'heónemàheóne. Néhe máto tséstavóómóse móstanèseo'omeohtséhéhe. ³³ Néhe'se na'èstse ó'xevé'ho'e (Samaritan) móhnèxhóseameohtséhéhe. (Néhe Samaritans ó'xe móhmàhe-Jewhévèhevóhe, móho'nó'òhkè-ho'àhé'tovàhtsévõtse Jews naa Samaritans.) Néhe ó'xevé'ho'e tséstavóómóse néhe hetanóho tséta'omeévèšenatsésè móstáhóme-voneohehéhe. Móhvovóhnèhešéševaenóhevóhe. ³⁴ Naa néhe'se mó'e'anóhevóhe hetáhoéstóva, móstatsèhe'otsèhohevóhe ohtaanémàheóne, naa hénèhéóhe móstaomevovóhnèhešéhohevóhe no'ka taa'eva. ³⁵ Tséstavóona'otse néhe ó'xevé'ho'e mó'onénèxome-vóhevóhe néhe tséá'enótsese héne ohtaanémàheo'o. Naa móstsèhetóhevóhe, "Amevovóhnèhešéhoo'o. Naa mähne'évá-ho'eohtséto nèstséhóseonénèxomevátse," móxhetóhevóhe," móxhešèhetáohaméhéhe Jesus. ³⁶ Néhe'se Jesus móstsèhetóhevóhe néhe ma'heónevovéstomósanéheo'o, "Nééšèheše, tsèhetóxe'ohe ma'heónóxe'èstoo'o, "Tsévésto'tsémaése vo'èstaneó'o éto'seméhoheo'o hápó'e tséhe'xóvatamáhtseto. Naa nétanèstséstovátse, "Néhe hetane tséne'enéseestse, nevásóho tsévésto'tsémosè?" ³⁷ "Naa néhe tsévovóhnèhešéhaese," móxhetaehévóhe. "Naa néhetóme. Hápó'e néheševo'èstanéheveo'o," móxhehéhe Jesus.

Mary and Martha

³⁸ Jesus naa hevovéstomóseono móstásó'eameohtsèhevóhe. Móstáho'eohtsèhevóhe tséhmáhoéstovetse, hénèhéóhe móhvo'èstanéhevèhevóhe neše he'eo'o, na'èstse Martha móxhešévèhehéhe naa néhe na'èstse, hevásemo, Mary, móxhešévèhehevóhe. Móhmásètséstóehevovóhe Marthahevaho. "Né'èsta'xe!" móxhetaehévovóhe. ³⁹ Tséhne'èstsèhnévóse, Mary móstáhámèstoeotséhéhe tséxho'é'hahtáetsésè Jesusevaho. Mósto'seáahtovóhevóhe ma'taaseovéstomósanetsésè. ⁴⁰ Naa Martha móho'nóspévátséstó Maryhevaho tséxxaevá'nèhe'keamónoetsésè tséheta'éetsésè Jesusevaho. "Mó'ésáatónèsóháne tséssáavé'véstáhémaehéto Mary? Mó'éme'nèšenèheso?" móxhetóhevóhe Jesusevaho. ⁴¹ "Martha, névé'nèhešetano! ⁴² Mary hétsetseha tséxhohameáahtóó'èse éoseehohamepéva'etse, náme'hénetàhéva'é'óvo," móxhetaehévóhe Jesusevaho.

11

Prayer

¹ No'ka Jesus tséxháóénàse tósa'e, tséstaéšèéénèháóénàse na'èstse hevovéstomóseono móstsèhetaehevóhe, "Tséne'tàheto, John Tséohkee'óestaahovátse évovéstomevóho hevovéstomóseono

tséto'séhešéháoenatsése. Hápó'e néme'vovéstomevéme tséto'seohkéhešéháóénátse." ² Jesus mó'osáanetséheševovéstomevóhevóhe, "Ohketšéhešéháéóna, Ma'heo'o Tséhéhe'tovatsemenoto, néme'máheono'átamane. Néxho'hévehonoeo'o. ³ Oešeeva néxhoxomemenoo'o. ⁴ Néhvonetanó'tótse tséhešéó'òhto'eétáhétse hápó'e tsééváheševonetanó'tomóvótse tséó'òhto'eéhaetsee'e. Hótooma'ovemenoo'o tséxhávésévevonóhóha'óvähstéstove." ⁵ Néhe'se Jesus móstšéhešéhetáohaméhéhe, "Táaxa'e há mó'òhtse hétséhéóhe néme'tatséhe'òhtse éséne hemáheóne sétóhtaa'eva naa néme'tséheto, "Hóovéhe, hea'éháma néme'métsenótse na'he kóhkonóheonótse? ⁶ Na'éstse navéséne náho'náho'òhtseva, naa hová'éhe násáahoxomóhe." ⁷ Naa néhe'se néme'tšéhešeno'éstova, "Hee, hóovéhe, név'héme'emo'eeše. Náéšéaahtsé'máheovéšenáme. Hová'éhe nésáatóněšemétatséhe." ⁸ Naa néhe'se Jesus móstšéhetóhevóhe hevovéstomóseono, "Étséhéso, nékánoméhevésenéhenótse sé'ea'e éto'sésáato'éotséhe. Naa mássáavé'háhtáheto ta'máhove'se něstsemónemétaa'e kóhkonóheo'o tséveestomevótse. ⁹⁻¹⁰ Nétatséhetatséme: máxhetóseamevéestomevóse Ma'heo'o hová'éhe něstsemétaenovo. ¹¹⁻¹² Néhéne'enánone énéhéso tséhéhestovese éméhotovo henésonehevóho, hová'éhe éohkésáahoestomevóhénóvo. Há mó'òhtse máhvé'háéánátse neneso néme'héoxomónoto šé'senovoto vé'ho'aestse nomá'ne. Naa máto néme'héoxomónoto háhnomaho vé'ho'aestse vovótse. Enéhešéhéhestove Ma'heo'o, énéhešéheméhosanéstove. Nésáakánomemá'heónévéhéme naa oha néohkemétónóvo hová'éhe tsépéva'etse nenésonehevo'o. Naa něstseoseehohamepévé'tóévo, Ma'heo'o Tséhéhétse, tsemétonoto Ma'heónemáhta'sóomaho tsévéestomóese."

Jesus and the ruler of demons

¹⁴ Na'éstse hetane móho'nó'òhkeéestséstse. Jesusevaho móxhóesta'hamóhetsenotóhe néhe hávésévemáhta'sóomaho tséméhaehone'ovose. Mó'évaaseéestséhéhe sé'ea'e. Naa néhe vo'èstanóho tsévóomaese móxhoháatséstóhenovóhe. ¹⁵ Naa hóséstse néhe vo'èstane'o móstšéhehevóhe, "Eee, hea'e énéhetóhóotáá'e Heávóhóho tsésto'seohkéhóesta'hamóse tsé'tóhe hávéséve-máhta'sóomaho. Néhe hávésévemáhta'sóomaho éhotse'ótaevóho Heávóhóho." ¹⁶ Naa mé'tó'e hóséstse móstšéhetóhevovóhe Jesusevaho, "Táaxa'e, néhvó'šéše tséohkéhešéoné'seóme-ma'heónéxo'eétáheto, nonohpa náhtaněhešéhéne'enánóne tséhešénéhetóhóotáta'e Ma'heo'o." ¹⁷⁻¹⁸ Naa Jesusevaho móxhéne'enóehéhevovóhe tséhešetanóvóse, móstšéhetáehéhevovóhe, "Esáaněhesóhane. Ótahe, nétamé'éstomévatséme: Heávohe mónáme'hémonotse'ónané'tova tséhvé'héne'eno tséto'séhešéhóesta'hamono hestótse'ono. ¹⁹ Nétatšéhešénéstóvatséme: Mótsé'tóhe nevovéstomóseonevo'o tsé'òhkéhóesta'hamóvose

hávésévemähta'sóomaho, mó-néhe máto éohkèhotse'óhevomotáhovo Heávóhóho? Naa hová'áháne, néme'héme. Naa hápó'e néme'néhesétaméme tséssáahešèhotse'óhevomotáhóhevo Heávohe. ²⁰ Tséhvé'nèhetòhóotá'èse Ma'heo'o tséto'seohkèhóesta'hamono hávésévemähta'sóomaho, héne énéhvé'shéhéne'enohe Ma'heo'o tsééšèhešèho'hévehonoo'èse. ²¹ Heávohe éhoháatamaahe, éohkèhótooma'ovóho hestotse'ono. ²² Naa oha Ma'heo'o éhehpèhoháatamaahe. Nea'háanéhe tséhotse'óhevomotaho. Náéševonánano Heávohe. ²³ Naa tósa'e ného'xèstàhétanóme? Mó-Heávóhéstóva naa mó-Ma'heónévèstóva?" móxhešenèstovòhevóhe Jesus.

Return of an evil spirit

²⁴ Jesus móxhósetšèhešèhetáohamèhéhe, "Na'èstse hávéséve-mähta'sóoma tséhóesta'hamèstse mó'éohtsèhéhe tóhtóó'e, móhnòhtsevóohtòhéhe tsésto'sèhosótomoo'èse. Naa tósa'e tséssáamé'óése, móstšèhešetanóotsèhéhe, "Nátanèšéevatsèhe'ohitse tséhnèxhé'òhtséto." ²⁵ Tséstaévàho'eohtsèse móstàhohae-pévatsèstòhéhe, néhe tséméhae'ésta'xé'tovose mó'évähósèhohamè-hehpèpèvenóchehevóhe. ²⁶ Móstaévaaseohèhéhe, móstaáhtse'hè-nòhtsevóomòhevóhe hósèstse hávésévemähta'sóomaho tséto'se-vestse'anámaese. Móstavóomòhevóhe nésohto hávéséve-mähta'sóomaho. Móxhehpèháetsèhestàhevóhe tséhe'xóvaese. "Nenáase, néxhèvestse'ename!" móxhetòhevóhe. Naa néhe hetane hóvotse tséssáavé'hešetanóése, naa móhnóhpaévähósemàhe-ésta'xé'tohevóhe néhe hávésévemähta'sóomaho, naa máto mé'tó'e hevo'èstanèhevestòtse móxhehpèhávèséva'éhanetséhe," móxhešè-hetáohamèhéhe Jesus. "Naa névé'vésenèhešetanóme! Oha óo'haatanó'tovahtse," móxhetòhevóhe néhe vo'èstanóho tséhoétsese.

Being really blessed

²⁷ Tséhnèšenáameéestsèse Jesus, na'èstse he'óho móhnèhmé'-táhpe'e'hahétsèstòehevóhe, móstšèhetàehevóhe, "Népèveahtame, neško móoseeono'átamaehevóhe Ma'heónéva tséhvé'hee'hahé'-továta'e." ²⁸ "Naa néhetome, naa oha màhvé'pèvéahtomóne'tomáse Ma'heo'o heéestsestòtse, nèstšèhehpeono'átamáévo Ma'heo'o," móxhehéhe Jesus.

A sign from God

²⁹ Jesus móhma'xého'èhéaahtóhehéhe, móstšèhehéhe, "Hétsetseha éhávésévevo'èstanèhevestove, hamó'òhtse nésáa'èše-oné'seómàhahtovéhéme. Néó'óseoo'hetanóme tséhvé'hetóse-nèstovése tsésto'sèhósema'heónéexo'eetàhéto. Néno'nèhéme 'Nàhtanèhešéhéne'enánóne tséhešèoné'seómèho'méa'továta'e Ma'heo'o.' Naa oha na'èstse ma'heónéexo'eetàhestòtse néto'sèhósevóohtánóvo, hápó'e ta'se tsenèheso tséheto'omeneese ma'heónèhóo'xeváhe, Jonah, hákó'e tótseha. ³⁰ Tséssáavé'e-áahtovoeese Ma'heónéva, móhnóhpamáha'hamaehevóhe ma'xenomá'ne, néhe'se na'héé'èše mó'évähóeóese'haenótàehevóhe

hénéhéóhe tóxeo'hé'e. Naa néhe'she Jonah móstamonénéheše-oné'seómeáahtovóhevóhe Ma'heóneva, móstaosáneasetóxe-ma'heóneéestséhéhe hénéhéóhe máhoéstóva Ninevah tséhestóhetse. Móho'nóhméhae'oné'seómáhahtávótse néhe vo'ěstaneo'o ta'e tséstanéstomóne'tovóvose tséheto'omenéhetsése Jonahevaho. Ma'heóneva héne móhvé'shevó'séhaehenovóhe. Néhe'she móstamonéaseáahtóehevóhe. Naa hápó'e Ma'heo'o néstsenéheševóo'séháévo tséhešeoné'seómého'méa'tóó'ése. ³¹⁻³² Naa mássáavé'eáahtovéhése mahne'évaho'ehnéstse Ma'heo'o néstsého'emaóévo. Naa máto néhe vo'ěstaneo'o tséméhaevo'ěstanéhevése Ninevah tsé'éševé'eoné'seómáhahtávóse néstsevéseoo'hátamaevoo'o. Jonah ekánomeáahtóseoneve, hétsetseha néme'hehpeáahtovéme," móxhehéhe Jesus. "Naa máto nééšemáhenéstomónenone na'éstse véhóná'e tsénèxhéstaeitse hákó'e Sheba. Móxho'ehéaahtátanó'tovóhevóhe tséma'xevéhonevetsese Solomonevaho tsé'òhkevémáhehéne'enotsése hová'éhe. Ekánomeosehéne'enóseoneve Solomon, naa oha náhehpéhéne'enóseoneve, naa hena'háanéhe tséme'héseáahtovése. Máxho'óxeéšeevetse néhe véhóná'e néstsevéseoo'hátamáévo tsé'éševé'véseoné'seómáhahtáse, tséssáavé'eéšeeáahtovéhése," móxhehéhe Jesus.

Light

³³⁻³⁶ "Nésáa'éšepévevóóhtòhénóvo tséhvó'néto. Nésó'eaméhnéme tsé'a'enó'néto ta'e ma'aseoné'seómáhahtovése néstsemónevóóhtánóvo tséhvó'néto," móxhehéhe Jesus.

Jesus condemns the Pharisees and Bible teachers

³⁷ Jesus tsé'éšeeéestsése na'éstse Vovóhponáhétanóho móhmó'otaehevóhe. Jesus móstáháméstoehéhe, naa néhe'she mósto'seaseméséhehevóhe. ³⁸ Néhe Vovóhponáhétane móxxaenéševé'hoomóhevóhe Jesusevaho, "Šaa, ésáanéše'shehe'onáhe!" móxhešetanóotséhéhe tséhvé'hoháevovóhponáhévóse.

³⁹ Jesus tséstáhéne'enáotsé'tóvóse tséhešetanotsése, móstséhetóhevóhe, "Naa tsévovóhponáhétanévése, oha névá'nepévenóohéme anóse, naa hotómá'e néhávéséváhéme.

⁴⁰ Nénétáhéveoo'hetanóme. Ma'heo'o éohkemáhevé'hóóhta hotómá'e naa anóse tséhnéehóvévótse. ⁴¹ Naa máhvé'véstáhémóse tséháo'omenéhese néstsevé'sheono'átamaenovoo Ma'heo'o. ⁴² Naa nékánomeoseevovóhponáhéme, há mó'óhtse néohkekánomeno'métónóvo Ma'heo'o hóséstse tséá'enomáse, naa oha nésáa'oné'seóméméhótóhévo, naa néno'eoekéhénotóvoo'vo'ěstaneo'o. ⁴³ Néohkevovóehnétanóme naa máto néohkepéve'tóvähstétanóme. Máto héne néstsevé'seaseto'eénóvo. ⁴⁴ Néoseehávéséváhéme!" Jesus móxhetóhevóhe néhe Vovóhponáhétanóho.

⁴⁵ Naa na'éstse ma'heónevovéstomósanéheono móstséhetaehevóhe, "Vovéstomósanéhe, tséxhávésévo'ótóse tsé'tóhe Vovóhponáhétaneo'o, névéséhávésévo'óxemeno." ⁴⁶ Jesus móstséhetóhevóhe,

"Naa tséhma'heónevovéstomósanéhévése máto nénéhešè-hávéséváhéme. Tséohkéheševovéstomósanése éoseehótoanáto, naa néohkésáanovósevéstáhémósanéhéme. ⁴⁷ Héne néstsev'éševése-aseto'eénóvo. Naa éoseehávéséva'e, néohkekánometáxepévenóestsénóvo tsé'tóhe ma'heónéhóo'xeváheo'o tsé'áhto'òhehévóse, taamááhe névo'èstanémevoo'o tséne'to'éna'hóvose hákó'e tótseha.

⁴⁸ Néohkevá'nenéhesémanéme, néméhvésene'to'éna'hóvoo'o.

⁴⁹ Enéhetóxe'ohe ma'heóneóxe'éstoo'o, "Ma'heo'o étséhevoo'o, náto'sého'méanoto ma'heónéhóo'xeváheo'o, naa oha tséhótoanávetanoo'o, hóséstse néstsene'to'éna'hóvoo'o, naa hóséstse néstseno'néševátamo'eéhovoo'o," éhetóxe'ohe. ⁵⁰ Naa tsésó'hetaa'e-ametanénése ta'se néxaevéseomáxéhaevoo'o tsé'tóhe tséhna'hóvose ma'heónéhóo'xeváheo'hákó'e tótseha. ⁵¹ Naa tsé'tóhe ma'heónéhóo'xeváheo'o tsémáhene'to'éna'hese évaveto Abel mó'ovóene'to'éna'hehéhe, naa Zechariah móxho'óxe-ne'ta'éna'hehéhe, hénéhéóhe móhna'hehéhe sétóve ma'xema'heóne-máheóne naa tsé'òhkéhéhaoenáhtóvetse. Naa héne néstsev'éševése-aseto'eénóvo. ⁵² Máto néhéne'enomóvónóvo Ma'heo'o hemeo'o naa oha nésáanéhe'òhénóvo, naa néno'hestomo'eéhovoo'o vo'èstane'o' tsésto'senéhe'omevóse. Máto héne néstsev'éševése-aseto'eénóvo," móxhehéhe Jesus. ⁵³ Néhe ma'heónevovéstomósanéheono naa néhe Vovóhponáhétaneo'o móhma'xemomáta'eotséhevóhe tséhetaevóse. Tséstaame'xóvetse netao'o hová'éhe móxhetósenéstséstóhéhe, ⁵⁴ móhvá'nenóhtsevóohtóhetséhe heva tsésto'seó'òhtó'ánese.

12

Don't be hypocrites!

¹ Vo'èstane'o' móhvonéstóxehevóhe, móhma'xenéma'née'toehévóhe Jesus, móstšéšepévèhe'konéhého'a'óváhtséhevóhe. Jesus mó'ovóe'éesstéstovóhevóhe hevovéstomóseono, móstshétohevóhe, "Náhahétséstomova tsé'tóhe Vovóhponáhétaneo'o, tséohkéheševovéstomósanévóse, éohkésáa'oné'seómenéhešetanóheo'o. ²

³ Eohkevá'nenéhesémane'o'o. A'e nenóveto éohketáho'kóvoeotseo'o.

Who we should fear

⁴ Nésenéhaséstse, nétatséhetatséme: névé'ee'hóvoo'o vo'èstane-o'o, hó'néšekánoméhávésévo'eéhata'óse, naa ma'ésenaése mónéme'évatónéshéonéxanaevoo'o. ⁵ Oha mé'tó'e e'hahtova Ma'heo'o, nea'háanéhe tsého'emáóhto neametanénéstóvévo, naa máto héva tsésto'setséhe'òhtsése he'amo'omééno naa máto héva áhtóno'omééno. ⁶ Náto'sevé'šéhetáohaménoto xamaevé'késeho, ékánomésááhová'èhevoeméheo'o, Ma'heo'o ésáavonetanó'tovóheho heva na'éstse. ⁷ Naa oha Ma'heo'o néhehpeméhotaevo. Néhéne'enóévo netao'o tséhestávóse. Naa tséhvé'néhešéhoháméhotaése névé'ee'tóhtáhéme.

Telling others about me

⁸ Máhvé'néhetóse vo'èstane'o' tsééšéhešenéhe'ovése hápó'e

nàhtanèhetoo'o ma'heónèhotse'ono. ⁹ Naa vé'eétsemése hápó'e nèstaévaétsematséme ho'óxeéšeeva. ¹⁰ Mähvé'eóóoxéhešése, nèstseévananóévo Ma'heo'o, naa mé'tó'e mähvé'eóóoxéhetóse Ma'heónemàhta'sóoma mónéme'évatónèšéhévananóévo Ma'heo'o. ¹¹ Hó'ótóva nèstseaéstomèheseváenanéme tséhvé'šenééhóvéto, nèstsehóhta'hané'sèhaevoo'o ho'emanéheo'o. Nèstsevé'e-óetsetanóotséme tséto'sèhetóhta'hanése. ¹² Ma'heónemàhta'sóoma nèstsevéstàhémaévo tséto'sèhetóhta'hanése."

A rich fool

¹³ Naa na'èstse hetanóho tsévéseáahtóese móstsèhetaehevóhe Jesus, "Vovéstomósanéhe, hea'èhama néme'nèheto tséhe'nèheto tseonésóvána tséhetaa'nàha'enomóvótse tséhnaa'èse tséhéhétse."
¹⁴ Naa móstsèhetóhevóhe, "Hová'áháne, násáanèhetóhóotanéhe tsésto'senèhešèho'emáóhtómo tséheševéestomó'heto." ¹⁵ Nèhe'se Jesus móstsèhetóhevóhe néhe hósèstse tsého'èhéahtóese, "E'hahtome háoovàhestótse, hó'nèšema'xèhoháooováhe néme'vé'šèhéhetótaevo'èstanéhévéno." ¹⁶ Nèhe'se hé'tóhe háoovàhestótse móhvé'šèhetáohaméhéhe: "Na'èstse énano'éve'ho'e mó'oseehoháooováhehéhe. Netao'o tséénano'óhto mó'oseepévone'óhanetséhe. ¹⁷ Nèhe'se móstšèhešetanóhéhe, "Táaxa'e, náme'tatónèšévémàse? Hé'tóhe tséma'xèhóné'o tósa'e násáa'évaénanóhe." ¹⁸ Nèhe'se móstšèhešetanóotsèhéhe, "Nàhtaonénèxananótse hé'tóhe mo'éhno'hamémàheonótse naa nàhtaévamanèstsenótse tséhehpetótàhpe'oo'èstse naa nèhéóhe netao'o hová'éhe tséa'énómo naa máto tséénano'ohe nàhtaésèhéévananótse. ¹⁹ Netao'o hová'éhe náma'xeá'éna, nàhtama'xevé'šèháa'èšepévevo'èstanéheve, naa nàhtseno'eamepévemésehe, hová'éhe náme'évèhéóetsetanó'ta," móxhóovèhešetanóhéhe. ²⁰ Nèhe'se Ma'heóneva móstsèhetaehevóhe, "Néó'ósetano, hétsetseha ma'tataa'eve néto'senaa'e. Naa hé'tóhe tséma'xeá'énomo mónéme'évánhétonetotse'óhta!" móxhešèhetáohaméhéhe Jesus. ²¹ Naa nèhe'se Jesus móstsèhetóhevóhe néhe hósèstse vo'èstanóho, "Eoné'seómenèheso, hoháooovàhestótse éohkésáavé'šea'enevo'èstanéhevèstovéhane."

Don't worry!

²² Nèhe'se Jesus móstsèhetóhevóhe hevovéstomóseono, "Névé'eóetsetanó'tánóvo hová'éhe, heva mésèhestótse naa máto hone'oo'o. ²³ Ekánoma'énèstse héne oha tséheševó'èstanéhevèstove éno'kené'ta'e. ²⁴ Hámó'óhtse vé'kèseho éohkésáa'óetsetanó'tòhénóvo hová'éhe, Ma'heóneva éohkevovóhnhèšèhaevóho. Néhehpèhoháméhotaene tséhe'xóveméhótóse vé'kèseho. ²⁵ Mónéme'tónèšéhénetàhévanánóvo tséto'sèhe'éševó'èstanéhévése hó'nèšema'xeóetsetanó'tomáse. ²⁶ Naa tséhvé'nèhéso, névé'eóetsetanó'tánóvo hová'éhe. ²⁷ Máto hámó'óhtse tóhtóó'e tsépévèstseávó'o'ee'èstse éohkepévenóno'énèstse, ésáataomenèhešepévenóehahtsètòhanehótse. Móho'nó'òhkenèhe'xóve-

pévenoostse Solomon ékánomema' xevéhoneve. ²⁸⁻²⁹ Héne tsépévèstséavó'o'ee'èstse Ma'heo'o éohkepévenóestsenótse, éohkevá'nenenópevéno'énèstse, naa néhe'se a'e éohkeévanaétónèstse. Ma'heo'o nèstsèhehpevovóhnèhèshéáévo tséhe'xóvevovóhnèhèshèstsése hé'tóhe tsépévèstséavó'o'étsee'èstse. Naa hová'éhe névé'hetóseóetsetanó'tánóvo, oha ne'étame Ma'heo'o. ³⁰ Vo'èstane'o tsésáane'étaméhevose Ma'heónéva éohkenèhèshè-óetsetano'o, naa névé'vésenèhèsetanóme. Ma'heo'o éohkeéshéahtse'héne'ena tséo'hémáhé'tomáse naa nèstsenèhèshè-vestáhémáévo. ³¹ Nétatsèhetatséme, máhvé'vovóanóse Ma'heo'o, hová'éhe néme'heóetsetanó'tánóvo," móxhehéhe Jesus.

Treasures in Heaven

³² Naa néhe'se Jesus móstsèhetóhevóhe tsénèhe'óese, "Néto'setsèhetatséme, némàhehenésoné'tovatséme. Nèstsevé'ee'tóhtáhéotséme ma'o'hémeotsé'tomáse hová'éhe. Hó'nèshékánomésáahéstóxéhése, nèstsesó'véstáhémáévo Ma'heo'o. Naa nèstseno'másetséstóévo he'amo'omééno. Hénèhéóhe nèstsenèhetóhóotaevo tsésto'sevésevéhonoése. ³³ Naa tsésto'sevé'nèhésó, hová'éhe névé'homátséstánóvo. Hohtóva netao'o hová'éhe tséá'enomáse, naa néhe'se héne ma'kaata vé'shevéstáhémóhéne tséháo'omenèhese. Nema'kaatáeme éme'héhová'èheve. Oha amemé'etanó'tome Ma'heo'o hová'éhe tséto'semétaése hénèhéóhe he'amo'omééno. Tséto'seamáhése tseamésééso, éto'sésáatónèshèhová'áhanèhehane.

³⁴ Névé'hema'heónaménóvo nóhásóháma nèshèhová'éhe!

Watchful slaves

³⁵ Amepéveéxanene, hó'ótóva éšeeva náto'seévàho'ehne. ³⁶ Otahe, náto'sètsèhešèhetáohame: Na'èstse hetane móx-háovàhehéhe. Móhvésèho'eonóomèhéhe tsésto'se-vestoemáhtsetsése vo'èstanóho. Móstaoseeháa'éhoma'o'éhanetséhe. Naa oha néhe hestotse'ono móho'nóxhéne'enotsèstse tsésto'seévàhe'šèho'èhóó'óhtsése, naa oha mó'ametonóomaehevóhe tsétàhe'èshèhovánee'èstse. ³⁷⁻³⁸ Naa nóhásóháma tóne'xóvéva ma'évàho'èhóó'óhtsèstse néhe hetane, tsevóomóho tséhešemàhetonóomaa'èse, néhe'se tsetsèhetóho, 'Hétsetseha nèstamésèhémáne, mé'tó'e nèstàhoxomatséme tséhvé'péve-tonóomése.'" Néhe'se Jesus móstsèhetóhevóhe tséahtóese, "Naa hápó'e éme'nèhešèéxanénéstove tsé'tóhe hetane hestotse'ono tséhešévòse. ³⁹ Naa máto náto'sètsèhešèhetáohame: Vo'èstane tséhemàheónése éme'òhkepéveéxanéne. Esáhéne'enóhehane tsésto'sèhe'šèho'èhénomáhtsévòse šéenovávé'hó'e. ⁴⁰ Naa hápó'e tséhnèhóvése vésenèhèshèéxanéne. Esáhéne'enóhehane tsésto'seévàhe'šèho'èhnéto," móxhehéhe Jesus.

The faithful or the unfaithful slave

⁴¹ Peterhevàho móstsèhetàehévóhe, "Tséne'tàheto, tséhešèhetáohameto mónénèhèšéme tsémáhtóhtóhóhtàhnèshétse (12)

naa móhe netao'o vo'èstane'o?"⁴² Jesus móstsèhetòhevóhe, "Námáhenèhetoo'o vo'èstane'o tséahtátanó'tovóvose Ma'heóneva. Né'áhtove, náto'séhósètsèhešèhetáohame."⁴³ Na'èstse hetane móxhoháooovàhehéhe. Mósto'seasèhóxovéstavàhéhe. Naa na'èstse hestotse'ono mósto'sèšèšene'eváoomòhevóhe néhe hotse'ono. Naa máhne'éváho'èhóo'òhtsetsèstse, vé'pévtse'oestse néhe tséšèšene'evávóósánèstse, tsèhoháepévatsèstotse tséá'enaese.⁴⁴ Naa tseno'he'ameénanáá'e tsésto'semàheho'emáohoto netao'o tséá'éno," móssó'eamehešèhetáohamèhéhe Jesus.⁴⁵ "Naa oha mé'tó'e mássáavé'pévtse'óhéèstse, vé'hóovenèhešetanòtse, "Éto'sèsó'vone'èšèhovánee'e tséá'ená'èstse," naa tséxhóovenèhešetanòse nòhásòháma mó'éenèšetonetotse'óhehéhe, mó'òhkeno'nonótovàšé'šèhéhe, naa mó'òhkeno'ne'enésòhehevóhe néhe hotse'ono.⁴⁶ Móho'nóxxaeno'eévamé'etanó'tóvtotse tséá'enaese. Naa mahne'éváho'èhóo'òhtsetsèstse, ma'tavóohototse tséhetotse'oese tsevé'seomóta'eotsetse. Tsema'xevé'he'eohe, naa tsenovòsetšèhešeméa'tohe áhtóno'omééno tséohkèsáá'-oné'seómáhahtáhetsese," móxho'óxèhešèhetáohamèhéhe Jesus.⁴⁷ Néhe'se Jesus móxhósètsèhetòhevóhe néhe hevovéstomóseono naa néhe vo'èstanóho, "Néhe hetane móhnèšèhéne'enòhéhe tséhešene'étamé'too'èse néhe tséá'enaese, naa oha móho'nóh-nèhešèvéstse. Hena'háanetséhe tséssáavé'eáahtomónéese, móxhésema'xevé'sevé'he'eohehéhe, móstaomenèhešèháhtsèhéhe.⁴⁸ Naa nétatsèhetatséme, tsé'tóhe tsésáapévèhéne'enòhese tséto'sèhetotse'óhévòse tsésáavé'šèhávé'he'eohehé'o. Naa mé'tó'e tsépévèhéne'enose hestotse'óhéstóvévo nea'háanevóhe tséne'étamé'toevose Ma'heóneva. Naa ohkenèhešepévtse'ohé!" móxhehéhe Jesus.

Jesus the cause of division

⁴⁹ Naa Jesus móxhósètsèhehéhe, "Hétsèhéóhe tséhésèhého'èhnéto ho'eva náho'héexanomovo Ma'heo'o mahnésto'sého'èhé-oo'hátámòtse tséheševo'èstanéhevetsese vo'èstanóho. Momóxeéš-áahtse'hó'keasenèhešeo'hátámòtse, naa oha vovóeto tsetsèhesóotsetse.⁵⁰ Náto'seovóemométsèstóvo'eéháne, naa oha héne náhtse-óvóesóhpéhóhta.⁵¹ Naa hea'e néhóovenèhešètanóme tséhésèhého'èhnéto hétsèhéóhe ho'eva tsésto'sepévemano'evó'èstanéhevése. Naa héne násáavé'šèhého'èhnéhe. Oha ného'èhéme'èstoméva-tsénóvo Ma'heo'o. Hósèstse tseáahtomóneo'o naa mé'tó'e hósèstse néhe tsenétàhévetano'o. Naa héne tsevé'seónésovaotsénóvo,⁵²⁵³ émáheno'oemeo'o tséhevóohestóve'továhtsese tséto'seónésovaotsese.

Knowing what to do

⁵⁴ Naa Jesus máto móstsèhetòhevóhe tséahtóese, "Vé'ma'xemé'vo'évee'èstse tséhmáhoemoeha, néohkéhéne'enánone tséto'sèhešèhóo'kòhóotse, naa éohkeoné'seómenèhesóotse.⁵⁵ Naa máto mé'tó'e néxhéstaa'èstse tsé'òhkéhoháoho'ta, néohkenèhešè-

héné'enánone tséto'sèhešèhoháho'ta, naa éohkeoné'seómenèheso.
⁵⁶ Néohkekánoméhéne'enánóvo tséto'sèhešééšeeve, naa oha
 nésáa'éséhéne'enóhénóvo tséhésèho'méá'tóó'ése Ma'heo'o.
 Nésáa'áahtovéhéme, nékánomema'heónetanóme, naa oha
 névá'nenèhesémanéme. ⁵⁷ Néme'éseáahtse'héne'enánóvo Ma'heo'o
 tséhešetanóse, naa oha néohkésáa'áahtomónéhéme. ⁵⁸ Hamó'óhtse
 vo'éstane ókho'é'etaése, ohkeonéseéváhóxe'anome
 tséhe'shésáamomáxemanéhése. Mássáavé'nèhešévéhése
 nèstsenèheto'emaóénéme tsésto'setoo'éhése ⁵⁹ Nèstsésáa'éva-
 énoohéhéme ta'e ma'évaonénèxomevóse néhe tséomáxemaése. Naa
 hétsetseha néhešéexanéne, áahtova Ma'heo'o komááhe
 nèstsésáahehpeotséhéme mahnèkho'èhého'emaóésánèstse
 Ma'heo'o.

13

Turn back to God

¹ Naa hénèhéóhe tsého'èhéahtóese vo'èstanóho Jesus
 móhnèstóehévóhe, "Néésenèstomónehe? Tséhóna'ovevéhonevèstse
 Pilate móna'hohevóhe tsé'tóhe Galileans tséhnèšená-
 améháoensatsése hénèhéóhe hotómá'e ma'xema'heónemáheóne.
 Etónèšévèsesto naa máto hea'e étaomenèhešéhahntseo'o?" ² Naa
 Jesus móstsèhetòhevóhe, "Esáanèhesóhane, tsé'tóhe Galileans
 ésáatónèšévèheo'o, naa máto ésáataomenèhešéhahntséheo'o. ³ Naa
 oha mé'tó'e tséhnèéhóvése mássáavé'eahtomónéhése
 nèstseaseto'eéme, nèstsetaomenèhešéhahntséme. ⁴ Naa máto
 nènèhešéhéne'enánone hénèhéóhe Siloam tsé'ává'o anóhónoestótse,
 máhtóhtóhóhta na'nohto vo'èstane'o'éáhana'oenovo.
 Étaomenèhešéhahntseo'o, hea'e néhóóvéhéme. ⁵ Esáanèhesóhane,
 ésáataomenèhešéhahntséheo'o. Naa oha mé'tó'e tséhnèéhóvése
 mássáavé'eahtomónéhése nèstsemáhetaomenèhešéhahntséme,"
 móxhehéhe Jesus.

A story about a fig tree

⁶ Naa Jesus móstsèhešèhetáohaméhéhe, "Na'èstse hetane
 hesto'eva na'èstse móxhóne'òhevóhe hoóhtseto, vóhkoohemenótse
 mó'òhkèhoe'tóhanevótse. Naa no'ka éšeeva móstaméhaehé-
 o'enemenáhéhe. Hótáhtse hová'éhe móho'nóxhoe'totse. ⁷ Nèhe'se
 móstsèhetòhevóhe na'èstse hestotse'ono, "Naa na'heaa'e
 nátaonéseameo'eneména, naa oha hová'éhe éohkésáatséhe'sè-
 hoe'tóháne, naa éme'nèšéé'ohe," móxhetòhevóhe. ⁸ Naa
 hestotse'ono móstsèhetæhevéhe, "Táaxa'e no'keaa'e
 éme'nèšééšéhósenéé'e, náhtaamevovóhnèhešého. ⁹ Naa nèhe'se
 hová'éhe mássáavé'hóshéoe'tóhane ma'táho'no'keáénoo'e, nèhe'se
 náhtamónee'ohno," móxhešèhetáohaméhéhe Jesus. Naa hé'tóhe
 tséhešèhetáohamése névé'shéhéne'enánone Ma'heo'o
 tsésó'hešeméhotaétse naa néohkésó'no'mássetséstóene
 tsésto'sèho'èhótótse tsésto'senèhevo'èstanéheve'tovótse. Naa oha
 névé'hehpeotséme.

Healing a woman on the Sabbath

¹⁰ No'ka ma'heóneéseeva Jesus móhvovéstomósanéhehé hénéhéóhe móheeohtsémáheóne. ¹¹ Naa na'éstse he'e móhvéséhoehéhe, mó'oseevóhke'pa'onáhéhe, móho'nó'òhkepevenéhoveóo'éstse. Móstaéseeáhtse'- máhtóhtóhótáhnna'nóhtóheaénoo'éhanetséhe tséhe'senéhéstáse tséhvé'hone'ovóse hávéséve máhta'sóomaho. ¹² Tséstavóoomaa'ése Jesusevaho móstséhetaehévóhe, "Nenáaséstse! Hétsetseha tsemáhehová'áháne tséméhaehetomóhtáheto." ¹³ Tséstató'hešemaخانóse néhe he'óho móstaévamáhepéveotséhevóhe. Néhe'se móstama'xeasevového'ótóhevóhe Ma'heóneva. ¹⁴ Naa néhe tséameotsestséstse héne móheeohtsestóse mó'omáta'eotséhéhe tséstavóóhto Jesus tséhešeévaénomóhtáhé'séóse néhe he'óho tséhvé'ma'heóneéseevetse. Móstséhetohevóhe tséhoótsese, "Ma'heóneéseevee'éstse éohkésáahotse'óhestovéhane. Ma'éšeénema'heóneéseeve éme'né'òhkemóného'éhévéstáhémáhtsétanóhtove." ¹⁵ Móstséhetaehévóhe Jesusevaho, "Esáanéhésóhane. Néohkevá'néhetósenéhésémanéme. Ma'heóneéseevee'éstse mónéohkésáa'onéha'eno'haméhéme tséstó'sése'óoneano'hamése? ¹⁶ Tsé'tóhe he'e énéhvéséhéstáhe Abraham hemanáhéstóva. Naa oha Heávóhóho móxhe'kone-too'etaehévóhe móstaáhtse'máhtóhtóhótáhnna'nóhtóheaénoo'éhanetséhe tséhe'éšetoo'etaa'ése. Naa Ma'heóneéseevee'éstse néohkeonéha'eno'haméme naa héa'éháma ésééso tsé'tóhe tsé'évaonéha'enése he'e tséhméhaema'xetoo'etaa'ése Heávóhóho?"

móxhetaehévóhe Jesusevaho. ¹⁷ Néhe tsépéotaese móhvé'setanéheotséhenovóhe tséhetaevóse Jesusevaho. Naa néhe tsésáapéotaehese móspévatséstóhenovóhe, naa máto netao'o

tséohkéhešéénomóhtáhé'éstómánése naa tséohkéheše-
ovéstomósánése héne máto móxhoháepévatséstóhenovóhe.

A mustard seed and yeast

¹⁸ Naa néhe'se móstséhehéhe Jesus, "Naa náto'setotóxemoo'o
tséhevéhonamese Ma'heóneva. Náto'setšéhešéhetáohame.

¹⁹ Vo'éstane tséénano'éstse hó'néšéénana'óhto tséoseekoóhta'etse
énano'éstótse tsema'xetséhe'éstóne'otse. Enéhéso tséhvéhonoo'ése
Ma'heo'o, éme'kánometòhkomòxeo'o vo'éstaneo'o

òhmóneasévoséstse naa néhe'se étaohkeasemanáha'oo'o. ²⁰ Naa
máto étséhéso, ²¹ he'e òhkòhkonòheonaneséstse éohkene'tovana

hénéhéóhe pénòheoneva tséto'sevé'šepóho'táotsetse héne
kòhkonòheo'o tséto'séhonóhto. Ekánometšéške'o néhe'se

étaohkepóho'táotse, énehéso tséhvéhonoo'ése Ma'heo'o,
éme'kánometòhkomòxeo'o vo'éstaneo'o naa néhe'se

étaohkeasemanáha'oo'o," móxhehéhe Jesus.

The narrow door

²² Naa tséstásó'eametséhe'ohtsése Jerusalem móstaamèhnéhé-
ovéstomósánéhéhe. ²³ Tósa'e hénéhéóhe tsé'ameohtsése, na'éstse

vo'éstanóho móstséhetaehevóhe, "Tséne'tàheto, nétanéstovátse,
móhe oha tòhkomo éto'sevo'éstanévéheo'o?" Mótséheše-

no'éstovóhevóhe tséhoétsese, ²⁴ "Naa névé'eóetsetanó'tánóvo
hétsetseha, oha né'áahtove hétsetseha tsétao'séhetatsése,

O'tósétáno, éoseetšéške'po'o'ta he'nétoonéhéva, ékánoméhótoanáto
éšéhó'keésésòhpèhnéhéne, nèstsenéheševó'éstanévéháévo Ma'heo'o.

Tséháestóxeo'o vo'éstaneo'o tseonésésòhpèhnétanoo'o naa oha
tseéšeáahtse'hehpeotseo'o, tsetaomenéhešéhahtseo'o. Ma'heo'o

tseéšeáahtse'eéváhóona he'nétoo'o. ²⁵ Mähvé'hehpeotsése
hó'néšeho'èhéko'konòhonése he'nétóonéhéva, naa hó'néšeno'-

tséhése, "Tséne'tàheto, nésta'ta'enòtse he'nétoo'o!" Nèstsehetaevo,
"Hová'áháne, nésáahéne'enóvatséhéme." ²⁶ "Naa néhéne'e-

nóvatséme," nèstsehéóoveno'hetovo, "Néohkeno'vése'hanámatséme,
naa néohkeno'eovéstomevéme, naa hétsetseha nétáhóse-

nèstsestóvatséme, nésta'ta'enòtse he'nétoo'o!" ²⁷ Naa
nèstsehéósehetaevo Ma'heo'o, "Naa nésáaxaehéne'enóvatséhéme,

némàhehávésévo'eétáhé'heónévéme, hena'háanéhe tsésáahése'-
ónèstanomévatséhése. Naa taanáevaase!" ²⁸⁻²⁹ Naa ma'taévaasése

Ma'heo'o nèstsevoó'séhaenovó tséhvéhonoo'ése. Nèstseóhpé-
vóomóvoo'o táháóhe pévèstanao'omééno tséxhoévóse Abraham naa

hee'haho Isaacevaho naa néhe máto háesto ma'heónéhóo'xeváheo'o
naa máto héovaestse tséhestase vo'éstaneo'o. Naa hé'tóhe

nèstseoseevé'šéhávésévetanóotsénóvo tséssáavé'véséhoéhése
hénéhéóhe hotómá'e. Naa tséssáavé'eáhtovéhése héne

névé'šetaomenéhešéhahtsénóvo. ³⁰ Hétséhéóhe ho'eva tsésáátóne-
toeméhese tsevéhonoemeeo'o ma'tàho'eohtsévótse hénéhéóhe

tséhvéhonoo'ése Ma'heo'o, naa mé'tó'e tsévéhonoemese hétsetseha
ma'tàho'eohtsévótse tsésáátónetoeméheo'o," móxhehéhe Jesus.

Jesus and Herod

³¹ Naa nëhe'še nëhe'xóvéa hóséstse Vovóhponáhétaneo'o móhnèxho'èhétsèhetaehevóhe Jesus, "Hétsetseha taanáeva-aseohtséstse, tséma'xevéhonevèstse Herod néna'hátanó'tova."

³² Naa Jesus móstsèhetòhevóhe, "Eee, násáa'e'hóhe.

Eoseeó'koméheve. Táhétsèheta, 'Jesus nénéstsèheta, 'Naa hétsetseha náto'sèsó'eamèhóesta'hamoo'o hávèsévemàhta'sóomaho naa náto'sèsó'eameénomóhtáhé'èstómáne. Otohpeše náéšèto'semá'tanéne.'"³³ Nëhe'še Jesus móstsèhetòhevóhe hénèhéóhe tsééšéahtse'hoétsese tséssáa'èšèho'èhéestsèstóéése néhe Vovóhponáhétanóho, "Naa tóséé'e náto'sèsó'tsèhe'ohitse Jerusalem. Néhéne'enánone, hénèhéóhe háesto ma'heónè-hóo'xeváheo'o tséhešena'hévóse tséhvé'néhe'ovovóse Ma'heóneva. Naa hápó'e návésema'heónèhóo'xeváheve, naa nëhéóhe náhtsevéseana'hane."

Jesus loves Jerusalem

³⁴ Nëhe'še Jesus móstsèhetàhtséhéhe, "Tsémaevo'èstanéhévése hénèhéóhe Jerusalem, nékánomena'hóvoo'o tsé'tóhe ma'heónè-hóo'xeváheo'o, nésó'nèšeameméhotatséme.

Nésáa'éneméhotatséhéme, néameonésèhótooma'óvatséme naa oha nésáa'amàhtovéhéme. ³⁵ Naa hena'háanéhe Ma'heo'o tsésto'sésáa'éváhótooma'óhéhe tséssáavé'eahtomónéhése, néstsev'éšeseto'eéme, nèstaomenèhešéhahtséme.

Néme'éváhósèhévooméme ta'e mahne'éváhósèho'èhnéto.

Nèhe'xóvéa néstsemónemásetsèstovéme, néstsetšèhešéme, "Néosepévèho'méa'tova Ma'heo'o!" móxhehéhe Jesus.

14

Jesus heals a sick man

¹ Naa no'ka Ma'heóneéšeeva Jesus móhmó'otaehevóhe na'èstse Vovóhponáhétanóho, móxhoháene'tàhehevóhe. Naa néhe vo'èstanóho tsévésèhoétsese móxxaenèševé'hoetsé'toehevóhe tséto'sèhešévése Jesus. ² Nëhe'še na'èstse hetanóho móxxaetaemé'néetsé'toehevóhe, móhma'xemàhepóheotséhéhe.

³ Jesus móxhèsetšèhešènéstsèstovòhevóhe néhe Vovóhponáhétanóho naa ma'heónevovéstomósanéheono tséhoétsese, "Mó'èohkeénomóhtáhé'èstómanéstove Ma'heóneéšeeve'e'èstse?"

⁴ Naa móho'nóhno'èstoo'èstse. Nëhe'še Jesus móstamáxanòhevóhe néhe hetanóho, móstató'nèšéevapéveotséhéhe. Nëhe'še móstaéváhóoseneenáhnòhevóhe. ⁵ Nëhe'še Jesus móstáhósetsèhetòhevóhe néhe tséhoétsese, "Otahe, móhe nee'ha naa máto héva na'èstse néstotóamo máhvé'eéseana'òtse tséhma'xevóxevetse mónéme'sáa'éváhóesta'ó'hoheo'o tséhvé'ma'heóneéšeeve?" ⁶ Naa móho'nóstónèšéhóseno'èstoo'èstse.

How to be a guest

⁷ Jesus tséstavóómóse néhe tsémaemó'ohétsese, tséstaohkèxaepopévo'hahtsévóse, móstsèhetòhevóhe,

⁸ "Ma'òhkemó'otanése néstseohkévé'popévo'hahtséme. Heva tseonóaxeveeonóome tséhoháne'taestse vo'éstane. ⁹ Néhe tsémó'éstse néstseonáháxeaseneenáhevo tséhméhaeamónóése. Oxése néstseévaénanaevo. Hea'e hénéhéóhe éto'sepopévo'he tséhoháne'taestse. Héne néstsev'éšetanéheotsénóvo. ¹⁰ Mé'tó'e néhéóhe ohkeamónóehéne hestóxemé'one. Néstseonáháxého'éhétséhetaevo néhe tsémó'éstse, "Hóovéhe, tséhéóhe néxhéhoo'e maeto tséspéva'e!" ¹¹ "Otahe étséhéso, tsév'épévataamáhtsese mómé'héhová'éheveo'o, naa mé'tó'e tsé'tóhe tséohkésáapévataamáhtséhese tseono'átamaevóho Ma'heónéva," móxhetóhevóhe Jesus. ¹² Néhe'se Jesus móstséhetohevóhe néhe tsémó'otaese, "Hóovéhe, máxhósemó'eto néstsev'é'mó'otoo'o néhe nevéseneo'o naa nevóohestoto naa máto tséháoováhese. Mähvé'néhešemó'ótóse tsé'tóhe vo'éstaneo'o hápó'e néstseévamó'ótáá'e. ¹³ Naa oha éhohamepéva'e mähvé'mó'ótóse tséháo'omenéhese naa tsénóhne'káhese naa tséó'o'enese. ¹⁴ Naa oha néme'évatóněšéhémó'otáá'e. Naa oha ho'óxeéšeeva mahne'éváho'ehnéstse Ma'heo'o néstsemónepévo'eeha néhe'xóvéva," móxhetóhevóhe Jesus.

The Great Banquet

¹⁵ Tséstanéstoo'ése Jesus tséheese, na'éstse hénéhéóhe tsévésemeéseestse móstséhetaehevóhe, "Mahnéxho'hévehonoo'éstse Ma'heo'o tseoseehohamepéva'etse tséstó'sevése'hanámaa'ése." ¹⁶ "Héhe'e, néhetóme," móxhetóhevóhe, "Naa náto'setsěhešéhetáohame, Na'éstse hetane mómha'xemó'otohevóhe vo'éstanóho. ¹⁷ Naa tséstaéšemáheéxanénéstovetse móstséhetohevóhe na'éstse hestotse'ono, "Naa táhénéhešenano tsémó'otono ééšééxanénéstove, néssá'hémésehe!' hetóhéne." ¹⁸ Hotáhtse vo'éstane móho'nóxho'ehnéstse, móhnonó'kenonáho'anéhevóhe tséhméhaeonóomévóse. Na'éstse móstséhetaehevóhe, "Náto'séhestoméhévé'hóóhta náhto'e tsémónéhohtóváto." ¹⁹ Naa na'éstse móstséhetaehevóhe, "Námónéhohtóvanoto nóhónóve vé'ho'éotóao'o tséohkéhetóva'hese. Náto'séhestoméhéhotse'óto'o." ²⁰ Naa na'éstse máto móstséhetaehevóhe, "Námónéhevésevoone, mónáme'tóněševéseho'éhéméséhéhe." ²¹ Naa tséstaéváho'ehnétsése néhe tsémó'éstse néhe hestotse'ono, móstaóovóhta'háoehevóhe tséhetsése. Naa mó'omáta'eotséhéhe. Móstséhetohevóhe néhe hestotse'ono, "Naa taonótovetséhe'ooestse totáhóesta nétao'o tséhéóhe máhoéstóva. Mé'tó'e néhmóheéotséhóono tséháo'omenéhese naa tsénóhne'káhese naa máto tséó'o'enese, tsetaméséheo'o." ²² Hestotse'ono tséstaéváho'ehnétsése móstséhetaehevóhe, "Tsévéhoneveto, náéšemáheho'eotséhoo'o tséhetaa'mó'ótóse naa oha ésó'ma'xepo'o'ta." ²³ Néhe'se móstséhetaehevóhe néhe tséhotse'ótaese, "Naa táhóséhénóhtsevóomenano vo'éstaneo'o netao'o tséhetó'o'o. Ma'òhkéhósevóomóse vo'éstaneo'o néstšéhešeneenáhnóhéne

namàheóne tsenèxhémésèheo'o. Naa nëšameonóestanevao'o ta'e ma'o'otómo'ena tséstó'seméséhéstove. ²⁴ Naa ma'éšeo'otómo'ena nëstaasepéveméséhémáne, naa tsé'tóhe tséméhaevovóemó'ótóno tsésáatónèšemáxóhtóhénóvo hová'éhe!" móxhehéhe néhe hetane." Nèhe'se Jesus móstsèhetóhevóhe hénéhéóhe tséhoítsese, "Hápó'e nëstsev'énonáho'anéme. Néameonóomatséme. Né'áahtove komaahè nëstsésáavésèhehpeotséhéme," móxhehéhe Jesus.

Being a disciple

²⁵ Háesto néhe vo'èstanoóho tsév'éóhtsemaese Jesus móstsèhetóhevóhe, ²⁶ "Naa máhv'éhehpeméhóxése tséhe'xóve-méhótóse nëškevoo'o naa éhevoo'o naa máto tsévéstóemósee'e naa máto netao'o nevóohestovevoo'o, naa hópahpa máto tséhe'xóve-méhohtomáse neametanénéstóvévo, oha nëstó'nèhešenéhe'ovéme. ²⁷ Naa oha máto nëstó'nèhešenéhe'ovéme óxhávésévetanóhaesee'e vo'èstane'o naa hó'nèšeno'naévomotáxése. ²⁸ Naa néhe'se hétsetseha péveo'hetano hó'nèšéhótoanáto tséstó'senéhe'ovése. Nátao'setšèhešèhetáohame tséto'sèhešéhótoanáto: Heva na'èstse vo'èstane vé'to'semàheónánèstse tséto'sèhetoemetse, héva tsésáa'-onáxèhohtaméstóhe. ²⁹ Naa máto héva sé'ea'e tseasemanestse hemàheo'o naa tsenovósemá'sema'kaataeme, naa tsésáanóhpa-éxanóhe hemàheo'o. Naa héne tsev'éšetotó'hoseme.

³⁰ Tseohketsèhevóóne, "Eee, éasemàheónáne naa oha ésáa'éxanóhe!"

³¹ Nèhe'se Jesus móxhósètsèhehéhe, "Náto'sèhósè-tšèhešèhetáohame, na'èstse tséma'xevéhonevèstse máhtóhto vonóéstónèstóva móhnèhestóxèhevóhe henótáxéve'ho'amo. Naa máto na'èstse tséma'xevéhonevèstse nésó'e vonóéstónèstóva móhnèhestóxèhevóhe henótáxéve'ho'amo. Mósto'sea'e eotsé'tovóhevóhe tsé'tóhe tsétòhkomóxétsese. Naa néhe tséma'xevéhonevèstse tsétòhkomóxétsese henótáxéve'ho'amo móstšèhešètanóotséhéhe, "Hee, náme'xae'hó'táho, éoseehpevonèstóxeo'o. ³² Naa mé'tó'e náme'tatšèhešéve, tséhe'šésáaho'ea'e eotsé'tóéhétse náhtatšèhešeméanoto hósèstse nótaxévé'hó'e tsetáhètsèhetovo, "Heá'èháma tséhe'šésáaase-méoxevaenàhtséhétse néme'nanóvàhtsémáne nomámé'tó'e?" móxhešèhetáohaméhéhe Jesus. Naa néhe'se móstsèhetóhevóhe tséhoítsese, "Naa hápó'e néme'nèhešééxanénéme hó'nèšéhótoanáto tséstó'senéhe'ovése. ³³ Naa máto étšèhešéhótoanáto: máhto'sevé'néhe'ovése hová'éhe nëstsev'é'hohamátséstánóvo."

Salt

³⁴ Naa Jesus móxhósètsèhešèhetáohaméhéhe, "Eohkepéveéno'e hová'éhe tsévóhpoma'òhtsévine. Naa mé'tó'e tsésáa'évavóhpoma'òhtséno'éhane mésèhestótse ³⁵ ésáa'évapéveéno'éhane, éme'nèševóho'oehe. Naa ta'se énéhésó hápó'e mahne'éváho'ehnéstse Ma'heo'o tsevóho'oetóho tsésáanéhe'óehese. Péveáahtome tséhéto," móxhehéhe Jesus.

15

A lost sheep

¹ No'ka hoséstse ma'kaataevé'hó'e naa néhe hávèsévo'eétáhé'-heono móhma'xèho'èhéaahtóehévóhe Jesus. ² Máto móhvésého'èhéaahtóehévóhe Vovóhponáhétanóho naa hóséstse ma'heónevovéstomósanéheono, naa oha móhno'vá'nèho'èhéoo'hátamaehévóhe.

Móho'nóspévatséstomevótse Jesus tséhvé'másetséstóvòse hávèsévo'eétáhé'-heono.

Móstáhpé'ónováhevóhe Jesus-evaho tsés-totóxemovóse, "Esáanéhes-óhane, tsé'tóhe Jesus tséohkéheše

másetséstóvòvòse hávèsévo'eétáhé'heóno. Naa hópahpa éohkeno'-vése'hanamo," móxhehevóhe. ³ Nèhe'se Jesus móstséhetóhevóhe, "Naa táaxa'e, nétatséhešenéstóvatséme, ⁴ Heva na'éstse tséhnéehóvése vé'eá'enóse no'ka máhtóhtóhnó'e kósáne, naa na'éstse vé'voneotséstse, néme'tóněšéve? Mónéme'nootoo'o tsé'tóhe hóséstse tséstaéváhénóhtsevóomótse tsé'tóhe tsévoneotséstse?

⁵ Náhéne'ena néme'nèhešéve ta'e ma'évamé'ovótse tsévoneotséstse. Néme'ne'éváho'o'xéhtsenótse. Naa héne néme'vé'séhetótaetano.

⁶ Naa néhe'se néme'mó'otoo'o nevéseneo'o naa néhe hóséstse a'e tsémae'éévo'èstanéhevése. Néme'tséhetoo'o, "Návé'séhetótaetano, náéšéevamé'óvo nakósaeme tséméhaevoneotséstse.

Nétamáhehetótaetanómáne!" ⁷ Máto Jesus móstséhehéhe, "Naa énéhésó, heva na'éstse hávèsévo'eétáhé'heo'o máhv'ease-néhe'ovótse Ma'heóneva, éohkevé'semáhehetótaetanóhtove he'amo'omééno. Naa mé'tó'e vo'èstane'o vé'hóovtséhévótse, "Násáa'óo'o'òsevo'èstanéhévéhe," ésáavé'semáhehetótaetanóhtovéhane he'amo'omééno," móxhehéhe Jesus.

A lost coin

⁸ Naa máto móstséhehéhe, "Heva na'éstse he'e éme'máhtóhtóhe-ma'kaataema naa heva na'éstse vé'vona'ó'tséstse, éme'tóněšéve? Naa éme'vó'ho'káséne, néhe'se éme'móxéhéne ta'e ma'évamé'o hema'kaataeme. ⁹ Nèhe'se éme'onóomóho hevése'óho naa néhéóhe a'e tsémaevo'èstanéhevése, éme'tséhetóho, "Nétáhetótaetanoma tsé'évamé'ómo nama'kaetáeme tséméhaevona'ó'tséto." ¹⁰ Nèhe'se Jesus móstséhehéhe, "Hámó'óhtse heva na'éstse hávèsévo'eétáhé'-heo'o vé'easenéhe'ovótse Ma'heóneva, éohkevé'semáhehetótae-

tanóhtove he'amo'omééno," móxhehéhe Jesus.

A lost son

¹¹ Naa néhe'še Jesus móxhósetšéhešéhetáohaméhéhe, "Na'éstse hetane móhnéšéhevóhe hee'haho. ¹² Hó'ótóva tsétséhe'kéhahétsese móstséhetaehevóhe, "Ného'e, néhmáhemetséstse hová'éhe tséto'senáha'enómo." Naa móstaasetotáevánóhéhe tséto'séhetaa'náha'enomévóse néhe hee'haho. ¹³ Néhe'še a'e néhe tsétséhe'kéhaestse mó'éxanenehéhe, mó'éto'éhenéhéhe, néhe'še móstaaseohtséhéhe. Móstaasétséhešéhóxovéstaváhéhe háá'ěše

oxése máhoéstóva. Móhmáhemá'to'eés-tséhéhe hema'kaatáeme. ¹⁴ Hénéhéóhe mó'ase-ovávoonéstóvéhanéhe. Mó'oseháeanáhéhe naa oha vo'ěstanóho móho'nóhxomaa'éstse. ¹⁵ Móstaasétotse'óhevomotáhohevóhe énano'évé'hó'e. Mó'óhkéhomóhevóhe éškóseeséhotáme. ¹⁶ Óhméséhétseséstse mó'óhkého'áhéotséhéhe héne tsémésetsése. ¹⁷ Naa móstšéhešétanóhéhe, "Náévéhé-tónéšévémáse hétséhéóhe? Ného'éehe hestotse'ono éoetáhóme-

méséheo'o naa tséhnéhóvéto hová'éhe násáaméséhe. ¹⁸ Náhtaevanáho'óhtsévo ného'éehe. Náhtatséheto, "Ného'e, nénéehove naa Ma'heo'o nénéšéhávésévo'eéhatséme. ¹⁹ Névé'eévanéhesétame tséhešéhee'hahé'toveto. Nétavéséhotse'óhevomotahtse, náhtáheto," móxhešetanóhéhe. ²⁰ Móstaosáneévaaséhóo'óhtséhéhe. Naa háá'ěše tséhnéssó'eameohtsése, heho tséstavóomaa'ése, móstaoseeněševátamáotsé'tohevóhe, móstaévaotsé'tohevóhe. Tséstaé'kotseváénóse móstano'vósevo'omóhevóhe heho. ²¹ Naa néhe kásováahe móstséhetóhevóhe heho, "Ného'e, nénéehove naa Ma'heo'o nénéšéhávésévo'eéhatséme. Névé'eévanéhesétame tséhešéhee'hahé'toveto." ²² Naa tséstanéstóvóse hee'haho móstatséhetóhevóhe hestotse'ono, "Nétáhévee'sanena, naa tséháoemetsése mo'eško no'eéstanomóvóhéne, naa no'ee'ěha'ónóhéne! ²³ Naa néhe'še táhena'hóhéne tsétó'tšeséhéoméstse mó'késá'e. Néstamáhehetótaeméséhémáne! ²⁴ Nae'ha tsétaa'enéhóváneé'éstse ééšééváho'éhóo'óhtse,"

móxhehé. Mó'osáanemáheéxanóhenovóhe hová'éhe. Nèhe'se móh-
 ma'xeasèhetótaemésèhehevéhe. Móhnémenéstovéhanéhe naa
 móhno'ho'sóehevóhe.²⁵ Naa néhe kásováahe he'neho
 tséstáho'héenotse'óhetsese tséxhoó'henémenetsese naa
 tséhno'hoó'heho'sóetsese,²⁶ móstaonóeoese móhevóhe na'éstse
 heho hestotse'ono. Móstsèhetóhevóhe, "Eévetóněšévěstove?"²⁷ "Naa
 ésemáhe ééváho'hóó'óhtse. Eho nánèhetaene tséstó'sena'hótse
 tsétó'tšěšéháeoměstse mó'késá'e. Naa éma'xemó'e. Emáhe-
 hetótaeméséhéstove," móxhetaehevóhe.²⁸ Tséstanéstomóněse
 mó'omáta'eotséhéhe, móho'nóstaéstséhněstse. Heho tséstá-
 héne'enotsese héne móstáxaeněšéhóšéhóehémomóhtsemaehevóhe,
 "Néhvéšéhéměseestse!" móxhetaehevóhe heho, naa móho'nó'-
 áahtvótse heho.²⁹ Móstsèhetóhevóhe, "Ného'e,
 náto'sésáa'éstséhéhe. Nétaosee'ěšéháa'ěšévěstáhěmátse.
 Náohkésáahónětséstáhe. Néohkeameáahtvótse. Heva na'éstse
 kósáeso nésáa'tšéhe'šěméstséhěnótse tséstó'semó'otono néseneo'o.
³⁰ Naa tsé'tóhe nee'ha émáhémá'to'eestse nema'kaatáeme tsé'óhké-
 ho'éhótose mátaháa'óho. Naa tsé'éváho'éhóó'óhtsese hópahpa
 néná'ho mó'késá'e tsétó'tšěšéháeoměstse, naa néma'xeno'mó'e,"
 móxhetóhevóhe heho.³¹ Naa móstsèhetaehevóhe heho,
 "Tséhee'hahé'továtse, tséhvé'šěšěšěhoeto netao'o hová'éhe
 tséá'enómo néesěáahtsé'eá'éna.³² Naa mé'tó'e tsé'tóhe ésemáhe
 tséstaa'eněhovánee'ěse éěšěéváho'éhóó'óhtse. Naa héne
 néme'máhevě'šěhetótaetanónone!" móxhetaehevóhe heho,"
 móxhešěhetáohaméhéhe Jesus. (Móstšěhešetanóhéhe, "Tsé'tóhe
 vovóhponáhétaneo'o naa ma'heónevovéstomósanéheono
 éohkeoseepévataamáhtseo'o, éme'óhkevésèhetótaetanoo'o
 vo'ěstaneo'o táhóseasenéhe'ovóvose Ma'heóneva.")

16

A dishonest manager

¹ Naa Jesus móstšěhešěhetáohameéestséstovóhevóhe
 hevovéstomóseono. "Na'éstse hetane móxháováhehéhe. Naa
 na'éstse hestotse'ono mó'óhkemáhene'evávoohótsetséhe netao'o
 hová'éhe hotse'óhestótse. No'ka éšeeva nevá'ěsesto móxho'ěhé-
 hohta'haóehevóhe, móstsèhetaehevóhe, "Néhe tsévéhonotse'oestse
 ésáapévotse'óhtóhe nema'kaatáeme."² Nèhe'se néhe
 tséháooaestse móstaonóomóhevóhe tsévéhonotse'óhetsese,
 móstsèhetóhevóhe, "Naa nánéstomóne tsésáahešepévotse'óhtóhemo
 nama'kaatáeme. Néametónetotse'ohe? Táaxa'e, néhvóo'sešěstse
 tséamèhetotse'óheto, hea'e némóxe'oha. Máhvě'hetómemaneto
 tséhešěsáapévotse'óheheto néstapó'èho'hěstse."³ Naa néhe
 tsévéhonotse'oestse móstšěhešěetanóotséhéhe, "Šeaa,
 náéšemé'eotse! Máhvě'pó'èho'héto, násáhéne'enóhe
 tséxháanaotse'óhenove, naa oha náme'ěšěhoháehéhotsénomo'he.
⁴ Náhtatšěhešěve kómááhe vo'ěstaneo'o náhtsésó'véstáhémáá'e

hó'něšepó'ého'henéto. ⁵ Nähtatóxeněhetoo'o tsé'tóhe tséamáhahomevóvose tséhotse'ótá'ěstse, "Sóvanome tséhetaa'eamáhasenése!" Móstaosáanenonó'kěho'ěhótóhevóhe néhe tséamáhasenětsese. Tsétavovóeho'ěhótose móhněstovóhevóhe, "Tónetáá'e néamáhahotmévo tséhotse'ótá'ěstse?" ⁶ "Naa no'ka máhtóhtóhnó'e aměške tséhvě'hó'ta," móxhetaehevóhe. "Naa nétáhévóxe'oohtse nóhónó'e amáhahatsěstse tséhetaa'e-amáhaseneto!" ⁷ Něhe'sě na'ěstse móstáhóseho'ěhótóhevóhe, "Tónetáá'e néamáheséne?" móxhetóhevóhe. "Naa no'ka vonoéstóněstóva pénoheo'o náněhetaa'eamáhasene," móxhetaehevóhe. "Naa nétáhévóxe'oohtse na'nohto máhtóhtóhnó'e amáhahatsěstse," móxhetóhevóhe. ⁸ Naa tséstáhéne'enotsěse tséhotse'ótaese móstsehetaehevóhe, "Mónétaomevovóhněhešě-hahtsěhéhe tsěhešěveto." Něhe'sě Jesus móstsehetóhevóhe hevovéstomóseono, "Vo'ěstaneo'o tsésáane'étaměhevose Ma'heóneva éohkeněhešetaomevovóhněhešěhahtseo'o novóse éohkeněheševovóhněhešěhahtseo'o tsěěšene'étamese. ⁹ Naa nétatsěhetatsěme, pévotse'óhtome nema'kaataemevo, éohkěsáa'a'eněhema'kaataeméstovéhane. Vé'sěvěstáhémósáne nonohpa něstseamáhénóvo hová'ěhe tsépéva'e he'amo'omééno. ¹⁰ Ma'kaata éohkemá'seotse naa oha máhve'něhesétamanése tsěsto'sene'evávohtomáse héne ma'kaata, pévene'evá-vohtomáhéne nonohpa nonó'hónó'e něstsevě'sene'étamé'tónénóvo hová'ěhe tsépéva'e. ¹¹ Naa mássáavé'pévotse'óhtomáhése héne ma'kaata, Ma'heo'o mónéme'héne'étamé'tóévo hová'ěhéstóněhéva. ¹² Mássáavé'ne'étamé'tóněhése, hová'ěhe mónéme'héamáhénóvo he'amo'omééno. ¹³ Esásáešěhotse'óhevomotáhéheo'o neše tsévéhonevесе. Naa énehéso, hé'tóhe máto néme'tóněšěhě-hema'heónaménóvo ma'kaata naa máto Ma'heo'o séetó'e'sě. Oha Ma'heo'o éto'seno'kěhema'heónaméstove," móxhehéhe Jesus.

Some sayings of Jesus

¹⁴ Naa néhe Vovóhponáhétaneo'o móxhoháeměhohtóhenovóhe héne hema'kaataemevo, naa tséstáněstovovóse Jesusevaho tsěhestotsěse héne ma'kaata móstaasetotó'hosemóhevovóhe. ¹⁵ Něhe'sě Jesus móstsehetóhevóhe, "Nékánomepévatomáhtsěme naa oha Ma'heo'o éhéne'ena tséoné'seóměhestávóse. Tsěhóovéhohamátsěstomáse ésáhová'ěhevoestóhe. ¹⁶ John Tsěe'óestaáhóvátse tsěssáa'ěšeasema'heóneéestsěése, Ma'heo'o hesto'emanestótse mó'ohkeno'keněhe'óhehanetsěhe. Naa tsěhe'sěasema'heóneéestsěto háesto vo'ěstaneo'o éaseněhe'ánóvo. ¹⁷ Ma'heo'o hesto'emanestótse ékánomemóxe'óhetse tótseha naa oha tásó'eaměhnětotse, hó'něšekánomevoneotse netao'o hová'ěhe ho'eva naa vo'eva," móxhehéhe Jesus. ¹⁸ Něhe'sě móxhósetsěhehéhe, "Naa tsévěstoemáhtsese he'e naa hetane máhvě'eoněsováhévótse naa něhe'sě máhvě'eéváhósevěstoemóvótse tsénětáhětsese móó'óhto'eétáhehevóhe," móxhehéhe Jesus.

Lazarus and the rich man

¹⁹ Jesus móxhósetšéhešetáohaméhéhe, "Na'éstse hetane móxhoháoováhéhéhe, tsétó'tšéšéhoháoemétsee'éstse hone'oonótse mó'òhkéhone'òhenótse, naa mó'òhkeno'péve'hanáhéhe. ²⁰ Naa mé'tó'e na'éstse hetane móxhoháo'omenéhéhéhe, Lazarus móxheševéhéhéhe. Hénéhéóhe tsé'òhkéhéseéstsehnéstovetse hemáheóne néhe tséháooovaestse mó'òhkého'eotséstsehaehévóhe Lazarus vo'èstanóho. ²¹ Néhe Lazarus móhma'xéhemanetáhéhe naa oeškéseho mó'òhkené'omaehévóhe. Mó'òhketšéhešetanónaehéhe, "Táaxa'e, náme'só'hovemésévo tsé'tóhe tséhe'óhto tséoseeháooovaestse." ²² Néhe'se móstanaehéhe Lazarus, móstaaseotséhaehévóhe ma'heónéhotse'ono, móstaénanaehévohe tséhvéhonatamano'etse a'e néhéóhe tséxhoetsése Abrahamevaho. Naa néhe'se hápó'e néhe tséhoháooovaestse móstanaehéhe, mó'áhto'hohehéhe. ²³ Naa oha mé'tó'e móstatséhe'òhtséhéhéhé áhtóno'omééno. Naa néhéóhe mó'aséto'eehéhe. Tséstáhóxeve-tséhetóó'ose tsé'oseeháa'ého'oéstatse, móstáhoxovevóomóhevóhe Abrahamevaho tséhvéhonatamano'etse. Hotáhtse néhéóhe mó'amónoehéhe Lazarus a'e. ²⁴ Móstáhóxovetséhetóhevóhe Abrahamevaho, "Hóovéhe, néhněševátaméstse! Néhešeha Lazarus tsetáhéeškóséotse máhpeva naa náhtsenéxhéhe'kóovana navétanove. Hétséhéóhe éoseehoháo'ho'ta." ²⁵ Naa móstséhetaehévóhe Abrahamevaho, "Naa hóovéhe, ésáaněhesóhane. Nésó'héne'enahe tséssó'eametánéneto néhoháooovahe naa mé'tó'e néhe'xóvéva tsé'tóhe Lazarus éhótoanávetano? Naa hétsetseha mé'tó'e épévéstao'omenehe. Naa héstsetseha hápó'e nééváhótoanávetano. ²⁶ Naa máto'éma'xeó' xeanóeve, móme'tóněšéhéxovehne tsésto'semanóháta'e tsé'tóhe Lazarus." ²⁷⁻²⁸ Néhe'se móxhósetšéhetaehévóhe néhe tséháooováhétsese, "Naa táaxa'e, énohoneo'o tséhevásémétono. Néme'něheto Lazarus tsetáhéoo'haévamóho kómááhe hétséhéóhe tséněssáavésého'éhóhtóhénóvo hótóanávevo'èstanéhevestótse." ²⁹ Néhe'se Abraham móstséhetohevóhe, "Hová'áhane, éme'òhkéhoéstánóvo ma'heónóxe'éstoo'o, tsémóxe'òhomévoséstse Moses naa hóséstse ma'heónéhóo'xeváheo'o. Epévóxe'ohe. Eme'òhkeáhtomóné'tánóvo." ³⁰ Móxhósetšéhéhéhe néhe tséháooovaestse, "Esáaněhesóháne. Oha tseáhtovovo vo'èstanóho tsééšenaétsese óxho'éhéme'éstomóévótse ta'e tsenéhešeasenéhe'ovovo Ma'heóneva." ³¹ Naa móstséhetaehévóhe Abrahamevaho, "Hová'áhane, ésáaněhesóháne. Tséssáavé'eoné'seómáhahtá'toméhévóse ma'heónóxe'éstoo'o, móme'héahtovovo vo'èstanóho tsééšenaétsese máhvé'ho'éhéněhetaevótse," móxhehéhe Jesus.

17

Faith and service

¹ Naa Jesus móstséhetohevóhe hevovéstomóseono, "Eháéstóxeo'o tséohkeaméhávěsévovonóhá'ósanese. ² Naa

vo'èstane màhvé'hávésévevonòhóha'ovòtse heva na'èstse tsééše-
néhe'oo'ètsese tsetaomenèhèšéhahatse tsetšèhešeméa'tohe
asèto'eéstóva. ³ Naa nètsevé'vésenèhèševonòhóha'ósanéme. Naa
héva máto na'èstse tsééšenéhé'óó'èstse màxhávésévo'eéhaése
váltomepéveéestséstovóhéne naa oha óo'háévámòhéne. Naa
màhvé'eáahótóvata'e tséhetòse évaa'xaótàhtséhéne. ⁴ Naa máto néhe
vo'èstane hó'nèšekánomèhávésévo'eéhata'e vonèstoha, oha
màhvé'ho'èhènéhetáta'e tséhešèhávésévo'eéhata'e, évahóse-
a'xaótoo'o," mómhehéhe Jesus. ⁵ Jesus hevovéstomóseono
mótsšèhešètanóotsèhevóhe, "Šeaa, éosehótoanávó'áne." Nèhe'še
mótsšèhetæhevóhe hevovéstomóseono, "Nèhvéstàheme kómááhe
nàhtsenèhèšene'étaméme tséheto'àheto." ⁶ Naa mótsšèhetòhevóhe,
"Naa hó'nèšekánomeoseetšèške'o nene'étaméstóvévo tsévéesto-
máse tsenèheso." ⁷ Naa móxhósetsèhehéhe Jesus, "Naa vo'èstane
tséhotse'ótòtse momóonotse'ono, móme'hémasetstovóho
máxho'èhénotse'óhètsèstse. ⁸ Oha mámáhta tséhósètsèhetóho,
'Né'onótovèhéhomóhtove, náoseháéána! Naa ma'taèše-
ná'so'enóhéto, hápó'e nètsemónemésèhéme." ⁹ Naa né'áahtove,
nétao'sèhósètsèhetatséme, momóono éohkeástomotse'óheo'o.
¹⁰ Naa màxhotse'óhése pévotse'óhéhéne, nètsevé'hotsévatanóme
tséhešévése," mómhehéhe Jesus.

Ten men with leprosy

¹¹ Tséstásó'eametsèhe'ohtsèse Jerusalem, Jesus taesétóve mósta-
ameohtséhéhe tséxho'tatse Samaria naa Galilee. ¹² Tséstaéšèto'sè-
ho'eohtsèse na'èstse màhoéstóva, màhtohto hetanóho móhne'amè-
hétoo'e'óehévóhe, naa oha vó'héé'èse móhnèhnéetsèhevóhe,
móhma'xemàhehemanetàhevóhe (héne tsévé'šenèhestávòse
mó'òhkèhoháenàhahétsèstóhehanetséhe). ¹³ Naa móstavá'ne-
táhpe'e'hahétsèstóehévóhe, "Jesus, Tséne'tàheto, néhnèševá-
tamemeno!" móxhetæhevóhe. ¹⁴ Tséstavóómòse tséxhemane-
táhetsèse, mótsšèhetòhevóhe, "Tàhévo'èstómané'tovahtse
ma'heónemàheóne tséxhoévòse ma'heónevé'hó'e." Tséstaame-
nèhe'òhtsévòse móstàhéne'enáotsé'tòhenovóhe tsééšèévàhešè-
pévàhevòse. ¹⁵ Naa oha na'èstse hetane móstaévàho'èhéve'hoeo-
tsé'tovòhevóhe Jesusevaho, móstaametáhpe'vovéhohevóhe
Ma'heóneva. ¹⁶ Naa tséstàho'eohé'tóvòse Jesusevaho, hópose
móstamáxa'èše'tovòhevóhe hénèhéóhe tséhnéetsèse. "Néá'eše,"
móxhetòhevóhe. Mó'ó'xevé'ho'évèhéhe, móhnèxhéstàhehéhe
Samaria. ¹⁷ Jesus mótsšèhehéhe, "Ta'se hótàhtse émàhtóhtòxeo'o.
¹⁸ Hénová'ètsénèse tsé'tóhe ó'xevé'ho'e tséhéseno'kevového'ótòse
Ma'heóneva?" móxhehéhe Jesus. (Eohkepéotovo Jews tsé'tóhe
ó'xevé'ho'e.) ¹⁹ Nèhe'še Jesus mótsšèhetòhevóhe néhe hetanóho,
"Nèhoveóó'èstse! Taanáasèstse. Tséhvé'eoné'seómàhàhtoveto,
néévavé'šèenomóhtahe."

God's kingdom

²⁰ No'ka hósèstse Vovóhponàhétaneo'o mótsšèhetòhevovóhe

Jesusevaho, "Tóne'se énésto'sého'èhévehonoo'e Ma'heo'o?" Naa móstséhetahehovóhe, "Ma'heo'o ééšeáhtse'véhonoo'e hétséhéno, ésáakánomevóoméhanéhetse. ²¹ Névé'hetósenéhešenóhtsevóomovo! Eéšeáhtse'véhonoo'e." ²² Naa néhe'se Jesus móstséhetohevóhe hevovéstomóseono, "A'e náto'seévaaseohtse. Naa néstseohke-nóhtsevátsestánóvo tséstó'seéváhóséhe'sého'èhnéto, naa oha ésó'háa'xove tséstó'seéváhóséhe'èhnéto. ²³ Hóséstse vo'éstaneo'o tseohketséhevóóne, "Eéšeéváho'ehne." Néstsevé'eáhtovóvoo'o, tsevá'nenéhevóóne. ²⁵ Otahe, éto'setséhéso, hóséstse vo'éstaneo'o a'e náhtseovóeaséstó'eéháá'e naa náhtseno'na'háá'e. ²⁴ Naa oha náhtseévaametanéne. Naa néhe'se náhtseéváhe'ameasétoése. Naa néhe'se taehó'ótóva náhtseéváhóséhe'ehne, naa néhe'xóvéva náhtsemáhevóomane. ²⁶ Naa máhnéssáa'éšeéváhóséhe'èhnéhéto vo'éstaneo'o oóxésta tsema'xéhešeaméhávésévevo'éstanéhevevo'o há mó'óhtse háko'e tótseha tséheševó'éstanéhevéstove Noah tséssó'vo'éstanéhevése. ²⁷ Oóxésta móxhešeamévo'éstanéhevéhevóhe hóvotse móho'nóxhešetanóvótse ta'e Noahevaho naa hevo'éstanemo tséstáéstséhnetsése ma'xésémónéva, móstamóneméseotséhevóhe. Naa néhe'se móstama'xeaséhoo'kóhóhanéhe, móhmáhóovátóhanéhe netao'o, naa néhe vo'éstaneo'o hóvotse tsésáahešetanóhese móhmáheméméstanéhevóhe. Névé'vése-néhešetanóme. ²⁸ Naa tótseha máto Lot móhvéséstánovéhéhe hénéhéóhe Sodom. Naa vo'éstaneo'o hénéhéóhe oóxésta móxhešeaméhávésévevo'éstanéhevéhevóhe. ²⁹ Naa néhe'se taehó'ótóva ho'esta móhnéxhésóhanéhe he'amo'omééno, naa néhéóhe móstamáhevoneostáho'hehevóhe. Móstaomenéhešehahtséhevóhe. Néhe Lot naa hevo'éstanemo hóvéhno móstó'néševá'néhóméstáhevóhe. ³⁰ Naa hápó'e tsenéheso mahne'éváhósého'èhnéto. Vo'éstaneo'o oóxésta tséhešeamévo'éstanéhevevo'o. Naa néhe'se taehó'ótóva náhtseéváhóséhe'ehne. ³¹ Eto'seoseeháatamáno'e néhe'xóvéva. Ma'éetónéšévése néhe'xóvéva éneváenomáhéne, oha néševéveno'ótánóhéne. Hová'éhe néstavé'eévavenó'oo'hé'tánóvo némáheónévo. Naa máto néstavé'eéváhóotoéotséme! ³² Mé'etanóotsé'tovóhéne Lot naa hevo'éstanemo. Tsévéstomose móstavé'eéváhóotoévé'hoéotsé'tóhéhe Sodom tséhméhaevo'éstanéhévévóse móstanóhpavóhpoma'óhtséveotséhéhe. ³³ Otahe nétatséhetatséme, hová'éhe néstsevé'néhešéváhóotoéhohamátséstánóvo néstsenóhpavé'séhováneehéme, naa mé'tó'e máhvé'hohamátamése néstse'enevo'éstanéhévéme. ³⁴ Otahe éto'setséhéso, mahne'éváhóséhe'èhnéto hóséstse vo'éstaneo'o tsevonaneo'o naa mé'tó'e hóséstse tsevo'éstanévevo'o, há mó'ótsé héva néšé vo'éstaneo'o máhvé'néšenaóotsévótse, oha na'éstse tsevo'éstanéve. ³⁵⁻³⁶ Naa máto néšé he'eo'o tsepénóhemenao'o, oha na'éstse néhe tsevo'éstanéve. Naa hétsetseha éxanéne kómááhe néstsésáanééhóvéhéme néhe tseto'sevonanéstse!" móxhehéhe Jesus. ³⁷ Néhe'se Jesus hevovéstomóseono móstséhetahehovóhe, "Tósa'e

néto'seévà-
hósého'ehne
mahne'éváhósé
ho'èhneto?"
Naa móstséhe-
tòhevóhe, "Naa
tsemáhe-
héne'enohe
mahne'évà-
ho'èhneto,
náhtsemáhe-
vóomane."

18

Persistence in prayer

¹ Néhe'se Jesus móstséhetòhevóhe hevovéstomóseono, "Néstsevé'néhnnetametano, ohkenéšeaméháóénáhéne!" ² Nátao'se-tšéhešéhetáohame, "Na'èstse ho'emanéhe hótvtse móho'nó'òhkéhesétámótse Ma'heóneva naa máto vo'èstanóho. ³ Naa máto na'èstse hotòxaa'é'e móstaohkèhetóséhétséhetòhevóhe ae'ta'ého'emanéheho, "Naa ného'èhémomóhtsemátse, ma'táhóhta'hanéto néhvéstáhémeo'o!" ⁴ Néhe ae'ta'ého'emanéheho móho'nóhnáháxeáahtoo'èstse, néhe'se hó'ótóva móstaetséhešetanóotséhéhe, "Hóvtse násáakánoméhesétámoo'o Ma'heo'o naa máto vo'èstaneó'o, ⁵ naa tsé'tóhe he'e tséhetóséhešeamemé'emo'eéhá'èstse, náéšeto'semáhove-tanoha, naa náhtanéheševéstáhémo tséhešetanóse." ⁶ Néhe'se Jesus móstséhetòhevóhe hevovéstomóseono, "Néhe ae'ta'ého'emanéhe, toetanó'tomova tséheese. ⁷ Hápó'e ta'se énéhesotse ⁸ Ma'heo'o éohkenéheševéstáhemo tséohkeaméháoenatoese. Naa hea'èhama mahne'évaho'èhneto hóséstse vo'èstaneó'o tsésó'eamenéhešéháoenao'o naa máto tsésó'néhešeamene'étamé'tóó'e?" móxhehéhe Jesus.

A Pharisee and a tax collector

⁹ Jesus móstséhetóhta'haovòhevóhe hóséstse vo'èstanóho tséohketaomepévataamátsétsese, ¹⁰ "Néše hetaneo'o móstaéséhehaoenàhevóhe ma'heónemáheóne, na'èstse vovóhponáhétane naa néhe na'èstse ma'kaataevé'ho'e. ¹¹ Néhe vovóhponáhétane móstaa'e'senéhéhe. Mótséhešéháoenáhéhe, "Ma'heo'o, hahoo, néhetátse, tséssáavéséhávésévo'eétáhé'heónévéhéto tséheševó'èstanéhevése tsé'tóhe ma'kaataevé'ho'e. Naa máto hahoo tsé'ohkésáano'eóe'kèhénótóhéno vo'èstaneó'o, naa náohkésáano'nomáhtséhóheo'o, naa máto náohkésáanoosetanó'tovóhe tsévéstomemo. ¹² Náohkeno'eávóónéše nexa no'ka ma'heóneéšeeva, naa náohkeno'mea'e ma'kaata ma'heónemáheóne," móxhešéháoenáhéhe néhe vovóhponáhétane.

¹³ Naa mé'tó'e néhe ma'kaataevé'ho'e hénéhéóhe vó'héé'ése móxháoenáhéhe máto, móhněševátamóná'tovóhevóhe Ma'heóneva. Móxhe'konemá'késtá'eóehéhe tséněšenáaméháóónàse. "Ma'heo'o, néhněševátaměstse, náosehávěsévo'eétáhé'heóneve." ¹⁴ Nēhe'se Jesus móstséhéhehé, "Néhe ma'kaataevé'hó'e nea'háanevóhe Ma'heo'o tséono'átamose. Mähvé'hóoveoseepévatomáhtsése néme'héono'átamaevo Ma'heo'o."

Jesus blesses little children

¹⁵ Naa hóséstse vo'ěstaneo'o móxho'eotséhohevóóhe heněso-něhevóóho tsésto'séháoenavomotáóse Jesus. Naa Jesus hevovéstomóseono móstséhetóhevóóhe néhe vo'ěstanoóho,

"Névé'héme'emo'eéhovo Jesus." ¹⁶ Onétáhtse Jesus móstaváhtome-onóomóhevóóhe néhe ka'ěškóneho, néhe'se móstséhetóhevóóhe hevovéstomóseono, "Névé'easeneenáhnovoo'o tsé'tóhe ka'ěškóneho. Netao'o vo'ěstaneo'o éme'só'hoveněhestao'o tsé'tóhe ka'ěškóneho tséhestávóse. Eohkéhéne'enánóvo héhevóóho naa heškevóóho tséheševóóhnehěšéhaevóse. ¹⁷ Oha hápó'e mähvé'něhešetanóse něstseněhešemásetséstóévo Ma'heo'o," móxhehéhe Jesus.

A rich man's question

¹⁸ Naa na'éstse hetane tsévéhonevístse hénéhéóhe ma'heóne-máheóne, móstséhetóhevohe Jesusevaho, "Ovéstomósanéhe, tséono'áheto náhtsetóněsea'enevo'ėstanéheve?" ¹⁹ Naa móstséhetaehevóhe, "Néhéna'enánone éno'kepévahe Ma'heo'o. Néhéne'enahe tséhešenéstato? Tséono'aese néhešehe? Nénéhešema'heóno'oxe. Mónénešéhéne'ena? ²⁰ Naa néhéne'anátanó'ta tséto'séhešea'enevo'ėstanéheveto. Naa nétamé'ėstomevátse. Etséhetóxe'ohe ma'heónóxe'ėstoo'o: "Eto'sésáanooseoe'kéhé'továhtséheo'o hetane naa he'e tsévėstoemáhtsese. Máto névé'ne'to'ėna'hanéme. Névé'no'eaéstomého'ė'e'tovovo vo'ėstane. Naa no'eono'átama něškevo naa éhévo." ²¹ Naa móstséhetaehevóhe néhe hetanóho, "Naa hákó'e náne'ėšeamenéhešenéhe'amovo héne Ma'heo'o hesto'emanestótse." ²² Naa Jesus móstséhetóhevohe, "Naa nómonéhe'she, naa oha na'ėstse hová'ėhe éhe'eotse: tamáhehéohťvátse tséhetaa'eá'enomo, naa něhe'she héne ma'kaata métóono tséhoháo'omenéhese. Naa ma'ėšenéhešėveto, néxhénehe'ove'o. Naa něstsevė'sheamahe a'enevo'ėstanéhevestótse he'amo'omééno." ²³ Tsėstanéstóvóse tséhetsėse Jesusevaho móstavé'séhávėšėvetanóotséhéhe tséhvé'eoseehoháoovaese. ²⁴ Jesus tsėstáhéne'enovóse tséhešetanóotsetsėse, móstséhehéhe, "Eoseehótoanátotse tsé'tóhe tséhoháoováhese tsėsto'sevėsenéhe'ovovóse Ma'heóneva. ²⁵ Eehpėhe'anátotse tsé'tóhe pa'e'pa'onátahoėstótse tsėsto'sėsóhpėhnėse tsėstšėške'po'o'tatse vé'ho'ėškóevo'hėstóva, ésáanéhe'xóvéhe'anátóhanéhetse tsé'tóhe tséhoháoováhese tsėsto'sevėsenéhe'ovovóse Ma'heóneva." ²⁶ Néhe vo'ėstane'o něhéóhe tséhoese tsėstanéstomónėvóse móstséhehevóhe, "Naa tséhvé'néhešéhótoanátó, heá'ėháma vo'ėstane éme'sáatóněšenéhešéhohťaméstóhe a'enevo'ėstanéhevestótse." ²⁷ Jesus móstséhetóhevohe, "Naa vo'ėstane tséhóovéhótoanávátstėsto, Ma'heóneva éohkevėstáhémaevóho, éohkėsóhpeotsėhaevóho hó'nėšėoseehótoanátotse." ²⁸ Néhe'she Peterhevaho móstséhetaehevóhe, "Naa náėšenéhešėvéme, námáhenoohtánóne netao'o hová'ėhe tsé'asenéhe'óvatsėse." ²⁹ Jesus móstséhehéhe, "Naa héne náhéne'ena. Naa nétatséhetatsėme, tséhohamátámótse Ma'heóneva hétsetseha, ³⁰ tséhehpeamáhénóvo hová'ėhe hétséhéóhe ho'eva naa máto tseno'ea'enevo'ėstanéheveo'o."

Jesus again tells about his death

³¹ Naa něhe'she Jesus mó'a'e'setséhetóhevohe hevovėstomóseono, "Tósėé'e nėsó'eametsėhe'óhtsémáne Jerusalem. Hénéhéóhe náto'senėheto'omenehe netao'o tséhetóxe'ėšėmá'ėvóse ma'heónéhó'xeváheo'o. ³² Naa hénéhéóhe náhtsého'ėhéeseváenane, náhtsetsėhe'otséháá'e tsé'óhkėho'emanėvóse nótseo'o (móhnéhėstóhehevóhe néhe Gentiles). Náhtsetotó'hosemáá'e, naa náhtseno'momėtsėstóvo'ėéháá'e, náhtseohkeese'haenótáá'e. ³³ Naa

ma'ěšemá'sene'enéséha'évotse néhe'se náhtsemónena'háá'e, naa oha na'héé'ěše náhtseévaametanéne," móxhehéhe Jesus.

³⁴ Hevovéstomóseono móho'nóstóněšehéne'notséstse tsétotóxésto.

Jesus heals a blind beggar

³⁵ Jesus tséstaěšeto'sého'eohtsése Jericho, na'ěstse hetane mósta'omónoehéhe méónéva. Mó'òhkèhotsénomó'hehéhe naa móhno'eó'o'enéhéhe. ³⁶ Naa tséstanéstóvose tsémásóameohtséstse, móstanéstáhéhe, "Neváaseo'o tsémásóameohtsése?" ³⁷ "Jesus tséhéstaestse Nazareth éameohtse," móxhestóhehéhe. ³⁸ Néhe'se móstatáhpe'e'hahehéhe, "Jesus, tséhéstáheto Davideveno, néhněšvátaměstse!" móxhetóhevóhe. ³⁹ Néhe tséamevé'òhtsémaese Jesus móstséhetahevóhe, "He'ketoo'ěstse!" Onétáhtse móstama'xèhósetáhpe'e'hahehéhe, "Tséhéstáheto Davideveno, néhněšvátaměstse!" ⁴⁰ Jesus móstanéeotséhéhe, móstséhehéhe, "Néstsehe'otseha tsé'tóhe hetane." ⁴¹ Tséstáho'eotséhovóse Jesusevaho móstséhetahevóhe, "Naa néstatóněševéstáhemátse?" Néhe tséó'ó'énéstse móstséhetóhevóhe Jesusevaho, "Tséne'táheto, náme'vóósáne." ⁴² Móstséhetahevóhe Jesusevaho, "Tséhvé'ne'é-tamé'toveto hétsetseha néstseévavóósáne." ⁴³ Hotáhtse a'e hénéhéóhe móstaasevóosanéhéhe. Néhe'se móstaasevé'òhtsémóhevóhe Jesusevaho. "Hahóo," móstáhešeamenového'ótóhevóhe Ma'heóneva. Naa néhe hénéhéóhe vo'ěstaneo'o tsémaevóomaese móstavéseasevového'ótóhevovóhe Ma'heóneva.

19

Zacchaeus

¹ Jesus tséstaamě-sóhpeohtsése Jericho, ² na'ěstse hetane hénéhéóhe tsévo'ěstanéhevěstse, Zacchaeus móxheševéhehéhe. Móhma'-kaataevé'ho'évéhéhe, naa

móhno'hoháoováhehéhe. ³ Móhno'vóomátanó'tovóhevóhe Jesusevaho tséhnésto'seamésóhpeohtséstse. Tséhvé'heómetšéhe'kěstaestse móho'nóhpévevóómótse ⁴ móstatséheto'áhéotséhéhe hoóhtseto tséhněetsése. Móstae'evoneohehéhe hoóhtsetseva tsésto'sepévevóómóse Jesusevaho hénéhéóhe tséhnésto'seamésóhpeohtséstse. ⁵ Tséstavóomaa'ěse Jesusevaho tséstáhonoo'ěse

hénéhéóhe, móstàhe'ametsèhetaehevóhe, "Zacchaeus, né'évaanòhe-voneoestse! Nétào'sèhóosevé'òhtsemátse." ⁶ Zacchaeus móhnéstó'-nèšévaanòhevoneohehéhe naa móstaoseemásetséstovòhevóhe Jesusevaho. ⁷ Néhe vo'èstane'o móho'nóspévátséstómévótse, móstsèhehevóhe, "Ee, tsé'tóhe Zacchaeus éosehávéséve-vo'èstanéheve, naa Jesus étào'sèhóosèhévése'hanamo!" ⁸ Tsé'èšé-éne'hanávòse, Zacchaeus mó'oháeta'òhéhe, móstsèhetòhevóhe Jesusevaho, "Tséne'tàheto, nàhtamétónóvo tséháo'omenèhese o'xe tsèhetaa'eá'enómo naa máto tsééveoe'kèhénótóno nàhtaévàhehpe-onénèxomevoo'o." ⁹ Naa Jesusevaho mó'évatsèhetaehevóhe, "Hétsetseha tséhnééhóveto naa nevo'èstanemo néono'átamáévo Ma'heo'o hápó'e tséhešeono'átámòse Abrahamevaho tséhnèxhéstàheto. ¹⁰ Hena'háanehe tséhésèho'méa'tonéto tséstò'senòhtsevóomóno tsésáa'oné'seómàhahtàhese nonohpa nàhtsevo'èstanévèhoo'o," móxhehéhe Jesus.

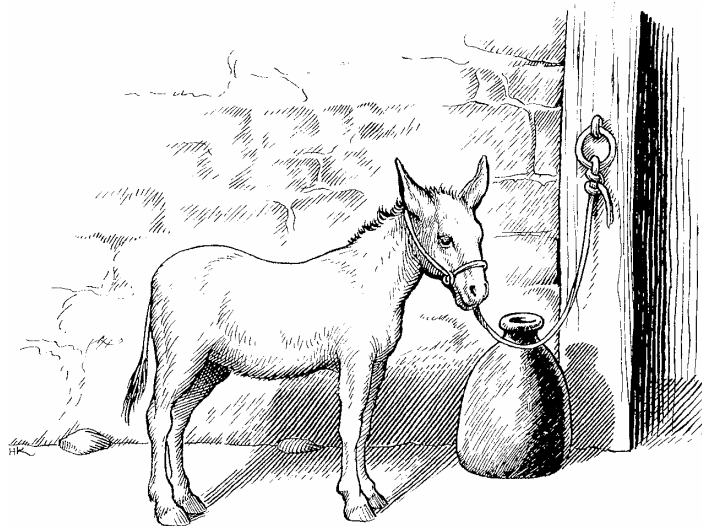
A story about ten servants

¹¹ Jesus tséstàéšeto'sèho'eohtsèse Jerusalem háesto vo'èstanóho móssó'eamevé'òhtsémahevóhe. Mó'ametsèhešetanòhevóhe, "Heá'èháma ééšeto'sèho'nèhe'xóvetse Ma'heo'o tséstò'se-véhonoo'èse." Jesusevaho tséhvé'héne'enotsèse tséheše-momé'hemetanóvòse, ¹² móstšèhešèhetáohamèhéhe, "Na'èstse hetane móstao'sètsèhe'òhtsèhéhe oxèse tséstò'semóne-véhonemanee. Naa néhe'se tsemóneévàho'èhévehonoo'e. ¹³ Tséssáa'èšeaseohtsèése tsé'tóhe hetane mó'onóomòhevóhe màhtohto hestotse'ono. Móstsèhetòhevóhe, "Náto'senenóvè-hováne'e. Heta'háanéhe hósèstse ma'kaata. Pévotse'òhtomáhéne ta'e mahne'évàho'eohtséto." ¹⁴ Naa nèhéóhe tsévo'èstanéhevèse móho'nó'òhkèho'àhévótse tsé'tóhe hetanóho. Naa tséstàéš-aseohtsetsèse móstàtsèhešéméaoohèhenovóhe vo'èstanóho hénéhéóhe tséstàtsèhe'òhtsetsèse, móstao'sèhétsèhehéhe, "Tsé'tóhe násáaho'àhéhéoné tséstò'sevéhonoo'èse." ¹⁵ Naa móstaváhtome-véhonamanèhéhéhe. Naa tséhne'évàho'eohtsèse móstáhóse-onóomòhevóhe néhe hestotse'ono, móstsèhetòhevóhe, "Naa nétónèšé'tánóvo héne ma'kaata tsémétatsèse?" ¹⁶ Naa na'èstse móstsèhetaehevóhe, "Tsévèhoneveto, héne tsèhetaa'métseto màhtóhto náhehpemanestse." ¹⁷ "Naa épéva'e tséhešéveto, màhtohto màhoéstotótse nèstsèho'emáohantótse," móxhetòhevóhe. ¹⁸ Naa néhe na'èstse móstsèhetaehevóhe, "Héne tsémétseto náhehpemanestse nóhona." ¹⁹ "Naa nénéehove, nèstsèho'e-máohantótse noho màhoéstotótse," móxhetòhevóhe. ²⁰ Naa mé'tó'e na'èstse móstsèhetaehevóhe, "Heta'háanéhe nema'kaatáeme, néévàho'èhémetátse. Nápévévé'hána, nánèšéhó'tse. ²¹ Néé'hahtovátse tséxhomá'xèhéne'enóvátse. Nétávésáa'-oné'seómàhahtóvatséhe. Naa néohkeno'eaéstomèhestanomevónóvo vo'èstane'o hová'éhe." ²² Néhe'se móstsèhetaehevóhe néhe tsévèhonevetsese, "Naa hová'éhe nésáavéseamàhéhe,

nétaomenêhesêhahtse. Naa tséhvé'héne'enoveto tséhestáto,
²³ néme'nêšéhó'keváhtomeénána hé'tóhe ma'kaata ma'kaatae-
 máheóne nonohpa émêxhevásémé'to. Naa tséssáavé'pévotse'óh-
 tóhemo mé'tó'e éto'semetse tsé'tóhe tséhehpemanestséstse
 máhtóhto. "²⁴ Néhe'se móstséhetóhevóhe hóséstse hestotse'ono,
 "Né'éváhestanomova héne ma'kaata naa mé'tó'e meta tsé'tóhe
 tséhehpemanestséstse máhtóhto!" ²⁵ Néhe'se hestotse'ono
 móstséhetáehevóhe, "Eéseáahtsé'ma'xéhema'kaataeme." ²⁶ Naa
 móstséhetóhevóhe, "Naa vo'èstane'o tséohkepévotse'óhese
 tseohkéhóna'oveamáhénóvo hová'éhe, naa mé'tó'e vo'èstane'o
 tséohkésáapévotse'óhehese tsemáhevona'ó'tsénóvo netao'o
 hová'éhe. ²⁷ Naa néhe vo'èstane'o tsésáaho'áhéhese
 tséstó'sevéhonoéto, néstséhe'otseha komááhe nêstavé'hoomatséme
 ma'tavonanóse," móxhehéhe néhe tsévéhonevêstse," móxheš-
 hetáohaméhéhe Jesus. (Móhvé'senêhesêhetáohaméhéhe hó'ótóva
 mahne'éváho'ehnêstse Ma'heo'o tsemáhevonanóho
 tsésáa'áahatomónêhêtsese.)

Jesus enters Jerusalem

²⁸ Jesus tsé'éšééneéestséstovóse néhe vo'èstanóho tséhoétsese,
 móstaéváhóseaseohtséhéhe. ²⁹ Tséstáéšeto'sého'eohtsése Jerusalem,
 hénéhéóhe Tséxhoóhtsetsévo'omenotse, a'e neše máhoéstotótse
 Bethphage naa Bethany móstáho'táhanévótse. Hénéhéóhe móstséhe-
 tóhevóhe neše hevovéstomóseono, ³⁰ "Tásé'eohtse hétséhéóhe
 máhoéstóva. Nêstsevóomovo a'kéevo'hameso, tsetoo'éhéóó'e, naa
 onéha'enóhéne, naa né'asetoóneanóhéne. Móho'nóhkeéšetséhe'se-

táhoéstovêstse.
³¹ Naa vé'nêstoése
 vo'èstane,
 'Hénova'e tsé-
 héseonéha'enóse?'
 tséhetóhéne,
 'Tséne'taestse
 éto'setáhoénoto."
³² Tséstá-
 ho'eohtsévóse
 hénéhéóhe
 máhoéstóva
 móstaosánevoóm
 óhevovóhe néhe
 a'kéevo'hamésono

tsétoó'éhéoetsese. Móstó'taenêhesóhanetséhe tséhetaévóse
 Jesusevaho. ³³ Naa tsé'onéha'enovóse tséhestotséhese néhe
 móhnéstóehevovóhe, "Šeaa! Hénova'e tséhéseonéha'enóse?" ³⁴ Naa
 móstséhetóhevovóhe, "Tséne'taestse Jesus éto'setáhoénoto." ³⁵ Naa
 néhe'se móstatséhetoóneanóhevovóhe tséxhoetsése Jesusevaho.
 Móstáxêšemóhevovóhe heéstse'henóvevóho hénéhéóhe néhe

a'kévo'hamésono he'pa'one tsésto'sého'óma'oetsése Jesusevaho. Nèhe'se móhvéstáhémòhevovóhe Jesusevaho tséstae'evonèhnetsése. ³⁶ Naa tséstaamésóhpetáhoo'èse vo'èstane'o móstáséanòhevovóhe heéstse'henóvevóho tsésto'seametáxetáhoetsése, móhnèheše-vóo'èstómanèhenovóhe tséhešemásetséstovóvose. ³⁷ Naa tséstaameanòhetáhoo'èse hénèhéóhe Tséxhoóhtsetsévo'omenotse vo'èstanóho tséma'xevé'òhtsémaese móxhetótaevového'ó-tòhevovóhe Ma'heóneva. Máto "Hahoo," móxhešetanòhevóhe tséstó'tšèševóohtomévose Jesusevaho tsé'òhkèhešema'heóne-éxo'eétáhetsése. ³⁸ Mó'amepe'pe'éstáhevóhe, mó'amevového'ó-

tòhevovóhe Jesusevaho, "Nétamáhevového'ótone tsé'tóhe tséma'xevéhonevístse tsého'eanòheméase Ma'heo'o! Eto'seévamámòhevanóho vo'èstanóho naa Ma'heóneva. Máto nétano'máhevového'ótone Ma'heo'o!" ³⁹ Naa néhe hóséstse Vovóhponáhétane'o hénèhéóhe tséamevé'hahtsese móstséhetòhevovóhe Jesusevaho, "Vovéstomósanéhe, tsé'tóhe tsépe'pe'éstase nèhešenano tséhe'kotoe'o!" ⁴⁰ Naa móstséhetáhevovóhe, "Tóséé'e éto'se-nèheso. Hó'nèšékánomèhe'kotóévótse tsé'tóhe vo'èstane'o, mé'tó'e tsé'tóhe ho'honáeo'o éme'onáháxeasevového'ótovo Ma'heóneva." ⁴¹ Naa nèhe'se hénèhéóhe a'e kakhése Jerusalem tséstaéšeho'táhoo'èse Jesus tséstavóóhto mó'óeometanóotséhéhe. ⁴² Móstséhehéhe, "Nénèševátamatséme tséhetaa'vo'èstanéhévése hétséhéóhe Jerusalem. Néohtonésemé'èstomévatsénóvo tséto'sèheševána'xaevo'èstanéhevístove naa oha tséssáavé'e-áahtovéhése nééšéaahtse'hehpeotséme. ⁴³ Hó'ótóva tsépéotaesee'e oxése tséhéstáhese nèstsého'ea'eotsé'toovoo'o, nèstsenéma'o'-nèhpa'óevoo'o. ⁴⁴ Netao'o hová'éhe tsevonanánóvo naa nèstseno'-na'haevoo'o. Eto'séhésenèheso tséssáavé'eoné'seómáhahtáhése

tséxho'èhévo'èstanévèhaése Ma'heo'o," móxhehéhe Jesus.

Jesus in the Temple

⁴⁵ Jesus tséstaéšèho'eohtsése Jerusalem, móstáhéestséhnhéhe hénéhéóhe ma'xema'heónemáheóne. Vo'èstane'o móhma'xé-hohtóváhevóhe hénéhéóhe hotómá'e naa héne móho'nóspévátséstó (tséhvé'hohtóvávóse hotómá'e). Móstáhóevo'e'ovóhevóhe tséhohtóvatsese. ⁴⁶ Móstséhetóhevóhe, "Etséhetóxe'ohe ma'heónó-xe'éstóo'o, 'Hotómá'e namáheóne oha étó'seohkeno'kèháoenàh-tove,' Ma'heo'o éhevo'o. Naa tséhéóhe néhéséhóehohtóváme ta'se tsé'ahtoesénáse tséohkèhešeo'e'kèhénó'ése," móxhehéhe Jesus.

⁴⁷ Oešeeva Jesus mó'òhkevovéstomósanéhéhe hénéhéóhe ma'xema'heónemáheóne. Naa hóséstse néhe ma'heónevé'hó'e naa ma'heónevovéstomósanéheono naa máto hóséstse tséne'táhese móho'nóxho'áhé'too'éstse, móhna'hátanó'toehevóhe. ⁴⁸ Naa oha móho'nóstoněšena'haa'éstse, háesto vo'èstanóho tsé'òhkevé'-ho'èhéahtoo'ése, mó'òhkee'hahtovóhevovóhe néhe vo'èstanóho.

20

A question about Jesus' authority

¹ No'ka Jesus tséhma'heóneéestsése hénéhéóhe ma'xema'heóne-máheóne, hóséstse ma'heónevé'hó'e naa ma'heónevovéstomósa-néheono naa máto tsémaehéne'enóseonévetsese ² móhnéxho'èhé-néstóehévóhe, "Néváeso tsénèhetóhóotáta'e tsé'òhkema'heóne-éxo'eétáheto?" ³ Naa móstséhetóhevóhe, "Nétatséheševovóe-néstóvatséme, ⁴ neváesoóho John tsénèhetóhóotaese tséstó'seohke-e'óestaáhóvase, móhe Ma'heóneva naa móhe vá'nevo'èstanóho?"

⁵ Néhe hetaneo'o móstatotóxéstóhenovóhe tséhešenéstóévóse Jesusevaho, móstséhehevóhe, "Naa ma'tavé'tséhetótse Ma'heóneva tséhešenèhetóhóotaa'ése, néstseonáháxetséhtaene, "Hénova'e tsésááhéseoné'seómáhahtáhése tséheševovéstomósanése John Tséohkee'óestaáhóvátse?" ⁶ Naa máto héva mé'tó'e ma'tavé'-tséhetótse vá'nevo'èstanóho énéhetóhóotáá'e, tsé'tóhe háesto vo'èstane'o tsene'omáta'eotseo'o, néstsevé'sena'haenone héne, tséxhomá'xenèhešéhéne'enomevóse tséhešenèhetóhóotaa'ése Ma'heóneva John. ("Máhvé'hávésévetotóxeméstse Ma'heo'o héne néstsevé'séhováne'e," étó'taomenèhetóxe'ohe ma'heónó-xe'éstóo'o.") ⁷ "Naa násáaxaehéne'enovamóhene tsénèhetóhóotaese," móxhetóhevovóhe Jesusevaho. ⁸ "Naa hápó'e néstsésámé'èstomévatséhéme tsénèxhésó nama'heóne-éxo'eétáhestótse, tséssáavé'héne'enomáhése tósa'e John tséxhéstánótse tséstó'seohkee'óestaáhóvase," Jesus móxhetóhevóhe.

The story about the wicked tenants

⁹ Naa máto Jesus móstšéhešèhetáohaméhéhe, "Na'éstse hetane mó'ovóeénano'èhéhe naa néhe'se móstanovósenèhetóhevóhe hóséstse néhe vo'èstanóho tséstó'sevovóhnéhešéstsetsése hesto'eo'o. Móstanovóseaséhóxovéstaváhéhe, móstavone'èšé-

hováneehéhe. ¹⁰ Tséstàho'nèhe'xóvetse tséstó'sèhe'se-o'eno'éstovetse móstaéváhóoseméahénótóhe na'éstse hestotse'ono, "Tsèhetóóno," móxhetóhevóhe. "Tséhotse'ótá'éstse énhvéésta tséto'sèhetaa'ho'èhótaa'ése hé'tóhe énano'estótse." Naa móho'nóxxae'évéaahoo'éstse. Onétáhtse móhma'xevé'ne'enésèhaehevóhe, naa pónóhta móstaéváhóoseneenáheehévóhe. ¹¹ Naa móssó'eametšèhešèhetáohaméhéhe Jesus, "Naa néhe tséá'éno héne ho'e móstáhóseméahénótóhe na'éstse hestotse'ono. Naa néhe máto móhma'xene'enésèhehéhe. Naa néhe máto pónóhta móhne'éváhóoseneenáheehéhe. ¹² Naa néhe'se néhe hetane móstaáhtse'hósetšèhešeméahénótóhe na'éstse hestotse'ono, móstana'ha'ónèhevóhe tsé'tóhe. Nehe máto móhma'xene'enésèhehéhe, móstano'easevo'e'ovóhevovóhe. ¹³ Naa móssó'eametšèhešèhetáohaméhéhe Jesus, "Naa néhe tséá'éno héne ho'e móstšèhešetanóotsèhéhe, "Naa táaxa'e, náme'tatóněšévémase? Nàhtatsèhešeméanótse nae'ha tséhoháméphoto, tseonáháxeono'átamáá'e, tseáhtóó'e. ¹⁴ Naa néhe énano'évé'hó'e tséstavóomóvóse tsé'tóhe hee'haho tséhne'ameohtsetsése, móstšèhetáhtsèhevóhe, "Ene'ameohtóho hee'haho, tséto'semáhenàha'eno hé'tóhe ho'e. Nèstaněšena'hone hétsetseha kómááhe nèstsemáheá'enánone hé'tóhe ho'e." ¹⁵ Naa néhe hee'haho móstaasétósemóhevovóhe naa nèhéóhe tósa'e móstana'hohevovóhe," móxhešèhetáohaméhéhe Jesus. Nèhe'se móstšèhetóhevóhe hénèhéóhe tsémaeáhtóese, "Naa tsetšèhešéve hé'tóhe ho'e tséá'éno: ¹⁶ Tsene'éváhó'èhóó'óhtse, naa hápó'e tseévana'hóho tsé'tóhe énano'évé'hó'e tséna'hotsese hee'haho. Nèhe'se tsénétáhétsese tseéváhósemonotse'onanénoto tséto'seohkene'evávohtotsése hesto'eo'o," móxhehéhe Jesus. "Šeaa! Eme'sáa'hó'kena'hóhevo!" móxhehevóhe néhe tséáhtóese Jesus. ¹⁷ Nèhe'se Jesus móstšèhetóhevóhe, "Néhetóméme, naa oha nétatsèhetatséme, ééšeoné'seómenèheso, étsèhetóxe'ohe ma'heónóxe'éstoo'o, "Tsé'tóhe ho'honáeo'o tséohkéhotse'ótovose óhmáheónanéstovee'éstse, na'éstse móhvóho'oehéhéhe, naa hétsetseha néhe ho'honáá'e tséhvóho'oese mónéséhanéhe tsétó'tšěšetaene'taestse. Ehešèhetáohaméstove. ¹⁸ Mähvé'-vóho'oetóse néhe ho'honáá'e tsétó'tšěšetaene'taestse, hápó'e nèstsenèhešévóho'oetáá'e Ma'heo'o. Hea'e nééšéhéne'enovovo tsé'tóhe ho'honáá'e tsétotóxeméstse ma'heónóxe'éstóonéhéva?" Jesus móxhetóhevóhe tséáhtóese. ¹⁹ Naa tséstanéstovóse Jesusevaho, néhe ma'heónevé'hó'e naa ma'heónevóvestomósanéheono móstáhéne'enáotsé'tóhenovóhe tséheševé'sèhetáohamé'tóévóse. Móhvé'semomáta'eotsèhevóhe naa sé'ea'e móxheseváenátanó'tovóhevovóhe. Naa oha mé'tó'e nèhéóhe móstaévae'sévaenóhevovóhe vo'èstanóho, "Náme'ne'onáháxemáhéótsé'toeneo'o tsé'tóhe vo'èstane'o," móxhešetanóotsèhevóhe.

Paying taxes

²⁰ Naa néhe tsépéotaese Jesus móhněševene'evávoomaehevóhe.

Naa móstano'néhetóhevovóhe hóséstse hetanóho tséstó'sevá'néhé-peveéestséstovóvóse Jesusevaho, mósto'sevá'nenèhesémanèhevóhe. Mósto'seonésenàha'enomóvóhenovóhe tósa'e vé'eó'òhtó'ánéstse. Naa héne móstao'sevé'šeomáxemahevóhe néhe tsépéotaese vé'tónèšéó'òhto'anéooestse, mósto'sevá'nenó'eaéstomého'é'e-taehevóhe ma'táho'eotséhaa'éstse tséxhoetsése tséhóna'ove-véhonevetsese. ²¹ Néhe hetaneo'o móstaosáanepévèho'èhé-eestséstovóhevovóhe Jesusevaho, "Vovéstomósanéhe, nàhéne'ená-nóné tséohkéhešepévevóvéstomósaneto naa netao'o vo'éstane néno'pévé'tóvo. ²² Táaxa'e, néhmé'éstomevemeno, névááhe tséme'métótse ma'kaata, móhe tséma'xevéhonevístse naa móhe oha Ma'heo'o?" ²³ Naa Jesusevaho móstàhéne'enóehevovóhe tséheševá'nenèhešeoekéhémaese, naa móstséhetóhevóhe, ²⁴ "Naa táaxa'e, néhvó'seše ma'kaata." Néhe'še tséhvó'séhaa'ése móstséhetóhevóhe, "Néváésó tsé'tóhe tsémóxe'ešéstse ma'kaataéva?" "Naa néhe tséma'xevéhonevístse," móxhetahevóhe. ²⁵ "Naa éme'metse tséhetaa'eá'éno ma'kaata tséma'xevéhonevístse naa héne hóséstse éme'metse Ma'heo'o ma'kaata," móxhetóhevóhe. ²⁶ Naa néhe hetaneo'o móho'nó'évaóòhévótse, naa oha móxhoháatséstóhenovóhe tséhetaévóse. Hová'éhe móho'nóh-nàha'enomevótse tséstó'sevé'šeaéstomeomáxemóvóse Jesusevaho hénèhéóhe tséhnèšenáamevóvéstomósanetsése.

Life in the future world

²⁷ Hóséstse hetaneo'o móxho'èhótóhevovóhe Jesusevaho, Sadducees mó'òhkèhestóhehevóhe. (Mó'òhkenèhešetanóhevóhe vo'éstane tsééšéhováne'e'éstse tsésáa'évaametanéhe.) ²⁸ Móstséhetóhevovóhe Jesusevaho, "Vovéstomósanéhe, háko'e tótseha Moses tséhmóxe'ohe ma'heóného'emanéstótótse, na'éstse étséhetóxe'ohe, héva hetane tsééševéséhevoonéstse vé'naa'éstse naa oha ésáa'ésenésónèhéhe, hevásemo mé'tó'e tsetóevéstoemótsenoto tséméhaevéstoemose. Naa néhe máhvé'henésónèhévótse, néhe tsééšenaétsese tsé'tóhe henésono tséhestohe. ²⁹ Móxhósétséhehevóhe néhe Sadducees, "Naa táaxa'e, nétatšéhešenéstóvatséme, nátao'sètšéhešèhetáohaméme, heva vé'nésòhtóxévótse tséhevésésóne'továhtsese, naa néhe tséháa'éhaestse vé'tàhevésevoonéstse, naa oha ésáa'ésenésónèheho'o tséhnaa'ése. ³⁰ Naa néhe he'e móstàhóse-véstoemóhevóhe hevásemo tséméhaevéstoemótsese. Máto móho'nóxhenésónèhévótse. Naa néhe máto móstanaehéhe. ³¹ Naa néhe'še néhe he'e móstàhósevéstoemóhevóhe tséna'ha'ónetsese, máto móho'nóxhenésónèhévótse, naa néhe máto móhnaehéhe. Naa móstaametóeneevéstoemóhevóhe néhe tséhevésésóne'továhtsésese, naa oha móho'nóhmàhehenésónèhévótse tséhmàhenaévóse. ³² Naa néhe'še móstamónenaehéhe máto néhe he'e. ³³ Naa vé'eoné'seóme-nèheso tsé'tóhe tsééšenaese tséstó'seévaametanéévóse ho'óxeéšeeva, tséheševóvéstomósaneto, táaxa'e naa, neváésóho

tsé'tóhe he'e tséme'só'eameoné'seómevéstoemose ma'eéva-
 ametanénévótse?" móxhešenèststovòhevovóhe Jesusevaho. ³⁴ Naa
 móstséhehéhe Jesus, "Naa tséhéóhe ho'eva éohkevéstomáhtséstove.
³⁵ Naa néhe'xóvéva ho'óxeéšeeva ma'eévaametanénévótse
 tséoné'seómene'étamévose Ma'heóneva tséhová'áháne véstoemáh-
 tsestótse, ³⁶ naa máto hováneehestótse. Máxho'néhe'xóvetse
 tsé'tóhe tséévaametanénese tseohkésáahevésevoonéheo'o naa máto
 tseohkésáatšéhe'šenaéheo'o, énéhestao'o ma'heónèhtse'ono. Naa
 néhe tséévaametanénese tsetséhetaevóho Ma'heóneva, "Tsé'tóhe
 nanésoneho." ³⁷ Naa néhéne'anánone, hákó'e tótseha Moses
 móhvóohtóhéhe tsé'éxo'àsetse tséhmano'kó'o'etse. Ma'heóneva
 móhnèxhoó'heéestséstóehévóhe hénéhéóhe tsé'éxo'àsetse.
 Móstséhetaehévóhe, "Nánéhove Abraham, Isaac, naa Jacob
 tséhema'heónèhamévose, náohkéháóená'tóó'e." Moses
 móxhetóxe'òhehéhe. Néhe'xóvéva néhe na'he hetaneo'o mó'èš-
 hováneehéhévóhe. ³⁸ Máto nénéhešéhéne'enánone, oha tséametané-
 nese éohkéháoenatovovo Ma'heóneva. Naa Ma'heóneva
 tséhnhetaa'ése Moses, nétavé'šéhéne'enánone hó'néšéšékánome-
 naéstove ésó'eametanénéstove," Jesus móxhetóhevóhe néhe
 Sadducees. ³⁹ Naa hénéhéóhe hóséstse ma'heónevovéstomó-
 sanéheono tséáahtóese, móstséhetaehévóhe, "Vovéstomósanéhe,
 népévéme'éstomósáne!" ⁴⁰ Naa néhe'še móstaohkenóhpae'se-
 néstóehéhe hová'éhe vo'èstanóho.

About David's descendant

⁴¹ Néhe'še Jesus móstséhehéhe, "Enéhenove, 'Tsé'tóhe Vo'èsta-
 névéstómanéhe mónésto'séhéstáhehéhe Tséma'xevéhonevéstse
 David hemanáhéstóva." ⁴² Naa nétatséhetatséme, hákó'e tótseha
 David móstséhetóxe'òhnovóhe Vo'èstanévéstómanéheho
 ma'heónóxe'éstóonéhéva, "Ma'heo'o móhnèhetóhevóhe Navo'ès-
 tanévéstómanéheamevaho, 'Tséhéóhe véhonoo'éstse ⁴³ ta'e
 ma'tamáhehó'táhnóno tséhetaa'péotata'óse.'" ⁴⁴ Néhe'še Jesus
 móstséhehéhe, "Nééšékánomenéhešéhénene'anánóvo Vo'èstanévést-
 tómanéhe tsénésto'séhéstaese David hemanáhéstóva naa oha
 nésáa'ésénéhešéhéne'énóhénóvo tséto'seno'néehóvetse
 hevo'èstanévéstómanéhamo David."

Jesus and the teachers of the Law of Moses

⁴⁵ Tséhnhéshenáameéestséstovóse vo'èstanóho, Jesus
 móstséhetóhevóhe hevovéstomóseono, ⁴⁶ "Náhahétséstova hóséstse
 ma'heónevovéstomósanéheo'o. Eohkéhoháepévenóhétano'o
 tséxháatanevo'etse. Naa máto hénéhéóhe tséstó'tšéšetaepéva'etse
 éohkéhoétano'o móheehótséstovetsee'éstse naa máto
 ma'taméséhéstovetse. ⁴⁷ Naa éohkeno'vone'éséháoenao'o,
 éohkenéhešemáhevóomáhtsétano'o. Naa oha éohkema'xe-
 oe'kéhénótovo hotóxaa'e'o tsé'òhkevá'ného'áhévóse
 hestoéstovévótse, ónéttáhtse éme'òhkevéstáhémovo néhe he'óho.
 Naa tsé'òhkevé'néhešévévóse tsé'tóhe ma'heónevovéstomó-

sanéheono tséhehpeaseto'eeo'o tséto'séhešeaseto'éestovetse ho'óxeéševa, tsetaomenéhešéhahatseo'o," móxhehéhe Jesus.

21

A widow's offering

¹ Jesus tséxhoo'ése ma'xema'heónemáheóne, móhvé'hoo-móhevohe tséháováhétsese tséaméhešeméávóse ma'kaatanéstse. ² Na'éstse hotóxaa'é'e, oha neše ma'kema'kaatanéstse móhméahe-nótse hápó'e. ³ Nèhe'se Jesus móstséhehéhe, "Nétamé'éstomévatséme, tsé'tóhe he'e tséhešéénanenése éono'átséstotse Ma'heóneva, naa mé'tó'e tsé'tóhe tséháováhese tséhešéénane-nevóse ésáahová'èhevéhanéhetse. ⁴ Esó'eáhtse'háováheo'o naa oha tsé'tóhe tsémáhehetaa'ho'tsése émáheénána," móxhehéhe Jesus.

The Temple will be destroyed

⁵ Naa néhe hóséstse vo'èstaneo'o nénéóhe mó'éemaetotóxéstóhe-novóhe héne ma'xema'heónemáheo'o, "Eoseemo'onáheo'o ho'honáeo'o tsévé'semanehe, naa máto héne tsémae'éméahtovee'éstse," móxhehevóhe. ⁶ "Héhe'e naa oha hó'ótóva tsemáhehová'áháne," móxhehéhe Jesus. ⁷ "Vovéstomósanéhe, tóne'se éto'sého'néhe'xove? Náhstetónéšéhéne'enánóne tséto'sého'néhe'xove?" móxhetaehevóhe néhe vo'èstanóho. ⁸ "Naa néto'se-ó'háevamatséme, háesto vo'èstaneo'o náhtséhóxe'éstséháá'e, tsenéhevóóne, 'Nánéehove nevo'èstanévéstómanéhamevo, ééšé-ho'néhe'xove,' néstsetaevoo'o, naa oha néstsev'é'eahtovóvoo'o. ⁹ Tsevovóeaseméotáhtséstove naa éto'sema'xepe'pe'o, naa he'konetanóhéne, naa oha tsésáa'ésého'néhe'xóvéhane. ¹⁰ Nonó'hónó'e tsenéševeméotáhtséstove. ¹¹ Tsema'xemomó'otse ho'e, naa máto tséhoháomóhtáhéstove, naa tseno'eovávoonéstove, tséhoháa-tamáno'e vo'eva. ¹² Naa mássáa'éséhe'seaséháatamano'éhane néstsemométséstóvo'eéhanéme tséhvé'ne'étamé'tovése. Máxhese-váenanése néstseaéstometoo'éheéme. Néstséhóhta'hané'séhaevoo'o ho'emanéheo'o. ¹³ Nèhe'xóvéva néstséhóseméme. ¹⁴ Naa néstsev'é'e-óetsetanó'tánóvo tséto'séhetósee'e. ¹⁵ Naa néstsevéseóematséme, naa néstsésáa'évaaéstomeóoxóhetanéhéme. ^{16a-b} Néstseno'e-aéstomemomáxemaevoo'o a'e tséhevésenéhe'tovósee'e. ^{17-16c} Tséhvé'ne'étamé'tovése néstsev'é'sepéotanéme netao'o naa hóséstse tséhnééhóvése néstsene'to'éna'haevoo'o. ¹⁸⁻¹⁹ O'tósétanóhéne naa néstsésóhpeotséhatséme nonohpa néstsetséhe'otséhatséme he'amomo'omééno. ²⁰ Máhvóomóse nótáxévé'hó'e máhto'se-ó'oméhomevótse Jerusalem néstsenéhešéhéne'enánóvo móéšeto'se- vonanóhenovóhe. ²¹ Máhvé'vo'èstanéhevése hénéhéóhe tséhe'ho-váhéne hoéhoseva, néstsev'é'sé'eohováme! ²² Eéšéáhtse'néhe-tóxe'ohe Ma'heónemóxe'éstóonéhéva tséto'séhešetaomenéhešé-hatsevóse tsé'tóhe vo'èstaneo'o. ²³ Tséhoháenéšévátametano'o he'eo'o tséhóse'ese naa máto tsénéstovóhese tsev'é'hestoma'óevóho henésonéhevóho. Netao'o tsema'xemométséstóvetanóhtove.

²⁴ Tsene'to'ena'heo'o hóséstse vo'éstaneo'o naa máto hóséstse tsemomóonéheveo'o oxése tseévetšéhešeméahtoveo'o. Tsétanéšame'xóvetse oxése tséhéstáhesese tseamemé'emo'eéstsénóvo Jerusalem ta'e Ma'heo'o máhnéheestse, "Hena'háanéhe, nēhetáa'e!"
²⁵⁻²⁶ Éše'he naa taa'eéše'he naa hotóhkeo'o tsema'xeéénétáhévoéséne, naa tsema'xésééha mahpe tséhoháatamáno'e. Vo'éstaneo'o tsema'xeééná'tsetano'o, "Hénová'e tséhéssetséheso?" tséhešetanoo'o. ²⁷⁻³¹ Ma'aséhoháatamáno'e he'konetanóhéne, a'e néstseéváho'nó'otséhatséme. Náhtsene'évamé'enoóhe vo'eva, náhtseno'vó'ho'ého'hévatamaahe. Néstsene'éváho'hévo'éstanévéhatséme.
³² Né'ésépévéahtove: hóséstse tséhnééhóvése néstsesó'e-ametánénéme máxho'éhoháatamáno'e hétséhéno Jerusalem.
³³ Netao'o hová'éhe tsemáhehová'áhane naa oha naéestsetótse tsésáatséhe ššhová'áhanéhehane. ³⁴⁻³⁵ Toetanó'tomáhéne tséto'séhešééváho'éhnéto. Névé'hohamátséstánóvo hová'éhe, héva manestótse, naa máséháneetanohtótse, naa máto héva óetsetanohtótse. Náhtsésé'hováéstómáne mahne'éváho'eanóhehnéto.
³⁶ Óo'haatanóhéne naa o'tóséháóéna nonohpa néstsepévé-sóhpénné'tánóvo hová'éhe, naa néstseno'néhešemásetséstóvatséme. Hena'háanéhe," móxhehéhe Jesus. ³⁷ Nēhe'xóvéna Jesus mó'óhkeohtaenéhéhe a'e Tséxhoóhtsetsévo'o'omenotse naa oešeeva mó'óhkevovéstomósanéhéhe hénéhéóhe ma'xema'heónemáheóne.
³⁸ Naa óhméovóona'ótsee'éstse vo'éstanoóho móstaohkemásóho'éhéahtóehevóhe.

22

A plan to kill Jesus

¹ Mó'éséto'sého'néhe'xóvéhanéhe tsé'óhkemé'etanó'tohe tsé'o'oméhótáévoése tséssáavésena'haéhévoése ma'heónéhotse'ono naa hákó'e nēhe'xóvéna móhne'asenéhésóhanéhe tséhmé'etanó'tohe tséhmano'méséstove káhkóekóhkonóheo'o, Passover mó'óhkéhestóhehanéhe. ² Naa

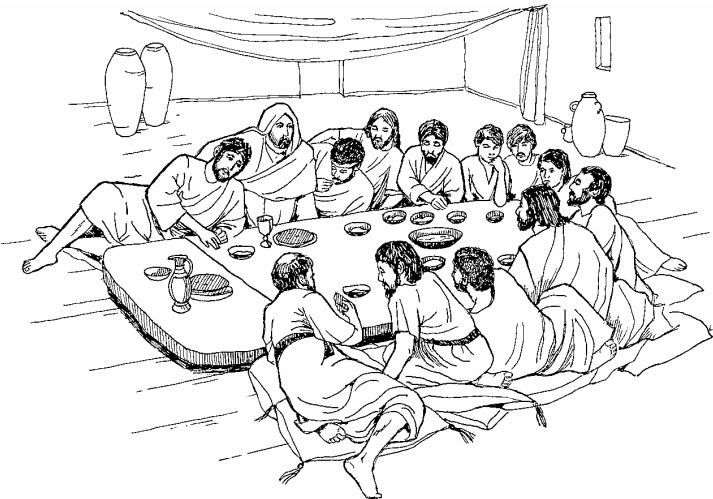
Jesus móho'nó'óhkého'áhé'too'éstse véhonema'heónévé'hó'e naa ma'heónévovéstomósanéheho. Mosto'setónéšémoosena'haehevóhe. Naa oha mó'e'hah-tovóhevovóhe vo'éstanoóho.

³ Na'éstse Jesus hevovéstomóseono, Judas Iscariot tséohkéhestoestse,

móhvonóhóha'óehevóhe Heávóhóho ⁴ tsésto'séhešemomáxémóse Jesusevaho. Móstáhétotóxéstomevovóhéhe néhe véhonema'heónevé'hó'e naa véhonenótáxévé'hó'e hénéhéóhe ma'xema'heóne-máheóne. ⁵ Móspévatséstóhetsyéhe naa mósto'seno'eonénéxomóehevóhe. ⁶ Judas móstaosáaneasenóhtsevóohtóhéhe tséto'séhešéheseváenetsése Jesusevaho tósa'e tsésto'sésáaháataneevoo'éhanéhetse.

Jesus eats with his disciples

⁷ Naa tséstáho'néhe'xóvetse tsé'óhkeéváhósemé'tanó'tohe Passover, kósáne mó'óhkena'hehevóhe. ⁸ Jesus móstatšéhešéméhénótóhe Peter naa Johnevaho, "Tanéstáhéexanome tsésto'seméséhétse," móxhetóhevóhe. ⁹ "Tósa'e?" móxhetaehevóhe. ¹⁰ "Naa hénéhéóhe Jerusalem. Néstsevóomovo na'éstse hetane, tseamóomanohe, taaséhóoséhó'e'ovóhéne. ¹¹ Ma'táho'èhóó'óhtséstse hénéhéóhe, tanéstovóhéne tséhotse'ótaese, 'Tséovóestomóétse énéxhéne'enátanó'ta, tósa'e tsésto'seméséhétse?' ¹² Néstsevóo'séhaenovó he'amemáheóne tsetáhp'e'ene'ho'tatse. Naa néstaéxanomáhéne hénéhéóhe tsésto'seméséhétse," Jesus móxhetóhevóhe. ¹³ Tséstáho'eohstevóse Peter naa John, móstó'taemáhenéhesóhanetséhe tséhetaevóse. Móstaaseéxanóhenovóhe tsésto'se-

méséhévóse.

The Last Supper

¹⁴ Tsé'ésého'néhe'xóvetse Jesus móstséhetóhevóhe hevovéstomóseno, ¹⁵ "Náéeamémé'etanó'ta tsésto'sého'óxevése'hanámatsése tséssáahe'se-

asemométséstóvo'eéhanéhéto. ¹⁶ Mónéme'évatšéhe'shéhóshémáno'e'hanámáne ta'e Ma'heo'o máhne'éváho'éhévehonoo'éstse. Naa néhe'xóvéna néstsemónepévéhéne'enánóvo tséxhešetovámáno'e'hanátse," móxhehéhe Jesus. ¹⁷ Tséhněšenáno'eóó'ése nomenévetohko, "Hahoo, Ma'heo'o," móxhešéháoenaéhéhe. Néhe'se móstséhetóhevóhe hevovéstomóseono, "Tatóxanome. ¹⁸ Mónáme'éváhóshémáne hé'tóhe ta'e máhne'éváho'éhévehonoo'éstse Ma'heo'o." ¹⁹ Naa néhe'se móxhóshéstanóhéhe kóhkonóheo'o. "Hahoo," móxhóshéshéháoenaéhéhe. Mó'oo'xanóhéhe sétóve, néhe'se móstséhehéhe, "Táhósetóxanome hé'tóhe. Ta'se návé'senéehove. Naa ma'óhkéxo'omése néstseohkemé'etanó'tánóvo tséhešé-

naévomotàhatsése," móxhetòhevóhe Jesus. ²⁰ Mó'évàhòsè-
 hestanòhéhe héne nomenévetohko, móstséhehéhe, "Hé'tóhe
 tséto'semanése éhetáohaméstove ta'se nàhtsemá'eme
 tséto'sèhé'óóhtse màhna'hanéto. Tsésto'sevé'naévomotàhatsése
 Ma'heo'o névéstomóénóvo hová'éhe tsémóna'etse, tsésto'sea'ene-
 ametanénése. ²¹ Otahe, nétatséhetatséme, hétsetseha
 návése'hanámo nevá'eséstse tséto'semomáxemá'èstse.
²² Nàhtsenèhešèhovánee'e tsétó'heto'emanése Ma'heo'o. Naa néhe
 tséto'semomáxemá'èstse tseaséstó'ée'e, tsetaomenèhešèhahitse,"
 móxhehéhe Jesus. ²³ "Šeaa, náme'évèhénèheto'eetàhéme,"
 móxhehevóhe hevovéstomóseono.

An argument about greatness

²⁴ Néhe'se móstaaseoó'evòxevaenàhtsèhevóhe, nonámé'tó'e
 móstséhetàhtsèhevóhe, "Hee, náme'véhoneve." ²⁵ Naa Jesus
 móstséhetòhevóhe, "Névé'nèhešetanóme! Oxése tséhéstàhese
 éohkevèhonevetano'o. ²⁶ Névé'vésenèhešepopá'etanóme, ónétàhtse
 véstàhémahtse tséheševéstàhématésé. ²⁷ Hena'háanéhe
 tséohkéhešoné'seómevéhonevéstove. ²⁸ Hó'nèšèhótovanávetanóto,
 nésáanéhnetaméhéme. ²⁹⁻³⁰ Mahne'évàho'èhnéto néstamó'otatséme
 naa néstseno'mé'néehatséme véhonoéstóva hápó'e tséhetòhótá'èse
 Ma'heo'o Tséhéhéto.

Testing is coming

³¹ Peter, Heávohe néto'seonésemáhepe'pe'anaene. ³² Naa
 néstsemáheéxa'e'óévo. Naa ma'évàhéne'enomo, évaono'eotsèhóóno
 navovéstomóseono. Nénèhešèháoenavomotahtse," móxhetaehevóhe
 Jesusevaho. ³³ "Hee, néme'hénoo'otsé'tovàtse hó'nèšèhèsé-
 tóneto'omenèhéto tséhvé'senéehóveto," móxhehéhe Peter. ³⁴ "Peter,
 névé'nèheve, na'ha néstsenèheve tsésáahešèhéne'enovèheto
 mássáa'èšénéstoochéotsééstse hetanékòkòhéáxa," móxhetaehevóhe
 Jesusevaho.

That's enough!

³⁵ Néhe'se móstséhetòhevóhe hevovéstomóseono, "Tséstaase-
 tóxema'heoneéestsése, mó-nésáa'o'hémetanóhéme?" "Naa
 hová'áháne," móxhetaehevohe. ³⁶ "Naa néhetóméme, naa hétsetseha
 néto'seasèhótovanávetanómáne. Exanene naa no'eóo'hae-
 tanó'tovàhtse! ³⁷ Eéšéto'sèho'nèhe'xove tsésto'seaéstomèhese-
 váenanéto. Ma'heónòxe'éstóonéhéva móná'éšéahtse'nèhetóse-
 manéhéhe tsésto'senèheso," móxhehéhe Jesus. ³⁸ Onétàhtse
 móxhoháatamaahetanótsèhevóhe hevovéstomóseono. "Naa hé'tóhe
 náho'tsénonéstse ma'xemótsšèškehótse," móxhehevóhe.
 "Néstsevé'tónèšévème!" móxhetaehevovóhe Jesus.

Jesus prays

³⁹ Jesus tséstàhósetsèhe'ohtsése Tséhoóhtsetsévo'omeno (Mount
 of Olives) móhvé'òhtsémaehevóhe hevovéstomóseono. ⁴⁰ Tséstà-
 ho'eohtsévóse móstséhetòhevóhe, "Véstàhémahtsétanó'tova
 Ma'heo'o komááhe néstsésáa'éxa'e'óéhévo Heávohe." ⁴¹ Néhe'se

vó'héé'èse móstano'kéhéhaoenáhéhe. ⁴² "Ného'e Ma'heo'o, hé'tóhe tséto'séheto'omenéhéto momóxeévaasetanomo, naa oha hea'e tóséé'e nénéhešetano, éme'něšenéhéso," móxhešéháoenáhéhe. ⁴³⁻

⁴⁴ Naa tséhněšenámométséstóvóená'tóvóse móhněšepévéhohpé-
ohtsé'tóhéhe ma'e. Naa na'ěstse ma'heónéhotse'ono móstáho'-
héheestáha'oehevóhe. ⁴⁵ Tséstaéváho'éhótóse hevovéstomóseono,
móhnaóotséhevóhe, móhvě'šekaneotséhenovóhe tséhvě'e-
óetsetanónavéstáhávóse. ⁴⁶ Móstséhetóhevóhe, "Eme'sánaóotsés-
tovéhane, ónétáhtse éme'vestáhémáhtsétanó'tohe Ma'heo'o
komááhe něstsésáa'éxa'e'óhévéo Heávohe!"

Jesus is arrested

⁴⁷ Tséhněšenáameéestséstovóse, háesto hetaneo'o móhněx-
ho'eohehevóhe, mó'ovóeohtséhéhe Judas, na'ěstse Jesus
hevovéstomóseono. Naa móhvá'neněhesémanéhéhe tsé'e'kotse-
váena'ése. ⁴⁸ "Mónéto'setšehéšemomáxeme?" móxhetóhevóhe
Jesus. ⁴⁹ Mó'omáta'eotséhevóhe hevovéstomóseono. ⁵⁰ Naa na'ěstse
móstapo'e'éstávo'èsóhevóhe néhe véhonema'heónevé'hó'e
hestotse'ono. ⁵¹ "'Névé'něhešévéme!' néhetatséme," móxhetóhevóhe
Jesus. Móstaévápéva'ó'tomóvóhéhe hestovóo'otse néhe hetanóho.

⁵² Néhe'še móstséhetóhevóhe néhe tsého'éhéeseváenaese,
"Hénová'e tséhéséheseváenése? Hópahpa névovóhpone-
no'átamáhtsénovótse ma'xemótsěškehótse naa hetamóheonótse?

⁵³ Oešeeva nátaohketséhe'ohtse ma'xema'heónemáheóne. Naa
néhe'xóvéva hénová'e tsésáahéséheseváenéhése? Naa móhea'e
tsé'ohkeóe'kéhévo'eétáhése hó'taa'évetse tsé'tóhe Heávohe
tsé'ohkevéhonevése," móxhetóhevóhe Jesus.

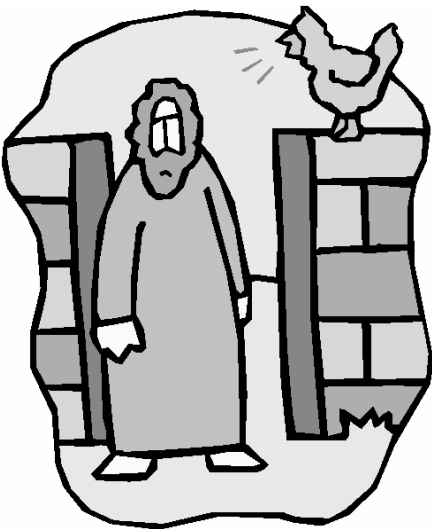
Peter denies Jesus

⁵⁴ Móstanovósetséhe'otséhaehevóhe véhonema'heónevé'hó'e
hemáheónéva. Naa Peter vó'héé'èse móstaaméhó'e'ósanéhéhe.

⁵⁵ Naa hénéhéóhe a'e máheóne
tsé'éxo'ásetse móhnéma'ó-
neoehevóhe. Naa Peter móhvése-
amónoehéhe. ⁵⁶ Móxxaeněše-
mé'tséhetaehevóhe na'ěstse
káse'éeheho, "Tsé'tóhe hetane
éohkeamevé'óhtsemo Jesusevaho."

⁵⁷ "Hee, tsé'tóhe Jesus násáaxae-
něšepévéhéne'enovóhe," móxhe-
héhe Peter. ⁵⁸ Něšenénové'xóvéva
nevá'ěsesto móxhósetséhetae-
hevóhe, "Néhéóhe névé'háhtse."
"Hee! Hová'áháne!" móxhósé-
hehéhe. ⁵⁹ Něšenénové'xóvéva
nevá'ěsesto móxhósetséhetae-
vóhe, "Mónéséhanevóhe na'ěstse Jesus

hevovéstomóseono, tséhvě'nétáhéveněstévóse hénéhéóhe Galilee."

⁶⁰ "Násáaxaeněšepévéhéne' enóhe tsétotóxéstomo," móxhehéhe Peter. Tséhněšenáameéstseotsese hetanékokóhéaxóho móxhoó'henéstoo-héotséhevóhe. ⁶¹ Xaetaeněhe'xóvéna Peter móhvě'hoetsé'-toehévóhe Jesusevaho, naa Peter móstaévaněhešemé'etanóó-tsé'tóhéhe tséhetaa'ěse. ⁶² Móhne'évaaseohehéhe, héne mó'omómo'eěševaenaehéhe tséhešenetsé'ěse.

Jesus is mistreated

⁶³ Néhe tséne'evávoomaese Jesus móstotó'hosemaehévóhe naa móhno'métséstómaehévóhe. ⁶⁴ Tséhněhpa'ěetovóse móstséhetóhevovóhe, "Vé'eoné'seómema'heóneveto, néhéne'enovohé tséoomáta'e?" ⁶⁵ Naa móhněšeaměhávěsěvéoóxóhetaehévóhe.

Jesus questioned by the Council

⁶⁶ Tséhvóona'otse Jesus móstatséhe'otséhehéhe mé'konémáheóne.

⁶⁷ "Móné-néehove Vo'ěstané-vestóma-néhe?" móxhetaehevóhe. "Naa vé'-mé'ěstomé-vatsése mónéme'-héoné'seómáhahtovéme. ⁶⁸ Naa vé'něheš-

něstséstóvatsése "Mónáma'heóneve?" néme'héno'ěstovéme. ⁶⁹ Éěšě-to'sěho'něhe'xove tsésto'sěhéhoé'tovo Ma'heo'o hevéhonoéstóva," móxhehéhe Jesus. ⁷⁰ "Mónénehove Tséhee'hahé'too'ěse Ma'heóneva?" móxhetaehevóhe. "Naa néhetóméme," móxhetóhevóhe. ⁷¹ "Šeaa, éno'ma'heóno'ótáhtse!" móxhehevóhe.

23

Pilate questions Jesus

¹ Néhe'se néhe mé'kono móstatséhe'otséhohevovóhe Jesusevaho tséxhoetsése tséhóna'ovévhonevetsese Pilatevaho. ² Mó'ase-aéstomemomáxemaehévóhe héněhéóhe, "Tsé'tóhe hetane éhávěsě-vevonóhóha'ósáne, énehevoo'o tsésto'sésáavovóhponenéněxomóhéése tsémáho'emaněstse. Naa máto éno'něhevoo'o tséhešeněehovése tséhevéhonamětse tsého'eanóheméase Ma'heo'o," móxhehevóhe. ³ "Mónéhevéhonamé'tóó'e tsé'tóhe Jews?" móxhetaehevóhe Pilatevaho. "Naa hea'e néhetome," móxhetóhevóhe Jesus. ⁴ "Naa nátsěhešetano ésáaxaehetóméméhe tsé'tóhe hetane," móxhehéhe Pilate. ⁵ Naa móho'nóhnehtameo-

tsevõtse néhe vo'èstaneo'o, "Tsé'tóhe Jesus tséheševovéstomó-sánese ónétáhtse épe'pe'otse. Evovóeasepe'pe'ana Galileeheveno naa netao'o tséhéóhe Judeaheveno," móxhehevóhe.

Jesus before Herod

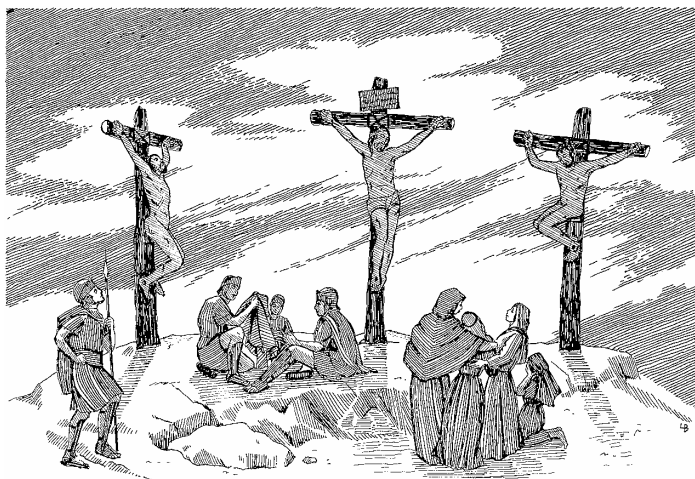
⁶ "Mó-tsé'tóhe éhéstahe Galilee?" móxhehéhe Pilate. ⁷ "Héhe'e," móxhetahevóhe. "Naa tséhv'é'héstaese hénéhéóhe hétsetseha ého'eohtse tséhóna'ovevéhonevéstse Galilee, Herod tséheševése. Hénéhéóhe tatséhe'otseha. Tsetaometónéšé'tovóho," móxhehéhe Pilate. ⁸ Herod tséhv'éa'enevóomátanó'tóvóse Jesusevaho móx-hoháepévetanóotséhéhe. Móxhoháevóhtátanó'tóhéhe tséohkéhešema'heóneéxo'eétáhtsése. ⁹ Tséstavóómóse Herod móstaasevovóhpona'ovóhevóhe Jesusevaho, móho'nóhkeno'èstoo'éstse. ¹⁰ Naa néhe véhonema'heónev'é'hó'e naa ma'heónevovéstomó-sanéheono móxhóseaéstomého'é'etóhevovóhe Jesusevaho. ¹¹ Néhe'se Herod naa henótáxemo móstavéseasetotó'hosemóhevovóhe. Hópahpa móhno'e'seéstse'henáhnóhevovóhe véhoneéstse'heno. Néhe'se hápó'e Herod móstaéváhósetšéhešeméhénótóhe Pilateveno. ¹² Móhno'nó'óhkeméhaeho'áhé'továhtsévõtse Herod naa Pilate, naa oha néhe'xóvéva móhne'aséhevésenéhe'továhtséhévóhe.

Jesus is sentenced to death

¹³ Néhe'se Pilate móstamóheévamóhevóhe néhe véhone-ma'heónev'é'hó'e naa mé'kono naa hóséstse vo'èstanóho. ¹⁴ Móstséhetóhevóhe, "Ného'éhémomáxemóvo Jesus naa nénéhešéme tséohkéhešepe'pe'ano hová'éhe. Náéšepéveoo'hátámo, 'Esáahetóméméhe tséhestoese; móme'tónéšéhéna'he,' náhešetano. ¹⁵ Naa hápó'e Herod mónéhešeo'hátséstóhéhe. Naa hena'háane-tséhe tsééváhésého'mea'áse. ¹⁶⁻¹⁷ Naa tsetavá'nev'é'he'eohe naa tsetaévaénane," móxhehéhe Pilate. ¹⁸ Naa néhe vo'èstaneo'o móhváhtomepe'pe'ésta'tovóhevovóhe Pilatevaho, "Na'xeha tsé'tóhe Jesus, naa mé'tó'e né'évaénanaha Barabbas," móxhetóhevovóhe Pilatevaho. ¹⁹ (Néhe Barabbas móxhehpéhávésévo'eétáhehéhe, móssó'too'éhééhéhe tséhv'é'ne'to'éna'hanése naa tséhv'é'no'pe'pe'ano hová'éhe néhéóhe Jerusalem.) ²⁰ Pilate tséhv'é'éva-énanátanó'tóvóse Jesusevaho móstáhóséhéeeestséstovóhevóhe néhe vo'èstanóho. ²¹ Naa móho'nóhnéhnetamevõtse, "Na'xeha! Hótóxáse'hoheha!" móhváhtoméhešepe'pe'éstahevóhe. ²² Néhe'se Pilate móxhósého'óxetséhetóhevóhe, "Móme'tónéšéhéna'he tséssáa'vé'tónéšéhávésévo'eétáhéese. Naa tsetavá'nev'é'he'eohe naa náhtaévaénáno," móxhehéhe. ²³ Naa néhe vo'èstaneo'o móxhóse-ma'xené'evepe'pe'ésta'tovóhevovóhe Pilatevaho, móho'nóxháhtávõtse, ²⁴ naa ta'e máhove'se Pilate móstanéhešévéhéhe tséhešetanotsése néhe vo'èstanóho. ²⁵ Móstséhetóhevóhe, "Naa náhtaévaénáno tsé'tóhe tséné'to'éna'hanéstse, néhe'se Jesus taometónéšé'tovóhéhe."

Jesus is crucified

²⁶ Tséstaosáneaseotséhovöse Jesusevaho néhe nótaxévé'hó'e, móstavóomóhevovóhe na'éstse hetanóho, Simon mó'òhkéhestóhehevóhe. (Móxhéstáhehéhe máhoéstóva Cyreneveno.) Móstamóného'eésto'eohtséhéhe Jerusalem. Móstáheseváenaehévóhe mé'tó'e tsésto'seamo'xéóhtsése tsésto'séhótóxáse'hohnovöse Jesusevaho. Mó'améhó'e'ovóhevóhe Jesusevaho. ²⁷ Naa máto háesto vo'èstane'o mó'améhó'e'ovóhevovóhe naa néhe he'eo'o tséamevé'hahtsese móhma'xeéetótáhp'e'a'xanéhevóhe. ²⁸ Néhe he'eo'o móxhéstáhehevóhe Jerusalem. Jesus tséstavóómöse, móstséhetóhevóhe, "Névé'hésta'xané'tovéme, ónétáhtse hésta'xané'tovahtse," ²⁹ néto'seaséhótoanávetanóme. Mahnèxho'háatamáno'e vo'èstane'o tsetséhevoone, 'He'eo'o tséhehpéhe'anátotse tsésáavé'henésónéhéhévöse.' ³⁰ Vo'èstane'o tsetséhe'hovao'o hoéhoseva, tsenaétano'o, tsenèhešepe'pe'ésta'tovovo ho'honaa'o,

'Néxhéahto'hó-ma'ene!' tséhevoone. ³¹ Naa oha étaome-néhešéháhtseo'o naa tséhnééhó-véto náaéstome-mométséstó-vo'eéháne," móxhehéhe Jesus.

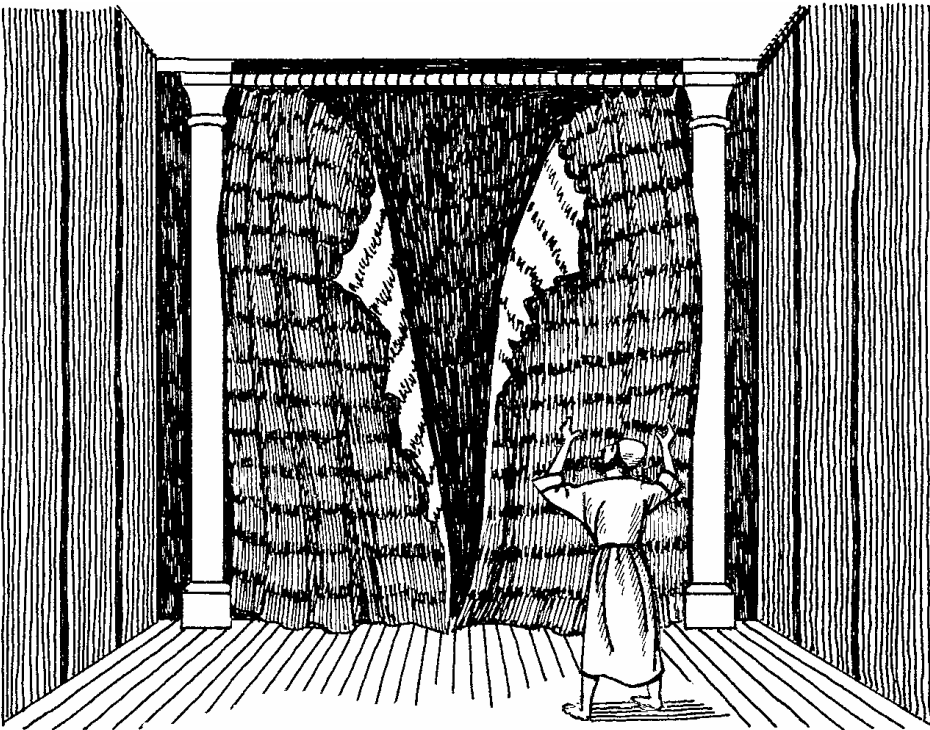
³² Hénéhéóhe neše hávésé-vo'eétáhé'heono móstavése-

tséhe'ótséhehevóhe Jesus tsésto'séhótóxáse'hoese. ³³ Tséstáho'-eohtsévoose hoéhose Séotséméta'èškónévéno mó'òhkéhestóhehanetséhe, hénéhéóhe móstáhótóxáse'hohehevóhe. Sétóve móhnéehohevovóhe Jesusevaho. ³⁴ Jesus móstšéhešéháoenáhéhe, "Ného'e, néševátamenano, ésáhéne'enóhénóvo tséhešévévöse." Néhe nótaxévé'hó'e móhnovetáhtséhévóhe tséto'séhó'táhéváse hestone'óonótse. ³⁵ Hoháesto vo'èstane'o móhvé'hoosanéoehevóhe. Naa néhe véhonema'heónévé'hó'e mó'òhketotó'hosemaehévóhe Jesus, "Heee, vé'eoné'seómema'heónévéstse éme'taomevo'èstanévéháhtse," mó'òhkéhetáehévóhe. ³⁶ Néhe nótaxévé'hó'e máto móstótó'hosemaehévóhe. Móhno'manóhehevovóhe tsévé'òhkeéno'etse. ³⁷ "Heee, vé'eoné'seómevéhonamé'too'éstse tsé'tóhe Jews, éme'taomevo'èstanévéháhtséstove," móxhetóhevovóhe. ³⁸ Naa Jesus he'ama hemé'kóne móstsetóxe'òhéhanetséhe, "Tsea'háanevóhe Jews hevéhonamevóho." ³⁹ Na'éstse néhe hávésévo'eétáhé'heono, máto mó'asetotó'hosemaehévóhe, "Vé'eoné'seómenééhóveto

Vo'èstanévèstómanéhe néme'taomevo'èstanévèhahatse naa máto néme'vo'èstanévèšemenó," móxhetaehevóhe. ⁴⁰ Naa néhe na'èstse móhvé'hoétaehevóhe, "Móho'nóxaevésee'hahtovótse Ma'heo'o! Névéseasèto'eéhanema hápó'e tséhešeasèto'ee'èse. ⁴¹ Nétaome-momáxéhahtsema tséheto'eéhanétse naa oha tsé'tóhe ésáa-tónèshávésévo'eétáhéhe," móxhehéhe. ⁴² Néhe'še móstséhe-tóhevóhe Jesusevaho, "Mahne'évâho'èhévehonoeto, mé'etanó'-toveo'o." ⁴³ "Héhe'e, naa nééšèto'sèhováneehémáne naa hétsetseha éšeeva nèstsev'éòhtseme pávéstánóva," móxhehéhe Jesus.

The death of Jesus

⁴⁴ Tséhnèssétovoésta ta'e tséhna'nóxe'ohe (3 pm) móhmáhe-a'enó'neotséhanéhe netao'o ho'eva. ⁴⁵ Tséohketa'omoesenatsése ma'xema'heónemáheóne móhma'xeó'xa'òhéhe taesétóve. ⁴⁶ Naa

néhe'še Jesus móstama'xetâpe'e'hahéotséhéhe, "Ného'e, oha néne'étamé'továtse." Néhe'še móstanaeotséhéhe. ⁴⁷ Néhe véhonenótâxéve'ho'e tséhvóòhto netao'o tséhesóotsetse, móhnèšepévasénoótóhevóhe Ma'heóneva, "Tsé'tóhe móho'nóoné'seómèhávésévo'eétaestse," móxhehéhe." ⁴⁸ Naa néhe hoháesto vo'èstaneó'o móxhoháatsèstóhenovóhe tsémáhehesóotsetse. Tséstaévaaséhó'òhtsévóse mó'óeometanóhevóhe. ⁴⁹ Naa Jesus hevésenóho naa néhe máto he'óho tséne'aséhó'e'oesé Galilee vó'héé'èse móhnèxhésev'é'hoeóe'tohevóhe.

Jesus is buried

⁵⁰⁻⁵¹ Na'èstse hetane Joseph móhnèxhéstâhehéhe Arimathea. Mó'onó'evó'èstanéhevèhéhe, naa móstonóòhtóhéhe Ma'heóneva

tsésto'seévàho'èhévehonoetsése. Móhno've'hahtséhéhe hénéhéhe mé'konéstóva, móho'nóxhoto'átsésto tséheto'emaóhetsése Jesusevaho. ⁵² Móstáhého'èhótòhevóhe Pilatevaho "Náme'táhéahto'hohno (Jesus)," móxhetòhevóhe. ⁵³ Tsé'ananóse Jesusevaho móhpévévé'hanòhevóhe vó'komekoesé'honónéva naa móstáhéenanòhevóhe vóxéva tséssáa'èšetséhe'šéénanéhetsése vo'èstanóho. ^{55,24:10a} Naa he'eo'o móstáhó'e'ovòhevovóhe Josephevaho, móhvóohtòhenovóhe tséstaéstanotsése Jesusevaho, Mary tséhéstaestse Magdala, Joanna, naa James heške Maryhevaho, naa hóséstse máto he'eo'o móhvé'hahtséhéhe. ^{54,56} Néhe'se néhe he'eo'o móstáhóoséhéexanòhenovóhe tsésto'sevé'šéheo'keméánóvóse Jesusevaho. Móstšéške'ma'heóneéšeevèhanetséhe, naa Ma'heo'o hesto'emanestótse móhnèhesóhanetséhe móxho'nó'òhkè-hotse'òhestove Tšéške'ma'heóneéšéeva. Naa héne móstavé'šéhe'kotoehenovóhe néhe he'eo'o.

24

Jesus came back to life

¹ Tséstaméovóona'otse Ma'heóneéšeeva, néhe he'eo'o móstatséhe'otséstsèhenovóhe heo'keméotsestótse henéhéhe tsé'énanetsése Jesusevaho. ² Tséméhaevé'šenèhpo'anetsése néhe ma'xé-

ho'honáá'e mó'èšéahtse'-asétanéhéhe. ³ Hotáhtse tséstaésta'-xévóse néhe he'eo'o, Jesus móxhováneehé héhe! ⁴ Naa móho'nóx-héne'eno-mévótse tséto'sèhešéveohévóse. Néhe'se neše hetanóho

móssó'hovemé'nééotsé'toehévovóhe, móhvó'ho'èho'hévatamaahehevóhe. ⁵ Móstó'omáehaehevovóhe, móstséhetahevovóhe, "Tséhóovèho'èhénòhtsevóomóse ⁶ ésáahoéhe. Mé'etanó'tomova tséhe taése nèhéóhe Galilee, ⁷ 'Nàhtsemomáxemane tsésto'sèhestana'évóse hávésévo'eétàhé'heono, nàhtséhótòxáse'hohéé'e naa na'héé'èše nàhtseévaametanéne,' néhetaevo Jesus," móxhešemé'avó'semahevovóhe néhe hetanóho. ⁸ Naa móstaévanèhešemé'etanóotséhéhe. ^{9,10b} Móstáévaonótovèhénèhetóhta'háoo'hé'tovòhevovóhe Jesus hevovéstomóseono oha

mó'ěšěhóhtáhno'káhehevohe (11), naa máto néhe vo'ěstanóho tsévé'òhtsémaese Jesus. ¹¹ Móhnetséstovòhevovóhe, "Heee, tsé'tóhe he'eo'o évá'nenéhevoone," móxhešetanòhevóhe Jesus hevovéstomóseono. ¹² Néhe'še Peter móstáhétséhetóeotséhéhe tséhméhaeéanetsése Jesusevaho. Tsémehaevé'hanese otaxa móxhoehevohe. Tséstaévaaseameoese, "Hénová'énese tséévèhésètsèhesóotse?" móxhešetanòhéhe.

The walk to Emmaus

¹³ Héne éšeeva neše hetaneo'o tséohkeméhaevésevé'òhtsé-movose Jesusevaho móstaametséhe'òhtséhevóhe Emmaus, a'e móxho'táhanéhe Jerusalem. ¹⁴ Mó'éeametotóxèstòhenovóhe tséévèheto'omenèhetsése Jesusevaho. ¹⁵ Tséhněšenáameohtsévoše hotáhtse móssó'hoveamevé'òhtsémaehevovóhe Jesusevaho. ¹⁶ Naa oha móho'nóhnanovóvòtse. ¹⁷ "Hénáá'e tsétotóxèstomáse?" móxhetaehevovóhe. Tséxhoónósé'o'taevòse Jesusevaho, móhněševátamenóohehevóhe. ¹⁸ "Šeaa, móho'nóno'kèhéne'enomo tséévèhesóotse Jerusalem!" móxhetòhevóhe Cleopas tséhestoestse. ¹⁹ "Éévetónèsóotse?" móxhetaehevovóhe. "Náévetotóxemóne Jesus tséhéstaestse Nazareth. Tséhvé'ma'heónévèse éohkema'heóné-éxo'eétahe. Eno'eono'átamáá'e Ma'heóneva naa netao'o vo'ěstanóho. ²⁰ Naa véhonema'heónévé'hó'e naa néhe mé'kono mónèheto'áhehevóhe tsésto'sèhótóxáse'hooese. ²¹ 'Hea'e nea'háanéhe tséto'sèho'èhévo'ěstanévèhaétse," náhóovèhešetanóme. Eéšéahtse'na'heéno'etse tséhe'sèhováne'ešese. ²² Naa tséhméovóona'otse hósèstse he'eo'o tsévé'hahtsese éotoéstòhta'haneo'o. Mótatséhe'òhtséhevóhe tsé'ėnanetsése Jesusevaho. ²³ Hótáhtse móho'nóéváhoo'ěstse. Néhe he'eo'o étséhevoone, "Návóomóneo'o ma'heónèhotse'ono naa nánèhetaeneo'o tsééšéévàhešeametanénese Jesus." ²⁴ Naa máto hósèstse tséhnééhóvétse tséstáhétséhetóeotsétse násáataomevóomóhéne, naa mótóséeoné'seómòhta'hanèhevóhe néhe he'eo'o," móxhetòhevovóhe Jesusevaho. ²⁵ Néhe'še Jesusevaho móstshetaehevovóhe, "Naa máá'séóhe éšéhéne'enomáse tséhetòxe'ohe ma'heónòxe'ěstoo'o! ²⁶ Enèhetòxe'ohe tsé'tóhe Vo'ěstanévèstómanéhe éto'seovóe-asèto'ee'e naa néhe'še tsevo'ěstanévèstómáne," móxhehéhe Jesus. ²⁷ Móhno'vovóemé'ěstomevòhevóhe tséhetòxe'ěstónetsése Mosesevaho naa néhe máto hósèstse ma'heónèhóo'xeváheho. Móhmáhenèhešemé'ěstomevòhevóhe tséhetòxe'ešese Ma'heónòxe'ěstóonéhéva. ²⁸ Tséstaéšeto'sèho'eohtsévoše Emmaus, Jesus móstao'seo'omeohtséhéhe, ²⁹ "Éme'néhvésèhéhohtaenéstove. Eéšèto'sètaa'éveotse," néhe neše hetanóho móxhetaehevóhe. Móstaosáanèhóosevé'òhtsémohevóhe. ³⁰ Tsésto'seaseméséhévòse Jesus móxhestanòhéhe kóhkonóheo'o, naa móxháoenáhéhe. Tsé'óo'xano héne kóhkonóheo'o móstáhoxomòhevóhe. ³¹ Sé'ea'e móstaévanèhešenanovòhevovóhe tséhešenééhóvetsése Jesusevaho. Néhe'še móstaxetaeévavoneotséhéhe. ³² "Šeaa! Néoseevé'še-

pévetanóotsévonone tsé'ametotóxéstó Ma'heónòxe'èstoo'o," móxhetáhtséhevóhe. ³³ Naa móstató'něšéévatšěhešeohehevóhe Jerusalem. Móstaéváho'eohé'tovóhevovóhe Jesus hevovéstomóseono naa néhe hóséstse. ³⁴ Móstsěhetaehevovóhe néhe hevovéstomóseno tséstaéváho'eohévóse, "Jesus ééšéévaametanéne naa éno'vóomaa'e Peterhevaho." ³⁵ "Naa mónáamevé'òhtsémóhenéhe naa oha násáananovóhéne. Naa námóneévvavé'šenanovone tséxhoxomaétse kóhkonòheo'o," móxhehevóhe néhe neše hetaneo'o.

Jesus appears to his disciples

³⁶ Tsěhněšenáametotóxemóvóse móxxaetaemé'néetsé'-toehevóhe Jesusevaho. "Haahe, ována'xaetano!" móxhetóhevóhe. ³⁷ Mó'e'tóhtáhéotsěhevóhe, "Seo'ótse!" móxhešetanóotsěhevóhe. ³⁸ "Név'e'e'tóhtáhéotsěme! Náoné'seómenéehove. ³⁹⁻⁴⁰ Něhpévevé'hoohtome tséstóoneohemévótse na'áhtsenótse naa náhtse'konótse! Náoné'seómenéehove. Násáséotsěvéhe," móxhehéhe. ⁴¹ Mó'oseepévetanóotsěhevóhe, naa oha tsěhvé'só'távenetséstovovóse móxhósetsěhetaehevovóhe, "Náháéána, néxhoxome!" ⁴² Něhe'še móxhoxomóhenovóhe nomá'ne. ⁴³ Naa tsěhněšenáměseese móhvé'hoeóé'toehevóhe. ⁴⁴⁻⁴⁵ Jesus móstsěhetóhevóhe, "Naa aose tséstó'něšemóneévpévetšěhešé-éestséstóvatsěse tséto'seévěheto'omeněhétó, naa ma'heónòxe'èstóonéhéva nátó'něhetóxe'eše. ⁴⁶ Eněhetóxe'ohe tséstó'sěhešekométséstóvo'eéhanéto, náhtsena'haa'e, naa oha na'hee'ěše náhtseévaametanéne. ⁴⁷⁻⁴⁸ Máto éněhetóxe'ohe, náhtsenovóse-tsěhešěhósemane netao'o: Tsetsěhevoone, 'Máhne'étamése Jesus, něstseasetanomóénovo něstávésévo'eétáhéstóvévo,' éhetóxe'ohe. Naa hétsěhéóhe Jerusalem asemé'eméhéne tsěhetaa'vóhtomáse. ⁴⁹ Naa máto hétsěhéóhe tonóomóhéne Ma'heónemáhta'sóoma tsévéstomóése Tsěhéhéto Ma'heo'o. A'e něstseho'métatsénóvo. Něstsevéstáhémaévo," móxhehéhe Jesus.

Jesus returns to heaven

⁵⁰ Naa néhe'še móstatsěhe'otsěhohevóhe hevovéstomóseono héněhéóhe Bethany. ⁵¹ Tsěhněšenáaměhaoenavomotáóse móstaévaasěhe'amoésenáhéhe. ⁵² Něhe'še tsěxháoena'too'ěse hevovéstomóseono, móstaévatsěhe'òhtsěhevóhe Jerusalem. Móxhetótaetanóhevóhe. ⁵³ Naa oéšeeva tséstaohketsěhe'òhtsévóse ma'xema'heónemáheóne, mó'òhkevového'ótóhevovóhe Ma'heóneva.

John

John

1

¹⁻² Hákó'e tséssáa'ěšéhéstanovéhane nevá'eséstse mó'ěšéahtse'-
héstanovéhéhe, Ma'heóneéestséhe, mó'òhkèhestóhehéhe.
Móhvé'òhtsémòhevóhe Ma'heóneva, naa móséestáhevóhe. ³ Netao'o
hová'éhe móhmáhemaneštéhéhe, ⁴ mónéno'máhe-
ametanéne'sèhaehenéhe, naa éno'ho'hévo'ho'kásévatamaahénoto
⁵ tsé'a'enó'neetsese. Naa hó'něšekánomema'xea'enó'néto
tseváhtomeamevó'ho'kásévatamaahe. ⁶ Na'ěstse hetane oha
mó'ovóeho'méa'toehevóhe Ma'heóneva, John tséohke-
e'óestaáhóvatse mó'òhkèhestóhehéhe. ⁷ Móxhésého'méa'toehevóhe
tséstó'semé'émóse tsévó'ho'kásévatamaahétsese naa
tséstó'sene'étaméstovetsése. ⁸ Tsé'tóhe tséstó'sevó'ho'kásé-
vatamaaestse John móho'nóhneehovéstse, móhvá'ného'hé-
mé'emóhevóhe. ⁹ Tsé'tóhe tséstó'sého'ehnéstse nea'háanéhe
tséstó'sého'hévo'ho'ého'hótse Ma'heo'o hemeo'o tséstó'sevé'š-
amene'eváótséóse netao'o vo'ěstanóho. ¹⁰ Ékánomemaného
netao'o vo'ěstanóho, naa éno'vésto'tsemo, oha hoháesto
móho'nóxhéne'enoó'ěstse, ¹¹ há mó'òtse tséstáho'eohtsé'tóvose
taamááhe héstanéheho, hoháesto móho'nóhmasetstóo'ěstse.
¹² Naa mé'tó'e tsémásetséstóese tséoné'seómáhahtá'toese
móhnéhetóhóotóhevóhe tséstó'séhenésónéhé'tóévose Ma'heóneva.
¹³ Mónéme'vóhponéeváhóséhéhestáótsémáne, oha mámáhta
néstseoné'seómáhahtá'tovone. ¹⁴ Néhe Ma'heóneéestséhe
móxhestáótséhéhe, ného'héněševátamaene, naa nésáano'-
netsé'e'toehene, névésto'tsémaene, naa néno'vóo'séhaenone
hevó'ho'ého'hévatamaahéstótse. Mónéséhané he Ma'heo'o hee'haho,
Vo'ěstanévéstómanéhe.

3

¹⁶ Ma'heo'o tséxhoháeméhotaétse hee'haho ného'eanóhe-
métaenone. Tséne'étamé'tovótsese hee'haho tsea'eneametanéneo'o.
¹⁷ Ma'heo'o éxhéseněhešého'méanoto hee'haho tséstó'se-
vo'ěstanévěhaétse. Esáhésého'méahénoto tséstó'seasé-
to'ěéstómánese, ¹⁸ naa oha tsésáane'étaméhese hee'haho
tseno'keaseto'eeo'o, tsetaomeněhešéhahseo'o.

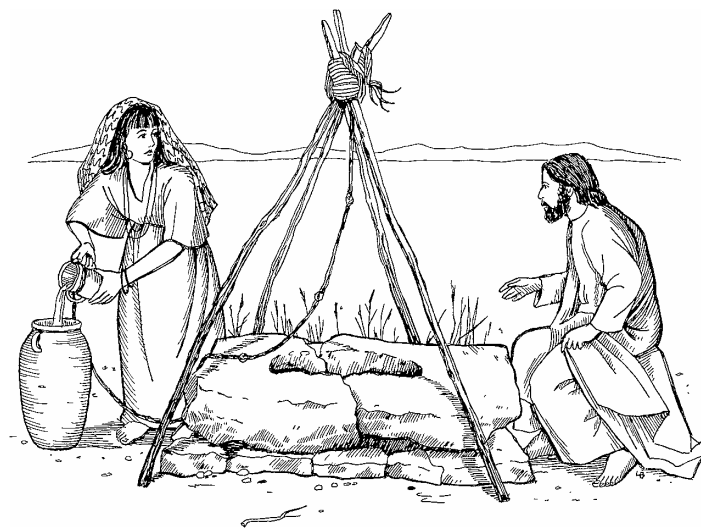
4

¹ "John ékánomema'xee'óestaahno vo'ěstanóho naa oha Jesus
éhehpéháe'e'óestaahno vo'ěstanóho naa éno'néhé'óó'e,"
móxhetáhtomónéhevóhe Vovóhponáhétaneo'o (Pharisees).
² (Móhvá'neněhenóvéhanetséhe, ónétáhtse Jesus hevovéstomóseono
mónéséhanévohe tséma'xee'e'óestaáhovase.)

Jesus and the Samaritan Woman

³ Jesus tséstáhéne'enótse tséhetáhtomónetsése néhe
Vovóhponáhétanóho, móstaévaaseohtséhéhe Judea, mé'tó'e
móstaasetséhe'òhtséhéhe Galileeheveno. Móhvé'òhtsémaehévóhe

hevovéstomóseono. ⁴ Tóséé'e móstao'seamésóhpeohtséhéhe O'xeve'ho'eno (Samaria). ⁵ Móstáho'eohtséhévéhe máhoéstóva Sychar tsé'óhkéhestóhetse. Hénéhéóhe a'e hákó'e tótseha Jacob móhvósóhéhéhe vótáheeno, hénéhéóhe ho'eva tséhmétóse hee'haho Josephevaho. ⁶ Naa hénéhéóhe móssó'ho'táhanéhe héne vótáheenóne. Naa hénéhéóhe Jesus móstáhosotómoehéhe. Vétséno móssétovoéstáhanetséhe. ⁸ Naa Jesus hevovéstomóseono móstakánomésé'héohováhénovóhe tséto'semésévóse. ⁷ Naa Jesus tséhnéshenáamónoo'ése hénéhéóhe vótáheenóne, na'éstse ó'xevé'ho'á'e (Samaritan) móhnéxho'óomanóhéhéhe. Jesus móstséhetóhevóhe, "Heá'éháma néme'néhnóohomeve?" ⁹ "Noo, né-Jew-heve, naa náó'xevé'ho'á'eve tséhéóhe náhéstahe Samaria. Hénova'e tséhésenéststoveto tsésto'senóohomevátse? Nénéhešéhéne'ena Jews naa O'xevé'hó'e (Samaritans) éohkésáaho'áhé'továhtséheo'o," móxhetaehévóhe. ¹⁰ Jesus móstšéhešeno'éstovóhevóhe, "Nésáa'éséhéne'enóhe Ma'heo'o tséhešetanó'továta'e, naa máto nésáano'héne'enovéhe. Vé'héne'enoveto, mé'tó'e néme'néheše tsésto'senóohomevátse. Néme'manohátse mahpe tsévé'seametanénéstove." ¹¹ Néhe he'óho móstséhetaehévóhe, "Naa hová'éhe nésáavé'senóohonéhe. Naa hé'tóhe máto éoseehá'éhotoo'e. Néto'setónéshenóoha? ¹² Móhvósóhéhéhe Jacob hé'tóhe vótáhééno tsésto'seohké-hémanoohitse hestotóamevóho naa hevo'éstanemo tsésto'seohké-hotse'óhtóhetsése. Naa néhéóhe nánéxhéstáhe Jacob hemanáhéstóva. Mónéhehpéhoháatamaahé'tóvo Jacob?" ¹³ Jesus móstšéhešeno'éstovóhevóhe, "Naa vo'éstane tséhésemanéstse hétséhéno vótáhéénóne tseéváhósemanétáno. ¹⁴ Naa mé'tó'e vo'éstane tsémanéstse mahpe tsémeto tsésáa'éváhósemanétánohe, naa tseno'a'eneametanéne." ¹⁵ Néhe'se néhe he'óho móstséhetaehévóhe,

"Héne náho'ahe, néhmanoxéstse!" ¹⁶ Jesus móstséhetóhevóhe, "Naa néhnó'o-tšéheha tsévéstóemótse!" ¹⁷ "Naa hová-nee'e násáavéstóemóhe," móxhetaehévóhe. "Naa néhetóme, nésáa'a'enóhe hetane. ¹⁸ Nééše-

véstóemoo'o noho hetaneo'o, naa hétséstseha tsévéstóemótse nésáa'oné'seómevéstoémáhtséhéme," móxhetóhevóhe Jesus. ¹⁹ "Nóoo,

nétóněšéhéne'ena? Mónéma'heónéhóo'xeváhevéhéhe. ²⁰ Tsé'ó'xe-
vé'ho'évétse hétséhéóhe Samaria náohkéhešéháháóénáme
hétséhéóhe tséxhoéhoseve, naa tsés-Jew-hévése néohkenéhéme, oha
Jerusalem hénéhéóhe éohkeno'ketséhešéháháoenáhtove,"
móxhetahevóhe néhe he'óho. ²¹ Jesus móstséhetóhevóhe, "Otahe,
nétatséhetátse, énésto'sého'néhe'xove hó'ótóva nóháséháma tósa'e
tséstó'seohkéháoenáhtove. ²² Tséó'xevé'ho'évése nésáapévé-
héne'enovóhévo tséohkéháoená'tovóse Ma'heo'o, naa Tsés-Jews-
hévétse náěšemáhehéne'enovone, naa Vo'ěstanévéstómanéhe
tseněxhétahe tsés-Jews-hévétse. ²³ Eěšého'néhe'xove Ma'heóne-
máhta'sóomaho tséstó'seonó'eotséhaevóse vo'ěstaneó'o tséstó'se-
oné'seóméháoená'tovovóse Ma'heóneva. Enéhešetano Ma'heo'o.
²⁴ Eno'keoné'séomema'heóneve. Éohkeno'ěstovóho tséháoenatsese
tséoné'seómáhahtátse naa tséno'eameonó'eotséhaevóse
Ma'heónemáhta'sóomaho." ²⁵ Néhe'se néhe he'óho móstséhetae-
hevóhe, "Naa náěšéhéne'ena Ma'heo'o énésto'sého'méanoto
Vo'ěstanévéstómanéheho. Naa máhněxho'ehnéstse náto'se-
nėhmáhémé'ěstomóénoné netao'o hová'éhe." ²⁶ "Naa nánéehove,"
móxhetóhevóhe Jesus. ²⁷ Naa hevovéstomóseono vétséno
móhne'éváho'héohótóváhevóhe. Tséstavóomovovóse Jesusevaho
tsé'éesstéstovotsése néhe he'óho, mó'otóesetséstóhenovóhe.
(Néhe'xóvéva hetaneo'o móho'nó'ohkeéesstéstovovótse he'óho.)
Naa oha Jesus hevovéstomóseono móho'nóstóněšenéstéstovovótse,
"Hénová'ětséněse tséhéseéesstéstovóse tsé'tóhe he'óho?"
²⁸ Néhe'se néhe he'e móstanonótovéevatséhe'oohehéhe
tséhmáhoéstovetse, móstatšéšepévevonetanóo'tsé'tóhéhe
tsévé'senóhtoomanoose. Móstséhetóhevóhe néhe tséhetaa'vóomose,
²⁹ "Otahe, néstséhe'óohe, néxhéve'hooma tsé'tóhe hetane,
námáhémé'ěstomoo'e tséévéhetaa'heto'eétáhéto. Heá'éháma
nea'háanéhe Vo'ěstanévéstómanéhe?" ³⁰ Móstaosáanemáhehé-
ve'hoeotsé'tovóhevovóhe Jesusevaho. ³¹ Naa tséssáa'ěšé-
ho'eohéhetsése néhe vo'ěstanóho, Jesus hevovéstomóseono
mó'onéséhoxomaehevóhe. ³² Naa móstatšéhešeno'ěstovóhevóhe,
"Nésáahéne'enóhénóvo tsésáahésemeséhéhéto." ³³ "Hea'éháma
vo'ěstanóho éěšého'héoxomáá'e," hevovéstomóseono
móxhetáhtséhévóhe. ³⁴ "Otahe, nétatséhetatséme, návovóanomovo
Ma'heo'o tséhešetanóse ta'e ma'ěšemáheéxanómo netao'o hová'éhe.
³⁵ Naa éohketséhénove, 'Tséhe'seénano'ěstove neve éše'heo'o
étaohkenéhe'xove tséstó'seo'eno'ěstove.' Naa névé'néhešetanóme
nátao'séhe'keamónóeme neve éše'heo'o tséstó'seo'eno'ětse.
Hétsetseha móheevama vo'ěstaneó'o, éěšééxaneneó'o, hápó'e
tséohkéhešeo'eno'ěstove. ³⁶ Tsééšééahtse'eameo'eno'ese
hétsetseha éěšeamáhénóvo tsépéva'etse, naa néhe vo'ěstaneó'o
tsémóheetséhóvose tse'enevo'ěstanéheveo'o. Naa néhe'xóvéva
ho'óxeéšeeva tsé'tóhe tséénano'ětse naa tséó'eno'ětse
tseněšéhetótaetanoo'o. ³⁷ Naa éhetóméstove néhenóvee'ětse,

'Na'éstse éénano'e naa néhe na'éstse éo'eno'e.' ³⁸ Táhéo'eno'e tsé'éšéahtse'ééano'ése vo'éstane!" Jesus móxhetóhevóhe hevovéstomóseono. Móstššéhešetáohaméhéhe, "Háesto vo'éstaneo'o ééšééxaneneo'o, táhéma'heóneéestséstova!" ³⁹ Jesus tséstaéneéestséstóvóse hevovéstomóseono, néhe ó'xevé'hó'e móstamásoho'éhéve'hoomaehevóhe. Háesto mó'oné'seómáhahtá'-toehévóhe tséhmé'éstomóévóse néhe he'óho netao'o tséhetaa'ése Jesusevaho. ⁴⁰ Móhmásetséstóehévóhe néhe ó'xevé'hó'e, "Néxhéohaane!" móxhetaehevóhe. Néšéé'ése móstáhoehevóhe hénéhéóhe. ⁴¹ Naa héne néšéé'ése mó'amema'heóneéestséstovóhevóhe néhe vo'éstano'ho. Háesto móstáhóseoné'seómáhah-tá'toehévóhe néhe'xóvéva. ⁴² Néhe'se néhe vo'éstaneo'o móstséhetóhevovóhe néhe he'óho, "Náaseoné'seómáhahtá'tovone Jesus tséhmé'éstomevése tséhetáta'e. Naa hétsetseha nátáhósehóna'ovéhéne'enánóne tséhešeoné'seóme-vo'éstanévéstómanéhevése tséstataomenéstovótse."

6

³⁵ "Nánéehove tséohkemea'átse ametanénestótse. Vo'éstane tséoné'seómáhahtóó'éstse tsésáa'éváháeanáhe, naa máto tseohké-sáa'évamanétano'he. ³⁶ Naa oha tsénéehóvése nékánomevóoméme, naa oha nésáa'oné'seómáhahtáhéme. ³⁷ Nétatséhetatséme, netao'o hová'éhe naa netao'o vo'éstane Ného'éehe Ma'heo'o tsémétá'ése náhtsenáho'óhtséváá'e, náhtsésáa'asetano'tovóheo'o," móxhehéhe Jesus.

Jesus forgives an adulterous woman

7

⁵³ Netao'o vo'éstaneo'o móstaéváhóo'óhtséhevóhe,

8

¹ naa Jesus móstatséhe'óhtséhéhe Tséxhoóhtsetsévo'omenotse. ² Tséstaméovóona'otse móstatséhe'óhtséhéhe ma'xema'heóne-máheóne. Hénéhéóhe móstaéváhóseho'éhótaehévóhe vo'éstano'ho. Tséstáháméstoo'ése, móstaasema'heóneéestséstovóhevóhe. ³ Tséhněšenáameéestsése, néhe vovóhponáhétaneo'o naa ma'heóne-vovéstomósanéheono móxho'eohé'tovóhevovóhe he'óho. Móxho'náha'enóhevovóhe tséhněšenávámóse hetano'ho tsénétáhétsese. Sétóve móstanéehohevovóhe. ⁴ Néhe'se móstséhehevóhe, "Vovéstomósanéhe, tsé'tóhe he'e nánáha'enóne tséhněšenávámóse tsénétáhétsese hetano'ho. ⁵ Naa énéhetóxe'és-tóne Moses, tsénéhešévéstse tsevé'seáhanohe ho'honáéva. Naa néme'óxóheve?" ⁶ Móxhósenéhešenéstovóhevovóhe tsésto'se-onésenáha'enomevóse tséto'sevé'seomáxémóvóse. Móho'nóh-no'éstóévótse, ónétáhtse móstaasemóxe'éstónéhéhe ho'eva. ⁷ Móho'nóhněhnetamevótse néhe hetaneo'o, móxhetóse-néstséstovóhevovóhe éme'hešé'tovovóse néhe he'óho.

Móhne' évanéhoveóeotséhéhe, móstséhetaehevóhe Jesusevaho, "Naa heva na'éstse tséhnééhóvése tsésáatšéhe'šé-hávésévo'eétáhéése, éme'vovóevé'šoomónoto ho'honáéva tsé'tóhe he'óho." ⁸ Néhé'še móstaéváhóseasemóxe'éstónéhéhe néhéóhe ho'eva. ⁹ Nonóna'éstse néhe vo'éstaneo'o móstaévaaséhévéhe tsétó'éhahese móstavovóe'évaaséhévéhe. Oha Jesus naa néhe he'e móhno'kěšěšehoehevóhe. ¹⁰ Jesus móstaénóxe'éstónéhéhe, móhne' évanéhoveóeotséhéhe. Móstséhetohevóhe néhe he'óho, "Naa táasévoone néhe vo'éstaneo'o? Móhováne'e něstsésáanóhpae-omáxemáá'e?" ¹¹ "Nooo, heá'éháma," móxhetóhevóhe Jesusevaho. "Naa néto'sésáa'omáxematséhe. Taanáevaaséstse, něstsevé'e-éváhóséhávésévo'eétahe!" móxhetóhevóhe Jesus néhe he'óho. ¹⁸ "Náohkěhósemahtse naa máto tséhéhéto tsého'méá'tóo'éstse náohkěhósema," Jesus móxhetóhevóhe néhe Vovóhponáhétanóho. ¹⁹ "Eee, tósa'e éhoo'e tséhéheto?" móxhetaehevóhe. "Naa nésáahéne'enovéhéme naa máto nésáahéne'enovóhévo Ma'heo'o Tséhéhéto. Vé'eoné'seóméhéne'enovése, néme'no'héne'enovovo Tséhéhéto," móxhehéhe Jesus.

The truth will set you free

³¹ Néhé'še Jesus móstséhetohevóhe néhe Jews tséne'étamé'toese, "Máhvé'eameáhtovése, něstseéšeoné'seómenéhe'ovéme. ³² Naa něstseno'héne'enánóvo hetómestótse, héne něstseévavé'še-éno'eéhanénóvo." ³³ Móstséhetohevóhe néhe Jews, "Náněx-héstáhéme Abrahameveno, naa násáatšéhe'šemomóonéhévéhéme. Hénová'e tséněhestomo tséstséheto, "Něstseévavé'še-éno'eéhanénóvo"? ³⁴ Néhé'še Jesus móstséhetohevóhe, "Ótahe, nétatséhetašéme, netao'o vo'éstaneo'o tséohkěhávésévo'eétáhese évé'šemomóonáotaenovo hestávésévo'eétáhéstóvévo. ³⁵ Naa ótahe nátatšéhešéhetaóhame, momóono éohkěsáa'a'enóehéheo'o manáhéstóva, naa oha tséoné'seóméhee'hahéstovéstse tóséé'e éohkeněšéhoo'e. ³⁶ Naa Ma'heo'o Hee'haho máhvé'eénanaése něstsésáa'évamomóonaotaehénóvo něstávésévo'eétáhéstóvévo.

9

Jesus heals a man born blind

¹ Jesus tséhněšenáamehněse móstavóomóhevóhe na'éstse hetanóho, móhne'ó'o'enéhevóhe hákó'e tséxhestáotsetsése. ² Hevovéstomóseono móstséhetaehevóhe, "Vovéstomósanéhe, hénová'etótse tséhéseó'ó'éněse? Mó-étaomenéhešéhahhtse naa móhe heške naa heho énéhešéháá'e?" ³ Mó'évatsehetohevóhe, "Naa ésáaněhešéhéó'ó'éněhe. Oha mé'tó'e Ma'heóneva móhněhešetanó'-tohevóhe nonohpa tsésto'seévavóo'sané'séhaa'ése ma'heóne-éxo'eétáhéstóva. ⁴ Naa tséhe'ěšeamévo'ěstánéhévéto hětséhéóhe ho'eva náhtseeameněhešema'heóneéxo'eétahe Ma'heo'o tséhešetanóse. Naa hó'ótóva tsemáhehová'áháne nama'heóne-éxo'eétáhéstótse. ⁵ Naa hětsetseha návó'ho'ého'hévatamahe

komááhe vo'èstaneo'o tsésto'sevóosanévòse," Jesus móxhetòhevóhe hevovéstomóseono. ⁶ Tséstaéneéestséstóvòse hevovéstomóseono, móstaoese'hanáhéhe hénéhéóhe heše'eva. Tséstaésemá'sèhe'kóo-

vano héne héše'ke móstapàhoenomóvòhéhe néhe tséó'o'enetsese he'éxáéno. ⁷ Móhnvòsè-tsèhetòhevóhe, "Taévà-hénèšè'hóovòhtòtse héne héše'ke hénéhéóhe mahpe tséssééha Siloam mó'òhkéstóhehanéhe." Móstaosáneévàhè-nèšè'hóovòhtséhéhe. Naa tséhne'évàho'ehnése móssó'hoveévavóosa-néhéhe. ⁸ Néhe vo'èstanóho tséhéne'e-nóese tséhméhae'-ó'ó'énèse móstsehehevóhe, "Móhe nea'háanéhe tsé'tóhe

hetane tséméhaeó'ó'énèstse?" ⁹ Hósèstse móhnèhehevóhe, "Naa nea'háanéhe." Máto hósèstse móhnèhehevóhe, "Hová'áháne, heá'e évá'néséestao'o." Móstsehetaehevóhe néhe hetanóho, "Nánèehove tséméhaeó'ó'énèstse." ¹⁰ "Naa néévatónèševóósáne?" móxhešè-nèstóehevóhe. ¹¹ "Naa néhe hetane Jesus tséhestoese éoesé'hána heše'eva, néhe'se énovòsepàhoena héne héše'ke tsé'èšè-he'kóovòhtsèse na'éxáéno. Néhe'se nánovòsetséheta, 'Taévà-hénèšè'hóovòhtòtse mahpeva tséssééha Siloam tséohkéhestohe.' Naa nánèhešéve tséhetá'èse, hotáhtse nátásó'hoveévavóósáne." ¹² "Naa tóasévo'o néhe hetane?" móxhetaehevóhe. "Násáahéne'enomóvóhe tósa'e tséstátone'ooese," móxhetòhevóhe.

The Pharisees try to find out what happened

³⁻¹⁴ Néhe'se móstatsèhe'otsèhaehevóhe tséxhoetsèse Vovóhponáhétanóho (Pharisees). (Móhma'heóneéšeevèhanetséhe néhe hetane tsé'évavóosané'sèhaa'èse Jesusevaho. Móho'nó'òhketónèševéstove Ma'heóneéšeevetsee'èstse.) ¹⁵ "Naa néévátónèševóósáne?" móxhetaehevóhe néhe Vovóhponáhétanóho. "Naa Jesus éhe'kóovòhtse héše'ke, néhe'se épàhoena na'éxáéno. Naa tséstaévanèšè'hóovòhtsétó násé'hoveévavóósáne." ¹⁶ Hósèstse móhnèhehevóhe, "Naa tsé'tóhe hetane, Jesus, móho'nóhèstaestse Ma'heónévéstóva hóvotse tséssáavé'hesétséstóése hé'tóhe tséhma'heóneéšeevetse." Naa mé'tó'e hósèstse móstsehehevóhe, "Vé'hávésévo'eétáhé'heónevèse éme'tónèšetšèhešema'heóne-éxo'eétahe?" Naa néhe Vovóhponáhétaneo'o tséstavé'-

nésovaotsévöse tséhešetanóvöse, mó'éváhósenéststovóhevovóhe néhe hetanóho tséévavóosanétsese, ¹⁷ "Naa nétónésétámo tsé'tóhe tséévavóosané'séháta'e?" "Naa éma'heónéhóo'xeváheve náhešetano," móxhetóhevóhe. ¹⁸ Néhe Vovóhponáhétaneo'o móhnéhešetanóhevóhe, "Heá'e ésáa'oné'seómeó'ó'énéhe, móhkevá'nenéhésémanéhe." Tséstó'sepévéhéne'enomévöse móstaonóomóhetsenotóhe heške naa heho. ¹⁹ Néhe Vovóhponáhétaneo'o móstséhetóhevovóhe, "Mó-tsé'tóhe nee'hahevo tsénéhetóse hákó'e tséhmónéhestáotsése éó'ó'éne? Naa hétsetseha éévatóněševóósáne?" ²⁰ "Naa náhee'hahénóne nea'háanéhe. Náhéne'enánóne tséhešéó'ó'énése hákó'e tséhmónéhestáotsése. ²¹ Naa oha násáahéne'enóhénóne, naa máto héva vo'èstanóho tsévěstáhémaese tséstó'seévavóósánése. Naa ééšema'xéhetaneve, taomenéstova, naa néstsemé'èstomóénóvo," móxhetaehevóhe heške naa heho. ²²⁻²³ Móxhésenéhešeno'èstóevovóhe néhe Vovóhponáhétaneo'o tsé'e'haevöse. (Móhnéheto'emanéhevóhe néhe Vovóhponáhétaneo'o hovánee'e móho'nósto'seohkevésého'hé-háóénátse hénéhéóhe ma'heónemáheóne vé'néhešeoné'seó-máháhtá'tovovótse Jesus tséhešého'méa'too'ése Ma'heóneva.) ²⁴ Néhe'se néhe Vovóhponáhétaneo'o móstaéváhóse-onóomóhevovóhe néhe hetanóho tséméhae'ó'o'enetsese, móstséhetóhevovóhe, "Naa hétsetseha né'oné'seómemé'èstomeve! Náhéne'enánóne tsé'tóhe Jesus éhávésévo'eétáhé'heóneve. Móhe héne néoné'seómáháhta?" ²⁵ "Naa násáahéne'enovóhe hea'e éhávésévo'eétáhé'heóneve naa oha náhéne'ena náohkéheš-éevavóósane," móxhetaehevovóhe. ²⁶ "Naa néévatóněševóosané'seha?" néhe Vovóhponáhétaneo'o móxhósehetóhevovóhe. ²⁷ "Naa nééšemé'èstomévatšéme, móho'nóxae'áahtovése. Hea'e nénéhešetanóme, 'Náme'só'hovevésenéhešepéveáahtovo,'" móxhetaehevóhe. ²⁸ Néhe'se ónétáhtse mó'asetotó'hosemaehevohe, móstséhetóhevovóhe, "Hea'e nééšepévevéseaseáahtovo tsé'tóhe. Naa oha tséhnéehóvétse náohkésó'no'keameáahtomóvónóne Moses tséheese. ²⁹ Náhéne'enánóne Moses émóxe'oha netao'o Ma'heóneva tséhetaa'ése. Naa tsé'tóhe Jesus násáahéne'enóhénóne tséhnéxhéstaese," móxhehevóhe. ³⁰ Néhe'se móstséhehéhe néhe hetane, "Šeaa! Náxae'otoésétsésta tséssáahéne'enovóhése tséxhéstaese tsé'tóhe tséévavóosané'séhá'èstse. ³¹ Emáhehéne'enohe Ma'heo'o éohkésáa'áahtovóheho tséhávésévo'eé-táhévo'èstanéhevetsese. Eohkeno'keáahtovóho tséoné'seóme-méhotaese naa tséaáhtóese. ³² Násáatséhe'senéhešéhéne'enovóhe vo'èstane hákó'e tséhmónéhestáotsése tséó'ó'énéstse tsé'évavóosané'seheese. ³³ Nátšéhešetano, oha vo'èstane tsénéxhéstaestse Ma'heónévéstóva éme'néhešema'heóne-éxo'eétahe," móxhehéhe néhe hetane. ³⁴ Móxhósetséhetóhevovóhe néhe Vovóhponáhétaneo'o, "Eee, hákó'e tótseha néhnéxhávéséve-vo'èstanéheve. Naa hétsetseha nénéévá'eve tséhésého'hé-

tšehemenoto?!" Nèhe'se néhe Vovóhponáhétaneo'o móstaaseneená-heehévóhe. Móhnovòsetsèhetaehévóhe, "Nèstsenèhvé'eévavése-tšèhe'sšèho'héháóéna hétséhéóhe ma'heónémàheóne!"

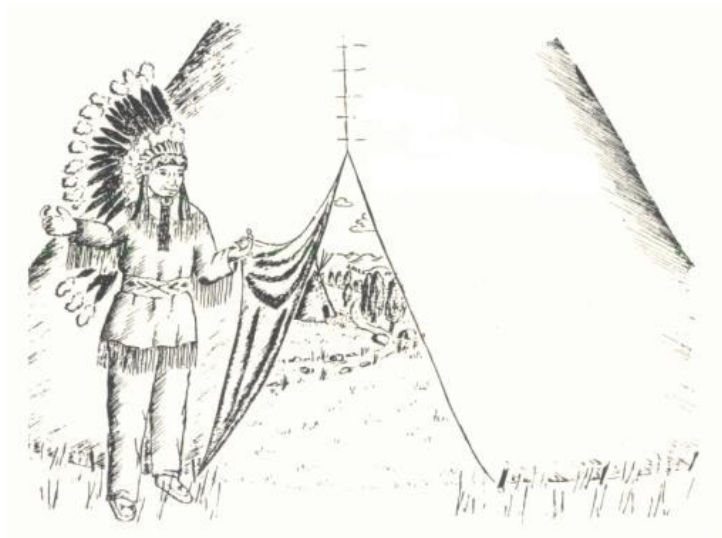
Spiritual blindness

³⁵ Jesus tséstanéstomónése tséhešé'tovóvóse néhe hetanóho, móstáhénóhtsevóomóheévóhe. Tséstamé'óvóse, móstsèhetóheévóhe, "Mó-nééšeoné'seómàhahtá'tóvo Tsého'méase Ma'heo'o?" ³⁶ "Naa néhmé'èstomevèstse néhe kómááhe náhtavéseoné'seómàhahtá'tóvo," móxhetaehévóhe. ³⁷ "Nánéehove, naa hétsetseha nééšeno'vóomo," móxhehéhe Jesus. ³⁸ "Tséne'tàheto, hétsetseha nétaéšeoné'seómàhahtá'továtse," móxhehéhe néhe hetane. Nèhe'se móxháoenatovóheévóhe Jesusevaho. ³⁹ Nèhe'se Jesus móstsèhehéhe, "Náhésèho'méá'tóne hétséhéno ho'eva tsésto'seoo'hátamono tséoné'seómàhahtase naa máto tsésáa'oné'seómàhahtáhese. Náhésèho'ehne tsésto'seévavóosanévóse tséméhae'ó'o'enese, naa hósèstse ékánomevóosaneo'o naa oha ta'se ésó'ó'o'eneo'o." ⁴⁰ Hósèstse Vovóhponáhétanóho tséhnéstomónetsése móstsèhetaehévóhe, "Eee, mó-náó'o'énéme?" ⁴¹ "Naa néohkekánomevóosanéme, naa oha nésó'eó'ó'énéme, nétaomèhetómemàhtséme," móxhehéhe Jesus.

10

Jesus is the good shepherd

⁷⁻⁹ Jesus móstáhósètsèhetóheévóhe, "Nánéehove he'néto'o."

¹⁴⁻¹⁵ Ma'heo'o Tséhéhéto nánèhešè-héne'enovatséhešè-héne'enovono nakósáemo naa tséhvé'se-nééhóvévóse náme'néševé'sšéhésto'ome-néhénoto.

13

A new command

³⁴ Otahe, hé'tóhe émóna'e tséto'semé'èstomévatsése: méhotahtse nonámé'tó'e hápó'e tséhešeméhotatsése. ³⁵ Máhvé'méhotàhtsése tsevé'sšenèhešéhéne'enohe tsééšèhešenéhe'ovése.

14

Jesus is the way to the Father

¹ Jesus móstséhetòhevóhe hevovéstomóseono,
"Névé'eóetsetanóme! Ne'étamé'tova Ma'heo'o naa máto

ne'étamé'tove. ² Ema'xepo'o'ta he'ama tséxhoo'ése Tséhéhéto
Ma'heo'o. A'e nátao'seévanáho'òhtsevo.

Nèstanéstaéxanomévatséme. Náme'vá'neévèhènéheve vé'sáa'-
oné'seómenèhesóhane. ³ Nèstsene'éváho'nó'otséhatséme, naa
néhe'se nèstseéváhósemano'eémáne. ⁴ Nééšéahtse'héne'enánóvo
meo'o tsétao'senéhé'ómo," móxhehéhe Jesus. ⁵ "Tséne'táheto,
násáahéne'enóhénóne tséstao'sètsèhe'òhtseto; náme'tónèšè-
héne'enánóne héne meo'o?" móxhetaehevohe Thomasevaho. ⁶ Jesus
móstséhèšeno'èstovóhevóhe, "Nánéehove meo'o, hetómestòtse,

naa ametanénestòtse. Hováne'e ésáaho'èšéná'tovóheho

Ma'heóneva Tséhéhestovetsese oha tséstó'něšenééhóvevo.
⁷ Vé'eěšépévéhéne'enovése néme'no'héne'enovovo Ma'heo'o
 Tséhéhéto. Naa hétsetseha tséhvóomése, néno'vóomovo Ma'heo'o
 Tséhéhéto naa nétanéhešéhéne'enovovo tséhvé'šenééhóvéto,"
 móxhehéhe Jesus. ⁸ "Naa Tséne'táheto, oha néstó'tšěše-
 vóo'šěšemenó Tséhéhestovéstse! Héne oha náho'áhénóne,"
 móxhetaehevóhe Phillipevaho. ⁹ "Naa néěšéháa'ěševé'óhtsématséme,
 mónésáa'ěšépévéhéne'enovéhéme? Tsé'ěševé'eoné'seómevóomése
 néěšeno'vóomovo Ma'heo'o Tséhéhestovéstse. ¹⁰ Mónésáa-
 héne'enóhénóvo tséhnééhóvéto naa Tséhéhéto náno'káhéme?
 Netao'o tséévéhetatsése násáataomemanéstskéhe. Tséhéhéto
 náohkemé'ěstomeva tséto'séhéto, naa máto netao'o tséévéhešévéto
 énéxhésotse tséhnééhovése. ¹¹ Oné'seómáháhta Ma'heo'o Tséhéto
 naa tséhnééhóvéto náno'káhéme. Naa héne másáavé'tóněše-
 oné'seómáháhta'tomáhése tséhešeno'káhétse, néhešeoné'seó-
 máháhta tséhešema'heónévéto tsé'óhkevé'ma'heóneéxo'eétáhéto.
¹² Naa nétatséhetatséme, máhvé'eoné'seómene'étamé'tovése hápó'e
 néstsevéseněhešema'heóneéxo'eétáhéme. Naa ma'taěšéeva-
 náho'óhtsevo Ma'heo'o Tséhéhéto néstsema'xeaséhehpema'heóne-
 éxo'eétáhéme. ¹³⁻¹⁴ Naa netao'o tsévéestomevése néstsemétatsénóvo
 nonohpa tsevé'ševóoseoneve Tséhéhéto," móxhehéhe Jesus.

The Holy Spirit is promised

¹⁵ Néhe'se Jesus móstséhetóhevóhe hevovéstomóseono,
 "Máhvé'méhóxése néstseněhešévéme netao'o tséhetatsése.
¹⁶ Náhtavéestomevónoto Ma'heo'o Tséhéhestovéstse néstsého'e-
 anóhemétaenovo Ma'heónemáhta'sóomaho. Néstseohke-
 véstáhémáévo, naa néstse'a'enevé'óhtsémáévo. ¹⁷ Néhe
 Ma'heónemáhta'sóoma néstseamevovéstomóénovo hetómestótse.
 Tsésáa'oné'seómáháhtáhese ésáa'onemóhevo Ma'heóne-
 máhta'sóomaho tséssáahomá'xéhéne'enovóhévóse naa
 tséssáa'ěšeno'vóomóhévóse. Naa tséhnééhóvése néěšéahtse'-
 héne'enovovo tsé'óhkevé'eameohtsémaése. ¹⁸ Mónéme'něše-
 vátaméhénoo'otséhatséme, néstseéváho'eohtsé'tovatséme. ¹⁹ A'e
 tsésáa'oné'seómáháhtáhese náhtsésáa'évavóomaeheo'o, naa
 tséhnééhóvése néstseéváhósevóoméme. Naa náhtsekánomenaa'e
 náhtseévaametanéne. Naa tséhvé'něhésó tséhnééhóvése néstse-
 a'eneametanénéme. ²⁰ Ma'évaametanénéto néhe'xóvéva néstse-
 néhešéhéne'enánóvo Ma'heo'o Tséhéhéto naa tséhnééhóvéto
 tséhešeno'káhétse. Naa néstseno'něhešéhéne'enánóvo tséhné-
 hóvéto naa tséhnééhóvése tséhešeno'kóváhétse. ²¹ Máhvé'méhóxése
 néstseněhešévéme tséhetatsése, naa Ma'heo'o Tséhéhéto néstse-
 vé'šeméhotaenovo, naa máto néstsevé'šeméhotatsénóvo, naa
 néstano'váhpevóo'séhatséme tséhestáto. ²² Naa máto néhe na'ěstse
 Jesus hevovéstomóseono, Judasevaho (énétahe tsé'tóhe Judas
 Iscariot tséhestoestse), móstséhetaehevóhe, "Tséne'táheto, hénová'e
 tséhéseněhešemenoto tsésto'sevóo'šěšemenoto tséhestáto, naa

tsésto'sésáavóo'séhóhése tsésáa'oné'seómáhahtáhese?"²³ Jesus móstšéhešeno'éstovóhevóhe hevovéstomóseono, "Máhvé'e-oné'seóméméhóxése néstseáahtovéme. Naa máto Ma'heo'o Tséhéhéto néstsevé'séméhotaenovo, naa néstseno've'óhtsématséme.²⁴ Naa mé'tó'e mássáavé'méhóxéhése mónéme'héaahtovéme. Tséévéhetatsése násáataomenéhéhe, énéxhésotse Ma'heo'o heéestséstóva, tsého'méá'tóó'éstse.²⁵ Hétsetseha tséssó'-vé'óhtsématsése netao'o hová'éhe nétóemé'éstomévatsénóvo.²⁶ Naa ma'ěšéhováneehéto mé'tó'e Ma'heo'o tseanoheho'méanoto Ma'heónemáhta'sóomaho. Naa néstseohkevéstáhémáévo. Naa néstseohkeno'mé'ovó'semaenovo netao'o hová'éhe tséheševéstomévatsése.²⁷ Tséhvé'eována'xaetanóhatsése, néstsevé'e-e'tóhtáhéme naa máto hová'éhe néstsevé'eóetsetanó'tánóvo. Hová'éhe néme've'senéheshéhéována'xaetanóhaenovo.²⁸ Néěšenéstovéme tséhnéhetatsése néto'senootatséme, naa oha néstseéváho'eohtsé'tovatséme hó'ótóva. Máhvé'méhóxése néstsepévetanó'tovéme tsésto'seévanáho'óhtsevo Ma'heo'o ného'éehe, éhehpéhoháatamaahe tséhe'xóváhevo nonohpa néstsenéheševéstáhémaevo tsésto'séhehpema'heóneéxo'eétáhése.²⁹ Néhésémé'éstomévatsénóvo hé'tóhe tséssáa'ěšéhe'seaseohéhéto nonohpa mahného'néhe'xove néstsenéšeamene'étámé'tovéme.³⁰ Nésáatóněševáháa'ěšééestséstóvatséhéme ééšeto'sého'néhe'xóvetse Heávohe tsésto'sého'ehnése. Naa oha náto'sésáatóněšééxa'e'óéhe,³¹ oha náto'seáahtovo Tséhéhéto Ma'heo'o, komááhe tsemáhehéne'enohe tséhešeméhoto. Hena'háanéhe, nóheto.

15

Jesus is the true vine

⁵ No'kene'étámé'tove. Máhvé'háhané'ovése néstsepévéhotse'óhevomotáhóvo Ma'heo'o.⁶ Naa mé'tó'e mássáavé'háhané'ovéhése Ma'heo'o néstsevonanaévo.⁷ Máhvé'eamemé'etanó'tovése naa máhno'eametoetanó'tomáse tséheševovéstomévatsése, hová'éhe máxháoenavevéestomáse néstsemétaenovo Ma'heo'o.⁸ Máhvé'néhe'ovése naa máto máhvé'no'pévéhotse'óhevomotáhóse Ma'heo'o, néstsevé'sévóo'éstomanénóvo Ma'heo'o Ného'éehe.⁹ Nénéhe'xóveméhotatséme ného'éehe tséhe'xóveméhótá'ése. No'eame-toetanó'tomáhéne tséhešeméhotatsése.¹⁰ Ného'éehe tséhvé'e-áahtovo, návé'seameméhota. Naa hápó'e máhvé'eaáhtovése, néstsenéhešeameméhotatséme.¹¹ Hé'tóhe néhésémé'éstomévatsénóvo komaáhe hápó'e néstsenéhešéhetótáetanóme tséhešéhetótáetanóto.¹² Otahe, nétatséhetatséme, nonámé'tó'e néhešeméhotáhtse tséhešeméhotatsése!

18

³³ Néhe'se Pilate tséstaévaéstséhnése móstaonóomóhevóhe Jesusevaho. "Mónénéehove tséma'xevéhonamévose tsé'tóhe Jews?" móxhetóhevóhe.³⁴ "Naa mónétaoméhéne'enátanó'ta, naa móhe

vo'ěstane névá'nemé'ěstomeva?" móxhetaehévóhe Jesusevaho.
³⁵ "Eee, néhéne'ena násáa-Jew-hévéhe. Nétaomého'eotséháá'e
 nevo'ěstaneo néhe Jews, naa máto véhonema'heónevé'hó'e.
 Nétóněšéve tséhéséhého'eotséhaneto hétséhéno?" móxhetóhevóhe
 Pilate. ³⁶ "Navéhonoestótse ésáhésóháne hétséhéno ho'eva. Naa
 vé'héso hétséhéno ho'eva tsé'tóhe tséhó'e'oo'ese náme'hoone-
 vótáá'e," móxhehéhe Jesus. ³⁷ "Naa mónéoné'seómevéhonevéhéhe?"
 móxhehéhe Pilate. "Naa néhetome. Tséxhésého'héhestáotséto
 hétséhéno ho'eva námé'ěstomevónóvo netao'o vo'ěstaneo'o
 hetómestótse. Tséoné'seómáhahtá'tose hetómestótse nááahtóó'e,"
 móxhehéhe Jesus. ³⁸ "Naa hénova'éto hetómestótse?" móxhehéhe
 Pilate. ^{39 40}

19

²⁵ Tséxhotóxáse'hoese Jesus a'e móhnéehevóhe heške Maryhevaho
 naa Mary hevésésone, naa Clopas tsévéstomose, Mary, máto
 móxhešévéhéhe, naa máto na'éstse Mary móxhéstáhehéhe
 Magdala, naa na'éstse hevovéstomóseono tséhoháméhotose.
²⁶ Tséstavóómose Jesus móstséhetóhevóhe heške, "Náhko'e,
 hétsetseha tsé'tóhe hetane hee'haheo'o." ²⁷ Nèhe'še móstséhe-
 tóhevóhe néhe na'éstse hevovéstomóseono, "Hétsetseha tsé'tóhe
 heškeo'o." Nèhe'še néhe hetane móstaosáneasevovóhnéhe-
 šehohevóhe Maryhevaho. ²⁸ Nèhe'še Jesus móstáhéne'enóhéhe
 tsééšéhešemáhesóhpéhóhto netao'o hová'éhe, móstséhehéhe,
 "Námanétáno." Móxhésenéhéhe tsé'éšéahtse'vé'néhetóxe'ohé
 ma'heónóxe'éstoo'o hákó'e évaveto. ²⁹ Hénéhéóhe móxho'táhanéhe
 hetohko, móhvé'šeó'otómo'enáhanéhe hová'éhe tsévé'òhkeéno'e.
 Naa tséstanéstovovóse tséhmanétanotsése móstaéséhe'kóova'ó'-
 tséhenovóhe hová'éhe hénéhéóhe hetóhkonéhéva, móstanovósé-
 ho'a'ó'tomóvóhenovóhe Jesusevaho hestseneva. ³⁰ Móstšěške'-
 nénootsé'tóhéhe néhe'še móstséhehéhe, "Hétsetseha ééšemáhe-
 néhesotse Ma'heo'o tséhešetanóse." Nèhe'še móstama'kěsta'éo-
 tséhéhe, móstanaeotséhéhe.

20

Jesus appears to his disciples

¹⁹ Tsé'éšéháehetóevetse Jesus hevovéstomóseono
 móhmano'éehévóhe. Mó'e'hohevovóhe mé'kono,
 móhněpo'óhenovótse he'nétoonótse. Nèhe'še hotáhtse
 móxxaetaemé'néetsé'toehevovóhe Jesusevaho. "Haaáhe,
 ována'xaetano!" móxhetaehévovóhe. ²⁰ Móhvóo'séhohenótse
 he'áhtsenótse naa tséxhe'koese hetoněšéváhe. ²¹ "Ována'xaetano!"
 móxhóséhetóhevóhe. "Ma'heo'o Tséhéhéto tséxhésého'méá'tóó'ěse
 hápó'e nétao'séhéseo'omeméa'tovatséme tséstó'setóxe-
 ma'heóneéestsése," móxhehéhe. ²² Nèhe'še móstatáxeomotómeo-
 tséhenotóhe Ma'heónemáhta'sóomaho. ²³ Móstséhetóhevovóhe,
 "Vo'ěstaneo'o tsémáheénanose hestávésévo'eétáhéstóvévo

John

màheasetanomóvóhéne naa néhe'še tsèhetóhéne, 'Ma'heo'o nééšéevamàheasetanomoo'o nestávésévo'eétàhestótse.' Naa mé'tó'e néhe tsésáa'énanóhese hestávésévo'eétàhestóvéno tsèhetóhéne, 'Ma'heo'o nésáa'éševonanomóéhénóvo nestávésévo'eétàhestóvéno.'"

Jesus and Thomas

²⁴ Néhe'xóvéva Thomas, na'éstse hevovéstomóseono (Hestahke, tséohkèhestoestse), móho'nóhvéséhoo'éstse. ²⁵ Móhmóne-nèhetóhta'haoehévóhe néhe hóséstse hevovéstomóseono, "Návóomone Jesus, Tséne'taestse!" "Eee, néme'héoné'seó-màhahtóvatséme ta'e ma'tataomevóohtomovo he'àhtsenótse naa tséxhe'koese," móxhehéhe Thomas. ²⁶ Tséstaéšeno'ke-ma'heóneéšeevetse hevovéstomóseono móxhósemano'eehevóhe, naa néhe'xóvéva móhvéséhóehéhe Thomas. He'nétoonótse móhnèpo'òhenevótse. Néhe'še hotàhtse móxxaetaehóse-mé'nééotsé'toehévovóhe Jesusevaho. "Haaahé, ována'xaetano!" móxhetaehévovóhe. ²⁷ Néhe'še móstsèhetóhevóhe Thomasevaho, "Nenáaséstse, néxhéve'hoohtótse na'àhtsenótse, naa tséxhe'kóhee'évóse néhno'máxanótse!" Névé'eévanetsésta, nééšetaomevóome!" ²⁸ "Šeaa, héehé'e, tséhema'heónéhamé'továtse naa néno'ne'tahe!" móxhetóhevóhe Jesusevaho. ²⁹ "Naa nééšeoné'seómàhahta hétsetseha tsé'éšetaomevóometo. Naa éoseepéva'etse vo'éstaneo'o tséoné'seómàhahtase hó'sáanèšekánomevóomá'éhévótse," móxhehéhe Jesus.

Acts

2

The Holy Spirit came

¹ Tséstáho'nèhe'xóvetse Pentecost tséohkèhestóhetse tséne'étamévose Jesusevaho móhmáhemóheeohtséhevóhe hénèhéóhe Jerusalem. ² Tséhnèšenáhoévose hénèhéóhe móstamáhe-néstóhenovóhe ta'se móhne'anóhehoháeoesta'háhanetséhe. Ma'heónemáhta'sóoma hotáhtse mónéséhanéhe. ³ Nèhe'se móstavóohtóhenovóhe tsé'ého'ásetse móstáhoestáhanetséhe hóvéhno he'ama hemé'konevo. ⁴ Nèhe'se hénèhéóhe Ma'heóne-

máhta'sómáhéva móhnèxhésema'xe-aseonétáhévenéstsé-otséhevóhe. ⁵ Naa máto nèhe'xóvéva Jews tséma'heónetanose, netao'o tséhéstáhesese móhvésého'móheeohtséhevóhe hénèhéóhe Jerusalem. ⁶ Tséstanéstomevóse tséxhoó'hepe'pe'évonetse móstáhé-

sèhetóeotséhevóhe. Tséstananéahtomevóse tséhe'enéstsevóse, mó'otoesetséstóhenovóhe. ⁷ Móstséhehevóhe, "Etónèšévèsesto? Tsé'tóhe émáhehéstáheo'o Galilee, ⁸ naa oha énéhe'enéstseo'o tséhe'enéstsevótse! ⁹ Totáhoesta nánèxhé'òhtséme Parthia, Media, naa Elam. Naa hóséstse máto éhéstáheo'o Mesopotamia, Judea, Cappadocia, Pontus, Asia, ¹⁰ Phrygia, Pamphylia, Libya a'e Cyreneveno, naa máto ¹¹ Crete, Arabia, Egypt, naa Rome. Naa oha hóséstse ékánomèhestáotseo'o hétséhéóhe ésáa-Jews-hévèheo'o, ésáanéhe'óhénóvo Jews hema'heónetanóhtóvévo naa oha nenóve'xóvéva námónèho'xéseotsé'toeneo'o tsés-Jews-hévévótse. Naa námáhenéstánóne tséhe'enéstsetse, émé'emetse netao'o Ma'heo'o hema'heóneéxo'eetáhestótse," móxhehevóhe. ¹² Móhmáhehoháatséstóhenovóhe, "Naa hé'tóhe étónèšetovátónèse?" hóséstse móxhehevóhe. ¹³ "Ee, móvá'nenonótovásé'séhevóhe," móxhehevóhe hóséstse. ¹⁴ Naa Jesus hevovéstomóseono móhmáheno'eóehevóhe hénèhéóhe, nèhe'se Peter móhnèhmé'-tsèhetóhevóhe, "Néspéveáahtove! ¹⁵ Násáanonótovásé'séhéme. Hováne'e éohkésáaméononótovásé'séhe. ¹⁶ Oha hétsetseha tséévèhesóotse hákó'e tótseha nèhe ma'heónéhóo'xeváhe Joel móhnèhešemé'èstóhéhe naa énéhetóxe'ohe

ma'heónòxe'èstóonéhéva.

3

A lame man is healed

¹ No'ka éšeeva Peter naa John móstatséhe'òhtséhevóhe hénéhéóhe ma'xema'heónemáheóne, mó'ésəto'sena'nòxe'òhéhanetséhe néhe'xóvéva mó'òhkéháoenáhtovéhanéhe. ² Vétséno móhnəxo'eotséhehevóhe na'éstse hetanóho, tséohkésáaməhnéhetsese hákó'e tséxhestáotsetsése. Mó'òhkeénanéhéhe a'e He'nétóone, Tsépévatamano'etse, mó'òhkehestóhehanetséhe. Néhestoha éšeeva hénéhéóhe móstaohkéhéenanéhéhe tséstó'seohkéhéhotsénomo'hése tsé'òhkésóhpəhnéstovetse. ³ Tséstavóómose Peterhevaho naa Johnevaho tséstaameéstəshnetsése ma'xema'heónemáheóne, móstavéestomevóhéhe ma'kaata. ⁴ Móstaéváhóotoe-vé'hoeotsé'tohevóhe, "Néhvé'hoomemeno!" móxhetaehevóhe. ⁵ "Hea'e hová'éhe náto'semétaenovo," móxhešetanóotséhéhe. ⁶ Peterhevaho móstséhetahevóhe, "Násáahema'kaataeméhéme, naa oha néstatséhešenétáhévevéstáhématséme: Jesus hevéhéstóva, 'Né'oháá'éstse naa né'évano'eamehnéstse!" ⁷ Peterhevaho móhvéstáhéotsémaehevóhe tséhnéhoveóeotsése. Móstató'néšeevapéveotséhanetsevótse hestse'konótse. ⁸ Néhe'še móhnəšema'xeka'a'xéhéhe. Móstaamekoká'a'xéhéhe, móstaésev'éòhtsémóhevóhe Peterhevaho naa Johnevaho hénéhéóhe ma'xema'heónemáheóne. Mó'amevóvého'ótóhevóhe Ma'heóneva. ⁹ Naa vo'əstanóho hénéhéóhe móhmaevóomaehevóhe tsééváhešeaməhnése naa tséno'heševóvého'ótóse Ma'heóneva. ¹⁰ Móhnanóehevóhe néhe vo'əstanóho, nea'háanehe tséohkeméhaeta'omónoo'éstse He'nétóone Tsépévatamano'etse, mó'otóesetséstóhenovóhe tsé'évaaməhnetsése.

4

Jesus is the only Savior

¹² Netao'o ho'eva Jesus éno'kevo'əstanévəstómanéheve.

8

Philip and an Ethiopian official

²⁶ Na'éstse ma'heónéhotse'ono móstséhetaehevóhe Philip, "Táhénéhé'òhtse hé'tóhe meo'o tsétatséhe'otse Gaza." ²⁷ Tséstanéšenáameohtsése tséma'kaataevé'ho'evəstse móhne'amó'eohtséhéhe. Móhvéhonotse'óhevomotáhohevóhe véhona'óho, Candace móxheševéhehevóhe, hénéhéóhe Ethiopia. Móhnəxhé'òhtséhéhe Jerusalem tséstatséhešéhéháóénase. ²⁸ Tséstaévaaméhóohtó'eohtsése néhe ma'kaataevé'ho'e mó'améhoéstóhéhe ma'heónòxe'éstoo'o tsémóxe'ohé ma'heónéhóo'xeváhe Isaiah. ²⁹ Ma'heónemáhta'sóomaho móstséhetaehevohe Philip, "Tanéheohé'tótse hé'tóhe amó'eneo'o!"

³⁰ A'e tséstáho'eoesta'xése móstanéstovóhevóhe néhe ma'kaataevé'ho'e, móxhoéstotséhéhe ma'heónéhóo'xeváheho Isaiah tséhetóxe'éstónetsése. Móstanéstovóhevóhe, "Néhéne'enahe tsé-

hoéstomo?"

³¹ "Hová'áháne," móxhetaehevóhe. "Násáahéne'enóh e tséhetóxe'ohé. Vo'éstane náme'véstáhema, náme'péve-mé'éstomoo'e tséhetóxe'ohetse hé'tóhe. Naa né'e'e-vonehnéstse!"

³² Héne tséaméhoésto mós-

tséhetóxe'ohéhanetséhe, 'Ta'se kósáéso tséamóoneanéstse óhto'sena'heséstse, hápó'e tsenéhešeamóoneane néhe tséto'sena'héstse. Naa máto tsé'tóhe kósáne ameo'káxévoséstse éohkésáape'pe'éstáheo'o, naa hápó'e néhe tséto'sena'héstse tsenéhešhe'kotoo'e. ³³ Naa tsé'tóhe tséto'sena'héstse tsenéševátamo'eehe, tsésáapévéhóhta'hané'séhéhe. Mähvé'na'héstse tóoneeto hevo'estanéhevestótse tséhová'áhanéhetse," móxhetóxe'ohéhanetséhe. ³⁴ Néhe'še néhe ma'kaataevé'ho'e móstséhetóhevóhe Philipevaho, "Néhmé'éstomevéstse! Néváésóho tsétotóxemose? Tsé'tóhe ma'heónéhóo'xeváhe mó'étaometotóxemahtse naa móhe vo'estanóho tsénétáhétsese énéhetóho?" ³⁵ Néhe'še Philip móhmé'éstomevóhevóhe néhe ma'kaataevé'hó'e tséhešétovátotse. Móhpévetotóxemóhevóhe Jesusevaho. "Jesus nea'háanéhe tséna'héstse," móxhehéhe Philip. Naa néhe ma'kaataevé'ho'e móstaosáaneoné'seómáhahtovóhevóhe Jesusevaho. ³⁶⁻³⁷ Móstanéšeamó'eohtséhevóhe, néhe'še móstáho'ó'èhnéhevóhe mahpe mósséeháhanetséhe. Néhe'še néhe ma'kaataevé'ho'e móstséhetóhevóhe Philipevaho, "Heta'háanehe mahpe. Heá'èháma néme'né'e'óestaáhe?" ³⁸ Móstaéno'èhnéhevóhe hénéhéóhe a'e máhpeva. Móstáhómevonéhnéhevóhe. Naa hénéhéóhe móstae'óestaáhnóhevóhe. ³⁹ Tséhne'évaonóhnévóse móho'nó'évavóómótse Philipevaho. Néhe Ma'heónemáhta'sóomaho móstaévaaseohé'toehévóhe. Naa néhe ma'kaataevé'ho'e móstaéváhóseasétó'eohtséhéhe. Móhpévetanóhéhe. ⁴⁰ Philip móstásó'hovéhóehéhe Ashdod. Móstaametóxema'heóneéestséhéhe ta'e tséstáho'eohtsése Caesarea.

9

Saul begins to follow Jesus

¹ Nèhe'xóvéva Saul mó'òhkeaméhó'xemòhevóhe tséne'étamétsese Jesusevaho, mó'òhkeno'na'hátanó'tovòhevóhe. Móstàho'èhótòhevóhe ma'heónevé'hó'e tséháa'ého'oesenátsese. ² Móhvéestomevòhenótse mòxe'éstóonótse tsénèhetòxe'òhé-tsee'èstse tséto'seohkéheséváénòse he'óho naa hetanóho tsééšene'étamétsese Jesusevaho naa tsésto'seno'eévatséhe'otséose Jerusalem. Móstao'setséhe'òhtséhéhe Damascus tséto'semae'-éemóheeòhtsétsese Jews. Mósto'sevóo'sèhohéhe héne mòxe'éstóonótse tséstàhévéesto. ³ Tséstaéšeto'sèho'eohtsése Damascus, móhma'xeanòhevó'ho'káséotséhanetséhe tséhnèšenáameòhtsése. ⁴ Móstapoo'èšemahtséhéhe ho'eva, nèhe'se vo'èstanóho móhnèxhoó'hevèhaehevóhe, "Saul, Saul, néamèhávéséve'tove!" ⁵ "Mónénéehove Ma'heo'o?" móxhetòhevóhe. "Jesus nánéehove, néma'xeamèhávésévo'eeše. ⁶ Evaoháá'èstse, taésto'eohtséstse tséhéóhe máhoéstóva! Naa hénèhéóhe néstsemé'èstomóne tséto'sèhešéveto," móxhetaehevóhe. ⁷ Nèhe hetanóho tsévé'òhtsémaese Saul móhná'taehehevóhe. Móhvésenéstòhenovóhe héne éestsestótse naa oha vo'èstanóho móho'nóhvoomovótse. ⁸ Tséstaévaohaata'òse Saul móstàhéne'enòhéhe tséhešéó'ó'énèse. Nèhe'se nèhe hetanóho móstatsèhetóoneanaehevóhe Damascus. ⁹ Na'hee'èše mó'ó'o'enèhéhe, naa nèhestòhéé'èše móho'nóhméseestse. ¹⁰ Naa na'èstse tsééšene'étaméstse Jesusevaho, Ananias mó'òhkèhestóhehéhe. Móhvo'èstanéhevèhéhe hénèhéóhe Damascus. Móhvóo'sèhaehevóhe Ma'heóneva hová'éhe, "Ananias!" "Hénová'éto, Tséne'tàheto?" móxhehéhe. ¹¹ "Tatséhe'òhtséstse méónéva Tséxanovo seohkéhestohe. Tatséhe'òhtséstse tséxhoo'èse Judas. Hénèhéóhe éhoo'e hetane, éamèháóéna, énèxhèstahe Tarsus, Saul éheševéhe. ¹² Návóo'seho hová'éhe, névóoma tséxháoenavomotaose tsésto'seévavóósánèse. Naa hétsetseha nétàhésetšèhešeméa'továtse Judas hemàheóne. Ma'tàho'èhneto, tanéstao'o, 'Naa Saul?' hetoo'o Judas," móxhetaehevóhe Ma'heóneva Ananias. ¹³ "Šéaa! Náéšénéstomónenótse tsé'tóhe Saul tséévèhešeamèhávésévo'éeóse tsééšeoné'seómàhahtátsese hénèhéóhe Jerusalem. ¹⁴ Naa nánò'nèhetàhtomóne hétséhéóhe móho'eohtséhéhe, éno'eohtsénòsestótse mòxe'éstóonótse tsénèhetòxe'òhétsee'èstse tsésto'seohkéhešèheséváénòse netao'o vo'èstanóho tséne'étamétsese Jesusevaho," móxhetòhevóhe Ma'heóneva. ¹⁵ "Naa tanèševàhtometséhe'òhtseo'o! Nánèhešemonenótse tsé'tóhe Saul tsésto'seohkema'heóneéestséstovòse netao'o vo'èstanóho, heva Jews, naa tsémàhevèhonevetsese, naa máto hópahpa oxése tséhestàhétsese. ¹⁶ Naa nàhtano'nèheševóó'sého tséto'sèhešèhávésévo'eese hétsetseha tséhvé'ease-néhevo'èstanéhévé'tovòse Jesusevaho," móxhetaehevóhe

Ma'heóneva Ananias. ¹⁷ Ananias móstaosáanenèhe'òhtséhéhe tséxhoetsése Saulhevaho tséstó'séháoenavomotáóse. Móstséhetòhevóhe Saulhevaho, "Hóovehe, nénéstóvo Jesus tséhne'ameohtseto. Naa hétsetseha hétséhéóhe nánéstšéhešeneenahe tséstó'séháoenavomotáhátse tséstó'seévavóosaneto naa tséstó'seno'eamáheto Ma'heónemáhta'sóoma." ¹⁸ Se'ea'e a'e móstaévavóosanéhéhe. Móstaoháeta'òhéhe, naa móstano'e'óestaáhehéhe. ¹⁹ Nèhe'še móstaévaméséhehéhe, móstaévavé'šepévomóhtáhehéhe.

Aeneas is healed

³² Peter tsé'ametóxema'heóneéestsése móstáho'eohtséhéhe máhoéstóva Lydda mó'òhkèhestóhehanetséhe. Hénéhéóhe tsévo'èstanéhevése tsééšene'étamévose Ma'heóneva, móstanáho'òhtsévóhevóhe. ³³ Hénéhéóhe móhvóomóhevóhe hetanóho Aeneas, móxheševéhehevóhe. Mó'èšenanéhéhehe na'nóhtóheaa'e, móxhe'konetó'omáhehéhe. ³⁴ Peter móstséhetòhevóhe, "Aeneas, hétsetseha Jesus néévapévomóhtáhé'seha. Ohaa'èstse, pévánótse nešéšestótse, naa táhóo'otsestséstse!" Móstó'néšenéhešoháeta'òhéhe.

³⁵ Lyddaheveno naa a'e Sharonheveno, hénéhéóhe tsévo'èstanéhevése tséstavóomaa'èse Aeneas tséssáa'évananéhéése móstavéseasene'étamèhenovóhe Ma'heóneva.

Dorcas comes back to life

³⁶ A'e móxho'táhanéhe máhoestótse Joppa tsé'òhkèhestohe, na'èstse he'e Dorcas móxheševéhehéhe, héne véhestótse Dorcas, Váotseváhé'e, mó'òhkèhestóhehanéhe. Mó'oné'seóme-ne'étamèhenotóhe Ma'heóneva. Mó'òhkeamevéstáhémósanéhéhe naa mó'òhkeno'eamepéve'tovóhevóhe tséháo'omenéhétsese.

³⁷ Nèhe'še Dorcas móstáhámóhtáhéotséhéhe, móstanaehéhe. Tséstaéšéénéhóxe'anése móstae'eotséhohevovóhe he'amémáheóne.

³⁸ Tséne'étamese Ma'heóneva hénéhéóhe Joppa, tséstanéstomónévose tséhešéhoetsése Peterhevaho a'e hénéhéóhe Lydda, neše hetaneo'o móstáhéonóeoese móhevovóhe, "Néhvé'òhtseme!" móxhetóhevovóhe Peterhevaho.

³⁹ Móstaosáneasevé'oohémaehevovóhe Peterhevaho. Tséstaéváho'eohévose móstae'eohé'tovóhevovóhe Peterhevaho he'amémáheóne. Háesto hótóxaa'é'eo'o móxhoehevóhe, móhma'xea'xaaméhevóhe. Móhvóo'séhaehenótse netao'o hone'óonótse Dorcasevaho tsémanéstóotáhavose. ⁴⁰ Nèhe'še Peter móhmáhehóoneenáhnohevóhe. Móhnéšenéstanéohéhe tséhnéšenáháónáse. Móstséhéhehe, "Váotseváhé'e, né'évato'èstse!" Móstó'néšéévatótoeotséhéhe. Tséhvóomaa'èse Peter móhne'évatomóhtónoéotséhéhe. ⁴¹ Peter móhvéstáhéotsémóhevóhe tséhne'évanéhoveóeotsetsése. Nèhe'še Peter móstaéva-onóomóhevóhe néhe hótóxaa'e'o naa máto tsééšéoné'seómáhahtase. Móstavóo'séhóhenotóhe tsééšééváhešeametanénetsése Dorcasevaho.

⁴² Naa tséstamähenéstomónévöse néhe vo'éstaneo'o hénéhéóhe Joppa, háesto móstaaseoné'seómáhtahevóhe. ⁴³ Naa Peter móstanéšenénóvoehéhe hénéhéóhe Joppa. Mó'á'enaehévóhe na'éstse hetanóho, Simon, mó'òhkèhestóhehevóhe, mó'òhkèho'nénèhevóhe.

10

Peter and Cornelius

¹ Hénéhéóhe Caesarea tsé'òhkèhestohe móhvo'èstanéhevèhéhe na'éstse véhonenótáxéve'ho'e, Cornelius móxheševéhehéhe. Móho'nón-Jew-hevèstse. Móhvéhoneve'tovóhevóhe nótáxév'hó'e tséhéstáhétsese Italy. ² Móxhoháema'heónetanó'heónevèhéhe. Mó'òhkeaméháoenáhevóhe tséhnéehovèse naa tsévésèstanovemaese. Mó'òhkema'xemétóhéhe ma'kaata tséháo'omenéhétsese. ³ No'ka éšeeva hea'e tséhna'nóxe'òhetse móhvóo'sèhehéhe hénová'étsénèse. Móxho'èhótaehévóhe na'éstse ma'heónèhotse'ono. Hevèhéstóva móhnèhvé'ševéhaehévóhe. ⁴ Cornelius móhná'taehaehévóhe, otaxa móhma'xevé'hoomóhevóhe néhe ma'heónèhotse'ono. Nèhe'se móhmónetsèhešenéstovóhevóhe, "Hénová'éto tséhésèho'èhneto?" Naa móstšèhešeno'éstóehévóhe, "Ma'heo'o énésta néstáoenahótse, naa éno'nèhešéhéne'ena tséohkéheševéstáhémóse tséháo'omenèhese. ⁵ Naa hétsetseha tatsèhešemea'éstse hósèstse hetaneo'o Joppa tsetanó'otséhovo na'éstse hetanóho Simon Peter éheševéhe. ⁶ Eho'e hénéhéóhe Simon hemáheóne, ého'tatse hemáheo'o a'e tséhmáhoémohatse." ⁷ Tsé'èšenèhetaa'èse móstaévano'o'tsé'toehévóhe néhe ma'heónèhotse'ono. Cornelius móstaosáaneonóomóhevóhe neše hestotse'ono naa na'éstse nótáxév'hó'e tséohkevésèháoená'tovótsese Ma'heóneva. ⁸ Móhmáhemé'éstomevóhevóhe netao'o, nèhe'se móstaasetšèhešéméhénótóhe Joppa. ⁹ Tséstavóona'otse tséstaéšeto'sésétovoestatse móstaéseto'sèho'eohtsèhevóhe. Vétséno móstae'héhaoenáhéhe Peter hénéhéóhe he'amémáheóne. ¹⁰ Móstaoseeno'háeanáotsèhéhe. Vétséno mó'amèhomóséstovèhanetséhe, móstavé'naóotséotsèhéhe. Ma'heo'o móhvóo'sèhaehéhe hová'éhe. ¹¹ Móstavóohtóhéhe he'amó'omééno tsésta'ta'eohtsetse. Naa móhnèhmé'e-anóhoésenáhéhe koeš'hóno móstoo'èhehéhe. ¹² Hénéhéóhe móstáhoehévóhe netao'o hováhne, hópahpa š'éšenovoto, naa heováestse vé'késeho tséhestase. ¹³ Móstanéstovóhevóhe, "Peter, to'éstse! Na'xenano tsé'tóhe naa mévenano!" ¹⁴ "Šeaa, Tsé'ne'táheto, hová'áháne, náme'tónèšéhémevoo'o! Tsés-Jew-hévètse náohkésáanèhešè'hanéhéme." ¹⁵ Nèhe'se móxhósetsèhetaehevóhe, "Névè'nèheve, Ma'heo'o énéhevoo'o netao'o hová'éhe éto'semáhemésèstove!" ¹⁶ Na'ha móhnèhestóhehéhe, nèhe'se móstaéváhe'amoésenáhéhe néhe koeš'hono. ¹⁷ Peter tséssó'-nóhtovetanó'to netao'o tséhešetovátotse, néhe hetaneo'o Cornelius tsétaméase móhne'èšèho'èhnèhevóhe tséxhe'nétoonéhevetse. ¹⁸ "Ehoehe Peter?" móxhešenéstáhevóhe. ¹⁹ Peter tsséssó'nèšená-

amenóhtovetanó'to tsévóóhto, Ma'heónemáhta'sóomaho móstséhetaehévóhe, "Na'he hetaneo'o ného'hénóhtsevóomáá'e. ²⁰ Táhéve'hoomenano, naa taněševé'óhtsémóóno! Náho'méanoto." ²¹ Peter móstaosáaneanóheohéhe, móstséhetóhevóhe néhe hetanóho, "Nánéehove tsénóhtse'ovóse. Hénová'e tséhésé-ho'ěhnése?" ²² Móstsěhešeno'ěstóehévóhe, "Véhonenótáxéve'ho'e Cornelius, náněhméa'tóéne. Epévěhetaneve tséohkěháoenatovótse Ma'heóneva. Naa éno'máhepévatamáá'e Jews. Na'ěstse ma'heóněhotse'ono móhněhetaehévóhe tsésto'senó'otsěhaneto komaáhe néto'sevésema'heóneéestséstovo." ²³ Peter mó'óhtaané'sěhohevóhe. Tséstavóona'otse Peter naa hósěstse tséoné'seómáhtase móstavé'óhtsémóhevovóhe néhe hetanóho tséstaéváhóo'óhtsetsése. ²⁴ Tséstáhósevóona'otse móstaéváho'eohtsěhevóhe Caesarea. Néhe véhonenótáxévé'hó'e móstonóomaehevóhe. Néhe nótaxéve'ho'e mó'ěšéahtse'e-onóomóhevóhe hevóohestoto naa hevésenóho. ²⁵ Peter tséstáho'eohtsése, néhe véhonenótáxévé'hó'e móhmásěststóehévóhe. Móstaněšeněstanéoeotsé'toehévóhe, móstano'easěháoenat'oehevóhe. ²⁶ Néhe'se Peter móstséhetóhevóhe, "Évaohaa'ěstse, hápó'e nává'nevésěhetaneve tsěhešěhetanéveto." ²⁷ Tséstaameéstsěhněvóse máheóne móssó'eameéestséstovóhevóhe néhe véhonenótáxévé'hó'e. Hotáhtse móxhoháatanevoněhehevóhe vo'ěstaneo'o. ²⁸ Peter móstséhetóhevóhe, "NésáaJews-hévěhémé naa nénéhešěhéne'enánóvo tsěhešě-Jew-hévéto, naa tsé'tóhe Jews éohkěsáavěsta'ěstsemóhevo tsénětáhtsése vo'ěstanóho. Ma'heo'o námóneněheševóo'seha hováneehóho ésánětáhévatamóheho. ²⁹ Naa hětsěhéóhe náhésěho'ehne tsésto'seéestséstóvatsése, nákanome-Jew-heve. Naa hénová'e tsětáhéseonóomése?" ³⁰ Néhe véhonenótáxévé'hó'e (Cornelius) móstséhetaehévóhe, "Névěé'ěšě étaěšeněhe'xove hea'e tsěhna'nóxe'ohe tséněšenáháóénátó tsěhéóhe namáheóne, hetane émé'nééotse, éma'xevó'ho'ěho'hévatamaáhe. ³¹ Nátsěheta, 'Ma'heo'o énésta něstáoenáhtótse, naa éno'něhešěhéne'ena tséohkěheševéstáhémóse tsěháo'omeněhese." ³² Naa nánó'tsěheta, 'Naa hětsetseha tatšěhešemea'ěstse hósěstse hetaneo'o Joppa tsetanó'otsěhovo na'ěstse hetanóho Peter éheševéhe. Ehoo'e héněhéóhe Simon hemáheóne, ého'tatse hemáheo'o a'e tsěhmáhoémohatse,' náheta néhe hetane. ³³ Móhno'tsěhetaehévóhe Cornelius, "Se'ea'e nétaonóeoosemátse, népévěho'eohtse. Hětsěhéóhe náma'xema'heónemóheeohtsěme. Náněstomónetanó'tomóvónóne tséto'sěhetaětse Ma'heo'o. Něssá'me'ěstomeve tsěheese!" ³⁴ Peter móstséhetóhevóhe, "Námóneněhešěhéne'ena Ma'heo'o émáheséestátamóho vo'ěstanóho. ³⁵ Hó'něšekánóměhéstáhětsése oxése, Ma'heo'o émáhešěešě-onó'átomóho tsěháoenat'oesse naa tséno'eonó'evó'ěstaněhevetsése. ³⁶ Hé'tóhe éeststótse ésééso Jesus tsěxhešěéestséstovóse néhe Jews, Ma'heo'o émáheono'átomóho tsěháoenat'oesse naa

tséno'eonó'evó'èstanéhevetsese. Eno'eována'xáavamo. Hena'háanéhe Ma'heo'o tséxhésého'mea'àse Jesusevaho tséhešeno'kene'táhetsése. ³⁷ Hea'e nééšenéstomóné'tánóvo tséhésó hénéhéóhe Judea. Mótšéhešasétséhesóhanéhe: John tséohkee'oéstaáhóvátse móhnéhetóhevóhe netao'o vo'èstanóho tséstó'see'oéstaáhetsése. ³⁸ Jesus móstavésého'èhnéhehe, móxhéstáhehéhe Nazareth tséno'oeme Galilee. Naa móhnéxhésóhanetséhe Ma'heónévéstóva. Móhno'néheševéstáhémaehévóhe Jesus tséstaohtóxevéstáhémósánése naa tséstaohtókeno'hóesta'hamóse hávéséve máhta'sóomaho. ³⁹ Nánéhove naa máto hóséstse vo'èstaneó'o nátó'vé'óhtsémóne Jesus, naa náno'vóóhtánóne netao'o tséheto'eétaese Israel naa Jerusalem. Ehótóxáse'hohe. ⁴⁰ Naa oha na'héé'ěše éévaametanéne'séháá'e Ma'heóneva. Naa náéváhóseoné'seómevóomóne tsé'évaametánéne, náno'vése'hanámóne. ⁴¹ Tahta ésáamáhévóoméhe, oha tséhetaa'monese Ma'heo'o tséstó'setóxemé'emóvóse Jesusevaho. ⁴² Ma'heo'o náhnéhtaene tséstó'sepévemé'éstomevótse vo'èstaneó'o tséhešenéhetóhóotóse Jesusevaho tséstó'sého'emaovotsése tsésó'eametánénetsese naa tsééšenaetsese. ⁴³ Tótseha hákó'e néstóxévóse ma'heónéhóo'xeváheono éhnéhešemé'èstánóvo tséne'étamese Jesusevaho tsemáheasetanomóhénóvo hestávésévo'eéstáhéstóvévo hevéhéstóva Jesus. ⁴⁴ Peter tséhnéšenáameéestsése netao'o néhe vo'èstaneó'o hénéhéóhe tséahtomónese móhnéxho'eohé'-toehévóhe Ma'heónemáhta'sóomaho. ⁴⁵ Hóséstse néhe Jews tsééšéoné'seómáhahtase tsévé'óhtsémaese Peter móxhoháe'otóesetséstóhenovóhe tsé'tóhe vo'èstaneó'o tséxho'eohé'tóévóse Ma'heónemáhta'sóomaho tséssáavé'Jewhévéhévóse. ⁴⁶ Móstanéstovóhevóhe tsénétáhévenéstsetsése tséhvóvého'otovóse Ma'heóneva. ⁴⁷ Néhe'se Peter móstséhetóhevóhe néhe Jews, "Tsé'tóhe vo'èstaneó'o évésého'eohé'tóévóho Ma'heónemáhta'sóomaho hápó'e tséhešého'eohé'tóétse. Naa néhe'se tseno'vésee'óestaáheo'o. ⁴⁸ Peter móstaosáanenéhehehe, "Sá'e'óestaaha hevéhéstóva Jesus!" Naa móstséhetáehévóhe néhe vo'èstanóho, "Néme'éšenenóvoo'e!"

12

Herod causes trouble for the church

¹ Néhe'xóvéva Tséma'xevéhónevéstse Herod móhnéševátamo'eéhohevóhe hóséstse tséne'étamé'tovóvóse Jesus. ² Néhe na'éstse Jesus hevóvóstomóseono Jamesevaho, John he'neho, mó'é'eno'továvo'óhnóhevóhe. ³ Herod tséstanéstomónése néhe Jews tséhešepévatséstotsése tséhešévése, móxhóséheseváenóhevóhe Peterhevaho. (Vétséno móxho'néhe'xóvéhanéhe Passover.) ⁴ Herod móstaéstanóhevóhe Peterhevaho too'èhémáheóne. Móhnéhetóhevóhe néhe nótáxévé'hó'e, "Ne'evávoomóhéne!"

Móhnévovàhehevoéhe tséto'sene'evávoomaese. Herodevaho mósto'séhóhta'hané'séhaehevóhe Peter hénéhéóhe tahta ma'éšéénema'heóno'eétáhéstovetse Passover. ⁵ Naa Peter tséhněšenátoo'eese néhe tsééšéoné'seómáhahtase mó'améháoenavomotàhaehevóhe.

Peter is rescued

⁶ Tsésto'seméohóhta'hané'séhaa'èse Herodevaho, Peter tséhněšenánaóotsése, něše nótàxévé'hó'e móhne'evávoeóe'-toehevóhe, móstapàhoetoo'èhehevóhe Peter he'àhtseneva. Naa máto něše nótàxévé'hó'e móhne'evávoohtóhenovóhe héne he'nétoo'o.

⁷ Móssó'hovéxaetaemé'néeotsé'toehevóhe na'éstse ma'heóněhotse'ono hénéhéóhe naa móhma'xevó'ho'káséve-maeotséhanetséhe hénéhéóhe too'èhémáheóne. Naa néhe ma'heóněhotse'ono móstamáxanaehevóhe Peter, móstásé'a'ó'haehevóhe. "Onótoveto'éotséstse! Exa'o'sanéstse!" móxhetaehevóhe. Naa héne tséméhaevé'šepàhonóehese móhněššéšéotséhanetsevótse. ⁸ Naa néhe ma'heóněhotse'ono móstséhetaehevóhe, "E'èha'óoestse naa e'seéstse'henáotséstse, něhe'še néxhó'e'ovéstse!" ⁹ Peter móstaosáanéhóehó'e'ovóhevóhe hénéhéóhe too'èhémáheóne. Móho'nóxhene'eno tséhéseněhesóotsetse, "Hea'e nává'neováxe," móxhešetanóhéhe.

¹⁰ Naa hénéhéóhe móstaamésóhpeohé'tovóhevovóhe tséne'evávoosanétsese. Naa tséstáho'èhnévóse he'nétóóne móstataomeóněstaotséhanetséhe. Tséstáhóva'xévóse, móstaněšéameohtséhevóhe. Naa taehó'ótóva néhe ma'heóněhotse'o móstàxetae'évavoneotséhéhe. ¹¹ "Naa nátaéšéhéne'ena hé'tóhe éoné'seómo Ma'heo'o móho'méaoohéhenotóhe hestotse'ono. Naa náne'évavo'èstanéveha tséto'seméhaehešé'tóó'èse Herod naa néhe máto vo'èstane'o," móxhešetanóotséhéhe. ¹² Něhe'še móstatséhe'òhtséhéhe hénéhéóhe Mary hemáheóne, John Mark heške, něhéóhe móhma'xemóheehéhtséhevóhe vo'èstane'o móhma'xéháoenáhevóhe. ¹³ Naa Peter móstakó'konóhenéhéhe, naa na'éstse kàse'éeheho tséstáho'eoese he'nétóóne, ¹⁴ tséstá-nanéahtovóse Peterhevaho, móstaosepévetanóotséhéhe. Móstaévaveohehéhe, móho'nóstaéšeta'ta'enomevótse. Móstatséhehéhe, "Peter éamóeóó'e anóséma." ¹⁵ "Móné-máséháne'e," móxhetaehevóhe néhe vo'èstanóho tsémáhehoétsese. Móho'nóhnehnetameotséstse, "Náhetóme," móxhehéhe néhe kàse'éehe. "Hea'e Peter hemáhta'sóomaho," móxhóséhehevóhe néhe vo'èstane'o. ¹⁶ Naa Peter móhněšeaméhetósekó'konóhenéhéhe. Ta'máhove'še móstata'ta'énomovóhevovóhe, naa tséstavóomovóse móstaotóesetanóotséhevóhe. ¹⁷ Peter móstaévóhóovóhevóhe tsésto'séhe'kotoetsése. Něhe'še móhněhetóhta'haevóhevóhe tsééváhešéhóeotséhaa'èse Ma'heóneva něhéóhe too'èhémáheóne. "Naa táhéněhetóhta'haovóhéne James naa hóséstse tsééšéoné'seómáhahtase," móxhehéhe. Móstaévaaséhéhe.

¹⁸ Tséhnéméovóona'otse móhma'xepe'pe'eotséhevóhe néhe tséohkene'evávoosanese hénéhéóhe too'éhémáheóne. "Naa Peter? Éhováne'e, étóněšéveséstse?" ¹⁹ Naa Herod móstséhetóhevóhe taamaahe henótáxemo, "Táhénóhtsevóoma Peter!" Móho'nó'évátóněšemé'ovovótse. Néhe'se Herod móhvovóhpona'ovóhevóhe néhe tséohkene'evávoosanétsese, néhe'se móhnovósená'hohevóhe. Néhe'se Herod móstáhé'óhtséhéhe Judeaheveno, móstátséhe'óhtséhéhe Caesarea. Móhnonóvoehéhe.

Herod dies

²⁰ Hó'ótóva Herod mó'oseemomáta'etanó'tovóhevóhe néhe vo'éstanóho tsévo'éstanéhevetsese Tyre naa Sidon. Néhe vo'éstanóho móstao'seonéséhévvóvánhé'toehevóhe. Tséstáho'éhnevóse Herod hemáheóne, móstaéxa'é'ovóhevovóhe néhe hetanóho tsého'eamanétsese hénéhéóhe, Blastus mó'óhkéhestóhehevóhe tsésto'sevéstáhémáévóse ma'taéestséstovovótse Herodevaho. Néhe'se móstaése-vé'óhtsémaehevovóhe Blastusevaho tséstáhéveestomevovóse nanóvántsestótse Herodevaho, tséhne'óhkéhésotse hestámévo hénéhéóhe Herod hesto'eva. ²¹ Tséstáho'néhe'xóvetse Herod móhma'xeé'sésanéhéhe. Móstáhonoehéhe véhonetáxe'séestova. Móhma'xeéestséhéhe. ²² Néhe tséáahtóese mó'asepe'pe'éstáhevóhe, móstséhehevóhe, "Ta'se Ma'heo'o ééveéestse!" ²³ Sé'ea'e na'éstse ma'heónéhotse'ono móhnéxho'héhaomóhtáhé'séhévaenaehévóhe Herod tséhvé'pévátséstó tséévéhetaa'ése néhe vo'éstanóho naa tséssáa'onemóése Ma'heóneva. Herod móstaméškésónevo-móhtáhéotséhéhe, naa héné móstavé'séhováneehéhéhe. ²⁴ Néhe'se onétáhtse Ma'heo'o heéestséstótse móstama'xéhe'néva'óhanetséhe. ²⁵ Barnabus naa Saul tséstaéšemá'sema'heóneéestsévóse, móstaévatséhe'óhtséhéhevóhe Jerusalem. John Markevaho móxho'vé'óhtsémaehevovóhe.

16

Paul and Silas in jail

²² Ho'emanéheono móhnéheto'emanéhevóhe tsésto'sené'sésané'-hamevóse Paul naa Silasevaho, néhe'se móhvé'he'eohehevóhe. ²³ Tsé'ésémá'sevé'he'eohnovóse móstanovóseéeseóéšemóhevovóhe too'éhémáheóne. Naa nehe tséohkene'evávoosanéstse móstséhetáhevóhe tsého'emanétsese, "He'konépévene'evávooma!" ²⁴ Hákové'náháóhe hestóxemé'óne mó'a'e'senéhpo'hohevóhe. Móhvé'se-tó'hoehenovóhe ma'kaataeva. ²⁵ Sétóhtaa'eva Paul naa Silas móhvovóho'ótóhevovóhe Ma'heóneva. Néhe tsévesetoo'éhese mó'áahtóehévovóhe. ²⁶ Néhe'se ho'e móhma'xemomó'otséhanéhe. Héne he'nétoonótse too'éhémáhéóne móhmáheta'ta'o'óhanetsevótse. Néhe tséméhaemáheto'éhese móhmáhešéšéotséhanetsevótse tséméhaevé'setoo'éhévoséstse. ²⁷ Naa néhe tséohkene'evávóósánéstse móstášé'seo'ha'óehéhe tséhmomó'otsetse ho'e. Tséstavóóhto he'nétoonótse tséhmáheta'ta'eóetse, móxhóhnee-

nèhešetanóotséhéhe, "Mótaéšemàhehóesóhpa'xèhevóhe."
 Móstáše'xa'hahtséhéhe hemotšěške, mósto'sena'xévaenàhtséhéhe.
²⁸ Paulhevaho móstáhpe'e'hahétséstóehévóhe, "Névé'nèhešéve!
 Násó'màhehoéme." ²⁹ Nèhe'se móxheseváenòhéhe vó'ho'kásé-
 nàhnestótse, móstaéséhétséhetóeotséhéhe too'èhémàheóne.
 Mó'oseehéhpòheotséhéhe, móspévenonoma'xéhéhe,
 móstanéšenèstanéoeoetsé'tovòhevóhe Paul naa Silasevaho.
³⁰ Nèhe'se tséstaéšéhóehé'tóvòse móstatšehéšéhóo'otséhohevóhe
 hemàheóne. Móstséhetòhevóhe, "Hápó'e náme'tóněše-
 vo'èstanévéháne?" ³¹ "Naa nénéehove naa nevo'èstanemo
 máhvé'ne'étamése Jesus nèstsemàhevo'èstanévèhanéme,"
 móxhetaehevóhe. ³² Nèhe'se móstamónemàhepévemé'èstomóe-
 hevovóhe tséhešetováhetsése Ma'heóneva. ³³ Tséssó'taa'évetse néhe
 hetane tséhvovóhnèhešéhaévòse tséhvé'he'eohévòse Paul naa
 Silasevaho, nèhe'se tséhnéehovése naa hevo'èstanemo móhmàhe-
 e'óestaàhehevóhe. ³⁴ Nèhe'se móhmónèhoxomaehevovóhe.
 Tséhnéehovése naa hevo'èstanemo móhvé'šéhetótaetanòhevóhe
 tséhmóneasene'étamevòse Ma'heóneva.

17

Paul in Athens

¹⁶ Paul tséhnéšenátonóómòse Timothy naa Silasevaho hénéhéóhe
 ma'xemàhoéve'ho'eno Athens tséhestóhetse, móhvóomòhevóhe
 háesto aèstomema'heono. Naa hène móhvé'šéhávésévetanóotséhéhe.
¹⁷ Naa móstatséhe'òhtséhéhe tsé'òhkemóheehóhtséstovetse tséstó'se-
 ma'heóneéestséstovòse néhe Jews naa nóhásóháma vo'èstanóho
 tsévésého'héháoenatsese. Naa hová'éhe tsé'òhkèhohtóvàhtovetse
 hénéhéóhe máto mó'òhkema'heóneéestséhéhe. ¹⁸ Hóséstse néhe
 móhmano'éehevóhe Epicureans naa Stoics, mó'òhkèhestóhehevóhe.
 Mó'òhkeó'evotaehevóhe. "Naa néváéso tsé'tóhe, ta'se
 tsémàhehéne'eno hová'éhe?" hóséstse mó'òhkèhehevóhe. "Naa
 tsé'tóhe Jesus tsétotóxemose tsé'tóhe Paul, hea'e na'èstse ma'heo'o
 oxése tséhéstaestse. Naa éohkeno'totóxésta tsé'évaametánénès-
 tovetse," hóséstse mó'òhkèhehevóhe. Naa móxhéne'enátanó'tomó-
 vòhenovóhe hène tsétotóxéstotsése. ^{19,21} Móstatséhe'otséhohevovóhe
 Paulhevaho tsé'òhkemóheehóhtséstsesé Areopagus tsé'òhkèhestóhese.
 Néhe vo'èstane'o tséhéstáhese Athens naa máto oxése
 tsénèxhé'òhtsese mó'òhkèhetósetotóxéstòhenovóhe hová'éhe
 tsémónatséstomévòse. "Naa néhmé'èstomevemeno hé'tóhe
 tséametotóxéstomo! Námónátséstánóne ²⁰ naa éno'eotóéso.
 Náhéne'enátanó'tánóne hène tséhešetováto," móxhetaehevóhe.
²² Paul móstaosáanemé'néehéhe maeto. Móstséhetòhevóhe,
 "Tséhéóhe tséhéstáhese Athens, ²³ tséévèhetaa'vóóhtómo netao'o
 hétséhéóhe nemàhoéstóvévo, návóomoo'o hoháesto heováestse
 tséma'heónatséstomáse néháoená'tánóvo. Mónéoseehoháe-
 ma'heónetanòheméhe. Hópahpa na'èstse étséhetóxe'ohé,

"Tsésáahéne'enóseonévééstse." Esáakánoméhéne'enóseonévéhe néohkésó'háoena'tovovo. Naa néhe nétao'semé'éstomévatsénóvo.
²⁴ Tsé'tóhe nea'háanéhe Ma'heo'o tsémáhemanestsése netao'o hétséhéóhe ho'eva naa he'amo'omééno. Naa éno'máho'emáóhta netao'o hová'éhe. Esáavésevo'èstanéhévéhe máheóne vo'èstane tsévá'nemanestsése.
²⁵ Naa hováneehóho ésáane'étaméhenoto. Onétáhtse néohkene'étaménone.
²⁶ Ma'heo'o tsémanéóhtse na'èstse hetanóho tóoneto hevo'èstanemo évoo'séhóho tósa'e tsésto'se-vo'èstanéhevetsése naa máto tsésto'sého'néhe'xóvetse. Hámó'óhtse hénéhéóhe mónénèhvéséhéstáhehemanéhe.
²⁷ Máto Ma'heo'o móxhésenèhešemáheéxanóhéhe tsésto'senóhtséóhtsé'toese. Naa ésáahótsemé'ohéhe. A'e mónéohkenée'toehenéhe.
²⁸ Naa énéehove tséametanéne'séhaétse. Névéstáhémaene netao'o hová'éhéstónéhéva. "Néhenésonehe'toene," ééšéahtse'-nèhetóxe'éstóneo'o hóséstse nevo'èstanémevoo'o. Naa éhetómeo'o.
²⁹ Naa tséhvé'henésónéhé'tóétse, néme'sáanéhešetanóhéme évá'nevé'semanehe heóvema'kaeta naa vó'komema'kaetaéva naa máto héva ho'honáéva. Esáavá'nemanèhaeheho vo'èstanóho tséohkèhóovèhešetanóvóse hóséstse.
³⁰ Tótseha Ma'heo'o mó'ohkeo'omóohtóhetsyéhe néhe vo'èstane'o tséssáapévèhéne'enoméhévóse tséohkèhešévévóse. Naa oha hétsetsha ésáa'évanèhesóháne, netao'o vo'èstane éme'méseetse, néhetaene Ma'heo'o.
³¹ Ééšééxána hó'ótóva éšeeva éto'seéváho'hé-pévèho'emaovóho netao'o vo'èstanóho. Énéhešemonénoto Jesusevaho tsésto'sého'emanestsése. Ma'heo'o néhésenèheševóo'séhaene tsé'évaametanéné'séóse Jesusevaho hó'ótóva tsésto'seéváho'hého'emanestsése," móxhetóhevóhe Paul.
³² Tséhnéstomónévóse hóséstse Jesusevaho tsééváhešeametanénestsése móhnetséstáhevóhe, naa mé'tó'e hóséstse móxhóna'ovèhéne'enátanó'tóhenovóhe.

Romans**1****Everyone is sinful**

¹⁸ Ma'heo'o éhéseomáta'ehe vo'èstaneo'o tséhvé'hetóseamé-hávésévo'eetáhévóse naa éno'tóo'e'ánóvo hetómestótse. Ehávéséveoo'hetanoo'o. ¹⁹ Ma'heóneva móstaomevóo'éstómané'sèhaehevovóhe tséhestáse, naa oha móho'nóstónèšéahtomónévótse. Naa héne tsev'é'seasèto'eéhaenovó Ma'heóneva, tsetaomenèhešè-hahtseo'o. ²⁰ Hákó'e tséhnèhmóneéxane netao'o hová'éhe, móhnèxhéne'enóhehanetséhe Ma'heo'o hema'heónevestótse naa hestoháatamaahestótse. Esáakánomevóoméhanéhetse hema'heónevestótse naa hestoháatamaahestótse, naa oha évé'shéne'enóhetse tséhvóometse netao'o tséhešééxáno. Naa tséhvé'nèhesotse hovánee'e ésáatónèšenonáhaxetanóhe.

²¹ Vo'èstaneo'o ékánomeéšéhéne'enovovo Ma'heóneva naa oha ésáanéhešema'heóno'ótóhevo, naa hahoo ésáano'hešetanóheo'o. Naa tséhešétanóvóse éma'xepe'pe'otse, éhávéséveoo'hetanóotseo'o.

²² "Náéšemáhehéne'ena netao'o hová'éhe," éohkeno'hevoone, naa oha hová'éhe ésáahéne'enóhénóvo. ²³ Eme'òhkéháoenatovovo Ma'heóneva tséa'eneametánénetse, naa oha ésáanéhešévèheo'o. Eohkéháóená'tánóvo hová'éhe tsétaomemanèstévóse, heva

vo'èstanóho naa máto heováestse vé'kèseho naa hováhne tséhestatsése, hópahpa šé'senovoto. ²⁴ Eno'xónetamevo'èstanéheveo'o, nonámé'tó'e éohkéxónetamo'eéhahtseo'o. Tséhvé'nèheševó'èstanéhévóse héne Ma'heóneva móhvé'seénanaehenovóhe. ²⁵ Tséssáavé'eoné'seómáhahtá'-tovóhévóse Ma'heóneva étaomenetsé'e'továhtseo'o.

Esáaháoenatovóhevo Ma'heóneva, oha mé'tó'e éháóená'tánóvo netao'o hová'éhe tsémanèstévóse tséhema'heónamevóse. Ma'heo'o nea'háanéhe tséto'seno'keamevovóho'oestse. Naa énéhésó. ²⁶ Hópahpa néhe he'eo'o móho'nó'òhkeéváho'áhévótse hetanóho, ónétáhtse nonámé'tó'e néhe he'eo'o mó'òhkého'áhé'továhtsèhevóhe.

²⁷ Naa máto néhe hetaneo'o taamááhe móhnèhešého'áhé'-továhtsèhevóhe. Móhnèhešéxónetamo'eéhahtsèhevóhe. Etaomenèhešéó'òhto'eéhahtseo'o.

3**How God accepts people**

²¹ Etséhetóxe'ohe Ma'heónóxe'éstóonéhéva tséhešemásetséstóétse Ma'heo'o. Nésáavé'sémásetséstóehénone tséhvá'nenéhe'omóvótse hesto'emanestótse. ²² Oha tséno'kemásetséstovóse mónéséhanévóhe tséne'étamese hee'haho Jesusevaho. ²³ Tsé'òhkevé'máhe-ó'òhto'eetáhétse nésáatónèšého'eohtsé'tovóhene Ma'heo'o. ²⁴ Naa oha nésó'nèševátamaene, máhvé'ne'étamévótse hee'haho Jesusevaho néstsemáheasetanomóenone netao'o netávésévo'eetáhéstónane naa néstseno'másetséstóene.

4

The example of Abraham

¹ Naa hétsetseha náto'semé'émo Abraham, tsénèxhéstáhétse, tséhešev'o'èstanévèhaese Ma'heóneva. Esáavé'šev'o'èstanéváháéhe tséspévèhetanevése. ³ Onétáhtse móhvé'šev'o'èstanévèhaehéhe tséhvé'eoseene'étamé'tovóse Ma'heóneva, éhetòxe'ohe Ma'heónòxe'èstoo'o. ² Naa vé'vé'šev'o'èstanévèhaa'èstse Ma'heóneva hepévevo'èstanéhévéstóva, héne émèhvé'šèhoháatamaahé'tovahtse. Naa Ma'heóneva mómáxéaahtoéhe vé'nèhešèhoháahé'tovahtsése.

5

How can we be acceptable to God?

¹ Névé'šenanóene Ma'heo'o tséxhestanamótse hee'haho Jesusevaho, móné'èšéahtse'nèhešééxanomótàhaehenéhe tsésto'senaévomotàhaétse Jesus. ² Naa héne néno'oseevé'šemásetséstóene. Naa nétanèhešehetótaetanoma hó'ótóva tsésto'sevésev'é'hahtsétse Ma'heo'o hema'heónévéstóva. ³ Hó'nèšékánomèhótoanávetanótse nétaváhtomeamè-hetótaetanómáne, nènèhešèhéne'enánone: Hótoanávetanóhtóva nènèxhésev'é'šéóehnováhema. ⁴ Naa héne óehnováhestótse nènèhvé'šèhe'konenéene, naa tséhvé'eéšèhe'konenéétse héne névé'šèhotséovo'setanoma. ⁵ Néhéne'enánone Ma'heo'o óhtóxòheséstse éohkenèheso, naa héne névé'šèhésè-hotséovo'setanoma. Nèstsenèhešev'o'èstanéhévémáne Ma'heo'o tséxhone'ó'sèhaétse Ma'heónemàhta'sóomaho. Naa nèstseno'méhohtàhema tséhvé'hone'ovótse Ma'heónemàhta'sóoma.

6

What about our sin?

¹ Naa hea'e néhóovenèhešetanóme, "Nàhtanèšèhetóseó'o'òse-vo'èstanéheve, Ma'heo'o hóhoovaeto náhtseévavonanomoo'e náhtávésévo'eetàhestótse." ² Naa ésáanèhesóhane! Màhvé'ease-néhevo'èstanéheve'tòheséstse Ma'heo'o éohkésáa'èvá-hóotoemé'etanó'tòhehane tséméhaehešeamèhnéstove. Esáanéxa'etanóhtovéhane. ³ Mónésáanèhešèhéne'enóhénóvo: Tséméhaehešev'o'èstanéhévése ééšemàhehová'áhane. Tsé'asenéhe'ovótse Jesus, hénèhéóhe nèstávésévo'eétàhéstonane émàhenaéto. ⁴ Naa tsé'e'óestaáhétse hápó'e ta'se nétaéva-naévomotàhone Jesus tséxhešenaévomotàhaétse. Naa tséévàhešeametanénése hápó'e nééšenétàhévevo'èstanéhévémáne hétsetseha. Naa nèhe'xóvéva nènèhvé'šepévease-vo'èstanéheve'tovone. ¹² Nèstsev'é'vovónanaenovo havése. ¹³ Naa oha mé'tó'e oné'seómenéhe'ova Ma'heo'o tséhvé'vo'èstanévèhaése. ²³ Màhvé'hávésévo'eetàhése nèstsev'é'šèhováneehénóvo, naa oha mé'tó'e màhvé'hestanóse Jesus Vo'èstanévéstómanéhe.

Tséhnaévomotáhaétse Jesus, Ma'heo'o néaéstomemétaenone a'eneametanéstótse.

8

¹⁴ Vo'èstane'o tséohkeameonó'eotsèhaevose Ma'heóne-máhta'sóomaho, nea'háanevóhe Ma'heo'o henésoneho. ¹⁵ Naa néhe Ma'heónemáhta'sóoma néohkéhéestáha'óene nonohpa nésáa'e'hóhene Ma'heo'o, némonóohné'toene, hena'háanéhe "Ného'e," tséohkéhésèhetótse. ¹⁶ Ma'heónemáhta'sóoma néohkeamemé'ovó'semaene tséhešemonóohné'tóétse Ma'heo'o.

¹⁷ Naa tséhv'e'eéšehenésónéhé'tóétse néstsevéseamáhénone hová'éhe tséto'seamáhevóse néhe hóséstse henésoneho.

²⁶ Oxhótoanátóo'èstse Ma'heónemáhta'sóoma néohkevovóhnéhešhaene. Hámó'óhtse hótóva óxháóénátse néohkésáahéne'enóhenone tséme'hétse, oha néohkeváhttomemomóhtsemóena'tovone Ma'heo'o. Néhe'xóvéva tsé'tóhe Ma'heónemáhta'sóoma mónéohké-éestséstomótáhoehenéhe ²⁷ nonohpa nénéheševé'hoomaene Ma'heo'o. ²⁸ Máhvé'méoheséstse Ma'heo'o hová'éhe ésáa'óetsetanó'tóhehane, éohkéévamáhepévána hová'éhe.

10

¹ Nésenéhaséstse, náohkeamevéestomevo Ma'heo'o vo'èstane'o tséxhéstáhéto tsésto'sevésevo'èstanévéhaévóse.

² Ekánomema'heónetanoo'o, ³ naa oha ésáahéne'enóhénóvo tséto'séhešého'éhóhetsése Ma'heóneva. Eohkéhóovenéhešetanoo'o, "Náéšeamenéhe'omovo Ma'heo'o hesto'emanestótse." ⁴ Naa oha Jesus ééšemáhesóhpéhóhta tséhnaévomotáhaétse tséhešetanotsése Heho Ma'heóneva. Naa néstsenéhešemásetséstóévo máhvé'ne'étamévóse hee'haho Jesusevaho.

12

¹ Nésenéhaséstse, tséxhomá'xenéševátamaése Ma'heo'o, nétšéhešemomóhtsematséme: Táaxa'e éme'máhemetse Ma'heo'o nevo'èstanéhévéstóvévo. Máhvé'néhešévése Ma'heo'o néstsevé'šéono'átamaenovó. ² Névé'vésenéhešetanóme tséohkéhešetanóvóse tsésáa'áahtvóhevose Ma'heóneva. Onétáhtse véestomeva Ma'heo'o tsésto'sevéstáhémaése komaahe néstsepéveo'hetanóme, naa néstséhéne'enánóvo tséto'séhešepéve-néhevo'èstanéheve'tovóse Ma'heo'o, tseosepévetanóotse.

³ Ma'heo'o náosepéve'tova, nánéhetóhóota tsésto'se-mé'èstomévatsése hová'éhe: Névé'pévatamáhtséme, ónétáhtse péveo'hetanó'tome Ma'heo'o tséhetóhóotaése. ⁴ Tséhnónó'kévé'továhétse Ma'heo'o tséhešemanéhaétse, éháestóhnóvato, néhestovootsema, naa néno'he'àhtsenémáne, néno'hestse'konémáne, naa oha éonétáhévtse'óhé'tóhénéstse, hámó'óhtse máhtvóo'óhtse évé'šenéstomónéstove. ⁵ Hápó'e nééšéháestóxémáne tséhetaa'-néhe'ovótse Jesus, ta'se nétano'kévé'továhémáne Jesus tséhnéehovése, naa máto nétamáhevésésóne'továhtsema. ⁶ Ma'heo'o

nénonó'kenèhetòhóotaene tósa'e tsésto'sèhešeoto'xovàhéví'tse.

⁷ Hósèstse mónèhetòhóotohévéhe tsésto'sema'heónè-hóo'xeváhevetsése, tséhe'xóvene'étametsése. Naa hósèstse tséto'seohkevéstàhémósanese. Naa hósèstse máto mósto'sema'heónevovéstomósanéhevèhévéhe. ⁸ Naa hósèstse mó'òhkeó'haestóohehévéhe. Naa hósèstse tséhema'kaataemese éme'vé'šèhoto'àhénóvo. Naa hósèstse mósto'seohkeameohtséhohevovóhe, éme'no'eonésemaheó'tòsétanoo'o. Naa hósèstse tséto'senèševátséstàhé'heónévèvòse, éme'no'másetanoo'o.

Christian living

⁹ Oné'seóméméhósáne. Péohtome tséhávèséva'e oha toetanó'tome tsépéva'e. ¹⁰ Tséhvé'hevésésóne'továhtsése ma'heónenótàxévèstóva, méhotahtse naa nonámé'tó'e ono'átamahtse.

¹¹ Névé'néhnetametanóme. Másenéhevo'èstanéhevo'èstanéheve'ova Ma'heo'o. ¹² Másètsèstome tséhesétamaése. Mǎxhótoanávetanóse óehnovetanóhéne, naa máto mámáhta ó'tòséaméháóéna.

¹³ Véstàhema tséoné'seómáhahtase tséo'hémàhese naa no'másetanó'tova nóháséháma vo'èstane. ^{14-17a} Névé'eéva-no'èstovóvoo'o tséhávèsévemaése, ónétáhtse háoenavomotaha.

¹⁵ Vésepévetanó'tomova tsépévetanose naa nèševátametaná'tova tséhávèsevetanose. ¹⁶ Pévemano'evó'èstanéheve.

Névé'pévataamáhtsème. Névé'šénetamóvoo'o vo'èstane'o oha mátséstova. ^{17b} Onó'evó'èstanéheve. ¹⁸ Evananóvahtse.

¹⁹ Nésésónèhasèstse, névé'eévàhetómo'eéhovoo'o vo'èstane'o! Héne énéé'ta Ma'heo'o. Etsèhetòxe'ohe ma'heónòxe'èstóonéhéva:

Ma'heo'o étséhevoo'o, "Náhéne'enovoo'o tséhetómo'eéhaesee'e; tsetaomenèhešéhahtseo'o."

²⁰ Máto étsèhetòxe'ohe, "Tsésáaho'àhé'továta'óse vé'háeanávòtse, hoxomóono, naa no'nóohemóvòhéne mahpe! Tsemé'etanóotsé'tánóvo tséheto'eétàhévòse, naa tsevé'šetanéheotsénóvo," éhetòxe'ohe.

²¹ Nèstsevé'eéxa'e'óónóvo tséhávèséva'e, oha mé'tó'e váhtomepévé'tósáne!

15

¹³ Ma'heo'o tséhvé'šenéehovése néhésèhotséovó'setanoma.

Néohkenèhešéháoenavomotàhatsème Ma'heo'o tséhnéehovése néto'sevé'šèhetótaetanóme naa néto'seno'eována'xaetanóme

tséhvé'ne'étamése. Naa máto náohkeno'nèhešéháóéna

Ma'heónemáhta'sóomáhéva nèstsevé'šèhotséovo'setanóme.

1 Corinthians**2**

⁹ Etsèhetòxe'ohé Ma'heónòxe'èstóonéhéva, "Ma'heo'o hová'éhe tsééxanomótáóse tséméhotaese, ésáa'èševóoméhanéhetse, naa máto ésáa'èšenéstomónéstovéhanéhetse, naa oha móoseehoháatamano'éhanetséhe."

3

¹¹ Jesus éno'kenéehove tséto'sene'étaméstovéstse.

10

¹² "Nàhtsésáa'éxa'e'óéhe vonòhóha'óvãhtsestótse," vé'nèhešetanóse, péveóo'haetano! ¹³ Otahe, netao'o vo'èstane, máto tséhnééhóvése, éohkevonòhóha'oo'e hová'éhe. He'konene'étame Ma'heo'o, néstsepévésóhpevéstáhémáévo vonòhóha'óvãhtséstóva.

12

²⁷ Tséhmáhenonó'kev'továhése nééšemáhemano'áhéme Ma'heónévéstóva. ²⁸ Naa nèhe'xóvéva Ma'heo'o mó'ovóe-nèhetòhóotòhevóhe hóséstse tsésto'setóxema'heóneéestsetsése, naa máto hóséstse tsésto'sema'heónéhóo'xeváhevetsése, naa máto hóséstse tsésto'sema'heónevovéstomósanetsése, naa máto hóséstse móhnèhetòhóotòhevóhe tsésto'sema'heóneéxo'eetáhetsése, naa máto hóséstse tsésto'seévaénomóhtáhé'èstómanetsése, naa hóséstse tséohkevéstáhémósanetsése, naa máto hóséstse tsésto'seohkeameohtséstsesé hová'éhe, naa máto hóséstse tsésto'seohkema'heónenétáhévenéstsévóse.

13**Love**

⁴ Vo'èstane tséméhohtaestse éoéhnovahe, éhoto'ahe, naa máto éohkésáa'e'hanóhtáhéhe. Néhe vo'èstane éohkésáaháo'ótãhtséhe, naa máto éohkésáapévataamáhtséhe. ⁵ Epévoéstomo'he, ésáháo'emanéhe, ésáatotá'kováhéhe. Eohkésáhahetóse-mé'etanó'tóhe tséxhávésévo'eeese. ⁶ Evé'šepévetano tsé'onó'evó'èstanéhevéstove. ⁷ Néhe tséméhohtaestse éó'tòsétáno, naa máto étó'nèšeamene'étaménoto Ma'heóneva. ⁸ Eohkésáanéhnetaméhe.

15

³ Vo'èstanévéstómanéhe néhésenaévomotãhaene tséxhávésé-vo'eetáhéstóvétse, étó'nèhetòxe'ohé Ma'heónòxe'èstóonéhéva. ⁴ Mó'èstanéhéhe vóxéva. Mó'évaametanénéhéhe na'hee'èše, éno'nèhetòxe'óhe. ⁵⁸ Nésenéhaséstse, he'konenée'e, névé'-nèhnetaméme! O'tòsèhotse'óhevomotaha Ma'heo'o, néhéne'enánóvo énéhešeono'ãtséta.

2 Corinthians

1

⁴ Óxhótoanávetanótsee' éstse néohkevéstáhémaene Ma'heo'o naa hápó'e tóoneeto nétaohkenéheševéstáhémòsanémáne.

5

¹⁶ Vo'èstaneo'o náohkèhóovevésetotónésétamoo'o, naa hotáhtse móho'nóhnéheso. Jesus náohkèhóovevésenéhesétámo. ¹⁷ Vo'èstane tséoné'seómáhahtovótse Jesusevaho ééšmahenoohata tséméhaehešeamehnése naa ééšéevanétáhévetano. ¹⁸ Ma'heo'o mónénéhešéexanomóehenéhe. ¹⁹ Naa tséhvé'naévomotáhaétse Jesus, Ma'heo'o néstseéváhéne'enóene, naa tséhová'áháne tséméhaehešéhávésévevo'èstanéhévótse. Naa néstsenéhešetóxemé'èstávonone tséohkèhešéévananóvähstéstovetse. ²⁰ Naa (ta'se) mónéto'seéestséstomótáhohenéhe Jesus. Naa ma'éestsétse hénéhéóhe Ma'heo'o néto'séxaeněšemomóhtsemaevo tsésto'seéváhéne'enovótse. ²¹ Jesus mó'oseeono'e(?) - o'èstanéhevéhéhe. Naa tséhnaévomotáhaétse, Ma'heo'o móhnéheševé'hoomaehevóhe, nonohpa mónéto'se-něševátamaehenéhe tséhnéehóvetsése Jesusevaho.

6

¹⁷ Ma'heo'o étséhevoo'o, "Névé'vésevemovoo'o tsésáa'oné'seómáhahtáhese. Névé'no'vona'èstséhaenovovo hová'éhe tséhávéséva'e. Mähvé'eáahtomáse tséhešéóo'háevamatsése, néstsevé'šemásetséstóvatsénóvo, naa néstseno'henésonéhé'tovatséme."

Galatians**1****Background**

Hákó'e tótseha évaveto Ma'heo'o móhmétòhenótse vo'èstanóho Jews tséohkéhestóhetskese ho'emanéstotótse tséto'séheše-vo'èstanéhévévòse, tséto'sevé'seonó'eohtsévòse. Móxháestóhá-hanetsevótse. Na'èstse tséméahtovetse vé'néhe'omévótse mósto'sevé'sepévomóhtáhéhenovóhe. Mósto'seohkéhe'kotoehévóhe no'ka éšeeva tsésto'séhosótomóévòse. Naa máto móhnèhetaehevovóhe Ma'heóneva, "Hósèstse hováhne nèstsev'é'mévovoo'o, ootama éškòseeséhotame." Néhe'xóvéva tsé'tóhe éškòseeséhotame mó'òhkev'é'shéhámóhtáhéotsèhenovóhe. Naa máto na'èstse ho'emanestótse tsémétaevòse mósto'seohkevéstáhémòhevovóhe tséháo'omenèhétsese. "Ma'òhkeo'eno'ése hósèstse ohkenohtomáhéne komaahe tséháo'omenèhese tsého'èhémáheénenánóvo!" Ma'heóneva móhno'nèheto'emaóehevóhe tsésto'seohketsèhetaxévòse hetaneo'o naa hetanéka'èškóneho komaahe tsev'é'senèhešéhéne'enóhénóvo tséheše-Jewish-évévòse. Etsèhetòxe'ohe Ma'heónòxe'èstoo'o tséstaéšéháestóheaénoo'e móhmé'eméhanéhe hé'tóhe ho'emanestótse tséhešetováto. Mósto'sevéstáhémaehenovótse Jews tséheševov'èstanéhévévòse. Naa máto énéhetòxe'ohe, "Vé'sáanéhe'omáhése heva na'èstse hé'tóhe ho'emanestótse Ma'heo'o néme'héhová'èhevátamaevo." Naa máto éno'nèhetòxe'ohe, "Hé'tóhe ho'emanéstotótse nésáavé'sevo'èstanévèhaehénovótse." Hámó'òhtse Jesus móstsèhehéhe, "Nánéehove meo'o. Oha tséstó'néehóvéto évé'sésóphéne vo'èstane Ma'heónévéstóva." Etsèhetòxe'èstóoheo'o néhe tséoné'seómáhahtase hénèhéóhe tsévo'èstanéhevèse Galatia. Paul móstsèhetòxe'èstóovòhevóhe, "Néméhae'èšepèvenehe'ovovo Jesus. Naa oha hétsetseha néaseáhtovóvoo'o tséno'héohstéstomanese. Nénèhetaevoo'o nèstseovóhponemáhenéhe'omóvónóvo Ma'heo'o hesto'emanestótse tsésto'sevé'sevo'èstanévèhanése naa máto tséhešema'heónetanóse. Enétáhéveoo'hetanoo'o. Ma'heo'o hemeo'o éno'ka'etse tséto'senéhe'omátse tséto'sevé'sevo'èstanévèhaétse. Naa héne meo'o énéehove Jesus Vo'èstanévéstómanéhe. Néme'sáa'-áahtovóheneo'o vo'èstane'o tséamého'xèstanose hová'éhe tséto'seheševov'èstanéhévótse. Hósèstse éohkemé'èstánóvo tséto'séheševov'èstanévèhanétse heva tséhone'omátse naa máto tséhešema'heónetanótse. Naa héne nèstsev'é'eáhtánóvo. Oha ametoetanó'tova Jesus éno'kenéehove tséto'sevo'èstanévèhaétse.

Greetings from Paul

¹ Nánéehove Mákeeta (Paul). Vo'èstane'o násáa'onóomaéheo'o tsésto'setóxema'heóneéestséto, oha Jesus naa Ma'heóneva Heho

náonóomáá'e. (Néhe Jesus nea'háanéhe tséévaametanéne'sèhaese Ma'heóneva.)² Néstòxétse tséma'heónenótáxévétse hétséhéóhe nétamásetséstóvatséme hénéhéóhe Galatia tsé'òhkemóheeóhtsé. ³ Ma'heo'o Tséhéhétse naa hee'haho Jesusevaho néme'ována'xae-tanóhaevoo'o naa nétseno'péve'toevoo'o. ⁴ Jesus néhése-naévomotáhaene tséstó'seasetanomóétse netao'o tséhešéhávésévo'eétáhévótse naa tséstó'seno'eonó'eotséhaétse netao'o hávésévéva. ⁵ Néme'òhkeamevového'ótone Ma'heo'o néhestoha éšeeva. Néhe'še.

The one gospel

⁶ Náhávésévetanóotse tséhnéstomónéto a'e tséévàhešeno'héoohése. Jesus néhéseonóomaevo tséhméhotaése naa néhe'še néasenéhe'ovovo. Naa oha hétsetseha néévanootovo, tsénéta'e meo'o néévanéhe'ánóvo. ⁷ Néaahtovóvoo'o tséohkeno'héóhtséstomanese. Naa néno'néhetaevoo'o tséhešéovéstomósanévoése hena'háanetséhe tsépéva'etse. Naa nétanéhétatséme hétsetseha ésáahetóméheo'o. Enétáhévanánóvo Jesusevaho tséhetósemetsése. Naa héne névé'šepe'pe'e-óetsetanónóvo. ⁸ Heva tséhnééhóvéto naa máto héva ma'heónéhotse'o vé'eévanétáhévovéstomévatsése tsééšéhešéovéstomévatsése héne néme'vé'šetšéhešeméa'tonenone áhtóno'omééno. ⁹ Naa máto nétatséhetatséme, nóhósáháma vo'éstane vé'nétáhévevovéstomóése néhe máto éme'tšéhešeméa'tohe áhtóno'omééno. ¹⁰ Naa éněšekánoma'e vo'éstaneo'o hó'sáanéšeho'áhéhévótse tséhéto, naa oha Ma'heo'o éno'kepévátséssta tséhevo naa héne náváé'ta.

Paul's message comes from Christ

¹¹ Nésenéhaséstse, tséhešema'heóneéestséstóvatsése énèxhéso Ma'heo'o tséhnéehovése. ¹² Hováne'e násáa'ovéstomóéhe. Jesus nátó'něšetaomevoo'séhaa'e. ¹³ Ná-Jewheve. Nééšenéstomóné'-tovéme tséméhaehešeaméhnéto, náhe'konenéhe'omovo tsé'tóhe Jews tséhešéovéstomósanévoése. Náohkeněševátamo'eéhoo'o tséoné'seómáhahtóese Jesus, E'óestaáheo'o tséohkéhestóhese, hópahpa náno'na'hoo'o. ¹⁴ Naa tséhetaa'máhéséetó'éhahétse nánéehove náno'kéhoháemé'enóéstse Jews tséohkéhešé-ovéstomósanévoése. Naa náno'máhenéhe'omóvonótse netao'o hesto'emanéstovevótse. ¹⁵ Naa tséssáa'ěšéhestáotséhevo Ma'heo'o móná'ěšéahtse'néhešemoné'toehéhe tséstó'séhotse'óhevomotaho. Naa oha násáa'ěšenéhešéhéne'enóhe néhe'xóvéva. ¹⁶ Hotáhtse no'ka Ma'heo'o nátó'něševoo'séhaenoto hee'haho Jesusevaho nonohpa tséstó'sepévéhéne'enóvamo naa tséstó'seno'tóxemé'ěstomevono tsé'tóhe óxése tséhéstáhese. Hováne'e násáaněstséstovóhe hová'éhe. ¹⁷ Násáano'vóhponetséhe'òhtséhe Jerusalem tséstó'seněstséstovono Jesus hevovéstomóseono hová'éhe. Nátatséhe'óhtse hoháá'ěše tóhtóó'e. Hénéhéóhe nátó'něšetaome-ovéstomeva Ma'heo'o. Néhe'še nátaévatséhe'óhtse Damascus.

¹⁸ Tsésstaéšena'heaánoo'e nátamónetséhe'ohtse Jerusalem. Hénéhéóhe náá'ena Peter nexa ma'heóneéšeeva. ¹⁹ Hénéhéóhe náno'vóomo James, hevásemo Jesus. ²⁰ Nátó'něšéhetóme tséhetóhta'haovatsése. ²¹ Nēhe'še nátamónetséhe'ohtse Syria naa Cilicia. ²² Nēhe'xóvéva tséoné'seómáhahtase hénéhéóhe Judea násáa-héne'enóeheo'o. ²³ Nátšéhešenéstomóné'tóó'e, "Tsé'tóhe hetane (Paul) éohkeméhaeamene'to'éna'hóho tséoné'seómáhahtátse. Naa hétsetseha évé'šeamema'heóneéestsénoto Jesusevaho!" ²⁴ Naa néhe tséoné'seómáhahtase hétsetseha évé'šepévetanoo'o naa éno'vové-ho'ótovo Ma'heóneva tsé'éševésenéhevo'èstanéheve'tovamo Jesusevaho.

2

Paul and the other apostles

¹⁻² Tsésstaéšemáhtóhtóhtáhnéveaánoo'e Ma'heo'o návóo'seha tséhešéhešetanó'tóó'ése Jerusalem naa nátaéváhósétséhe'ohtse. Návé'òhtsé máá'e Barnabus naa Titus. Hénéhéóhe náno'ke-éestséstovoo'o tsého'emanese E'óestaahéstóva. Náohkenéhe-tóhta'haovoo'o tséhešeametóxpéveéestséstóvamo tsé'tóhe oxése tséhéstáhétsese naa tséto'séhešeno'eamáhévóse a'ene-vo'èstanéhevestótse. Náno'néhetoo'o netao'o tséhetono, násáavá'nenéhehe. Eoné'seómo. ³ EsáakánomeJewhévéhe Titus, ésánéhetaeheho tsé'tóhe tséoné'seómáhahtátse tsésto'seovóhponéovóetséhetaxése tséohkéhešévévóse Jews. ⁴ Naa oha hóséstse móhnéhešetanóhevóhe éme'ovóetséhetaxe. Mónéséhanevóhe tsésáa'oné'seómema'heónetanóhese tsénéhešetanose. Mó'òhkevá'neaéstomema'heónetanóhevóhe mó'òhkeévano'héohstétanó'tovóhevovóhe tsééšeméhaeno'kene'étamese Jesusevaho. Tsé'tóhe hetaneo'o mó'òhkeonése-pe'pe'évamóhevovóhe tsééšéoné'seómáhahtátse, "Néstseovóhponené'ánóvo tsé'tóhe Jews hesto'emanéstóvévo!" mó'òhkéhetaehevovóhe. ⁵ Naa oha nátóo'e'ovóneo'o, násáa'-áhtovóheneo'o, naa násáano'néhešévévóhéne tséhešetanóvóse. Naa náhe'konenéé'tánóne tséhešéovéstamévatsése, tséhešeno'kene'étamé'toese Jesus. ⁶ Naa néhe tsééšéhetaa'oné'seómáhahtase tséameotséhaevóse násáa'éveóxóhetaehéneo'o, heva tsésto'séhešé-ovéstomósanévótse. (Nátaomenéhesétamoo'o tsé'tóhe móovóeóehevóhe. Naa énéšekánoma'e tséssáapévéhéne'enovóhéno oha Ma'heo'o éno'kéhéne'enóévóho heva tséoné'seómeovóeóévóse.) ⁷ Sé'ea'e néhe hetaneo'o éhéne'enánóvo Ma'heo'o tséhešénéhesétamá'ése tsésto'séhéma'heóneéestséstovono tsé'tóhe oxése tséhéstáhese, hápó'e Ma'heo'o tséxhešénéhesétámóse Peterhevaho tsésto'séhéma'heóneéestséstovóse Jews. ⁸ Nákánomeéestséstovóneo'o tsénétáhese naa oha násééšemé'èstomevónone Jesusevaho. ⁹ James, Peter, naa John éameotséhovo tséoné'seómáhahtátse hénéhéóhe Jerusalem.

Tséstáhéne'enáotsé'tomevöse tséhešenéhetóhóotá'èse Ma'heo'o tséstó'sema'heóneéestséstovono oxése tséhéstáhese, náa'xaótaeneo'o nánéehove naa Barnabus. Naa nánéhešemámóhevepévátséstánóne tséstó'sema'heóneéestséstovótse tsé'tóhe oxése tséhéstáhese naa hápó'e tséhnéehóvévöse tséstó'sema'heóneéestséstovovöse Jews. ¹⁰ Oha évéestánóvo na'èstse hová'éhe, tséstó'sevéstáhémótse tséháo'omenéhese tséoné'seómáhahtase hénéhéóhe Jerusalem. Naa náéšeáhtse'néhešetanóme tséstó'senéheševéstáhétse.

Paul rebuked Peter at Antioch

¹¹ Peter tséhnéxho'náho'òhtséváétse hénéhéóhe Antioch, ¹² ékánomeJewheve, éohkevése'hanámóho tsé'tóhe tséoné'seómáhahtátse oxése tséhéstáhétsese. Néhe'se James tséstáho'mea'áse tséoné'seómáhahtátse, móhJewhévéhevohe, Peter móstae'hahtáotsé'tovóhevohe. Móho'nó'évavése'hanámótse néhe oxése tséhéstáhétsese. Peter ééšenéhešéhéne'ena ésáa'ovóhponetséhetáxéhe vo'èstane tsééšee'óestaahevo'èstanéhevétse, naa oha hóséstse tséoné'seómáhahtase tséJewhévese éohkésó'néhešetanoo'o. ¹³ Néhe'se néhe tséoné'seómáhahtase tséJewshévese tséstavóomovöse Peterhevaho tséhesémanetsése hápó'e móstamáhenéhesémanéhevohe. Hópahpa Barnabus móhvésenenéhesémanéhéhe. ¹⁴ Tséstavóomono tséssáa'évama'heónetanóhévöse, hénéhéóhe táhta náne'ho'etová'tóvo Peter. Nátséhéto, "NékánomeJewheve, naa oha hétséhéóhe nénéheševo'èstanéheve tsé'tóhe tséheševo'èstanéhévövöse oxése tséhéstáhese. Névé'eonésenenéhešéxa'e'ovoo'o tsé'tóhe oxése tséhéstáhese tséheševo'èstanéhevetsése Jews!"

Jews and Gentiles are both saved by faith

¹⁵ TsésJewhévétse néohkepéváhtamáhtsema, néohkenéhémáne, "Násáavéséhávésévo'eétáhé'heónévéhe tsé'tóhe oxése tséhéstáhese tséhešéhávésévo'eétáhé'heónévövöse." ¹⁶ Néme'sáanéhešetanóhema. Onétáhtse nééšenéhešéhéne'enánone Ma'heo'o hee'haho Jesusevaho éno'kevo'èstanévéstómáne. Nésáavé'se-vo'èstanévéhanéhenone tséhvá'nenéhe'omóvótse Ma'heo'o hesto'emanestótse tséohkéhešetanótse tsésJewhévétse. ¹⁷ Tsé'éšéhómá'xenéhešéhéne'enomátse tséhešeno'kene'étaméstovéstse Jesus nésáa'évane'étamévóhénonéstse Ma'heo'o hesto'emanestótse. Naa oha tsé'tóhe hóséstse Jews nénéhesétamaeneo'o tséhesétamóvövöse tsé'tóhe oxése tséhéstáhétsese tséssáa'évavé'ne'étamé'tamóvóhétse Ma'heo'o hesto'emanestótse. Naa oha tsé'tóhe Jews éó'ósetanoo'o, ésáa'évanéhesóhane. ¹⁸ Vé'eéváhósene'étamevo Ma'heo'o hesto'emanestótse, ta'se náme'éváóhtse. ¹⁹ Tséhe'seasene'étaméto Jesus, ta'se náséšeotse tséméhaešene'étamé'tómo Ma'heo'o hesto'emanestótse. Héne ho'emanestótse násáa'évamomóonáotaéhe. Jesus tséxhotóxáse'hooese ta'se návésenaa'e néhe'xóvéva. ²⁰ Naa

hétsetseha tsé'asene'étaméto Jesus ta'se náevaametanéne naa náno'néhevo'èstanéhévé'tóvo tséhvé'méhótá'èse náhése-naévomotaha. ²¹ Násáa'e'sèhestanomóvóhe Ma'heo'o heméhosanestótse. Naa mé'tó'e heva vo'èstane tsénéhešetanótse "Návé'ševo'èstanévéháne Ma'heo'o hesto'emanestótse," éó'ósetano, ta'se Jesus mó'éme'aéstomenaa'e.

3

Depending on God is the only way

¹ Néxaemàséhánééme! Mónéaahtovóhevovóhe tséno'héohtsés-tomanese. Nééšepévevé'èstomévatсэнóvo Jesus tséhešenaévomotahaétse. Naa hétsetseha nésáanéhešetanóhéme. ² Otahe nétanéststóvatsэнóvo hová'éhe: Mónéamáhénóvo Ma'heónemáhta'sóoma tséhnéhe'omáse Ma'heo'o hesto'emanestótse naa móhe oha tsé'oné'seómáhahtá'tovóse Jesus?

³ Nésáa'évapéveoo'hetanóhéme! Ma'heónemáhta'sóomáhéva néhéseasenéhe'omóvónóvo Jesus hemeo'o. Naa hétsetseha néévavonetanóme taamááhe nééváhóseametanóme.

²⁶ Tséhvé'no'kene'étamése Jesus, némáhehenésónéhé'tóévo Ma'heo'o. ²⁷ Naa tséhno'e'óestaáhése névé'šeasenéhe'omóvónóvo hemeo'o Jesus. ²⁸ Némáhemano'áhéme e'óestaáhéstóva. Jesus némáheséetátamaene, hó'něšekánomenétáhévo'éévátse, naa máto hó'něšekánoméhe'évétse naa máto hetanévétse, naa máto hó'něšemomóonéhévévtse, nésó'máhéséetátamaene.

²⁹ Mähvé'ne'étamése Jesus, něstsenéhvéséhéstáhéme Abrahameveno, naa něstseno'véseamáhénóvo netao'o hová'éhe Ma'heo'o tsévéstomevóse Abrahamevaho.

5

¹⁹ Vé'taomeametanóhtovee'èstse ésáapéva'éhane, mómkeéetšéhešéhávésévo'eétáhéstovéhanéhe: ²⁰ nóhásóháma hová'éhe éháoena'tohe, heva tsé'ehóomáhtséstove, naa máto tséspéotáhtséstove, tsénésétamáhtséstove, naa tsé'ohke-e'hanótáhtséstove, tsé'omáta'éhéstove, tséhvénáhéškóséstove, tséhpe'pe'anováhtove, ²¹ naa tséhmané'heónevéstove, naa máto tséstaéexónetamo'eétáhéstove. Nétavá'néhósenéhešemé'ovó'sematséme. Mähvé'néheševo'èstanéhévése Ma'heo'o néme'hémasetstóévo. ²² Naa oha Ma'heónemáhta'sóomáhéva évé'šepévevo'èstanéhevéstove: évé'šeméhosanéstove, éhetótaetanóhtove, éévananóvähstéstove, éóehnováhéstove, éhoto'áhéstove, naa tséhne'étamé'továhtséstove, ²³ naa éno'eována'xaetanóhtove. Mähvé'néheševo'èstanéhévése něstsésáa'ó'óhto'eétáhé'tomóvóhénóvo Ma'heo'o hesto'emanestótse. ²⁴ Tsééšene'étamese Jesusevaho ésáa'évanéhešeaméhnéheo'o tséméhaešeamehnnévóse.

²⁵ Mähvé'vo'èstanévéhaése Ma'heónemáhta'sóoma, tóséé'e něstseameonó'eotséhaevo. ²⁶ Névé'pévatamáhtséme, naa

Galatians

névé'eomáta'eéhahtséme, naa névé'no'ee'hanótàhtséme!

6

¹ Nésenéhaséstse tséameotséhaése Ma'heónemáhta'sóoma, néspéveáhtove: hóséstse tsééšeméhaeoné'seómáhahtase ééváhóseaséhávésévo'eétáheo'o. Néhe vo'éstaneo'o ována'xae'évaonó'eotseha. Naa oha ována'xaetanó'tovahtse komááhe nèstsésáa'évavésenèhešéhávésévo'eétáhéhéme.

² Véstáhémahtse nonámé'tó'e. Hena'háanéhe tséhesétamaése Ma'heo'o.

Ephesians

2

We can't save ourselves

⁸⁻⁹ Tséhněševátamaétse Ma'heo'o névo'èstanévèhaene tsé'oné'seómene'étamétse. Nésáataomevo'èstanévèhahtséhema. Onétáhtse néaéstomemétaenone vo'èstanévèhahtséstótse, naa vo'èstane ésáatóněšenéhéhe tséhešetaomevo'èstanévèhahtsése.

¹⁰ Ma'heo'o nénéhešeéxanaene tsésto'seohkepévo'eétáhétse.

¹⁹ No'ka néméhaenétáhévatamaevoo'o Jews, naa oha hétsetseha nééševéséhó'xéstáhéme Ma'heo'o hemanáhéstóva. ²⁰ Ma'heo'o nénéhešeéxanaene tsésto'semano'evo'èstanéhévétse. Naa ma'heónéhóo'xeváheono naa Jesus hevovéstomóseono mó'òhkeněšeametóoneetomé'èstóhenovóhe tséto'séhešemanano'evo'èstanéhévéstovetse. Naa hénéhóhe tóoneeto nééševéséhó'xéstáhéme. Jesus nea'háanéhe tséne'taestse hétséhéno ma'heónemanáhéstóva. ²¹ Tséhvé'ne'étamétse Jesus névé'šemáhemano'áhénone. Jesus nénéheševéstáhémaene tsésto'seamemano'áhétse. Naa néstseno'amenéhešenehevo'èstanéheve'tovone Ma'heo'o. ²² Naa Ma'heónemáhta'sóoma máto néno'néheševéstséhémaene tsésto'seamemano'áhétse.

4

Christian unity

⁵ Oha éno'kahe Ma'heo'o Tséne'taestse, naa éno'ka'etse hemeo'o éme'hešenéhe'oese, naa máto éno'ka'e e'óestaáhestótse.

¹¹ Ma'heo'o nénéhetóhóotaene tséhnonó'kévé'továhétse tsésto'séheševéstáhémótse vo'èstane'o, heva hóséstse énéhetóhóotóho tsésto'sevovéstomósanéhévévóse, naa héva máto tsésto'sema'heónéhóo'xeváhévévóse, naa máto héva tséohketóxema'heóneéestsese, naa máto hóséstse tsésto'sema'heónevé'ho'évévóse, naa tséohketo'seno'e-ovéstomósanese. ¹² Ehésenéhétóhóotóho tsé' tóhe vo'èstanóho tsééšene'étamétsese tsésto'séhó'xehotsése hóséstse tsééševésene'étamétsese.

Rules for the new life

²⁶ Mähvé'momáta'eotsése néstsevé'hávésévo'eétáhéooohéme. Naa mé'tó'e mássáa'ěševěšenáhése oo'hátséstomáhéne tsévé'šemomáta'eotsése naa évavonetanó'tomáhéne. ²⁷ Naa mähvé'só'eamemomáta'etanóse Heávohe néstseněševonóhóha'óévo naa néstseonáháxetóněšéhávésévo'eétáhéooohéme.

²⁸ Vé'nomáhtse'heóneveto, énanótse héne! Oha mé'tó'e asého'otse'oestse hová'éhe komááhe néstsevé'ševéstáhémónóvo tséo'hémeotsese hová'éhéstónéhéva. ²⁹ Névé'éváhávésévo'anéme! Mé'tó'e péveéestséstova vo'èstane'o, héne néstsevéstáhémaenovo.

³⁰ Névé'hávésévetanómóvo Ma'heónemáhta'sóoma.

Tséhvé'hone'ovóse, néstsevé'ševo'èstanévèhaenovovo netao'o

Ephesians

hávésévéva ho'óxeéševa. ³¹ Néstsev'é'nésétamáhtsíme,
néstsev'é'eoóoxòhetáhtsíme, névé'táhpe'e'hahétséstóváhtsíme!

³² Mé'tó'e, nonámé'tó'e péve'továhtséhéne, něševátamáhtséhéne,

évananóváhtsé-
héne, hápó'e
tsééváhešena-
nóése
Ma'heo'o
tséhvé'naévom
otáhaétse
Jesus.

5

¹⁸ Névé'hohamátséstánóvo manestótse, éhávéséva'e, oha
hohamátama Ma'heónemáhta'sóoma.

Wives and husbands

²¹ Tsé'òhkev'é'eaáhtovóse Vo'èstanévéstómanéhe, nonámé'to'e

ohkeáhtovahtse!

²² Tséhe'évése,
tsé'òhkev'é'eaáhtovóse
Vo'èstanévéstómanéhe,
hápó'e
ohkeáhtova
tsévéstoemósee'e.

²⁵ Jesus tséxhoháe-
méhotaétse
néhése-
naévomotáhaene,
naa
tséxhetanévése

hápó'e néme'néhešeméhotovoo'o tsévéstoemósee'e.

6

Children and parents

¹ Ka'èškónéhaséstse, áahtova něškevoo'o naa éhevoo'o, nénéhesé-
tamáévo Ma'heo'o, naa épéva'e. ² Naa no'eono'átama, ³ "nonohpa
néstsháa'éševó'èstanéhévéme hétséhéno ho'eva," éhetóxe'ohe
ma'heónóxe'èstoo'o. ⁴ Naa tséhéhéstóvése, néstsev'é'eomáta'eé-
hovoo'o nenésonéhevoo'o tsenóhpaomáta'eotseo'o. Oha mé'tó'e
onésepévééšehóhéne naa no'mé'èstomevóhéne Ma'heóneva.

God's armor

¹⁰ Ma'heo'o hestoháatamaahéstóva vé'šéhe'konené'e! ¹¹ Naa

mähvé'ma'xepévééxanenése, Heávohe mónéme'tóněšéhéexa'e'óévo.
¹² Heávohe naa hestotse'ono netao'o ééoh'tseo'o, éohkéhávéséve-
vonóhóha'ósane'o, éhoháatamaahe'o. ¹³ Vé'šeeéxanéne Ma'heo'o
tséhetaa'métaése nonohpa néstsevé'šéhe'konenéeénóvo
máxhávésévevonóhóha'ónése. ¹⁴ Tšéhešééxanene: hetómestótse
vé'šéhevo'ótane. Naa Ma'heo'o hema'heónevestótse hone'ome.
¹⁵ Naa no'easetóxema'heóneéestse tsésto'seévàheše-
nanóváhtséstove. ¹⁶ Mähvé'eoné'seómene'étamése Ma'heo'o,
něstséhótooma'óévo ma'éetóněševonóhóha'oése Heávohe.
¹⁷ Tséhvé'eéševo'èstanévèhaése Ma'heo'o, onó'eoo'hetano.
Vé'šeeéststovóhéne Ma'heo'o heéestsestótse. ¹⁸ Ohkeó'tósé-
háóéna, Ma'heónemàhta'sóoma néstsevéstàhémaevo. Naa
ohkeamèháoenavomotàhah'tse.

Philippians

1

Greetings

¹ Nánéehóvéme Paul naa Timothy. Náhotse'óhevomotáhone Jesus. Némòxe'èstóovatséme tséhetaa'eoné'seómáhahtáse naa máto tséameohtséhaése hénéhéóhe tséhvo'èstanéhévése Philippi.

² Nénéhešéháoenavomotáhatséme tséstó'seněševátamaése Ma'heo'o naa tséstó'seno'eována'xaetanóhaése.

Paul's prayer

³ Hó'mé'etanó'tovatsése, "Hahóo," náohkékéto Ma'heo'o. ⁴ Naa hó'háoenavomotáhatsése, náohkévé'šéhetótaetano ⁵ tséhvéstáhémése tsé'òhketóxema'heóneéestséto tséhe'šenéstomóne'tomáse Ma'heo'o heéestsestótse. ⁶ Ma'heo'o nea'háanéhe tsévéstáhémaése tsé'asepévo'eetáhése naa tséstó'seno'pévéma'totse'óhése mahne'éváho'ehnéstse Jesus. ⁷ Náohképévetano tsé'òhképévéme'etanó'tovése. Némáhepévemano'otse'óhémáne tsé'ame-ma'heóneéestséto, nákanometoo'ehe. ⁸ Néoseeéváhósevóomátanó'tovatséme. Nénéhe'xóveméhotatséme Jesus tséhe'xóveméhotaése. ⁹ Naa máto néno'néhešéháoenavomotáhatséme tóséé'e tséstó'seméhosanése naa máto tséstó'séhešepéveoo'hetanóse ¹⁰ nonohpa néstsesó'eameonó'evó'èstanéhévéme mahne'éváho'ehnéstse Jesus. ¹¹ Nèhe'xóvéva tsemónevóoseoneve tséheševéstáhémaése Jesus tséhnéhevo'èstanéheve'tovóse Ma'heo'o, naa néstsenéheševového'ótóvo.

What life means to Paul

¹² Nésenéhaséstse, nétamé'èstomévatéme, násó'kánometoo'ehe, háesto vo'èstaneó'o ésó'eamenéstomóné'tánóvo Ma'heo'o heéestsestótse. ¹³ Háesto vo'èstaneó'o énéhešéhéne'enánóvo, tséhvé'eamemé'emo Jesus, héne návé'šetoo'ehe, hópahpa tsé'tóhe tséohkene'evávooma'ese tséhéóhe too'éhémáheóne'énó'vésenéhešéhéne'enánóvo. ¹⁴ Naa máto tséoné'seómáhahtáse évé'šéhéestáhánóvo tséstó'sevéseváhtomeamema'heóneéestsévóse. ¹⁵ Hóséstse tsévá'nevésenéhešema'heóneéestsese nává'ne-e'hanótáá'e, naa mé'tó'e hóséstse náoné'seómevéstáhématanó'tóó'e ma'heóneéestséstóva. ¹⁶ Naa nea'háanevóhe tséoné'seóme-méhosanése, naa éno'néhešéhéne'enánóvo nákanomésó'too'ehe náto'sésó'eamema'heóneéestse. ¹⁷ Naa néhe tsée'hanóta'ese ésáa'oné'seómema'heónetanóheo'o. Náváhtoméhávésévetanóháá'e naa oha náto'sésáa'éxa'é'oeheo'o. ¹⁸ Naa héne ékánoma'e! Oha návé'šéhetótaetano tósa'e tsé'amema'heóneéestsénove, ékánomevává'nenéhesémaneo'o hóséstse tséma'heóneéestsese. Naa nánéhešeaméhetótaetano ¹⁹ tséxhéne'enómo tséhešeaméháoenavomotáhése naa máto Ma'heónemáhta'sóoma náhtsevéstáhema tséstó'seévaénoohéto. ²⁰ Nátšéhešéhotséovó'setano hová'éhe násáavé'šetanéhéhe tsé'amenéhevo'èstanéheve'tovo Jesus.

Naa vo'èstane'o náme'nèheševóomáá'e tséhešenehevo'èstanéhe-ve'tovo Jesus, náhtsenèheševóoseonenótse tséssó'eametanénéto naa máto héva hó'nèšééšenaéto. ²¹ Tséhe'èšeametanénéto náhtseamenéhevo'èstanéhéve'tóvo Jesus, naa máto héva hó'nèšékánomeéšenaéto ²² héne tséhehpepéva'e, ²³ náhtsevéséstanovemo Jesus. ²⁴ Naa máto héva mássó'vé'eametanénéto néstsesó'eamevéstáhématséme. ²⁵ Nátsèhešèhotséovó'setano náhtsésó'eametanéne nonohpa néstsenèšeamévéstáhématséme komááhe néstsèhe'kone-néé'tánóvo tséhešene'étamése naa néstsevé'šèhetótaetanónóvo. ²⁶ Naa ma'éváhósevóomése héne néstsevé'šèhetótaetanóotsénóvo netao'o tsé'évèheto'omenéhéto. ²⁷ Násáahéne'enóhe heva néstseonáháxeéváhósevóoméme naa máto héva náhtseonáháxésó'too'ehe, naa oha váhtomeamenéhe'omóvòhéne Jesus hemeo'o. Nánéstomónetanó'ta tséssó'eamemano'etanóse nonohpa néstsepéveamemé'èstomóvónóvo Jesus heéestséstótse. ²⁸ Néstsevé'ee'hóvoo'o tséóhnetséstóese'e. Naa máhvé'héhnovetanóse tsevóóhtánóvo tséto'sèheševó'èstanévèhanévóse naa mé'tó'e tsevonanaevóho Ma'heóneva. Eto'seoné'seómenèheso. ²⁹ Naa néno'nèhetòhóotáévo Ma'heo'o tsésto'sene'étamése naa máto tsésto'sevésto'omenéhévóse Jesus. ³⁰ Naa nééšèhéne'enánóvo tséheševésto'omenéhé'tovo Jesus naa násó'nèhešeamé-hótovanávetano.

2

Genuine humility

¹ Tsé'òhkevé'héestáha'oétse Jesus naa máto tséhvé'méhotáétse naa tséhvé'nèševátsèstaese naa tséhno'vé'háhane'óétse Ma'heónemáhta'sóoma, ² mano'etano naa nonámé'tó'e méhotáhtse! Máhvé'nèhešetanóse náhtsevé'šèhetótaetano. ³ Néstsevé'hoháepévataamáhtséme! Onétáhtse nèševátameovóhnhèhešeha netao'o vo'èstane ⁴ hápó'e taamááhe tséohkèheševóhnhèhešéhahtsése. ⁵ Hámó'ótse mó'òhkenèhešetanóhéhe Jesus. ⁶ Hákó'e tótseha tséssáa'èšèhestáotséése mó'èšéáhtse'ma'heónévèhéhe he'amo'omééno. Netao'o hová'éhe hénéhéóhe móhmáhevó'ho'èho'hévatamano'éhanetséhe. ⁷ Naa tséhvé'hoháenèševátsèstaese móhnhémáhenohtóhéhe héne netao'o he'amó'omééno tsésto'sèho'héhestáotsése hétséhéno ho'eva, néhoháenèševátamého'hévéstáhémaene. ⁸ Naa tsé'òhkeáhtovóse Heho Ma'heóneva tséheto'emaoo'ése, hópahpa néno'ho'hénaévomotáhaene, móhnhèševátaméhováneehéhe, móxhótáxase'òhehéhe. ⁹ Tséhvé'nèhešemáhesóhpèhóhto héne Ma'heóneva móstaéváhósemé'néhaehévóhe, naa hétsetseha ééšééváhósema'xevóoseoneve. ¹⁰⁻¹¹ Naa máxho'óxeéšeevetse nèhe'xóvéva netao'o vo'èstane'o tsetsèhevoone, "Tsea'háanéhe Tséoné'seóme-ma'heónévéstse!" Tsenèheševóvého'ótovo Ma'heóneva Tséhéhestovetsese. Naa hápó'e nétáhósetsèhetatséme,

"Nonámé'tó'e véstáhémahtse hápó'e Jesus tséhešvéstáhémaétse."

Be known for doing good

¹² Nésenéhaséstse, tséhméhaevé'òhtsématsése néohkeame-
 áahtomónéme. Naa hétsetseha tséssáa'évavé'òhtsématséhése, ótahe,
 néspéveáahtove tséto'séhetatsése: o'tósétanóhéne tsééšéheše-
 vo'èstanévéhaése Ma'heo'o! ¹³ Naa nea'háanéhe tsévéstáhémaése
 nonohpa tsésto'sepévenéhevo'èstanéheve'tovóse. ¹⁴ Néohkévé'-
 hetósepe'pe'ónóváme naa névé'no'eóo'evotáhtséme ¹⁵ komááhe
 néstsepeveonó'evó'èstanéhévéme. Hó'něšekánomevésto'tsémóse
 tséhávésévevo'èstanéhevese, tséhéne'enánóvo tséhešenéhe-
 vo'èstanéheve'tovóse Ma'heo'o naa néstseno'eono'átamaevoo'o.
 Naa néstseno'vóoseonévéme. ¹⁶ Ametoetanó'tomóvóhéne Ma'heo'o
 heéestsetótse, néstsevé'šepévevo'èstanéhévénóvo, naa héne
 néstsevé'šéono'átamatsénóvo Jesus mahne'éváho'ehnéstse.
 Nēhe'xóvéva náhtséhéne'ena tséssáahešeaéstomotse'óhéhéto. ¹⁷
¹⁸ Tséhvé'ne'étamése Ma'heo'o naa tséhno'hotse'óhevomotáhóse
 ta'se nevo'èstanéhévéstóvévo néévavé'šéénanomótáhóvo. Naa
 máhvé'naévomotaho Ma'heo'o hápó'e héne náhtsevé'šééva-
 énanomótáho navo'èstanéhevestótse. Naa héne
 néstsemáhevé'šepévetanónone.

Timothy and Epaphroditus

¹⁹ Naa Ma'heo'o máhvé'néhešetanó'tóó'éstse, a'e hétsetseha
 Timothy náhtatséhešeméanótse hénéhéóhe tsésto'séhéve'hoomaése.
 Naa néhe'še mahne'éváho'héhohta'haó'éstse tséhesotse héne
 náhtsevé'šéhetótaetano. ²⁰ Naa tsé'tóhe Timothy néohkéhoháe-
 vovóhnhéšetanó'tóévo. ²¹ Naa tsé'tóhe hóséstse hóvotse
 éohkésáahešetanóheo'o, naa mé'tó'e Timothy éohkéme'etanó'ta
 tséhešetanotsése Jesusevaho. ²² Naa nééšéhéne'enovovo Timothy
 tséhestáse, ta'se náhee'hahenótse tséohkévéstáhémá'èstse
 tsé'òhkeametóxema'heóneéestsevo. ²³ Naa ma'taéšéhéne'enómo
 tséto'séhešé'tónéto hétséhéóhe tséstoo'éhéto, néhe'še náhta-
 móneméanótse Timothy, ²⁴ naa máto héva hápó'e náhtavésé-
 ho'eohtse, náhešéhotséovó'setano. Naa náoné'seómenéhešetano
 Ma'heo'o éto'senéhešééxána tséstao'sého'héve'hoomatsése. ²⁵ Naa
 máto náhtano'eévatséhešeméanótse Epaphroditus, náhešetano.
 Nápevéhevésenéhenótse, naa máto éno'néhe'ovóho Ma'heóneva naa
 éno'hotse'óhevomotáhóho. Naa návé'šepévetano héne ma'kaata
 tséxho'eohtsestsése tsémétsése naa tséhno'ho'hé-
 vovóhnhéšéhá'ése. ²⁶ Naa hápó'e néoseéeváhósevóomátanó'tóévo
 Epaphroditus. Évé'šéóétsétáno tséhnéstomóne'tovóse
 tséxháomóhtaese. ²⁷ No'ka é'oné'seóméhoháomóhtahe, ta'se
 éto'senaotse. Naa oha Ma'heóneva éévapévomóhtáhé'séháá'e.
 Mónénéhešenéševátamaehenéhe Ma'heo'o, vé'naa'éstse héne
 náme'oseevé'šéánovetano. ²⁸ Hena'háanéhe tséstao'seéváhése-
 tséhešeméato komaahe néstsepévetanóotséme máhvóomóse naa
 hová'éhe náhtsésáa'évavé'šéóetsetanóhe.

²⁹ Néhešemásestséstovóhéne tséohkéhešemásetséstóhévoše tséhotse'óhevomotáhóvose Ma'heóneva, ³⁰ naa máto tséohťšéheše-to'setó'hováne'e'ése tséhvéstáhémá'ése tséssáatóněšeho'hé-vestáhéméhése.

3

Being acceptable to God

¹ Nésenéhaséstse, vé'šéhetótaetano tsé'ěševésenéhe'ovóse Ma'heo'o. Hé'tóhe tséhetóxe'éstóovatsése máto nééšenéhetóxe'és-tóovatséme, naa névá'néhósepévemé'ovó'sematséme.

² Náhehétséstova tsénětáhévevovéstomósanese. Enéheše-ovéstomósaneo'o tsésto'seovóhponetséhetáxénovetse naa néstseno'vé'šemásetséstóónóvo Ma'heo'o. ³ Esáanéhesóhane. Tséoné'seómenéhe'ovóvose Jesusevaho naa tséháoena'tovóvose Ma'heóneva, nea'háanevóhe tséto'semásetséstóevose Ma'heóneva. Néhe vo'ěstaneo'o éohkésáavé'šéháo'ótáhtséhénóvo tséhetaa'sóhpéhóhtomevóse. ⁴ Naa mé'tó'e hóséstse éohkevé'šéhoháo'ótáhtsénóvo, naa tséhnééhóvéto éháestoha éme'vé'šéhoháo'ótáhtsétó. ⁵ Hámó'óhtse náoné'seóme-Jewheve. Náoseoné'seómema'heónetano. Naa tséstó'něšemóněhestáotsétó ná'ovóhponetséhetáxéne. Náněxhéstahé Benjamin hemanáhéstóva. Náoné'seómenéhe'omovo Ma'heo'o hesto'emanestótse. Náno'eovóhponáhétaneve (Pharisee). ⁶ Ná'óhkeoseeovóhponetano tséhešema'heónetanóto, ná'óhketóxemométséstóvo'eého'o tsé'tóhe tsééšenéhe'oese Jesus. ⁷ Naa móho'nóxxaehová'ěheve tséohkeméhaeheševovóhponema'heónetanóto, návóo'séhaa'e Jesus. ⁸ Naa hétsetseha nátaněhešéhéne'ena tséhnéhe'oese Jesus, móoseehpepéva'éhanéhe. Hétsetseha návovóáno Jesus. Naa tséhe'šeasenéhe'ovo netao'o tséohkeméhaeheševovóhponema'heónetanóto námáhenoohta. ⁹ Naa hétsetseha náněhešéhéne'ena nésáavé'ševo'ěstánévěhanéhenone tséhvá'nenéhe'óhetse Ma'heo'o hesto'emanestótse. Oha éno'ka'etse Ma'heo'o hemeo'o, naa hena'háanéhe tséhne'étaméstovése Jesus. ¹⁰ Hétsetseha náhoháehéne'enátanó'tóvo Jesus, oótama tsééváhésěhešeametanénese. Naa hápó'e náme'něhešeasétó'ée'e tséheše-asétó'eéhóvóse Jesusevaho tséhnaévomotáhaétse ¹¹ nonohpa hápó'e náhtseévaametanéne tsééváhěšeametanénese Jesus.

Reaching toward the goal

¹² Jesus tséhešemoné'tóó'ése násáa'ěšěhohtaméstóhe, naa oha násó'eameó'tósétáno. ¹³ Hétsetseha éěšěhová'áhane tséméhaeheševo'ěstánéhévéto, naa oha maeto náhetóó'o. ¹⁴ Náhetóoseme ma'heóněhéstánóvéstóva nonohpa náhtsevésěho'ěšé'ta. ¹⁵ Naa nésenéhaséstse, tsééšěhetaa'péve-oo'hetanóse néme'vésenéhešetanóme. Naa máhvé'nětáhévetanóse, Ma'heo'o néstsevóo'séhaenovó. ¹⁶ Névé'no'héohťséme, oha váhtomeametséhe'óhtse tséhma'heóněhéstánove! ¹⁷ Nésenéhaséstse,

Philippians

néhe'ome tséheševó'èstanéhévétó, naa máto tséheševóvestómévatsése. ¹⁸ Naa hêtsetseha nétáhóseóeomenèhetatséme, "Náhahétséstova tsé'tóhe tsésáaho'áhé'toehese Jesus."

¹⁹ Tsetsehe'òhtseo'o heávòheneno. Otaxa éhoháo'póheo'o, naa éohkeno'ménòhketanó'tánóvo héovaestse tséhešéhávésévo'eétáhévòse. Ehoamátséstánóvo netao'o hová'éhe hêtséhéno ho'eva. ²⁰ Naa mé'tó'e tséhnéehóvétse nééševéseaméšenámáne he'amo'omééno, hénéhéóhe tséhnéstó'seéváhésého'ehnése Jesus, névé'semomé'hetanónone héne. ²¹ Néhe'xóvéva hestoháatamaahéstóva néstsev'éševó'ho'èho'hévatamaahema hápó'e tséheševó'ho'èho'hévatamaaese, néstseévamáhepéváhémáne. Tseévano'pévána netao'o hová'éhe.

4

Encouragements

¹ Nésenéhaséstse, néméhotatséme, néhetótaetanóxéme.

Néoseevóomátanó'tovatséme. He'koneamenéhe'ova Ma'heo'o!

² Euodia naa Syntyche, tséhvé'nešene'étamése Ma'heo'o éme'éneó'o ovotàhtséstove! ³ Hee, hóovéhe, néamevéstotse'óheme, tsé'tóhe neše he'eo'o véstáhémenano komááhe tsésáa'évaó'o ovotàhtséheo'o. Tsé'tóhe neše he'eo'o, Euodia naa Syntynche, náméhaevéstotse'óhémáá'e tsé'òhkeamema'heóneéestsevo, máto Clement naa hóséstse náméhaevéstáhémáá'e. Hevéhestovevótse

ééšemáheaméhánetótse

Ma'heo'o

hemóxe'éstóonéhéva.

⁴ Tséhvé'ne'étamése

Ma'heo'o ohkéhetótaetano.

⁵ Hoto'ahé! A'e Jesus

énéstó'seéváho'ehne.

⁶ Névé'eóetsetanó'tánóvo

hová'éhe, oha mámáhta

ohkéháóéna. Véestomevóhéne

hová'éhéstónéhéva Ma'heo'o

ma'o'hémeotsése, néhe'se

"Hahoo," hetóhéne.

⁷ Néstsev'éševána'xae-

tanóháévo tséhvé'ne'étamése

Jesus. Nésáa'éšekánomepévè-

héne'enóhenone hé'tóhe

ována'xaetanohtótse, naa oha

néonó'eotséhaenone, tséhvé'ne'étamétse Jesus.

Ohkéhetótaetano!

⁸ Nésenéhaséstse, toetanó'tome tséhetóméto, tsépéva'e, naa netao'o hová'éhe tsépévátséstó Ma'heo'o. ⁹ Naa tséheševó-

vovéstomévatsése naa tséheševó'èstanéhévétó, hápó'e
nèheševó'èstanéheve nonohpa Ma'heo'o nèstséháhané'óévo, naa
nèstseno'eována'xaetanóháévo.

Thanks for the gifts

¹⁰ Náhéne'ena tséohkéhešeamemé'etanó'tovése, naa oha
nésáatónèšenèheševó'o'šěšéhéme. Naa hétsetseha tséxho'métsése
ma'kaata, nátáhéne'ena naa Ma'heo'o "Hahoo," náhéto.

¹¹ Násáatotóxéstóhe tséxhá'o'omenéhéto. Oha tónetáa'e
tséhetaa'eá'enómo ééšépéva'e. ¹² Náhéne'ena tséxhá'o'ome-
nèhéstove naa máto tsé'ootáhémo hová'éhe, naa máto
óxháeanáhtovee'èstse naa ná'so'enóhéstovee'èstse, naa máto
tséhma'xeá'ene hová'éhe naa máto héva hová'éhe. ¹³ Ma'heo'o
tsé'òhkev'é'véstáhémá'èse, netao'o náohkéhésenèhešéve
tséheto'áhétséstomó'èse. ¹⁴ Naa néá'èšéme tséhvéstáhémése
vétséno náoseehótoanávétano. ¹⁵ Naa nésenéhasèstse
tsévo'èstanéhévése Philippi, hea'e nésó'mé'etanó'tánóvo
tsé'asema'heóneéestséto hénéhéóhe Macedonia. Nèhe'še oxése
tséstáhósema'heóneéestséto hénéhéóhe néno'kevéstáhéméme
ma'kaataeva. Népévo'eetáhéme. ¹⁶ Naa máto a'e hénéhéóhe
Thessalonica, néamého'métsénóvo ma'kaata. ¹⁷ Hová'éhe
nésáa'éevéestomévatséhénóvo, oha nénéhešetanó'tovatséme
néme'ho'èhótaenovo tséhetaa'péva'e ma'heónévéstóva
tséxho'méáse ma'kaata. ¹⁸ Naa néosepévo'eéšéme.

Námáhemásétsésta netao'o hová'éhe tsého'eotsestsése Epaphroditus.
Netao'o tséhetaa'métsése ta'se hápó'e nénéhetaa'métónóvo
Ma'heo'o, naa héne évé'semásetano. ¹⁹ Nánèheševéestomevo
Ma'heo'o tséstó'semétaése netao'o hová'éhe tséohkého'o-
tséstovetse, tsé'òhkev'é'ne'étamése Jesus. ²⁰ Naa nétavového'ótone
Ma'heo'o Ehane hétsetseha naa a'ene'xóvéva. Hena'háanéhe.

Final greetings

²¹⁻²² Mámáhemásétséstova hénéhéóhe tséoné'seómáhahtase. Naa
hétsehéóhe tsémáheoné'seómáhahtátse, naa máto tsé'tóhe
tsémáho'emanéstse hóséstse hestotse'ono,
némáhemásétséstóvatséme. ²³ Návéestomevo Jesus
tséstó'sepéve'toése naa tséstó'seno'pévéstao'omenéhése.

Colossians**1**

¹⁵ Ma'heo'o ésáavóoméhe, oha Jesus évóome, naa oha móséestáhevóhe Ma'heo'o naa Jesus. Ma'heo'o éhee'hahénoto Jesusevaho, naa netao'o hová'éhe tséhetaa'manestsése hénéhéóhe Ma'heo'o mó'ovóéóehohevóhe Hee'haho Jesusevaho. ¹⁶ Háó'e tótseha tséssáa'éséhéstanovéhane Ma'heo'o móxhotse'ótóhevóhe Jesusevaho tsésto'semáhemanestsése netao'o ho'e naa he'amo'omééno, heva évóometse naa hóséstse ésáavóoméhanéhetse, naa máto tsévéhonevесе hóséstse móhvóoméhevóhe naa máto hóséstse móho'nóhvóomévtse. Netao'o tsémanehe éme've'šeoно'átame Jesus.

3

¹² Ma'heo'o néméhotaevo naa némoné'tóévo tsésto'sè-hevo'èstanémé'tóése. Tséhvé'néhéso néstsenéševátséstáhé-vo'èstanéhévéme, naa néstseohkéhoto'áhéme. Néstseohkev'-háatamaahétanóme oha ována'xaevo'èstanéheve. ¹³ Ma'ohkéé-tónéstá'továhtsése ohké'omóohtome naa ohkéévananóvahrtse hápó'e tsééváhešenanóése Ma'heo'o. ¹⁴ Naa méhosanestótse éno'kené'ta'e, éohkev'šepévemano'evó'èstanéhevéstove. ¹⁵ Néstseována'xaetanóháévo Ma'heo'o, néstsenéhešemano'etanóme. Naa "Hahoo," ohkéhetóhéne Ma'heo'o. ¹⁶ Toetanó'tome Jesus heéestsestótse. Pévevóvestomévahrtse naa onó'evamahtse. Asénoota Ma'heo'o. Málnémeótóse Ma'heo'o, "Hahoo" ohkeno'hetóhéne. ¹⁷ Ono'átama Vo'èstanévéstómanéhe netao'o tséévéhešévése naa máto tséhése. Naa tséhvé've'šénéehovése, "Hahoo," no'hetamóhéne Heho Ma'heóneva. ¹⁸ Tséhe'évése, áahtova tsévéstoemósee'e, tséhešetanóse Ma'heo'o. ¹⁹ Naa tséhetanévése, méhota tsévéstoemósee'e. Névé'hávéséve'tovóvoo'o. ²⁰ Naa ka'ěškónéhaséstse, tséheškése'e naa tséhéhese'e, áahtova, héne éono'átséssta Ma'heo'o. ²¹ Naa tséhetaa'henésónéhése, névé'momáta'eehóvoo'o nenésónéhevoo'o, tsenóhpaomáta'eotseo'o, tsésáa'éva'ó'tósétanóheo'o.

1 Thessalonians

4

When Christ returns

¹³ Nésenéhaséstse, nátao'semé'emoo'o tséoné'seómáhahtase tsééšéhováneehese. Névé'hetóséhávésévéhoónósé'otaevoo'o hápó'e ta'se tséohkéhešetanovóse tsésáane'étaméhevose Ma'heóneva.

¹⁴ Néhéne'enánone tséhešenaévomotáhaétse Vo'èstanévéstómanéhe naa éévano'eametanéne. Naa tséhvé'néhešéhéne'enomátse, néno'-néhešéhéne'enánone mahne'évâho'ehnéstse Vo'èstanévéstómanéhe néhe'xóvéva néstseévavóomóneo'o tséoné'seómáhahtase tsééšéméhaenaese. ¹⁵ Naa nétanéheševóvestómévatséme Ma'heo'o

tsééšéahtse'hetá'ése: tséhnééhóvétse tsésó'eametanénétse máhne'évâho'ehnéstse Vo'èstanévéstómanéhe néstsésáa'ovóehétoo'e'ovóhene, oha tsé'tóhe tsééšenaese tséoné'seómáhahtase tseovóehneo'o. ¹⁶ Néhe'xóvéva Ma'heo'o tsenéxhésetáhpe'óo'xeva hénéhéóhe he'amó'omééno, "Nóheto!" Naa véhonema'heónéhotse'o tsenóono'e, néhe'se ma'xetáhpeno tséhoó'heasévone, néstsemáhenéstanone. Néhe'se Vo'èstanévéstómanéhe tsene'évâho'eanóhóése. Tsééšenaese tséoné'seómáhahtase tseévamáheametanéneo'o.

¹⁷ Néhe'se néhe tsééšéméhaenaese naa tséhnééhóvétse tsésó'eameetanénétse néstsemáhehe'améhétoo'e'ovone Vo'èstanévéstómanéhe. Naa néhe'se néstsea'enevéséstanovemone. ¹⁸ Naa hétsetseha nonámé'tó'e vé'shevovóešemahtse tséhetatsése, névé'hetóséhoónésétanóme!

5

¹⁵ Ho'néšééetónéstá'tónése néševáhtomeamepéve'tovóhéne vo'èstane'o. ¹⁶ Ohkéhetótáetanóhéne, ¹⁷ naa máto ó'tóséháóónáhéne. ¹⁸ Hó'néšetónésóotse, "Hahoo," ohkéheta Ma'heo'o, tséhvé'ne'étamése Jesus. Hena'háanetséhe Ma'heo'o tséheto'aese.

1 Timothy

1 Timothy

2

⁴ Ma'heo'o némáhevo'èstanévèhátanó'toene, naa néno'nèhesétamaene néme'héne'enánone tséoné'seómo. Etšèhešemé'eme: ⁵ Eno'kahe Ma'heo'o naa oha Hee'haho Jesusevaho Vo'èstanévèstómanéheho tséstó'néehóvetsése évé'šésóhpèho'èhohe Ma'heo'o. Jesus móxhetanévèhéhe naa móhvésèstanovèhéhe hétséhéóhe ho'eva.

⁶ Némáhenaévomotáhaene. Hákó'e tótseha móho'nóxhéne'enóhetse, naa hétsetseha ého'nèhe'xove, nénéheševóo'séhaene Ma'heo'o.

3

Church officers

¹ Épéva'etse vo'èstane tséhma'heónevé'ho'évétánóse. ² Vo'èstane tsénèhešetanótse, móto'seována'xaevo'èstanéhevèhéhe, tsepéve-

oo'hetano, naa mato tseono'átame, tsemáse-tséstáhé'heóneve. Tsésáa'éenoosetanó'-tovóheho tsévèstoemose. Hová'éhe tseohképévemé'ésta.

³ Naa mato tsésáamané'heónévèh e, naa mato tsésáatóxe-pé'pe'ánóváhe, ónétáhtse móto'sèhoto'àhehéhe, naa

mato tsésáháo'pótánohe. ⁴ Oha tsepévevovóhnèhešeho hevo'èstanemo, tsepevevovéstomevóho henésono nonohpa tseono'átamáá'e. ⁵ Mé'tó'e vo'èstane tsésáavé'pévevovéstomevóése hevo'èstanemo, móme'tónèšèhépévemé'èstánoto Ma'heóneva. ⁶ Naa mato tsésáa'èšepévetóxetanóése éohkéhoháhétáno, tsetaomenèhešéhahtse. Nèstsevé'monénóvo tsénèhestátse tsésto'sema'heónevé'ho'evèse. ⁷ Anénóó'èse pévenóhtsevóoma tsésto'sema'heónevé'ho'evèse tsésto'sésáano'héva'e'óehese Heávóhóho. Tséono'átamèstse monéhéne, tsevéseono'átamáá'e tsésáméhotaehe Ma'heo'o.

2 Timothy

1

⁶ Ma'heo'o tséhetòhóotáta'e tséstáxéhe'oná'o'továtse, nétavá'néhósenéhešémé'ovó'semátse: nēšeaméhotse'óhtótse!
⁷ Nésáa'e'tóhtáhéhema, Ma'heónemáhta'sóomáheva névé'šéhéestáhama, naa néohkeno've'séméhosanénone, naa néhe'konenée'tanone. ⁸ Néstsevé'tanéhétséstóvo Jesus máhma'heóneéestseto, naa máto tséhnéehóvéto tséskánometoo'éhéto. Návé'setoo'ehe tsé'amema'heónemé'emo Jesus. Amevéstáhémáhtsetanó'toveha Ma'heo'o komaahe néstsesóhpéhóhta hótóanávétanohtótse. Enéstos'éheso tséhéseamema'heóneéestseto, hápó'e tséhešéhótóanávétanóto. ¹³ Nééšenéstove tséxanovema'heóneéestséto. Hétsetseha nétanéhetátse, hápó'e néhešepévéxanoveéestseo'o! Nééšenéhešeméhóto Jesus naa néno'ne'étamenótse. ¹⁴ Ma'heo'o néoseepévóhóota tséstos'sema'heóneéestseto, naa oha amevéstáhémáhtsetanó'toveha Ma'heónemáhta'sóoma tséstos'séxanovèhetómeéestseto.

3

¹⁶ Netao'o ma'heónóxe'éstoo'o énéxhéso taamááhe tséhnéehovése Ma'heo'o. Naa héne névé'ševovéstomónenone, naa néstseno've'šéhéne'enánone tsé'ó'óhto'eétáhétse, naa néstseno'eonó'eotséhaenone, ¹⁷ naa néstseno've'šéhó'xeehaenone tséstos'sepévèhotse'óhevomotáhótse Ma'heo'o.

4

⁶ Eéšekáse'xove tséto'séhe'senaéto. ⁷ Násáanéhnetaméhe ékánoméhótóanátó tséhne'amevo'èstanéhévéto, námáhenèhetao'otse'ohe tséhesétamá'èse Ma'heo'o, naa náéšepévého'manestse.

Titus

Titus

3

God saved us

⁴ Ma'heo'o tséxhomá'xèhoháeněševátamaétse,
⁵ névo'èstanévèhaene. Hó'něšema'xetóněšepévo'eétáhétse, héné
nésáavé'ševo'èstanévèhaehénone, oha tséhvé'hoháeněševátamaétse.
Ma'heónemáhta'sóoma néévavóvòhetanaene tséhvo'èstanévèhaétse
Ma'heo'o.

Hebrews

1

God has spoken through his Son

¹ Hákó'e tótseha háestoha ma'heónéhóo'xeváheono heováestse móxhešemé'éstomevóhenovóhe tóoneeto nevo'èstanémanóho Ma'heóneva heéestsestótse. ² Ta'e máhove'se Ma'heo'o móxho'-méahénótóhe hee'haho tséstó'setaomemé'èstomóétse Ma'heóneva heéestsestótse. Hákó'e tótseha tséssáa'ěšeasevo'èstanéhevèstovéhane, Ma'heo'o mó'ěšeahtse'nèhesétamóhevóhe hee'haho tséstó'semáhehemanéstóonéhetsése netao'o hová'éhe hétséhéno ho'eva naa he'amo'omééno. Naa hó'ótóva tsemáheho'emáóhta netao'o hová'éhe. ³ Ma'heo'o tséhe'xóvevo'ho'èho'hévatamaaeese máto hee'haho énéhe'xóvevó'ho'èho'hévatamaahóho. Émáheséestao'o hová'èhéstónéhéva. Néhe Ma'heo'o hee'haho heéestsestótse éhoháatamano'etse, netao'o tséhetaa'manestsése oóxésta móhešeameohtsétóhanetséhe. Tséhnaévomotáhaétse émáheasetana nestávésévo'eétáhéstonane, naa hétsetseha évéhonoo'e a'e Heho Ma'heóneva tséheševéhonoetsése he'amo'omééno. ⁴ Hétsetséha éhehpéhoháatamaahéstove tséhe'xóvéhoháatamaahetsése ma'heónéhotse'ono, naa máto hevéhestótse éhehpepéva'etse.

9

Jesus is the final sacrifice

²⁵ Esáa'ameněševátamo'eéhéhe Jesus, oha no'ka móhněševátamo'eéhehéhe. Hámó'óhtse tsé'tóhe Jews tséohkéhóovèhešetanóvose: néhestóheaa'e na'èstse ma'heónevé'ho'e tséháa'ého'oeséstse máxhéestséhneséstse ma'xema'heónemáheóne. Mó'òhkena'hohevovóhe kósáne komááhe hestávésévo'eé-táhéstovevótse tséstó'seévamáhevonanetse. ²⁶ Naa Jesus vé'naévomotáhaétse néhestóheaa'e, éme'něševátamo'eehe vonéstoha. Naa ésáanéhésóhane. Oha no'ka nénaévomotáhaene, tóséé'e tsenéheso. Naa tséhvé'šenéhešenaévomotáxévase móhmáheasetanóhéhe netao'o néstávésévo'eétáhéstonane.

10

Keep going to church

²⁵ Nèstsevé'eénemano'eéme ma'heónemáheóne, hósèstse

éohkenèhešéveo'o. Onétáhtse nëšeamemano'ee'e naa nonámé'tó'e o'tòsévonòhóha'óvahtse tséhvé'héne'enomátse tsééšèhešekáse'xove tsésto'seéváho'ehnése Vo'èstanévèstómanéhe.

11

What is faith?

¹ Hé'tóhe oné'seómene'étamestótse hó'sáanèšékánome-vóhtomáhétse tséne'étamétse éoné'seómo. Naa neóhkeamáhénone tséheto'áhétse. ² Hákó'e évaveto ma'háhkèseho hé'tóhe heoné'seómene'étamestovevo móhvé'šepévatamaehenovo Ma'heóneva. ³ Hé'tóhe oné'seómene'étamestótse Ma'heo'o heéestsèststóva móhvé'šemanéhane hé'tóhe héstanova. Esáavé'šemanéhane tsévóoseoneve.

People who had great faith

⁴ Oné'seómene'étaméstóva Abel tséxháoenaveóestonemétòse Ma'heóneva. Móxhehpèháoeméhanetse tséhe'xóvotse Cain heóestoo'o. Naa hé'tóhe Abel heoné'seómene'étaméstóva móhvé'šèhehpépévátséstótse Ma'heóneva. Naa éohtšèhešèhovánee'e heoné'seómene'étamestótse éohkèsó'mé'eme.

12

^{1b} Hová'éhe tséhávéséva'e tséhestomo'eéhata'e nohtótse kómááhe nèstsepévené'omovo Ma'heo'o hemeo'o tsépéva'etse.

God disciplines those he loves

⁵ Naa ma'ó'òhto'eétáheto Ma'heo'o nèstsevóo'seha tséhešéó'òhto'eétáheto, naa oha váhtomeó'tòsétanoo'o, oha nèstsevé'vonémáóhta. ⁶ Naa mé'tó'e tséméhotaevose Ma'heóneva hó'ótóva éohkene'hó'e'tová'toevóho vé'eó'òhto'eétáhévosèstse.

13

God will never leave us

^{5b} "Mónéme'tšéhe'šéhénootatséme," néohkéhetaene Ma'heo'o.
⁶ Tséhvé'néheese, néme'tséhémáne, "Ma'heo'o
 tsé'òhkevé'vestáhémá'ése, náto'sésáa'e'hóheo'o vo'èstane'o
 tséto'séhešé'too'évòse." ⁷ ⁸ Vo'èstanévéstómanéhe
 móho'nóhketšéhe'ševésenétáhévaestse háko'e évaveto naa
 hétsetseha naa ma'táhóseame'xóvetetse, oóxésta tséséesta.

James

1

¹ Nánéehove James, náhotse'óhevomotaho Ma'heo'o naa máto Jesus. Námòxe'èstóovoo'o tséoné'seómáhahtase netao'o ho'eva.

Faith and wisdom

² Nésenéhaséstse, hotoanávetanohtótse hó'něšekánoměho'éhóhtomáse, váhtoměhetótaetanóhéne, ³ naa máto váhtome-ó'tòsétanóhéne kómááhe héne něstsevė'sěhe'koneněénóvo.

⁴ Netao'o tséhótoanáto máhvė'má'sésóhpěhnė'tomáse héne něstsevė'sěhe'konáhénóvo. ⁵ Vė'sáahéne'enomáhése tséto'sěhešė-sóhpěhnė'tomáse hotoanávetanohtótse, něstvóhéne Ma'heo'o. Něstsevéstáhémáévo, émásetséstáhė'heóneve. ⁶ Máhvė'veéstomevóse hevéstáhémósanestótse, onė'seómeněhešetanóhéne, něstsevė'héstovetanóme. ⁷⁻⁸ Máhvė'héstovetanóse, hová'ěhe néme'hémetaenovoo Ma'heo'o.

Poor people and rich people

⁹ Tséoné'seómáhahtase tséháo'omeněhese éme'òhkeněšekánomeaměhetótaetanoo'o tsěhvė'héne'enomevóse tsěhešė-ono'átamaevóse Ma'heóneva. ¹⁰ Naa mé'tó'e tséoné'seómáhahtase tséháoováhese hestáoováhéstóvévo Ma'heóneva ésáa'ono'átsėstòhetse. Nėhéne'enomóvonone hó'ótóva hestáoováhéstóvévo ét'o'semáhėhová'áhanėhetse. Nėhe'xóvéva tsemóneono'átamaevóho Ma'heóneva. Naa héne tsemónevė'sěhetótaetanónóvo. ¹¹ Nėhéne'-enánone véhpótótse éohkenoóneohstėnėstse vé'hoháoho'taa'ėstse. Nėhe tsěháováhese hema'kaataemevo tseněhešėnoóneohstsetse. Móme'ėváhėhová'ėhevetse.

Trials and temptations

¹² Vonóhóha'óváhstestótse mássáa'áahtomáhése, něstsevė'sė-ono'átamaenovoo Ma'heo'o, naa něstseno'métaenovoo pévėstanovestótse. Eněhešėvėstomevóho tsěhetaa'mėhotaese. ¹³ Ma'heo'o něstsevė'ho'ė'etovo máhvonóhóha'ónėse. Eohkėsaaněhešėvonóhóha'ósanėhe, naa mé'tó'e máto éohkėsáavonóhóha'óhėhe. ¹⁴ Taamaahe néohketaomėhávėsevevonóhóha'óváhstėmáne. ¹⁵ Naa máhvė'eéxa'e'óváhstėtse héne něstsevė'sěhávėsévo'eétáhėnone. Naa máhvė'hetósehávėsévo'eétáhėtse héne něstsevė'sěhováneehėnone. ¹⁶ Nésenéhaséstse, něstsevė'nėhešeno'hėohtsėhanėme! ¹⁷ Netao'o tsěhetaa'pėva'etse némétaenone Ma'heo'o. Eněhešėéxánóho néhe hotóhkeho naa éšė'hóho tsėsto'seohkevó'ho'kásėnėtse éšėeva naa taa'eva. Ékánomeonėtáhėveohstseo'o, oha Ma'heo'o ét'o'sėsėésta tósėé'e. ¹⁸ Éněhešėéxána tsėsto'se-áahtomóvótse heéstsestótse tséoné'seómotse tsėto'sevė'sė-vo'ėstanėvéhaėtse. Naa héne něstsevė'sėmé'enóhėnone.

Hearing and obeying

¹⁹ Nésenéhaséstse, ohkeéepėveáahtomóne, vovóe'oo'hetano tsėto'sėhėse, névė'nėhestáháme! ²⁰ Máhvė'nėhestáhése

nèstsehétoanávenéhevo'èstanéheve'tovovo Ma'heo'o. ²¹ Netao'o tséhávéséva'e nevo'èstanéhevèstovevo noohtome! Oha oéhnovèhèstanomova Ma'heo'o heéestsestótse, nèstsevé'ševovo'èstanévèhaenovo. ²² Névé'vá'neáahtomóvónóvo Ma'heo'o heéestsestótse, oné'seómenéheševovo'èstanéheve tséheese. ²³ Máhvé'vá'neáahtomóvóse heéestsestótse ²⁴ nèstseévamáhevonetanó'tomóvónóvo heéestsestótse. ²⁵ Ma'heo'o hesto'emanestótse éno'keoné'seómpéva'etse. Héne néévavé'šenéheševovo'èstanévèhaenone. Máhvé'eametoetanó'tomóvóse hesto'emanestótse, nèstsevé'šenéhešepévo'eéháévo netao'o tséévèhešévése. ²⁶ "Náéšévésema'heónevo'èstanéheve," vé'hešetanóse, naa oha néohkésó'totónetó'anéme, mónévá'neéénèheheméhe tsééšèhešévésema'heónevo'èstanéhévése, héne ésáhová'èhevèhane. ²⁷ Tséoné'seómema'heónevo'èstanéhevese éohkeáahtovovo Ma'heóneva naa éohkeno'néhevo'èstanéheve'tovovo, éohkeno'-vovóhnèhešéhovo tséhótóxáa'é'evetsese naa tsénèxáhévetsese, naa éohkésáano'eéxa'e'óéhénóvo hová'éhe tséhávéséva'etse.

2

Don't have favorites

¹ Nésenéhasèstse, tséhvé'ne'étamése Jesus tsévéhonoo'èstse, séeto'xóvevéstáhéménano néstóxévóse vo'èstane'o. ² Ta'se há mó'òhtse neše hetaneo'o tsévésého'héhaenase, na'èstse móxhoháooováhehéhe naa na'èstse móhnéstamenóohéhevèhéhe. ³ Nèstsevé'hehpepéve'tovovo néhe tséháooovaestse! ⁴ Mássáavé'-néhešepéveoo'hátamóhése nèstseó'òhto'eétáhéme! Sééševovóhnèhešéhóhéne! ⁵ Vovóhnèhešéšenano tsénéstamenóohéhevese tséohkéheševovóhnèhešéóse Ma'heo'o. Ehésenèheševovóhnèhešeho tséhvé'ne'étamé'too'èse, naa tseno'meto a'eneametanénestótse, tsévèstomevose tséméhotaese. ⁶ Naa mé'tó'e néohkésáovovóhnèhešéhohevoo'o tsénéstamenóohéhevese. Néohkésáamé'emo'eéhaehévo'o. Mé'tó'e tsé'tóhe tséhoháooováhese néohkéháó'emaóevoo'o, néohkeno'eaéstomeomáxemaevoo'o. ⁷ Naa éohkeno'totó'hosemovo Ma'heóneva, onétáhtse néohkepéve'tovóvo'o. Néohkévé'néhešetanóme! ⁸ Etsèhetóxe'òhetse Ma'heo'o hesto'emanestótse tséne'ta'etse, 'Eto'senèhešeméhoheo'o netao'o vo'èstane'o tséhe'xóvatamáhtseto.' Héne nèstsevé'šéono'átamáénóvo Ma'heo'o. ⁹ Naa mé'tó'e máhvé'hohamátamóse hósèstse vo'èstane'o, néhávésévo'eétáhéme, éhetóxe'ohe ma'heónóxe'èstoo'o. ¹⁰ Heva na'èstse Ma'heo'o hesto'emanestótse vé'vá'neó'òhtanomóvótse nèstsemáheó'òhtanomóvonone netao'o hesto'emanestótse. ¹¹ Ma'heo'o hesto'emanestótse étsèhetóxe'òhetse, "Nèstsevé'nootóvo'o tsévèstoemósee'e!" naa máto, "Névé'ne'to'éna'hanéme!" Naa nésáakánomenootóhevoo'o tsévèstoemósee'e, naa oha néne'to'éna'hanéme, nésó'máheó'òhto'eétáhé'tomóvonone netao'o Ma'heo'o hesto'emanestótse.

¹² He'konenéhe'omova Ma'heo'o hesto'emanestótse komaahe nésésáavéseasèto'eéhéme. ¹³ Ho'óxeéšeeva Ma'heo'o mahnèxho'hého'emanéstse tsésáanéševátamóheho vo'èstanóho tsésáanéševátséstáhé'heónevèhetsese. Nèhe'xóvéva oha tsénèševátséstáhé'heónevese tsèhetótaetanoo'o.

Faith and helping

¹⁴ Nésenéhasèstse, vé'nèhése, "Náoné'seómáhahtovo Ma'heo'o," naa oha nésáavéstáhémòsanéhéme, mónéme'hého'èšé'tánóvo he'amo'oméé'e! ¹⁵ Ótahe, hámó'òhtse, máhvé'vóomóse na'èstse tséoné'seómáhahtátse tséháo'omeneestse, ¹⁶ nèstsevé'vá'nepéve-éestséstovovo, véstáhémóhéne! ¹⁷ Naa tséoné'seómáhahtóese Ma'heo'o oha ésáavéstáhémòsanéheo'o, éto'sésáavé'šè-hová'èhevátamaehénóvo Ma'heóneva héne. ¹⁸ Naa hea'e vo'èstane tséhóovetsèheestse, "Énèšeoné'seómáhahtáhtove hó'sáanéšekánomevéstáhémòsanéstovéhane." Onétáhtse, nátao'setšèhešemé'èstomevo néhe vo'èstane, "Táaxa'e, néhvóo'sešèstse tséhešeoné'seómáhahtá'tohe hó'sáanéšekánomevéstáhémòsanéheho, naa néstavóo'sehátse hápó'e tséhešeoné'seómáhtáto naa máto tséheševéstáhémòsanéto!" ¹⁹ Naa nénéhešeoné'seómáhahtáme tséhešeno'kaese Ma'heo'o. Naa épéva'e, naa oha nésáa'oné'seóme-nèheševo'èstanéhévéhéme. Ótahe, nétatsèhetatséme, hámó'òhtse Heávohe hestotse'ono ékánomenèhešeoné'seómáhahtao'o tséhešeno'káhetsése Ma'heóneva, naa oha éhéhpòhetanoo'o. ²⁰ Tséhóovenèhešetanose oha tsé'oné'seómáhahtáhtove tséssáanéšekánomevéstáhémòsanéstovéhane nea'háanevóhe tsénétáhéveo'hetanose. ²¹⁻²² Mé'etanó'tova Abraham tsénèxhéstáhétse, móxhoháeoné'seómáhahtá'tovòhevóhe Ma'heóneva, móhvóo'èstómanéhéhe tséhe'xóveoné'seómáhah-tá'tóvòse Ma'heóneva tsésto'séháoenaveéxo'àsenòse taamaahe hee'haho Isaacevaho, naa héne móhvé'šéono'átamaehévóhe Ma'heóneva. ²³ Étó'taenèhetòxe'ohe ma'heónòxe'èstóonéhéva, "Abraham móxhoháeoné'seómáhahtá'tovòhevóhe Ma'heóneva, naa héne móhvé'šéono'átamaehévóhe." ²⁴ Héne nèstsevé'vone-tanó'tánóvo Ma'heo'o tséhešéono'átámóse tséoné'seómáhahtátsese naa máto tséáahtóese tséheese. ²⁵ Máto mé'etanó'tova Rahab. Ekánomemátahaa'eve, no'ka móhvéstáhémòhevóhe hósèstse hetanóho tséhotse'óhevomotáhóvose Ma'heóneva. Móhnó'ootòhevóhe naa oxése móstaévatséhešéhóoseneenáhnòhevóhe. Móhvé'šè-nèhešéono'átamaehévóhe Ma'heóneva. ²⁶ Nétatsèhetatséme, otaxa vé'vá'neoné'seómáhahtáse naa nésáavéstáhémòsanéhéme, héne ta'se énéhešètováto tsé'éneómotómèstove éohkenaetséstove.

3

Think before you speak

¹ Nésenéhasèstse, nèstsevé'máhema'heónevovéstomósané-tanóme. Ho'óxeéšeeva néhe ma'heónevovéstomósanéheo'o tseosee-

péveonémoomaevóho Ma'heóneva. ² Némàheá'enánone o'òhto'eé-táhestótse. Naa oha néme'òhketó'ha'éetáhtsème tséhétse. Naa máhvé'nèhešévétse tséhéne'enohe tséohkéhešééšepéveoo'hetanótse. ³ Hámó'òhtse mo'éhno'hame tsééstòhta'énese éohkeonó'a'éneo'o. ⁴ Naa máto ma'xésémo évé'seamóé'o tséxhoháa'hatse, naa oha héne ma'xésémo tsévé'seonó'a'eno ésáaháape'óhane. ⁵ Hámó'òhtse ékánoméhoháetsšeske'o nevétanovane, nésó'vé'sèhoháo'ótáhtsénone. Naa máto hó'vá'netšeske'eéxo'àsene éohkema'xeaseto'àséotse. ⁶ Enèhešetováto hé'tóhe vétanove néohkevé'shetotó'òhtó'a-néoo'hénone nonohpa ta'se éohkéexo'àsé'o'osanéto. ⁷ Heováestse hováhne éohkeována'xaemanèhe'o, ⁸ naa hé'tóhe vétanove ésáa-nèhešetovátòhane. Néohkevé'seóoxóhéoo'hénone hová'èhéstónéhéva tsésáapéva'éhane. ⁹ Naa hé'tóhe vétanove néohkevé'sevovéhone Ma'heo'o naa néohkeno'vé'seéhóomóneo'o vo'èstane'o hemanéstóonéhamo. ¹⁰ Ésánèhešepéva'éhane. ¹¹ Hámó'òhtse tséhávéséva'e naa tsépéva'e ésáhésòhane tséhno'kováto hová'èhe. Naa máto tséhávésévoome naa tsépévoome mahpe énéssáhésòhane oha tséhnó'ka'e ho'háme'e. ¹² Naa nétavé'senèhešéhéne'enánone hé'tóhe vétanove éme'sáanèhetotse'óhehane tséstó'séhávésévo'a-néstove oha tséstó'sepéveéestséstove.

Wisdom from above

¹³ Máhvé'péveoo'hetanóse néstseonó'evó'èstanéhévème, naa néstseno'nèševátséstáhé'heónévème. ¹⁴ Naa mé'tó'e máhvé'e-e'hanóhtáhtsése naa máto máhvé'no'kemé'etanó'továhtsése, néohkevé'hoháo'ótáhtsème tséhešema'xéhéne'enováhése, nésáatáo'óhénóvo. ¹⁶ E'hanótáhtstestótse éohkepe'pe'anováto. ¹⁵ Ma'heo'o nésáanèhesétamaehene tséstó'senèhešetanóvótse. Enèxhésó Heávóhéstóva. ¹⁷ Naa mé'tó'e Ma'heo'o nénéhetaene tséstó'sèhoto'áhétse, tséstó'senèševátséstáhé'heónévétse, tséstó'seno'péveoo'hetanótse, naa tséstó'seno'véstáhémósánétse. ¹⁸ Tséována'xaevo'èstanéhevese tsetóva'óevóho vo'èstanóho.

4

Friendship with the world

¹ Tséohkéhésepé'pe'áhése netao'o hová'èhe néohkého'áhénóvo. ² Heovaestse néohkéhešého'áhénóvo néohkeovóhponeno'vé'se-ne'to'éna'hanénóvo naa néohkeno'vé'seóo'evotáhtsème. Nétatséhetatsème, hová'èhe máxho'áhése háoenavevéestomáhéne. ³ Naa hó'ótóva tsévéestomevóse Ma'heo'o néohkésáamétaehénóvo, éohkéhéne'ena tséheševá'neoo'kéhéveestomevóse. ⁴ Nésáa'oné'seómevovóanóhévo Ma'heo'o. Mónésáhéne'enóhénóvo hová'èhe máhvé'hohamátséstómáse Ma'heo'o néto'sésáa'-ono'átamaehevo. ⁵ Naa máto néstsevé'vonetanó'tánóvo tséhetòxe'ohe Ma'heónóxe'éstoo'o, "Tséhmétanétse Ma'heónemáhta'sóoma, naa néhe néto'sevéstáhémaene naa néno'nèhesétamaene tséstó'seonó'evó'èstanéheve'tovótse

Ma'heo'o." ⁶ Ma'heo'o néoseeněševátamaene, étsěhetòxe'ohe Ma'heónòxe'èstoo'o, "Ma'heo'o ésáa'ono'átamóheho tséohkěhoháepévatamáhtsětsese, naa mé'tó'e éněševátamóho tséohkěsáaháhétanóhetsese." ⁷ Oha no'kenéhe'ova Ma'heo'o. Mássáavé'eéxa'e'óéhévóse Heávohe, něstseévanootaervo.

⁸ Mähvé'háhane'ovóse Ma'heo'o hapo'e něstséháhane'óévo. Névé'hetóseameóo'o'ósevo'èstanéhévéme! Névé'héstovetanóme, oha néhe'ova Ma'heo'o! ⁹ Vé'šéhávésévetano tséhešeameóo'o'ósevo'èstanéhévése. ¹⁰ Mähvé'něševátamáhé'tovóse Ma'heo'o něstseono'átamáévo.

Saying cruel things about others

¹¹ Nésenéhasěstse, névé'hávéséveóxòhetóvoo'o vo'èstaneo'o! Naa mähvé'něhěšévése ta'se néxahávésévetotóxěstomóvónóvo Ma'heo'o hesto'emanestótse, naa nésáano'néhevo'èstanéhé'vé'tòhénóvo. Ta'se ného'emaóhtomóvónóvo Ma'heo'o hesto'emanestótse. ¹² Naa oha énéehove Ma'heo'o tsého'emaóétse, něstsenahene naa máto héva něstsevo'èstanévěhaene. Naa névé'hávésévetotóxemóvoo'o vo'èstaneo'o ta'se ného'e-máoevóvoo'o.

Warning against bragging

¹³ Névé'něhéme, "Náhéne'ena tséto'sěheso maeto," heva tséstšěhetanóhtove, "Nátao'seasohtsěme. Naa naháóhe náto'sěhoéme no'keáá'e naa náto'seasétáováhéme."

¹⁴ Nétatsěhetatsěme, nésáhéne'enóhénóvo tséto'sěheso maeto. Heva něstsenenóveametánémáne naa máto héva něstséhováneehémáne. ¹⁵ Onétáhtse éme'tsěhenove, "Naa Ma'heo'o mähvé'tšěhešetanó'tóétse nétao'setšěhešévema maeto." ¹⁶ Naa néhóoveněhešetanóme néhéne'enánóvo tséto'sěheso maeto, névé'něhešeo'hetanóme! Névé'hetósevé'šéháo'ótáhtsénóvo tséto'sěhešévése. ¹⁷ Némé'èstomévatsěme tséto'sěhešeonó'evo'èstanéhévése. Naa mássáavé'eáahtomóněhése éhávéséva'e.

5

Warnings to rich people

¹ Tséháováhése hětsetseha néme'aseóetsetanóme, hó'ótóva néto'seaseto'eéme. ² Něstáováhéstóvévo ééšeasěhávéséveohtse. Něstone'óoněhevótse ééšeasépénoe'tóněstse. ³ Nema'kaataamevo ésáa'éváhová'ěhevěhane naa néto'sésáa'évaněhešěhová'ěhévěháme ho'óxeéševa. ⁴ Otahe, nésáa'onéněxomevóhevo'o tséhotse'ótóse, naa hětsetseha ééšemáhehéne'enohe tséhešesáa'onéněxanéhése. Ma'heo'o ééšenéstovóho tsé'tóhe hotse'ono tséonéněxoméváhtsétanótsese. ⁵ Naa otaxa neháo'póhéme, něstsevé'senaenovó. ⁶ Néne'to'éna'hóvoo'o vo'èstaneo'o tséxanovevo'èstaněhevese, nésáa'évatóo'enaehévo'o.

Be patient and kind

⁷ Nésehasěstse, váhtomeametónóhtomova Vo'èstanévěstómanéhe

tsésto'seévàho'ehnése. Nátao'sevé'šèhetáohaménoto énano'é-
vé'hó'e. Éhéne'enánóvo tséto'séhešéhoo'kòhotse komááhe
tséénano'òhtomevòse tsepévone'otse. Naa éno'eóehnové-
tonóòhtánóvo héne hoo'kòhohtòtse. ⁸ Hápó'e néme'nèhešé-
óehnovetonóomovo Vo'èstanévèstómanéhe. Név'é'nèhnetametanoé!
Vo'èstanévèstómanéhe énésto'seoné'seómeévàho'ehne hó'ótóva.
⁹ Nésenéhasèstse, màhvé'totóxemàhtsése Ma'heo'o
nèstsevé'šèho'emáóónóvo. Naa ééšeto'sèho'nèhe'xóvetse.
¹⁰ Néhe'omova tótseha ma'heónèhóo'xeváheono tséxheše-
vo'èstanéhévévòse. Mó'oseeóehnováhehevóhe hó'nèšeno'hávèsé-
vé'tòhévòtse. ¹¹ Eoseeono'átameo'o néhe ma'heónèhóo'xeváheono
tséhehpèháó'eéhesé, ésáanéhnetamétanoéhe'o. Hámó'òhtse
nénéstomónénóvo Job, tséhešéóehnovaese. Ma'heóneva
móhvèstàhémaehevóhe, móhnèševátamaehevóhe. ¹² Otahe,
nèspéveáahtove, névé'totónetó'anéme. Màhvé'nèhešévése Ma'heo'o
nèstseho'emáóévo. ¹³ Mahvé'eévetónèšéóetsetanoé, háóénàhéne.
Naa màhvé'másetanoése, asénootóhéne Ma'heo'o. ¹⁴ Naa
màxháomóhtàhése, éveonóomóhéne ma'heónevé'hó'e,
nèstseháoenavomotàhaevoo'o naa néto'sèxo'èstaanaevoo'o. ¹⁵ Naa
màhvé'eoné'seómèhahtáse, màxháoenavomotàhóse vo'èstane,
Ma'heóneva tseévapévomóhtàhé'sèháá'e. Naa tséhešéó'òhto'eé-
taese máto tseévamàheasetanotse. ¹⁶ Nonámé'tó'e évemé'èsto-
mévàhtséhéne tséhešéó'òhto'eétàhése naa no'háoenavomotàh-
tséhéne nonohpa Ma'heo'o nèstseévapévomóhtàhé'sèháévo.
Tsénéhevo'èstanéheve'tovóvose Ma'heóneva, tóséé'e
vé'háoenavevéestomóhesèstse hová'éhe éohkenèhetòhóósáne.
¹⁷ Mé'etanó'tomova Elijah tsé'òhkèhešèháóénàse. Hápó'e
tséhestávòtse móhnèhestàhéhe. Mó'òhkèhoháeoné'seómatsèstòhéhe
hestáoenahòtse, Ma'heóneva mó'òhkenèhetòhóotaehevóhe
tséhešèháóénàse. Hámó'òhtse na'heáá'e naa o'xe mó'amenèhešé-
háoenàhéhe tsésto'sésáa'éhoo'kòhóhanéhetse, naa mónèhesó-
hanetséhe. ¹⁸ Naa néhe'sè tsé'évánháoenavevéésto hoo'kòhohtòtse
móhma'xèhóo'kòhóotséhanetséhe naa énano'estòtse
móstapéveéxone'óhanéhe. ¹⁹ Nésenéhasèstse, vo'èstane
tsééšeamàhtovòtse Ma'heóneva, màhvé'eévano'héóhtsèstse,
onéseévaonó'a'é'ovoo'o ²⁰ nonohpa nèstseévavo'èstanévèho
naéstóva, naa Ma'heóneva tseévaasetanótsenòtse
hestávèsévo'eétàhéstòtse.

1 Peter

1

¹ Nánéehove Ho'honáá'e (Peter). Náhotse'óhevomotaho Vo'èstanévéstómanéhe (Jesus). Némóxe'èstóovatséme tsééshetaa'oné'seómáhahtáse tséméhaevo'èstanéhévése Israel, naa hétsetseha totáhoesta névo'èstanéhévéme Pontus, Galatia, Cappadocia, Asia, naa Bithynia, tséhestóhee'èstse. ² Hákó'e tótseha Ma'heo'o Tséhéhestovéstse né'éšéahtse'tséhésétamáévo tsésto'semonóehné'tóése, naa tsésto'séhe'konéhóxe'anáése Ma'heónemáhta'sóoma. Hena'háanéhe néhéséahtovovo Vo'èstanévéstómanéhe, naa néno'vé'shéhóxe'anaenovovo hestsemá'eme tséhnaévomotáhaétse. Návéestomevo Ma'heo'o tsésto'sepévé'tóése naa tsésto'seno'eameována'xaetanóhaése.

Hope

³ Nétavového'ótone Ma'heo'o, Tséhéhese Nevo'èstanévéstómanéhamane. Tséhvé'hoháméhotaétse névo'èstanévéhaene. Hee'haho Jesusevaho tséhnaévomotáhaétse naa éno'eéva-ametanéne'séhóho, hena'háanéhe néhéséhótséovó'setanoma tsésto'sea'eneametanénétse, ⁴ naa hó'ótóva néto'seamáhénóvo tsééxanomóése Ma'heo'o hénéhéóhe he'amo'omééno, tsésáatséhe'shéhová'ahanéhehanéhetse. ⁵ Tséhvé'eéšene'étamése Ma'heo'o, néstseaméhótooma'óévo ta'e mahnéxho'óxeéšeeve. Naa néhe'xóvéva néstseamáhénóvo a'eneametanénéstótse. ⁶ Naa tsésto'sevé'eamáhése tséosepéva'e, héne vé'shéhótáetano, hó'néšékánomenenóvéhótoanávetanóse. ⁷ Máv'é'néšeamene'étamése Ma'heo'o tséxhótoanávetanóse, néstsesóhpeotséháévo. Héne néstsevé'sheono'átamaenovovo Ma'heo'o naa néstsevé'sheno'-néheševóo'èstómané'tóévo mahne'éváho'ehnéstse Jesus. ⁸ Néohkésáakánometšéhe'shevóomóhévo Jesus, nénéšeamene'étaménóvo naa néno'méhótóvo. Naa névé'shema'xéhetótáetanónóvo ⁹ tséhvo'èstanévéhanése. ¹⁰ Hákó'e tótseha ma'heónéhóo'xeváheono mó'éšenéhešemé'èstóhenovóhe tséto'séhešepévé'tóése Ma'heo'o. Naa oha néhe ma'heónéhóo'xeváheono móxhóna'ovéhéne'enátanó'tóhenovóhe tsésto'séhešého'hévo'èstanévéhaése. ¹¹ Naa Ma'heónemáhta'sóomaho móhnéheševóo'séhaehevovóhe nehe ma'heónéhóo'xeváheono tséto'séheševovóehótoanávetanótsése néhe Vo'èstanévéstómanéheho naa néhe'se tsemónema'xevóo'èstómané'tóó'e Ma'heónéva. Néhe ma'heónéhóo'xeváheono móhno'néhešéhéne'enátanó'tóhenovóhe, "Néváése tsé'tóhe Vo'èstanévéstómanéhe? ¹² Naa néhe Ma'heónemáhta'sóomaho móhno'néhetaehevovóhe, "Néstsesáavésevóomóhévo tsé'tóhe Vo'èstanévéstómanéhe, néstseéšéahtsé'naéme, tsemóného'ehne. Naa oha amepévéme'ema hétsetseha komááhe maeto vo'èstane'o'o tsevésenéstomónenovovo tsé'tóhe Vo'èstanévéstómanéheho!" Naa

tséhetaa'mòxe'èstóovatsése hétsetseha, nénéehóvéme néhe vo'èstane'o tsénéhetose Ma'heónemàhta'sóoma hákó'e. Nééšepévenéstomónenovo Vo'èstanévèstómanéhe. Naa hétsetseha tséma'heóneéestsese ésó'véstáhémaevóho Ma'heónemàhta'sóomaho tsého'eanòheméase Ma'heo'o. Nénéstovóvoo'o néhe tséma'heóneéestsese tséhmé'emóvòse Vo'èstanévèstómanéheho. Nénéehóvéme oha néno'kepévèhéne'enovovo tsé'tóhe Vo'èstanévèstómanéhe tsétotóxemose Ma'heónemàhta'sóomaho. Máto ma'heónéhotse'ono hénéhéóhe he'amo'omééno móho'nóéšepévenéstomóne'tovovòtse Vo'èstanévèstómanéheho, naa oha móxhóna'ovèhéne'enátanó'tòhenovóhe hová'éhe. Nétáhósenéhetatséme, néhe ma'heónéhóo'xeváheono naa ma'heónéhotse'ono móho'nóhpévèhéne'enovovòtse Vo'èstanévèstómanéheho, naa oha tséhnéhóvése hetsetseha nééšepévenèhešemé'èstomónénóvo Vo'èstanévèstómanéhe. Otahe, vé'šéhetótaeno!

Live a holy life

¹³ Ameéxanene, naa tonóoma Vo'èstanévèstómanéhe tséhnéstot'seéváhósého'ehnése. Amemé'etanó'tomova Ma'heo'o tséto'séhešepéve'tóése néhe'xóvéva. ¹⁴ Tséhvé'henésónéhé'tóése ohkeáhtova! Naa néstsevé'eévavona'èstséhaenovó hová'éhe tséhméhaešéhávésévevo'èstanéhévése. ¹⁵ Oha mé'tó'e néhevo'èstanéheve'tovóhéne Ma'heo'o. Eháanaevo'èstanéheve. Nééšenéhešemoné'tóévo hápó'e tséstot'senèhešéháanaevó'èstanéhévése. ¹⁶ Etséhetòxe'ohe ma'heónòxe'èstoo'o, "Náháanaema'heóneve, hápó'e néhešéhánaetséhesta!" éhevoo'o Ma'heo'o. ¹⁷ Tsé'òhkevé'néhetótse Ma'heo'o "Tséhéhe'tovatsemenoto," hó'háóénátse, héne néstsésáavé'šéhohamátamaehénone ho'óxeéšeeva." Nétatséhetatséme, névé'néhešetanóme! Néhe'xóvéva ho'óxeéšeeva Ma'heo'o éto'sésáhohamátamóheho vo'èstanóho, tsemàhesééšého'emaoevóho tséévèheševó'èstanéhevetsése. Naa tséstot'sevé'néhésó, hétsetseha tséssó'eameametanénése, amenéhevo'èstanéheve'tova Ma'heo'o naa no'ee'hahtova. ¹⁸ Néhnéhvo'èstanévèháévo tséhnéméhaešéamevo'èstanéhévése. Néxaeméhaeáestomevo'èstanéhévème. Énéxhésó tóoneeto tséhéstáhése. Ma'heo'o nésáavé'ševó'èstanévèhaehénóvo ma'kaata, hó'ótóva ma'kaata éto'semàhehová'àhane. ¹⁹ Onétáhtse névé'ševó'èstanévèhaenóvo Jesus tséhnaévomotáhaése, hestsemá'eme mó'oseene'ta'éhanetséhe. Ma'heo'o tséstavóómóse tséhnaetsése Jesusevaho, móstatséhesétamóhevóhe, "Tsé'tóhe ésáakánomètšéhe'šéhávésévo'eétáhéhe, énaévomótáhóho vo'èstanóho." ²⁰ Hákó'e tótseha Ma'heo'o tséssáa'èšemanéstséése hé'tóhe ho'e, mó'éšéáhtse'néhešemonéhenotóhe Vo'èstanévèstómanéheho tséstot'sého'hévo'èstanévèstómanetsése. Naa oha móho'nóhnáháxého'ehnéstse, tséstanéšéame'xóvetse móhmóného'èhnéhéhe nonohpa tséstot'senèhešéhéne'enovóse tséhnéhóvése. ²¹ Jesus tsé'èšenaévomotáhaétse Ma'heóneva

mó'evaametanéne'sèhaehévóhe, naa móhno'ma'xevóo'éstómané'toehevóhe. Tsé'aseoné'seómáhahtovóse Jesus, nénéhešeasene'étaménóvo Ma'heo'o. ²² Naa tséhvé'éáhtomáse tséhetóméto, néhésev'éšeonó'evo'èstanéhévénovo, naa néno'oné'seóméméhotáhtsème nonámé'tó'e, néhešeaméméhotáhtse!
²³ Tséxhestanomóvóse Ma'heo'o heéestsestótse ta'se nééváhósevóvóhešéhéstáótsème. Ma'heo'o heéestsestótse tsea'eneametanénetotse, hó'něšékánomenaéstove. ²⁴ Etséhetóxe'ohe Ma'heónóxe'éstoo'o, "Néohkevá'nenenóveametanénema, há mó'óhtse ta'se hé'tóhe mo'é'éstse, éohkenoóno'eotséněstse a'e, ²⁵ naa oha Ma'heo'o heéestsestótse tsea'eneaměhnětotse." Nééšeněhešepévéme'éstomónénóvo.

2

Jesus is a living stone and you are a chosen people

¹ Névé'hetósepéosetanóme! Névé'vá'neněhesémanéme! Névé'hetósee'hanótáhtsème! Naa névé'hávěsévetotóxemovo vo'ěstane! ² Mé'ěševoto tséohkéhešenénetanóvóse hápó'e néme'óhkeněhešéáhtomónetanó'tomóvónóvo Ma'heo'o heéestsestótse. Héne něstsev'éševó'èstanévěhaenovó naa něstseno'vé'šěhe'koneněenovó. ³ Nééšěhéne'enánóvo Ma'heo'o tséhešěhoháepévaese. ⁴ Naa náatšěhešěhetáohamenótse Jesus. Nea'háanéhe ho'honáá'e tséne'taestse tsév'éšmanehe ma'heónemanáhéstótse. Tsé'tóhe ho'honáá'e éametanéne. Ma'heóněva móhněhešemoné'toehevóhe tsésto'sene'taestse ho'honáéva, naa móxhoháeono'átamaehévóhe. Naa mé'tó'e tséhvěsevo'èstaněhevěse hětsěhéno ho'eva háesto móho'nóxho'áhé'tovovótse néhe ho'honaa'o, tséněhestoestse Jesus. Naa nětatsěhetatsème, másetsěstova tsé'tóhe ho'honáá'e, Jesus Vo'èstanévěstómanéhe! ⁵ Máhvé'másetsěstovóse něstseněhešěhe'konemano'áhéme, hápó'e ta'se něstsené'eveasěho'honáévěme ma'heónemanáhéstóva. Něstseno'něhešema'heónenótáxévěme, naa héněhéóhe ma'heónemanáhéstóva Jesus (tséne'taestse ho'honáá'e) něstsevěstáhémaěvo tsésto'sěhotse'óhevomotáhóse Ma'heo'o, naa héne Ma'heo'o tseoseemásětsěsta. ⁶ Etséhetóxe'ohe Ma'heónóxe'éstoo'o, Ma'heo'o étsěhevoo'o, "Tséhvéhonoéto, násé'hó'ěno ho'honáá'e tséne'taestse, tsé'óhkev'éšemaněstónaněstove. Tsémásetsěstovóvóse néhe ho'honaa'o tsev'éšea'enepévetanónóvo." ⁷ Tséhetaa'másetsěstovóse tsé'tóhe ho'honáá'e (Jesus), nééšehoháeméhótóvo, naa mé'tó'e, "Tsé'tóhe ho'honáá'e tsésáamoněhevóse tsémaněstóonanese, nea'háanéhe tsétó'ne'taestse," éhetóxe'ohe Ma'heónóxe'éstóoněhéva. ⁸ Naa máto étsěhetóxe'ohe Ma'heónóxe'éstoo'o, "Tsésáa'onemóhevóse tsé'tóhe ho'honaa'o éohkev'éšéáva'ónovo," éhetóxe'ohe. Éhěseněhešéáva'oo'o tsěssáavé'éáhtomóhévóse Ma'heo'o heéestsestótse. Eto'seasěto'ěeo'o, naa tsetaomeněhešěhahtseo'o. ⁹ Ma'heo'o

némonóehné'tóévo naa nénéhešetanó'tóévo tséstó'seonó'e-vo'èstanéhévése. Néma'heónenótáxévéme. Néaseotséhaevo hávèsévéva nonohpa néto'séhéne'enomóvónóvo hevó'ho'èho'hévatamaahestótse. Naa ohkenéhešemé'èstomáhéne tséhešepévé'tóése. ¹⁰ Máto étséhetóxe'ohé Ma'heónóxe'èstóonéhéva, "No'ka tósa'e nésáaméhaehó'xéstáhéhéme, naa hétsetseha néhenésónéhé'tóévo Ma'heo'o. Hovánee'e nésáanéševátamaehévo néhe'xóvéva, naa hétsetseha Ma'heo'o nééševésenéševátamaévo," éhetóxe'ohé.

Live as God's servants should

¹¹ Nésenéhaséstse, névá'nenenóvevo'èstanéhevema hétséhéno ho'eva. Naa tséhvé'néhéso hétsetseha nétatséhetatséme, hová'éhe néstsevé'hávésévéexa'e'óénóvo! ¹² Oha ameváhtomepéve'tova vo'èstane'o. Tsékánoméhávésévetotóxemaese'e máxho'óxeéšeevetse tsenéheševového'ótovo Ma'heónéva tséhešenéšeamépéve'tovóse. ¹³ Ma'heo'o nénéhesétamaevo tséstó'seáahtovóse tsévéhonevесе, oótama tséma'xevéhonevéstse. ¹⁴ Máto no'eáahtova tséhóna'ovevéhonevесе, énéhetóhóotaevóho tséma'xevéhonevetsese tséstó'sého'emaovovóse hávésévo'eé-táhé'heono. Naa máto énéhetóhóotaevóho tséma'xevéhonevetsese tséstó'seonó'átamovóse vo'èstanóho tséonó'evó'èstanéhevetsese. ¹⁵ Máto nénéhesétamaevo Ma'heo'o, máhvé'néhešeonó'e-vo'èstanéhévése tséohkemáhtsénanese hová'éhe néme'vé'šéhé-néhešetotóxemaenovo. ¹⁶ Néhotse'óhevomotáhovo Ma'heo'o, naa oha nésáamomóonéhévéhéme. Tséssáavé'kánomemomóonaotaehése Ma'heo'o, váhtomenéhevo'èstanéheve'tovo Ma'heo'o. ¹⁷ Netao'o vo'èstane'o ono'átama. Oótama méhota tsééšeoné'seómáhahtase. Ono'átama Ma'heo'o. Mato no'eono'átama tséma'xevéhonevéstse.

The example of Christ's suffering

¹⁸ Hóséstse tséhnéehóvése némomóonéhévéme tséxhotse'óhése. Hó'néšékánoméhávésévé'tónése, pévotse'ohé naa no'eono'átama tséhotse'ótaese'e. ¹⁹ Ma'heo'o néstsevé'šéhéne'enóénóvo nékánoméhávésévé'tónéme tséhvé'ne'étamé'tovóse, néstseno'vé'šepévé'tóénóvo. ²⁰ Oha hová'éhe nésáavé'šeamáhéhénóvo tséstaoméhávésévo'eétáhése, néstsetaomenéhešéhahtséme. Ma'heo'o néstsevé'šéhéne'enóénóvo máhvé'pévotse'óhése hó'néšékánoméhávésévé'tónése. ²¹ Móhnéhesóhanetséhe Jesus tséhnéševátamo'eéhomotáhaétse éváhtomeamepévo'eétahe. Ma'heo'o névé'šenéhešemoné'tóévo tséstó'sevésenéheševó'èstanéhévése hó'néšékánoméhótoanávetanóse. ²² Hé'tóhe néstsevé'vonetanó'tánóvo, étséhetóxe'ohé Ma'heónóxe'èstóo'o: "Móho'nóstšéhe'ševéséhávésévo'eétaestse, móho'nóhno'tšéhe'šenetse'èstse." ²³ Tséskánomenéševátamo'eeese móho'nó'-omáta'eotséstse, móho'nóno'évanonó'eváénéstse, naa máto móho'nó'evano'estótse. Móhváhtomeamene'étamé'tovóhevóhe Ma'heónéva Heho tséstó'sého'hého'emáosanetsése hó'ótóva. ²⁴ Néstávésévo'eétáhéstonanótse éhéséhótóxáse'hohe nonohpa

néstseonó'evó'èstanéhévémane naa tséstó'sésáa'éváhóseamè-
hávésévo'eétáhéhevótse. Tséhvé'néhešeněševátamo'eeese ta'se
néévavé'šepévomóhtáhé'séhaene. ²⁵ Ta'se néméhaekósáéhéveme
tséohkenonó'keohtsese, naa oha hétsetseha nééšééváho'èhótovo
Ma'heo'o tséohkene'evávoomaése naa tséohkeno'hóoma'oése.

3

Wives and husbands

¹ Naa tséhe'évése tsééšèhetaa'hevésevoonése, áahtova
tsévéstóemósee'e! Hó'něšésáa'ěšékánomevésenéhe'ovóhévótse
Vo'èstanévéstómanéheho, váhtomeameáahtova, komááhe
tseonáháxevéseasenéhe'ovovo Vo'èstanévéstómanéheho,
máxhéne'enomevóhtse tséhešéaahtovóse naa tséhešepéve'tovóse.
Mónéme'vovóhponéhéoxóhetóvoo'o. ² Tséhéne'enánóvo
tséhešene'étamése Vo'èstanévéstómanéhe naa tséhešeonése-
onó'evó'èstanéhevetanóse. ³ Nésáavé'šepévenóohéhénóvo hová'éhe
tséoseemo'óna'e. ⁴ Oha pévoéstomó'hestótse naa he'ke-
vo'èstanéhevestótse, évé'šea'enepévenóohéstove. Héne Ma'heo'o
éoseeono'átséssta tsénéhešévo'èstanéhevéstovetse. ⁵ Hámó'óhtse
hóséstse he'eo'o tótseha tséne'étamése Ma'heóneva naa
tséno'eáahtovóvose tsévéstóemóvose, héne móhvé'šepéve-
nóohehenovóhe. ⁶ Hámó'óhtse, Sarah mó'òhkéhoháe'ée'-
áahtovóhevóhe tsévéstóemose Abrahamevaho, "Navéhoname,"
mó'òhkéhetóhevóhe. Naa máhvé'eonó'evó'èstanéhévése naa
mássaano'ee'tomáhése hová'éhe, néstsenéhešeaméhnéme Sarah
tsé'òhkéhešeaméhnése. ⁷ Naa tséhetanévése tsééšèhevésevoonése,
vovóhnhéšeha tsévéstóemósee'e. Ono'átama, éohkésáakánome-
néhe'xóvéhe'koneotséheo'o tséhe'xóvéhe'koneotsévóse hetaneo'o,
naa oha tsevéseamáhénóvo a'eneametanénestótse. Máhvé'néhešé-
péve'tovóse tsévéstóemósee'e, Ma'heo'o tsenésta néstáóénàhtóvévo.

Suffering when you live right

⁸ Naa hétsetseha, máhemano'etano, méhotahtse, naa no'něšé-
vátamahtse. Névé'pévatahátséme. ⁹ Máhvé'hávésévé'tónése
néstsevé'eévaa'séhávéséve'tovóvoo'o. Váhtomepéve'tovóhéne
tséhávésévo'eéhaese'e. Ma'heo'o néhésemoné'tóévo tséstó'se-
óehnováhése, naa néstsevé'šepévé'tóénóvo héne. ¹⁰ Etséhetóxe'ohe
Ma'heónóxe'éstoo'o, "Máhvé'eována'xaevo'èstanéhevetanoto,
néstsevé'netse'e, naa néstsevé'hávéséveóoxóhetoo'o vo'èstane'o'o!
¹¹ Névé'hetóséhávésévevo'èstanéhévéme, oha onó'evó'èstanéheve.
Evananova netao'o vo'èstane! ¹² Ma'heo'o éohkene'evávoomóho
tséonó'evó'èstanéhevetsese, naa éohkeno'eáahtotse
hestáóénàhtóvévo. Esáne'evávoomóheho tséhávésévevo'èstané-
hevetsese," éhetóxe'ohe. ¹³ "Vo'èstane námé'héonéxana máhvé'-
pévo'eétáhéto," néohkéhóovéhešetanóme. ¹⁴ Naa hó'něšékánomè-
hávésévo'eéhanése tséhněšenáamepévo'eétáhése Ma'heo'o
néstsevé'šepévé'tóénóvo. Névé'vé'šéóetsetanónóvo vo'èstane'o'o

tséto'séhešévóse, névé've'séhéhpohetanónovo. ¹⁵ Naa vováana Jesus! Toetanó'tome tséto'séhešeno'éstovóse vo'èstaneo'o máhnéstóése, "Henáá'e tséhésene'étamése?" ¹⁶ Óehnove-mé'éstomevóhéne tséhésene'étamése. Vo'èstaneo'o tséhávésévetotóxemaese'e tsevé'setanéheotsénovo máhvóhtomevóhtse tséhešenéhevo'èstanéheve'tovóse Vo'èstanévéstómanéhe. ¹⁷ Nékánoméhótoanávetanóme tséhnéšenáamepévo'eetáhése, Ma'heo'o émáhehéne'ena. Naa mé'tó'e máhvé'hávésévo'eetáhése néstsetaomenéhešéhahtsése. ¹⁸ Éhésémométséstómo'eehe Jesus tséhnaévomotáhaétse. Móho'nóhvésétséhe'séó'óht'o'éetaestse, naa oha némáhevé'se-naévomotáhaenone tséó'óht'o'eetáhévótse. Oha no'ka énaévomotáxeva tséstó'seamáhéstovetse a'enevo'èstanéhevestótse. Jesus éoné'seómenaa'e. Nèhe'xóvéna Jesus hemáhta'sóomaho ¹⁹ móstaahtse'ma'heónééestséstáo'tsé'tovóhevéhe tsééšenaétsese. ²⁰ Mónéséhanevóhe néhe vo'èstanóho tsésáa'áahtóehese Noah tsé'amemanestsése ma'xésémo. Nèhe'xóvéna Ma'heónéva mó'a'enetónómaehevóhe naa oha móho'nóstó'něš-áahtovovóhtse Noahevaho. Mósto'séhóo'kóhóhanéhe névo'ée'ěše, mósto'semáhóovátóhanéhe naa mósto'seméméstanehevóhe vo'èstaneo'o. Naa oha na'noht vo'èstaneo'o mó'áahtomónéhevóhe. Naa néhe móhno'keéstsehnéhevóhe ma'xésémónéva. Nèhe'se móhma'xeaséhoo'kóhóhanéhe. ²¹ Héne hoo'kóhómahpe tsémáhesééha évé'séhetáohaméstove tsé'óhkevé'se'óestaáhénétse tséhvo'èstanévéhanétse. Hé'tóhe e'óestaáhéstóva névé'se-vóo'séhónoneo'o vo'èstaneo'o tsééšéhešeoné'seómáhahtátse. Hé'tóhe mahpe tsévé'se'óestaáhése nésáavé'setoo'haméhénóvo. Nénéheševé'sevóo'éstómanénóvo Ma'heo'o tséhešéhóxe'anaése naa tséto'senéhešeoné'seómeasenéhevo'èstanéheve'tovóse Jesus. Néno'vóo'éstómanénóvo tsééšéhešévo'èstanévéhaése tsé'oné'seómáhahtátse tsé'éváhéšeametanénése Jesus. ²² Nèhe'se tsé'éva-ametánénése, móstaéváhóo'óhtséhéhe he'amó'omééno. Naa hétsetseha hénéhéóhe mívésevéhonoehéhe Heho Ma'heónéva tséhvéhonoetsése. Naa netao'o émáho'emane, hópahpa ma'heónéhotse'ono naa netao'o heováestse ma'heono naa tsévéhonevetseése éno'ho'emaovóho.

4

How to act when you suffer

¹ Jesus móhněševátamo'eéhehéhe hětséhéno ho'eva. Naa hétsetseha tséhnéehóvése éxanéne tséstó'senéhešeněševátamo'eéhanése. Máhvé'něševátamo'eéhanése tsenéhešéhéne'enohe tsésáa'éváhéšéhávésévevo'èstanéhévéhése, ² naa néstseno'néhevo'èstanéheve'tovovo Ma'heo'o tséhe'ěšeametanénése.

³ Néméhaeháa'ěšéhávésévevo'èstanéhévéme tséhešévo'èstanéhévóse vo'èstaneo'o tsésáa'áahtovóhevose Ma'heónéva.

Néohkeméhaeháemanéme naa máto netao'o tséhávéséva'e néméhaenéheševó'èstanéhévéme. ⁴ Naa néhe tséohkeméhae-hetaa'véstáše'šémóse hétsetséha néohkéhávésévetotóxemaevoo'o. ⁵ Naa hó'ótóva mahne'éváho'ehnéstse Ma'heo'o, néhe vo'èstaneo'o tsemáhémé'èstánóvo netao'o tséévéhešé'tóése, naa tsevé'šeho'emaóéhénóvo héne. ⁶ Naa tsééšéhováneehese tsééšenéstomevóse Ma'heóneva heéestsestótse, ma'éšeéné-ho'emaóéhévótse tsea'enevésèstanomevovo Ma'heóneva. ⁷ Tséstó'sého'óxeéšeeve ééseto'sého'néhe'xove. Naa hétsetseha váhtomeaméháóéna. ⁸ Naa hétsetseha tséoseene'ta'e, oné'seómeméhotahntse nonámé'tó'e! Tséoné'seómeméhosanese éohkeévavonetanó'tánóvo tséhešéhávésévo'eehévóse. ⁹ Máhepéve'tovahtse, néstsev'é'eomáta'eovóhnhéšéhahntséme! ¹⁰ Tsémáhenééhóvése nénonó'kenéhetóhóotáévo Ma'heo'o tósa'e tséstó'seohkevéstáhémáhtsése. ¹¹ Hámó'óhtse vé'néhetóhóotaése tséstó'seohkepéveéestsése, pévemé'èstomáhéne heéestsestótse Ma'heo'o! Naa máto héva máhvé'métaése véstáhémósanestótse ó'tóséotséhéne, pévevéstáhéhéne, hénéhéóhe Ma'heo'o néstsevéstáhemaevó. Netao'o pévevéstáhémóóno vo'èstaneo'o hápó'e Jesus tséhešepévo'eétaese netao'o. Naa héne vo'èstaneo'o tsevé'šepévevóvého'ótovo Ma'heóneva. Jesus tseamevó'ho'èho'hévatamaahe hétsetseha naa a'ene'xóvéva. Hena'háanéhe.

People will be judged for how they live on earth

¹² Nésenéhaséstse, névé'tónèsetanóme hó'òhkéhávésévé'tónése. Eohkemáhenéhešéhávésévo'eéheo'o tséoné'seómáhahtase. ¹³ Onétáhtse, ohkepévetano Jesus hápó'e móxhávéséve'tóhehéhe. Naa tsé'òhkev'é'véséhávésévé'tónése hó'ótóva néstsev'é'šema'xè-hetótaetanónóvo mahne'éváho'ehnéstse Jesus, tsema'xevó'ho'èho'hévatamaahe. ¹⁴ Máhvé'hávésévetotóxemanése tséhvé'ne'étamése Jesus, váhtomepévetanóhéne, héne tsevé'šéhéne'enohe Ma'heónemáhta'sóoma tséheševé'òhtsémaése. ¹⁵ Tséne'to'éna'hanese naa tsénomáhtse naa tsépe'pe'anovase naa máto heováéstse tséhešéhávésévo'eétáhese tseaseto'éeo'o, tsetaomenéhešéhahntseo'o. Névé'vésenéheševó'èstanéhévéme! ¹⁶ Névé'tanéhéséstánóvo tséhešéhávésévo'eéhanése tséhvé'ne'étamése Jesus. Ohkeváhtomeamevóvého'ótóhéne Ma'heo'o tsé'éševésevo'èstanévéhaése. ¹⁷ Eéšého'néhe'xove Ma'heo'o tséstó'seaseto'emanése. Tseasého'emaóévóho tsééšene'étamé'toese, naa néhe'še tsésáane'étamé'toehese Ma'heo'o, máxho'emaóéhévótse éto'séhehpéhótoanátotse. Tsetaomenéhešéhahntseo'o. ¹⁸ Etséhetóxe'ohe Ma'heónóxe'èstoo'o, "Ehótoanátotse netao'o vo'èstane tséstó'sevo'èstanéveese, hó'nèšékánomeéšeonó'evo'èstanéhévéstse. Éno'kéhehpéháhétoanátotse tséhávésévo'eétáhé'heónevese, tsésáaho'manèstsehénóvo." ¹⁹ Naa nétatséhetatséme, hó'nèšékánomevé'šéhávésévo'eéhanése tséhvé'ne'étamése Ma'heo'o, váhtomeame-

ne'étame naa nëšeno'eamepévo'eétahe. Tóséé'e Ma'heo'o nénéhesétamaevo tséto'sésóhpeotséhaése tséxhótoanátotse.

5

Helping Christian leaders

¹ Nátó'něševésevoómo Jesus tséhněševátamo'eese. Naa náto'setó'něševáhósevésevoómo mahne'éváho'hé-vo'ho'ého'hévatamaaestse. Tsé'éševé'háa'éhahéto hétsetseha, nétatséhetatséme tsééšéháa'éhahése, ² pévevovóhněšéhóono nema'heónemanáhéstovevo'o. Névvóeóóeme héněhéóhe ma'heónemanáhéstóva. Oehnoveameotséhóhéne tséhešetanóse Ma'heo'o. Néstsev'é'hotsévatanóme, něševáhtomeame-másevéstáhémóhéne. ³ Néstsev'é'vá'něhoháo'emanétanóme, ónétáhtse vóo'seha tséheševó'ěstánéhévévóse naa tséhéne'enánóvo tséhešepéva'etse. ⁴ Naa máhvé'máheněševése tséhetatsése, mahne'éváho'ehněstse Jesus, néstseamáhénóvo vó'ho'ého'hévatamaahestótse, naa tsésáatšéhe'šéhová'áhanéhehane hé'tóhe vó'ho'ého'hévatamaahestótse. ⁵ Naa tsétšéhe'kéhahése, ohkepéveáhtova tsé'tóhe tsééšéháa'éhahese. Naa tséhmáhe-néehóvése, óhnoveamevéstáhémahtse, névé'pévatamáhtsése, étséhetóxe'ohe Ma'heónóxe'éstoo'o, "Ma'heo'o ésáa'ono'átamóheho tséohkepévatamáhtsétsese, naa mé'tó'e éono'átamóho tsésáapévatamáhtséhetsese." ⁶ Naa ameněhešenněševátamáhé'tova Ma'heo'o, naa hó'ótóva héne néstsev'é'ševóo'éstómané'tóénóvo tséhe'xóveněšetanóse Ma'heo'o. ⁷ Tsé'ohkev'é'vovóhněšéháése Ma'heo'o, hová'éhe néstsev'é'eévaóetsetanó'tánóvo, oha améhe'konene'étame Ma'heo'o. ⁸ Náhahétséstova Heávohe, éohkenóhtsenotóho vo'ěstánóho tséto'sevonóhóha'ovose. ⁹ Néstsev'é'eéxa'e'óévo, váhtoméhe'konene'étaméhéne Ma'heo'o. Néhéne'enánóvo háesto tsééšeoné'seómáhahtase tséhešéhótoanávetanovóse. ¹⁰ Ma'heo'o éhoháeněševátséstahé'heóneve, hó'něševéaméhótoanávetanóvóse néstsésóhpeotséhaevo netao'o hávésévetanóhtóva. ¹¹ Naa tséhešéhoháatamaaestse Ma'heo'o nétavé'ševového'ótone. Hena'háanéhe.

Final words

¹² Tšéške'e Silas návéstáhema tséstó'séhešemóxe'éstóovatsése. Naa náhéne'enovo tséhešeošee'etámése Ma'heóneva. Néhésemóxe'éstóovatsése tséstó'séhéhnovevamatsése naa tséstó'seno'mé'éstomévatsése Ma'heo'o tséhešeošeehoto'aese. Héne ametoetanó'tome! ¹³ Hétséhéóhe Babylon tsééšeoné'seómáhahtase névéseněšemásetséstóe'vo'o, naa máto Mark névésemásetséstóévo, ta'se náhee'hahenótse náhesétámo. ¹⁴ A'xaótahtse nonámé'tó'e. Naa tséhmáhenéehóvése tséhetaa'ne'etámése Jesus, ameována'xaetano!

2 Peter

2 Peter

3

⁹ "Ma'heo'o éoseevone'éhanene; héá'e
éto'sésáa'évatšéhe'šého'eohtséhe," hóséstse
mohkéhóovèhešetanóhevóhe. Naa ónétáhtse
éáahtse'eoéhnovetonóósáne tséstó'sene'étaméstovéstse,
hováneehóho ésáanoosetanó'tovóheho.

1 John

1

The Savior

¹⁻² Nétao'semòxe'èstóovatsénóvo tsé'tóhe Vo'èstanévèstómanéhe, mó'éšéahtse'héstàhehéhe hákó'e tséssáa'èšéaséhéstanovéhanéhetse, móhméhaevésèstanomevòhevóhe Ma'heóneva Tséhéhestovetsese, éno'ea'eneametanénema'heóneve. Móhnèhmónèho'eano'eméa'toehevóhe nenóveto heho Ma'heóneva. Naa nea'háanéhe Jesus, tsého'èhémé'èstomóétse Ma'heóneva. Náoné'seómevómóne, naa náno'néstovóne, naa náno'máxanóne. Eoné'seómevo'èstaneve. Naa nétàhésenèhetóxe'èstóovatséme ³ komááhe néstsenèhešemàhemano'etanómáne. Náéšènéhešemàhemano'etanó'tovóne Ma'heo'o Tséhéhestovéstse naa hee'haho, Vo'èstanévèstómanéhe, Jesus. ⁴ Naa néhésenèhešemé'èstomévatséme komááhe néstsevésenèhešèhetótàetanóme.

God is light

⁵ Nétatómé'èstomévatsénóvo tséheševóvèstomóó'èse Jesus. Heta'háanéhe: Ma'heo'o évó'ho'kásévatamaahe. ⁶ Néohkenéhémáne, "Náéševésèmahenée'tóvo Ma'heo'o." Naa hósèstse éohkevá'nenèhevoone, ésó'eaméhávésévevo'èstanéheveo'o. ⁷ Hápó'e máhvé'nèheševó'ho'kásévatamaahétse Ma'heo'o tséheševó'ho'kásévatamaaese, néstsevé'šemàhemano'etanónone, naa Ma'heo'o néstseno'màheasetanomónone néstávésévo'eé-tàhéstonane. Naa éhésenèheso tséhvé'naévomotàhaétse Hee'haho Jesusevaho. ⁸ Néohkema'xenetsé'ema vé'nèhétse, "Náohkésáa'ó'òhto'eétàhéhe." ¹⁰ Ma'heo'o nènèhetaene tséhešemàheó'òhto'eétàhétse. Naa máhvé'nèhétse, "Násáavéseó'òhto'eétàhéhe," mónénetséstovóhenéhe Ma'heo'o tséhnèhetaétse tséhešemàheó'òhto'eétàhévótse, hótovse móho'nóhesétsèstomóvótse heéestsèstótse. ⁹ Tséhvé'eono'aese Ma'heo'o, névèstomónone tsésto'seévaasetanomóétse netao'o néstávésévo'eétàhéstonane máhvé'mé'èstomevótse tósa'e tsé'ó'òhto'eétàhévótse.

2

Christ helps us

¹ Nanésónèhasèstse, néhésenèhetóxe'èstóovatséme nonohpa néstsésáa'ó'òhto'eétàhéhéme. Naa mé'tó'e máhvé'tónèšé-ó'òhto'eétàhétse, Jesus néstsevèstàhémaene ma'èestsèstóvótse Ma'heóneva. Éohkeáhtóó'e tséssáa'ó'òhto'eétàhéése Jesus. ² Naa máto tséhvé'naévomotàhaétse Jesus, Ma'heo'o éasetana netao'o vo'èstanóho hetávésévo'eétàhestótse. ³ Tsééšéahtóese Ma'heo'o móéšéhéne'enóhenovóhe, ⁴ naa mé'tó'e tsésáa'áhtóehese éohkevá'nenèhevoone tsééšèhešéhéne'enovovóse, hótovse móho'nóhesétsèstomóvótse Ma'heóneva heéestsèstótse. ⁵ Oha néhe tséáahtóese Ma'heo'o móné'seómémèhotàehévóhe, naa

móno've'shenéhešéhéne'enóhehenovóhe héne tsééšéhešé-
 ho'xéstáhévóse ma'heónévéstóva. ⁶ Vo'èstaneo'o tsétséhese,
 "Náéšého'xéseotsé'tóvo Ma'heo'o," éme'tó'néheševo'èstanéheveo'o
 Jesusevaho tséheševo'èstanéhevetsése. ⁷ Néšenéhaséstse,
 méhotahtse nonámé'tó'e! Nééšenéstomóné'tánóvo hé'tóhe
 méhotáhtsestótse, ésáavá'nemónenénenóvéhane. ⁸ Naa oha
 némónatséstanone tséhvéseasenéhevo'èstanéheve'tovótse Jesus.
^{9,11} Vo'èstaneo'o tsétséhese, "Náéševéseenenéhevo'èstanéhévé'tóvo
 Jesus," naa oha éohkésó'péotovo hóséstse tsééšenéhe-
 vo'èstanéheve'tovóvose Jesusevaho, móhkevá'nenéhesémanéhevóhe.
 Móho'nóoné'seómenéhešetanóvótse. ¹⁰ Naa mé'tó'e tséméhotovose
 tsénéhevo'èstanéheve'tovóvose Jesusevaho, nea'háanevóhe
 tsééšeoné'seómene'étamese. Naa máto oxése tsésáaheše-
 vonóhóha'ovóhevo vo'èstanóho. ^{12,14a} Naa tséhnééhóvése,
 nééšenéhešéhéne'enóvatséme tsééšéhešéoné'seómenéhe'ovóse
 Ma'heo'o. Nanésonéhaséstse, Ma'heo'o émáheasetana
 néstávésévo'eétáhéstonanane tséhnaévomotáhaétse Jesus. Naa máto
 nééšéhéne'enovovo Ma'heo'o Tséhéhétse. ^{13,14b} Naa tséháa'éhahése,
 nééšenéhešéhéne'enovovo Vo'èstanévéstómanéhe, tótseha
 móhnéxhéstáhehéhe. Naa tsétšéhe'kéhahése, nééšéhó'táhnóvo
 Heávohe. ^{14c} Naa nééšeno'he'konenée'tovovo Ma'heo'o. Naa
 néno'eametoetanó'tomóvónóvo heéstsestótse. ¹⁵ Naa hétsetseha
 nétamáhetséhetatséme, névé'hohamátséstánóvo hová'éhe hétséhéno
 ho'eva. Otahe, máhvé'hohamátséstomáse hová'éhe,
 móho'nóhméhótóse Ma'heo'o. ¹⁶ Hé'tóhe tsévóohtomáse naa
 tsého'áhése, naa máto tsévé'shépévatamáhtsése énéssáhésóhane
 Ma'heónévéstóva. Vo'èstaneo'o tsénéhešéoo'hetanose
 móho'nóaahtovovótse Ma'heóneva. ¹⁷ Héne netao'o tséhóové-
 hohamátame ééšeaséhová'áhane. Naa mé'tó'e máhvé'hohamá-
 tamóse Ma'heo'o, néstsevé'sha'enevo'èstanéhévénóvo.

The enemy of Christ

¹⁸ Nanésonéhaséstse, nééšenéstomónénóvo tséto'sého'ehnéstse,
 éóhnetséstovóho Jesusevaho. Naa hétsetseha ééšeáahtse'-
 háéstóxeo'o tséóhnetséstóese. Névé'shenéhešéhéne'enánone
 ééšekáso tséstó'sého'néhe'xove ho'óxeéšeeva. ¹⁹ Tsé'tóhe
 tséóhnetséstóese Jesus móhkeméhaevésého'éhémoheeohtséhévóhe,
 naa oha móhohameáahtovóhevovóhe tséohkeno'héoh-
 tséstomanétsese. Hena'háanéhe tsé'óhkéhésevé'shenéheše-
 no'héohtsévóse. ²⁰ Naa mé'tó'e hóséstse tséhnééhóvése, Ma'heo'o
 tséhvé'hone'ó'séhaése Ma'heónemáhta'sóomaho,
 névé'shenéhešéhéne'enánóvo tséhetóméto naa máto
 tsésáahetómetóhane. ²¹ Nééšéhéne'enánóvo hetómestótse, naa máto
 néno'héne'enovovo tséhetóme'heónevéstse éohkésáanetsé'éhe.
²² Naa tséóhnetséstóese Jesus étséhevoone, "Jesus
 ésáavo'èstanévéstómanéhévéhe," éma'xenetsé'eo'o.
 Mónetséstovóhevovóhe Jesusevaho naa Heho Ma'heóneva. ²³ Naa

tséhestanose Jesusevaho máto éno'hestanamovo Heho Ma'heóneva.

²⁴ Máhvé'eamemé'etanó'tomóvóse Ma'heo'o heéestsestóse tséheševóenéstomóne'tomáse, néstsev'éšeaméháhane'óénóvo Ma'heo'o Tséhéhestovéstse naa Hee'haho Jesusevaho. ²⁵ Naa néstsea'eneametanénema, tséheševéstomóétse Jesus.

²⁶ Névé'eáahtovóvo'o tséno'héohstéstomanese. ²⁷ Mé'tó'e áahtova Ma'heónemáhta'sóoma tsémétaése Jesus. Tsé'tóhe Ma'heónemáhta'sóoma néstsevovéstomóévo netao'o hová'éhéstónéhéva, komaahé tsénétáhese vovéstomósanéheo'o néstsésáa'áahtovóhevo'o. Ma'heónemáhta'sóoma évé'ševovéstomósáne hetómestótse. Eohkésáanetsé'éhe.

Children of God

^{27c, 28} Nanésónéhaséstse, háhane'ova Jesus, tséheševovéstomóése Ma'heónemáhta'sóoma, komaahé néstsésáa'e'hahtovóhévo Jesus mahne'éváho'ehnéstse.

²⁹ Néhéne'enovovo Jesus éoseema'xéhóxe'ahe. Naa hápó'e máhvé'néhešéhóxe'áhétse Ma'heo'o nééšeáahtse'henésónéhe'toene.

3

¹ Ma'heo'o mónéoseehoháeméhotaehenéhe, "Nanésono," néhetaene. Néhe tsésáa'oné'seómáhahtáhese ésáa'ésenanovóhevo Ma'heóneva, hena'háanetséhe tséssáavé'šéhésenanóéhétse. ² Naa nésenéhaséstse, nééšekánoméhenésónéhe'toene Ma'heo'o, naa oha nésáahéne'enóhenone tséto'séhestátse mahne'éváho'ehnéstse Jesus.

Naa oha nééšepévéhéne'enánone: máhne'éváho'ehnéstse néstsetó'taomevóomone tséheševó'ho'èho'hévatamaaeese hápó'e néstsenéheševó'ho'èho'hévatamaahémáne. ³ Tséhvé'néhešéhotséovo'setanótse hápó'e hóxe'etanó'tovahtse tséhešéhóxe'aese Jesus. ⁴ Vo'éstane tséhetóseóo'o'ósevo'éstanéhevéstse éó'òhto'eétáhé'ta Ma'heóneva hesto'emanestótse. Hena'háanehe havése tséhestohe: éó'òhto'eétáhé'tohe Ma'heo'o hesto'emanestótse.

⁵ Néhéne'enánóvo Jesus tséhésého'ehnése néto'semáheasetanomóenone néstávésévo'eétáhéstonane. Naa máto néno'néhešéhéne'enánone Jesus ésáavéséhávésévevo'èstanéhévéhe,

⁶ naa máhvé'háhané'ovótse hápó'e néstsésáahetóséhávésévo'eétáhéhémáne. Naa vo'éstane tséhetóseaméhávésévevo'èstanéhevéstse ésáahéne'enovóheho Jesusevaho.

⁷ Nanésónéhaséstse, nétao'setšéhéšéhóseóo'haávamatséme, néstsev'éáahtovóvo'o tséonéseno'héohstéhaeese'e, "Nóhásóháma hó'tónéševó'èstanéhévése nésó'péváhéme," néheševovéstomóevo'o. Mé'tó'e, tséhešeoné'seómáháhta, oha vo'éstane tséxanovevo'èstanéhevéstse néa'háanehe tsééšeoné'seóméxanovaestse hápó'e tséhešéxanovaese Jesus. ⁸ Naa vo'éstane tóséé'e tséhávésévevo'èstanéhevéstse móhe'konetoenaehévóhe Heávóhóho. Háko'e tótseha tsé'tóhe Heávohe móhne'éšeáahtse'-hávésévàhehéhe, naa Ma'heo'o móxhésého'eanóheméháhenótóhe

hee'haho Jesusevaho tsésto'seévamáheasetanomovöse netao'o Heávóhóho tséheto'eétáhetsése. ⁹ Naa vo'èstane'o tsééšè-henésonehe'toevose Ma'heóneva ésáahetóseaméhávéséve-vo'èstanéhevèhe'o tsé'èševé'eéváhóxe'anaevöse Ma'heóneva. ¹⁰ Heávohe henésone évé'shéhéne'enóhe'o: Tséhávéséve-vo'èstanéhévévöse naa tsésáano'méhosanéhevöse. Naa mé'tó'e Ma'heo'o henésone éonó'evo'èstanéheveo'o naa nonámé'tó'e éméhotáhtseo'o.

Love each other

¹¹ Tséhmóneasenéhevo'èstanéheve'tovöse Jesus nénéheševovéstomónéme tsésto'semáhéméhotáhtsése nonámé'tó'e. ¹² Néstsev'é'vésenéhestáme Cain tséhestáse, mó'òhkèhoháe'-e'hanótòhevóhe hevásemo Abelhevaho, hena'háanetséhe móxhésev'é'sene'to'éna'hohevóhe. Heávóhóho móhnéhešéhávésévevonóhóha'óehévóhe. Tséhvé'xanovevo'èstanéhevetsése hevásemo Abelhevaho, móxhésev'é'semásetséstóehévóhe Ma'heóneva, naa héne Cain móxhésev'é'shéhoháee'hanótòhevóhe, naa mé'tó'e Cain mó'óo'o'òsevo'èstanéhevèhéhe. ¹³ Nésenéhaséstse, néstsev'é'sé'hováehanéme máhpéotaése tsésáa'èšene'étaméhese. ¹⁴ Máhvé'méhotáhtsése nonámé'tó'e néstsenéhešéhéne'enánóvo tsééšèhešeoné'seómáhahtáse naa tséto'seno'hešeamáhése a'eneametanénestótse. Naa mé'tó'e éto'sésáanéhésóhane nonámé'tó'e máhvé'péotáhtsése. ¹⁵ Naa máhvé'hetóseamepéotáhtsétse nonámé'tó'e Ma'heo'o néstsenéhesétamaene ta'se mónéamene'to'éna'hanéhemanéhe. Naa nénéhešéhéne'enánone ne'to'éna'hane'o tsésáavéseamáhéhénóvo a'eneametanénestótse, naa oha máhvé'easenéhe'ovovótse Ma'heóneva tsevéseamáhénóvo a'eneametanénestótse. ¹⁶ Jesus tahta névoo'séhaenone one'seómeméhotáhtséstótse tséhnaévmotáhaétse. Hápó'e néme'òhkenéhe'xóveméhotáhtsémáne. ¹⁷ Máhvé'eóetóhámánomátse hová'éhe, naa máhno'vóomótse na'èstse tsééševéseoné'seómetanótse tséo'hémaestse, néto'sevéstáhémóne. Nékánomenéhémáne tséhešeméhótótse Ma'heo'o, naa oha nésáavéstáhémóhene vo'èstane, mónévá'nenéhéhemanéhe. ¹⁸ Né'áahtomóne, máhvé'eoné'seómeméhótótse vo'èstane'o néstsevéstáhémoneo'o, mónéme'éevá'néhénéhémáne, néstseoné'seómenéhešévema. ¹⁹ Máhvé'méhótótse tsééšeoné'seómetanose héne néstsev'é'shéhéne'enánone tsééšèhešeoné'seómenéhevo'èstanéheve'tovótse Ma'heo'o, naa héne néstseno'vé'seována'xaestáha'óene Ma'heo'o. ²⁰ Naa hó'ótóva néohketšéhešetanómáne, "Hea'èháma násáa'èševéseoné'seómpévenéhe'ovóhe Ma'heo'o." Naa néhe'xóvéva Ma'heo'o néohkevóo'séhaenone ována'xaetanohtótse. Némáhehéne'enóene tséohkéhešetanóvótse, éhéne'ena tsééšèhešeoné'seómenéhe'ovótse. ²¹ Nésenéhaséstse, máhvé'eována'xaetanó'tovótse Ma'heo'o, néto'sésáa'e'séháoenatovóhene. ²² Tséhvé'néhe'omóvótse Ma'heo'o

tséheto'emanése, néstsemétaenone tsévéestomevótse.

²³ Nénèheto'emaóene tsésto'sèhešeoné'seómàhahtá'tovótse
Hee'haho Jesus naa nonámé'tó'e tsésto'seno'méhotàhtsétse.

²⁴ Mähvé'néhe'omóvótse Ma'heo'o tséheto'emaóétse, héne
néstsevé'šèhàhané'oenone. Néhéne'enánone tséhešèhàhane'óétse
tséhvé'hone'ó'sèhaétse Ma'heónemàhta'sóomaho.

4

God is loving

¹ Nésenéhaséstse, háesto ééšeno'héohstéstomane'o.
Néstsevé'eaàhtovóvoo'o néhe vo'èstane'o tsésèhese,
"Návè'šééestsenótse Ma'heónemàhta'sóoma." Tsevá'nenèhevóóne.
Oha mé'tó'e ohkepéveo'hátséstome tséhévòse, heva
tsé'oné'seómevé'šééestsévòse Ma'heónemàhta'sóomàhéva.

² Néstsevé'šetsèhešèhéne'enovóvoo'o néhe vo'èstane'o
mähvé'tséhévótse tséhešeoné'seómèhestáotsése Jesus.
Nea'háanevóhe tséoné'seómevé'šééestsese Ma'heóne-
màhta'sóomaho. ³ Naa vo'èstane tsénèheestse Jesus
ésáa'oné'seómèhestáotséhe, nea'háanéhe tsésáa'oné'seóme-
vé'šééestséése Ma'heónemàhta'sóomaho, naa máto
éohnetséstovóho Jesusevaho. Naa nééšéaàhtse'néstomónénóvo
tsé'tóhe tséto'sèho'ehnéstse, éto'setóo'e'ovóho Jesusevaho. Naa
nátatsèhešeo'hátséssta, hea'e ééšéaàhtse'ho'ehne hétsetseha.

⁴ Nanésonéhaséstse, tsé'éševé'ho'xéseotsé'tovóse Ma'heo'o naa
tséhvé'no'hone'ovóse Ma'heónemàhta'sóoma, névé'šéhó'tàhnó-
voo'o tsé'tóhe tséohnetséstóese Jesus. Ma'heónemàhta'sóoma
tséhone'ovóse éne'òhkema'xèhehpèhoháatamaahe novóse
énèhe'xóvatamaahe Heávohe. ⁵ Naa tsé'tóhe tsésáaho'áhé'toehese
Jesus móho'nó'oné'seómèho'xèstàhévótse ma'heónévèstóva. Naa
éno'hoháéaàhtóevóho vo'èstanóho tsésáa'oné'seómàhahtàhètse.

Móhkésééšeo'hetanóhevóhe. ⁶ Naa mé'tó'e néoné'seómè-
ho'xéseotsé'tovone Ma'heo'o. Vo'èstane'o tséone'seómè-
héne'enovóvose Ma'heóneva néohkéaàhtóeneo'o. Naa mé'tó'e
tsésáahéne'enovóhevose néohkésáa'áàhtóehéneo'o. Naa
néstsevé'šenèhešèhéne'enovóneo'o heva tséhnetsé'évòse naa máto
héva tsé'òhkèhetómévòse. ⁷ Nésenéhaséstse, Ma'heo'o éméhósáne,
naa vo'èstane tséoné'seóméméhósánèstse éhenésónèhé'tóó'e
Ma'heóneva naa éno'héne'enovóho. Nonámé'tó'e nétanéheš-
méhotàhtsémáne. ⁸ Naa mé'tó'e tsésáa'éšeoné'seóméméhosanéhese
ésáa'èšèhéne'enovóhevo Ma'heóneva. Naa mé'tó'e tséhnéhóvótse
tsééšèhetaa'héne'enovótse Ma'heo'o néhéne'enánone
tséhešeméhósánèse. ⁹ Nétšèheševóo'sèhaenone tséhešèhoháe-
mèhotaétse tséxho'eanóhemea'àse hee'haho tsésto'se-
vo'èstanévèhaétse. ¹⁰ Méhosanestótse étšèhešetovátó: Ma'heo'o
mó'anóheméahénótóhe hee'haho tsésto'senaévomotàhaétse,
tsésto'seno'màhevé'šèasetanomóétse havése. ¹¹ Nésenéhaséstse,

tséhešéméhotaétse hápó'e néme'néhešéméhotáhtsémáne.

¹² Esáakánomevóoméhe Ma'heo'o, naa oha máhvé'méhotáhtsétse nonámé'tó'e, néstsevé'òhtsémaene oešeeva, naa néstseno'-véstáhémaene méhosanéstóva. ¹³ Naa tséxhone'ó'sèhaétse Ma'heónemáhta'sóomaho, névé'šéhéne'enánone tséohkéheševé'òhtsémaétse. ¹⁴ Ma'heo'o ého'eanòheméanoto hee'haho Jesus tsésto'sevo'èstanévístómánése, naa náno'taomevóoméne, naa táhta náohkeno'mé'emóne. ¹⁵ Vo'èstane táhta vé'néheestse Jesus tséhešéhee'hahé'toese Ma'heóneva móvé'òhtsémaehévóhe (Ma'heóneva). ¹⁶ Néhéne'enánone tséhešéméhotaétse Ma'heo'o, hena'háanéhe néohkéhésene'étaménone. Eoné'seóméméhohtahe, naa vo'èstane tsénéhešéméhohtaestse móvé'òhtsémaehévóhe Ma'heóneva. ¹⁷ Máhvé'eamevé'òhtsémótse Ma'heo'o nonó'hónó'e hápó'e néstsenéhešéhoháeméhohtáhémáne tséhe'xóveméhohtaese Ma'heo'o. Naa néme'no'eéváhéoetsetanó'tanone mahnéstó'se-éváho'éhého'emaóétse Ma'heo'o ho'óxeéšeeva. ¹⁸ Máhvé'e-oné'seóméméhosanétse, hová'éhe néme'vé'šéhéoetsetanó'tanone. Naa mé'tó'e mássáa'éševé'méhosanéhétse néstséhéhpóhetanó'tanone ho'óxeéšeeva tséto'séheso. ¹⁹ Tséhvé'eovóéméhotaétse Ma'heo'o, hápó'e néme'néhešéméhosanémáne. ²⁰ "Náméhóto Ma'heo'o," vé'hétse, naa nésáanovóseméhotáhtséhémáne, néstsema'xenetsé'émáne. Vé'sáaméhótóhétse tsévéseoné'seómáhahtase tsé'òhkevóomótse, mónéme'tónéšéhéméhotone Ma'heo'o tsé'òhkésáavé'vóomóhétse. ²¹ "Méhota Ma'heo'o naa no'méhotáhtse nonámé'to'e!" néheto'emaóene Ma'heo'o.

5

God's children win

¹⁻² Vé'eoné'seómáhahtátse Ma'heo'o tséhešého'eanòhemea'àse hee'haho Jesusevaho, héne névé'šéhenésonéhé'toene Ma'heo'o. Tséhvé'méhótótse naa tséhno'eáahtovótse Ma'heo'o Tséhéhestovéstse, néstsenéheševé'šéméhotáhtsémáne tséhešémónéhenésonéhé'tóétse. ³ Névo'o'séhónone Ma'heo'o tséhešéméhótótse tséhvé'né'omóvótse hesto'emanéstotótse, ésáahótoanátóhanetótse. ⁴ Tséhvé'ne'étamé'too'ése Ma'heo'o henésono, tsemáheovónanánóvo netao'o hová'éhe tséhávéséva'e. ⁵ Naa néhe tsévovónanovase nea'háanevóhe tséoné'seómáhahtase Jesus tséhešéhee'hahé'toese Ma'heóneva.

Who Jesus is

⁶ Etséhetóxe'ohe Ma'heo hesto'emanéstótse éto'sena'nóvátó tséto'sevé'šeoné'seómáhahtá'tohe hová'éhe tséoné'seómo. Nétamé'èstomévatsénóvo héne tséna'nóvátó, Jesus tséhešeoné'seómého'eanòheméa'too'ése Ma'heo'o hétséhéno ho'eva tsésto'sevo'èstanéveotsése. Vovóeto máhpeva móhvé'šee'óestaáhehéhe Jesus. Naa tsénéxa'ónéto néno'naévomotáhaene tséhna'haa'ése vo'èstanóho hestsemá'emeva móxhóovátóhanetséhe

tséxhe'koese. Naa tséna'ha'ónéto, nénéhešemé'èstomóene Ma'heónemáhta'sóoma tséhešeoné'seómevo'èstanéveotsetsése Jesusevaho. ⁷⁻⁸ Héna'háanéhe éna'nóvátó, néhe Ma'heónemáhta'sóomáheva naa máhpeva tséhvé'šee'óestaaese Jesus naa hestsemá'eme tséhvé'šenaévomotáhaétse, émahévé'šéhéne'enohe tséhešeoné'seómevo'èstanéveotsetsése Jesus. ⁹ Vo'èstane'o tsépáhohéne'enose éohkeáhtóhe'o, naa Ma'heo'o tséhetósémóse Hee'haho éme'hepèhetóméto. ¹⁰ Máhvé'eoné'seómáhahtovótse Ma'heo'o Hee'haho, mónééšéahtomóvóhenonéhe Ma'heo'o tséhétóse Hee'haho. Naa mé'tó'e vo'èstane tsésáa'oné'seómáhahtá'tóése Ma'heóneva tséhetotsése Hee'haho, ésáahová'èhevátamóheho Ma'heóneva. ¹¹ Naa hé'tóhe máto éoné'seómo: Ma'heo'o tséhešemétaétse a'eneametanénestótse tséhvé'naévomotáhaétse Hee'haho. ¹² Máhvé'ne'étamé'tovótse hee'haho néstsea'eneametanénémáne, naa mássáavé'ne'étamé'tovóhétse hee'haho néto'sésáa'a'eneametanénéhémáne.

Knowing about eternal life

¹³ Tséhetaa'eoné'seómáhahtá'tovóse Ma'heo'o Hee'haho, néhésenèhetóxe'èstóovatséme komááhe néstshéne'enánóvo tséto'séhešea'eneametanénése. ¹⁴⁻¹⁵ Naa máto néhéne'anánone, máhvé'véestomevótse Ma'heo'o hová'éhe, máhvé'pévátséstó, néstsemétaenone. ¹⁶⁻¹⁷ Máhvé'vóomóse tséoné'seómáhahtátse tséxhávésévo'eétaese, háoenavomotáhóhéne. Ma'heóneva néstseévavé'šenéheševó'èstanévéháá'e. Naa mé'tó'e máhvé'oseehávésévo'eétaestse héne tsevé'šéhováne'e néhe tséoné'seómáhahtátse. ¹⁸ Naa máto néhéne'enánone vo'èstane tsééšéhenésonéhe'toese Ma'heóneva éto'sésáahetóse-óo'o'òsevo'èstanéhévéhe. Hee'haho éhótooma'ósanóho, komááhe tsésáatóneto'eéhaeheho Heávóhóho. ¹⁹ Néhéne'enánone tsééšéhešéhenésonéhe'tóétse Ma'heo'o naa mé'tó'e tsésáa'éšene'étaméhese ésó'toenaevóho Heávóhóho. ²⁰ Máto néhéne'enánone Ma'heo'o hee'haho tséxhešého'eanóheméa'too'èse tséstó'se-vóo'èstómánése Heho Ma'heóneva, tséno'keoné'seóme-ma'heónevetsetse. Tsé'éševé'vé'òhtsémótse Jesus, máto néno'vé'òhtsémone Heho Ma'heóneva. Naa néstseno'métaenone a'eneametanénestótse. ²¹ Nanésonéhaséstse, névé'hema'heónaménóvo nóhásóháma hová'éhe.

Revelation

1

⁵ Jesus mó'ovóevovónanóhéhe naestótse tsé'évaametanénèse. Mó'oné'seómèhetómèhéhe tséhmé'émòse Ma'heóneva. Naa móhno'keoné'seómevèhonevèhéhe tsétó'hestòxévòse tsévèhonevese. Néméhotaene. Tséxhótòxáse'hoese névé'seasètanomóenone neó'òhto'eétàhéstonane. ⁶ Néhevèhonaménone, naa tséhnèxhèse-vèhonoo'èse nènèxhèseonóomaene tséstó'senèhevo'èstanèheve'-tovamótse Heho Ma'heóneva. Tséhvè'hevèhonamétse Jesus nétavového'ótone hétsetseha naa a'ene'xóvéva.

3

²⁰ Ótahe, anose náko'konòheneóó'e he'nétoonéhéva. Vo'èstane tsénanéahtóó'èstse ma'ónèstanomóó'èstse nàhtaèstsèhnevo hevénótse naa nàhtsevèse'hanámo.

7

⁹ Tséstatsèhetóó'óto éoseema'xèhoháetanévóhneo'o vo'èstane'o. Netao'o éhéstàhe'o, naa máto heováestse éhe'enèstse'o. Emàhenóhta'éoe'tovovo Ma'heóneva tsévèhonoétsese naa Hee'haho Kósáéso tséhestóhètse. Néhe vo'èstane'o tséhvè'eoné'seóme-ne'étamévòse évo'omenóohéoohe'o naa éno'hetótaevého'ótovo Ma'heóneva, ¹⁰ "Tsé'tóhe néhema'heónàhaménone naa Hee'haho énéševò'èstanévèstómanéheveo'o," éhevoone.

22

¹ Ma'heónèhotse'ohe návóo'sèhaa'e ó'he'e, éohasévoome naa tséno'vé'seametanénèstove. Hénèhéóhe énéxhèsemé'hóe'sevo tsé'òhkevèhonoévòse Ma'heo'o naa hee'haho, Kósáéso tséhestóhètse. ¹⁶ Nánéehove Jesus. Naa nátaméanótse nama'heónèhotse'o tséstó'semàhemé'èstomoése netao'o hová'éhe tséhetòxe'ohe hé'tóhe ma'heónòxe'èstóonéhéva. David hemanàhéstóva nánèxhèstahe. Nánéehove Vóóhéve tsévó'ho'kàsèvatamaaestse.

22

¹ Ma'heónèhotse'ohe návóo'sèhaa'e ó'he'e, éohasévoome naa tsévè'seametanénèstove. Hénèhéóhe énéhmé'hóe'sevo tsé'òhkevèhonoévòse Ma'heo'o naa hee'haho, Kósáéso tséhestoese. ¹⁶ Nánéehove Jesus. Naa nátaméanótse nama'heónèhotse'o tséstó'semàhemé'èstomoése netao'o hová'éhe tséhetòxe'ohe hé'tóhe ma'heónòxe'èstóonéhéva. David hemanàhéstóva nánèxhèstahe. Nánéehove

Vóóhéve tsévó'ho'kàsèvatamaaestse.